

Riksdagens protokoll

1994/95:12

Torsdagen den 20 oktober

Kl. 9.00 – 19.33

Protokoll
1994/95:12

1 § Val av ordförande och två ledamöter i Statsrådsarvodesnämnden

Från konstitutionsutskottet hade inkommit följande skrivelse:

Till riksdagen

Statsrådsarvodesnämnden består enligt 8 kap. 4 § riksdagsordningen av ordförande och två andra ledamöter. De väljs var för sig av riksdagen efter varje ordinarie val till riksdagen för tiden intill dess nytt val till nämnden har ägt rum. Suppleanter skall inte utses. Val av ledamöterna bereds av konstitutionsutskottet (tilläggsbestämmelse 8.4.1)

Riksdagen utsåg genom val den 16 december 1993 för tiden fr.o.m. den dagen till dess nytt val har ägt rum kammarrättspresidenten Henry Montgomery till ordförande i Statsrådsarvodesnämnden och hovrättspresidenten Birgitta Blom och regeringsrådet Elisabeth Palm till ledamöter i nämnden.

ooo

Konstitutionsutskottet har berett frågan om val av ordförande och ledamöter i Statsrådsarvodesnämnden.

Konstitutionsutskottet föreslår enhälligt

att riksdagen för tiden från valet till dess nytt val har ägt rum väljer om f. d. kammarrättspresidenten Henry Montgomery till ordförande i Statsrådsarvodesnämnden och hovrättspresidenten Birgitta Blom och regeringsrådet Elisabeth Palm till ledamöter i nämnden.

Stockholm den 18 oktober 1994

På konstitutionsutskottets vägnar

Kurt Ove Johansson

Kammaren biföll konstitutionsutskottets förslag och utsåg därmed –
för tiden från valet till dess nytt val har ägt rum – till

ordförande i Statsrådsarvodesnämnden
Henry Montgomery

ledamöter i Statsrådsarvodesnämnden
Birgitta Blom
Elisabeth Palm

2 § Avsägelse

Tredje vice talmannen meddelade att *Gunnar Hökmark* (m) avsagt
sig uppdraget att vara suppleant i försvarsutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

3 § Anmälan om kompletteringsval till försvarsutskottet

Tredje vice talmannen meddelade att Moderata samlingspartiets
riksdagsgrupp på grund av uppkommen vakans anmält *Göthe Knutson*
som suppleant i försvarsutskottet efter *Gunnar Hökmark*.

Tredje vice talmannen förklarade vald till

suppleant i försvarsutskottet
Göthe Knutson (m)

4 § Ledighet

Tredje vice talmannen meddelade att *Bertil Persson* (m) ansökt om
sjukledighet under tiden den 20 oktober – den 30 november.

Kammaren biföll denna ansökan.

Tredje vice talmannen anmälde att *Percy Liedholm* (m) skulle
tjänstgöra som ersättare för *Bertil Persson*.

5 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositioner
1994/95:39 och 44 till näringsutskottet
1994/95:51 till konstitutionsutskottet

Motioner

1994/95:Ub4–Ub6 till utbildningsutskottet
1994/95:Bo2–Bo5 till bostadsutskottet
1994/95:Fö1–Fö10 till försvarsutskottet
1994/95:Sf1 till socialförsäkringsutskottet
1994/95:Sk1 och Sk2 till skatteutskottet
1994/95:Ju1 och Ju2 till justitieutskottet
1994/95:L3–L6 till lagutskottet
1994/95:N1 till näringsutskottet
1994/95:K2 till konstitutionsutskottet
1994/95:U2–14 till utrikesutskottet
1994/95:U15 yrk. 1 och 4–16 till utrikesutskottet
yrk. 2 och 3 till konstitutionsutskottet
1994/95:U16–U23 till utrikesutskottet
1994/95:U24 yrk. 2–4 och 6–11 till utrikesutskottet
yrk. 1 och 5 till konstitutionsutskottet
1994/95:Ju3–Ju7 till justitieutskottet
1994/95:Sf2 till socialförsäkringsutskottet
1994/95:Ju8 till justitieutskottet

Prot. 1994/95:12
20 oktober

6 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 11)

Allmänpolitisk debatt

Ekonomisk politik, arbetsmarknadspolitik m.m.

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Anf. 1 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Ekonomin går bra i Sverige, när nu Socialdemokraterna får ta över regeringsansvaret. I konjunkturbarometrar och prognoser stiger optimismen. Kontrasten är stor mot läget för tre år sedan, då den förra Carlssonregeringen försatte Sveriges ekonomi i fritt fall.

Då stagnerade produktionen. Hög konsumtion och flyktande investeringskapital skapade stora underskott i våra utrikes affärer. Inflationen var snabb och skattetrycket rekordhårt. Arbetslösheten ökade kraftigt, budgetunderskottet steg, och sammanbrott hotade i den finansiella sektorn.

Den borgerliga regeringen såg som sin uppgift att återupprätta Sverige som tillväxt- och företagarnation. Medlen var skattelättnader, avreglering och privatisering samt besparingar på den offentliga utgiftssidan. Därtill togs viktiga steg in i det europeiska samarbetet.

Resultat kan nu avläsas. De kurvor som 1991 gick åt fel håll pekar nu rätt igen. Ekonomin växer åter. Industrin producerar och investerar mer. Skattetrycket har sänkts, och inflationen är rekordlåg. Höjd produktivitet har bidragit till att förbättra kostnadsläget, så att utrikeshandeln visar växande överskott. T.o.m. bytesbalansen har – trots stora rängebetalningar till utlandet – slagit om till plussiffror.

Men tre år är en kort tid för att rätta till de djupgående strukturfel som blev följden av 1980-talets excesser och underlåtenhetssynder. Arbetslösheten är fortfarande mycket stor, även om den sedan i våras befinner sig på nedgång. Likaså kvarstår det offentliga upplåningsbe-

hovet som ett betydande problem, även om utvecklingen också här går åt rätt håll.

Hade de borgerliga partierna getts tillfälle att fortsätta regera, skulle den politik som lagt grunden för återhämtningen ha fullföljts. Men nu ligger i stället ansvaret på Socialdemokraterna, som lovat att återställa förutsättningarna för företagande och samhällsekonomi till vad som gällde före 1991. Min första fråga till nyblivne finansministern Göran Persson blir då denna: Hur kan man tro att en återgång till den politik som förde oss in i krisen skall kunna föra oss ur den?

Regeringsförklaringen är på denna punkt liksom i flera andra avseenden föga upplysande. Snarare bidrar den till att skapa oklarhet vad beträffar både penningpolitik och finanspolitik.

Inledningsvis förs det ett konstigt resonemang om att det privata sparandet är så stort att det skapar arbetslöshet och underminerar de offentliga finanserna. Det är ju i stället så att genom att svenska folket sparar kan vi hålla bytesbalansen i jämvikt och undvika en utlandsupplåning som ytterligare skulle försämra landets utsatta finansiella läge. Om bara Göran Persson sparar ordentligt på statens utgifter kan räntan sjunka, och då kanaliseras de privata sparmedlen till investeringar i näringslivet som ger nya jobb. Men om finansministern i stället för att spara höjer skatter, kommer detta att motverka den expansion i den enskilda sektorn som vi så väl behöver.

På det penningpolitiska området är trovärdighet beträffande målet att hålla nere inflationen oerhört viktig. Före valet gjordes det från socialdemokratiskt håll oroväckande uttalanden om att sätta upp konkurrerande mål för Riksbanken. Kanske för att förta detta dåliga intryck sägs det nu i regeringsförklaringen att ökad inflation inte under några omständigheter kan accepteras "för att ta ned budgetunderskottet och statsskulden". Men just detta av mig citerade tillägg gör uttalandet poänglöst och litet suspekt. Alla vet att det i en öppen ekonomi med stor offentlig utlandsupplåning inte går att inflatera bort statsskulden. Kan Göran Persson bekräfta att ökad inflation inte under några omständigheter kan accepteras – punkt och slut?

Ett sådant klargörande skulle betyda mycket för att bryta den aktuella tendensen till stigande inflationsförväntningar. Enligt Riksbankens rapport tidigare i veckan tilltar nu inflationstrycket som en följd av den ökade aktiviteten i ekonomin. Även om regeringspartiet gjort en god start i förtroendeskapande riktning genom att åtminstone delvis följa det moderata exemplet att inte utse aktiva politiker till Riksbanksfullmäktige, så räcker inte detta. Penningpolitiken måste få stöd av ett effektivt och trovärdigt regeringsprogram för sanering av statsfinanserna. Och återigen gäller det då att utgiftsminskningar sänker räntan och inflationstakten, medan skattehöjningar driver på prisstegringen.

Vad kampen mot arbetslösheten beträffar välkomnar jag regeringsförklaringens ord om att de nya arbetstillfällena i första hand måste komma till stånd i näringslivet. Men denna deklaration rimmar illa med återställarpolitiken i övrigt. Det finns inget samband mellan det uppställda målet och de angivna medlen. Hur skall den politik som inte gett fler privata jobb på 40 år kunna åstadkomma en nettoökning med en

halv miljon arbetstillfällen på fem år? Hur kan en återreglering av arbetslivet stimulera till nyanställningar? och hur i all världen kan höjda skatter på arbete, sparande och företagande leda till nya och fler jobb i näringslivet?

Herr talman! På det finanspolitiska området är regeringens besked än så länge den ensidiga budgetbilaga som motvilligt fogades till valmanifestet. Jag antar att det är meningslöst på detta stadium att försöka förmå Göran Persson att avstå från de skadliga skattehöjningar som han planerar. Men hur är det med utgiftsökningarna? Är det i dagens konjunkturläge med god fart på industriinvesteringarna alls befogat att kortsiktigt försvaga statsfinanserna genom att införa en tillfällig rätt till direktavskrivning? Och är det verkligen rätt att satsa på anläggningsverksamhet utöver vad som finns i den borgerliga regeringens mycket ambitiösa program? Sysselsättningseffekten per satsad krona blir som bekant synnerligen begränsad.

Frånvaron i regeringsförklaringen av ett mål för statsskuldens avveckling har redan påtalats och antytts vara en lapsus. Men det vore ändå bra om Göran Persson i sitt första framträdande som finansminister i en riksdagsdebatt ville bekräfta regeringens avsikt att stoppa statsskuldens ökning till 1998. Om man kunde tillägga att detta i allt väsentligt skall ske genom utgiftsminskningar, vore det ännu bättre med hänsyn till möjligheterna att på ett balanserat och uthålligt sätt fullfölja återhämtningen i Sveriges ekonomi.

Det föreligger nu ett gyllene tillfälle att få Sveriges ekonomi på rätt kurs igen. Konjunkturuppgången i förening med de strukturella reformer som regeringen Bildt genomfört eller åtminstone påbörjat ger en god grund för en stabil tillväxt, som ger fler riktiga jobb och som gör det möjligt att hejda statsskuldens ökning.

Men den ökade aktiviteten i ekonomin bär också med sig frön till misslyckanden. Att uppgången nu hunnit en god bit på väg innebär att vi bara har några år på oss, innan tendenser till avmattning åter sätter in. Och det vore förödande om den minskning av arbetslöshet och offentligt upplåningsbehov som aktivitetsökningen automatiskt för med sig skulle tas till intäkt för att fortsatt strukturellt förändringsarbete inte behövs. Då står vi där 1996 och skådar ner i det svarta hål som formats av skärpt skattetryck, stor offentlig utgiftskvot och en genomreglerad ekonomi. Då växer arbetslösheten från en redan hög nivå, och då försämras statens budgetsaldo från båda hållen – genom att skattebasen urholkas och genom att utgifterna automatiskt stiger. Men långt dessförinnan – när denna utveckling framstår som trolig – uppstår det finansiell oro, och statens skuldkris blir akut.

En nyckelfråga är realräntan. Ett femårigt banklån betingar i dag ett pris av 10 % över aktuell inflationstakt. Det kan ses som måttet på den misstro som råder mot den ekonomiska politikens möjligheter att hålla tillbaka inflationen och/eller minska det offentliga upplåningsbehovet. Det säger sig självt att det med en sådan realränta blir svårt att få uppsvinget i exportindustrin att slå igenom på den inhemska marknaden. Konsumenternas efterfrågan hämmas ju dessutom av att disponibeln-komsternas utveckling rimligen måste bli negativ de närmaste åren.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Medlet att nå en rimlig realränta måste vara en stram finanspolitik, baserad på utgiftsminskningar och inte på skattehöjningar.

Herr talman! Den nye finansministern må beklaga det, men långsiktig framgång för den ekonomiska politiken tål inga nämnvärda avvikelser från den enda vägen. Denna förutsätter dessutom svenskt medlemskap i EU. Den frågan debatterades utförligt i går, men med hänsyn till Göran Perssons motvilja att som oppositionsföreträdare beröra den europeiska dimensionen i den ekonomiska politiken – och med hänsyn till avsaknaden av en regeringsståndpunkt i frågan – vore det välgörande om den nye finansministern, uttryckligen och klart och tydligt, ville ansluta sig uppfattningen att ett ja till Europa är bra, ja, rent av nödvändig, för Sverige.

Anf. 2 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Centern har under de gångna tre åren i regeringsställning tagit ansvar för att sanera de svenska statsfinanserna. Det blev nödvändigt i det ekonomiska kaos som rådde efter Socialdemokraternas 80-tal.

Vi påbörjade en sanering av ekonomin. Vi medverkade till att modernisera Sverige, att alla fick dela på bördorna och att mer resurser än någon gång tidigare anslagits för att motverka arbetslöshet. Vi har sett till att förutsättningarna för företagande och utveckling i hela Sverige har förbättrats. Vi har sett till att Sverige påbörjat marschen in i kretsloppssamhället med dess många nya möjligheter.

Detta har skett i en ekonomi som visade alla tänkbara tecken på svår sjukdom när fyrklöverregeringen hösten 1991 avlöste socialdemokraterna. Då hade vi inflationens, konkurrenskraftstappets, klippens, spekulationens, fallskärmarnas och den förlorade framtidstrons socialdemokratiska 1980-tal bakom oss.

Svensk ekonomi visar nu, från att ha varit i stark utförsbacke för drygt tre år sedan, tydliga tecken på återhämtning. Flertalet ekonomiska indikatorer har sedan början av 1994 tydligt visat en positiv förändring.

Industriproduktionen stiger, arbetslösheten minskar, exporten ökar, bytesbalansen är positiv, sparandet är positivt – för att bara nämna några av ljuspunkterna. Fler exempel finns. Det är resultatet av det ekonomiska "ROT-program" som vi inledde under fyrklöverregeringens tid.

Utvecklingen har vänts, men tre stora problem – delvis sammanflätade – måste fortsatt angripas med kraft: arbetslösheten, budgetunderskottet och statsskulden. Det måste ske genom systemförändringar så att bördorna fördelas rättvist, så att miljön inte tar stryk, inte genom att inflationsbrasan åter tänds. Har den socialdemokratiska regeringen den kraften? Ja, herr talman, det återstår att se. Tvivlarna är många.

Centern har den kraften. Det har vi visat med vårt omfattande saneringsprogram för Sveriges ekonomi, som vi presenterade i valrörelsen. Där redovisar vi inkomstförstärkningar och besparingar på drygt 42 miljarder kronor utöver Nathalieplanens 80 miljarder. Målet för den ekonomiska politiken måste vara att hejda statsskuldens ökning senast

1998. Jag kan ansluta mig till Lars Tobissons fråga till Göran Persson om det också är hans och den socialdemokratiska regeringens mål.

Samtidigt skapas, med vår politik, de rätta förutsättningarna för en näringslivsledd utveckling för nya jobb i hela Sverige. Den skall ledas av de små och medelstora företagen. Fyrklöverregeringen genomförde långtgående och nödvändiga reformer för att förbättra villkoren för just de mindre och medelstora företagen.

Ett livskraftigt små- och nyföretagande är en avgörande förutsättning för en god ekonomisk tillväxt. Det är i de mindre företagen som möjligheterna och de nya arbetstillfällena finns – andra talare från Centern kommer senare i debatten att utveckla detta. Det visas tydligt i siffrorna över nyanställningarna.

Små och medelstora företag med mindre än 20 anställda svarade under årets första sex månader för hälften av nyanställningarna i den privata sektorn. De har också angett i sina planer att de planerar för betydande nyanställningar under 1994 och 1995. I varje fall gjorde de den bedömningen före regeringsskiftet.

Ett gott råd till Göran Persson: Krossa inte småföretagens framtids-
tro och möjligheter!

Under sin tid i opposition höll Socialdemokraterna sin ekonomiska politik väl dold. Det dröjde ända fram till några veckor före valet innan Göran Persson under marknadens tryck tvingades presentera några förslag till åtgärder. Den stencil som då presenterades innehöll mest nygamla förslag, som också är otillräckliga. Den in blanco-fullmakt för ytterligare åtgärder som Socialdemokraterna begärde av svenska folket kommer av allt att döma att behövas. Frågan är bara vad väljarna säger när de inser resultatet, dvs. att de har köpt grisen i säcken.

Perssonplanen innehåller många brister. 10 miljarder i uteblivna räntekostnader bygger på en mängd antaganden om räntenivåer och inflation. Dessutom finns inte kostnaderna för direktavskrivningar med. Under valrörelsen och i den "Carlssonska monologen", som också kallades regeringsförklaring, sägs att förslaget om direktavskrivningar skall genomdrivas. Det innebär att sparbetinget i Perssonplanen reduceras mycket kraftigt.

Risken är uppenbar att främst de stora och vinstrika exportföretagen kommer att dra nytta av möjligheten till direktavskrivningar. Avskrivningarna blir då en skattekredit i jätteformat till storföretagen. Det är stilenlig socialdemokratisk politik.

Enligt Konjunkturinstitutets senaste prognos väntas industriinvesteringarna öka med 25 % under 1994. Prognosen för 1995 visar en ökning med 20 %. Men, Göran Persson, varken sjuka barn, pensionärer eller arbetslösa gynnas av statligt finansierade investeringar i vinstrika företag. Var finns den rättvisa fördelningen i det förslaget?

Jag vill fråga Göran Persson vad det är i den nuvarande regeringens politik som skiljer sig från den politik som under perioden 1982–1991 förde Sveriges ekonomi mot ruinens brant? Vad tänker regeringen göra annorlunda nu? De futtiga raderna i den Carlssonska planen ger ingen vägledning.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

I valrörelsen efterlyste Centern en bred politisk samling för att med gemensam kraft hejda statsskuldens utveckling. Vi tycker fortfarande att det är bättre att vi i demokratisk ordning själva kan reda ut våra problem, i stället för att Internationella valutafondens representanter kommer hit och talar om vad som måste göras. Intresset för gemensamma tag var då milt uttryckt ljust.

Nu talar Socialdemokraterna om en "samarbetsregering". Den första förutsättningen för ett bra samarbetsklimat är nog att herr finansministern överger invektiven från valrörelsen till förmån för ödmjukhet och samarbetsanda. Är det Göran Perssons uppfattning att möjligheterna till samarbete bäst främjas genom provokationer, i flera fall tydligt riktade mot Centerpartiet? Några exempel: Den allmänna arbetslöshetsförsäkringen skall avskaffas. Förbättringarna och förenklingarna i arbetsrätten skall rivas upp, precis som de fackliga ombudsmännen vill ha det. Den rättvisereform som vårdnadsbidraget innebär skall raseras. Med andra ord: Ni tänker slita pengarna ur händerna på småbarnsföräldrarna.

Det kan innebära att Socialdemokraterna, trots talet om samarbetsregering, därmed bränner de broar som skulle behövas för att bygga en förtroendefull förbindelse till Centern och de tidigare regeringspartier. Då återstår bara en bräcklig spång till vänsterpartierna. Det är den socialdemokratiska regeringens problem. Det är kanske en kalkylerad risk att bara broar till vänsterpartierna kan komma att återstå. Det vore i så fall att spela bort framtidens möjligheter på ett ganska oansvarigt sätt.

Sveriges ekonomiska situation kräver breda politiska lösningar. Centern kommer inte som vänsterpartierna att bli ett stödparti till en socialdemokratisk regering. Det är helt uteslutet, men vi kommer att föra en konstruktiv politik i oppositionsställning i hela folkets intresse och för landets bästa. Men bollen ligger just nu hos Socialdemokraterna att visa om man väljer samarbetets väg i stället för konfrontationens och nedmonteringens väg.

Anf. 3 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Alla bör nu kunna vara överens om att det ekonomiska läget snabbt förbättras. Konjunkturinstitutet, KI, och dess olika barometersiffror visar på en mycket stark uppgång på alla fronter. KI visar också på en successiv förbättring i fråga om budgeten, i varje fall när det gäller det primära saldoret före räntebetalningar.

Vi behöver alltså inte hålla på att tvista om lik i garderoben, snarare tvärtom. Det finns nu mycket goda förutsättningar för att länka in ekonomin i en god cirkel.

Frågan är vilken strategi regeringen har för att utnyttja de här förutsättningarna. Kommer Göran Persson att ta fasta på dem, eller kommer han att missa chansen? Det finns väldigt litet vägledning för detta i regeringsförklaringen.

Jag tänker inte ta upp stabiliseringspolitiken och budgetpolitiken i dag, utan jag vill faktiskt för ett ögonblick utgå från att tillräckliga besparingar och inkomstökningar genomförs för att stabilisera skulden

och få ned räntorna. Man kan ha sina dubier om detta. Men det kan man återkomma till när det finns konkreta förslag från regeringen. I dag vill jag i stället höra något om regeringens långsiktiga strategi för att främja den långsiktiga ekonomiska utvecklingen. Det är ändå i grunden den som är avgörande för jobben och möjligheten att få ned arbetslösheten.

Det mest anmärkningsvärda med regeringsförklaringen är egentligen att där helt saknas en strategi för dynamisk ekonomisk utveckling. Möjligen kan man finna några indikationer i frasen att jobben måste komma i den privata sektorn. Det betyder rimligen att den ekonomiska politiken måste läggas upp så att den privata sektorn kan växa mycket kraftigt – men hur?

Av den reviderade nationalbudgeten från i våras framgår att det krävs ganska många år med en exceptionellt god tillväxt i näringslivet för att få 0,5 miljoner nya jobb. Att döma av finansutskottets handlingar från i våras ansåg sig nog Göran Persson ha en politik som skulle ge större produktionsökningar och en större minskning av gapet mellan möjlig och faktisk produktion jämfört med den dåvarande regeringen. Men det är väldigt oklart om Socialdemokraterna därmed också ansåg sig ha en politik för snabbare tillväxt. Tillväxt är ju något annat och något mera än att sluta produktionsgap. Tillväxt handlar om att öka ekonomins förmåga till dynamisk utveckling.

Det finns faktiskt inte någon indikation på hur Socialdemokraterna ser på denna utvecklingsprocess, vare sig i tidigare ekonomiska motioner eller i regeringsförklaringen. Misstanken infinner sig att det kanske inte finns så många tankar över huvud taget. Det låter ibland som om ledande socialdemokrater tror att ekonomisk utveckling handlar om offentliga investeringsprogram, investeringsavdrag för industrin eller mera AMS-insatser. Även frånsett att dylika ting kostar pengar, vilket borde vara ett stort problem i dagens budgetläge, är det enligt min mening ett mycket gammalmodigt sätt att betrakta utvecklingsprocessen.

Enligt mitt och Folkpartiets synsätt står grunden för ekonomisk utveckling att finna i kunskap och nyfikenhet. Det handlar om enskilda människors kunskap och forskningsinsatser. De här enskilda människorna måste uppmuntras att använda sin kunskap och tillgängliga forskningsresultat. Detta kan man inte kommendera fram, trots aldrig så vackra politiska fraser och faktiskt inte heller genom tillfälliga förmåner i form av investeringsavdrag för nya maskiner, utan det kräver vilja och ansträngningar från tiotusentals enskilda människor.

För en tid sedan kom det en rapport från Linköpings universitet. Forskarna Charles Edquist och Maureen MacKelvey beskrev omfattande svenska satsningar på forskning men ganska blygsamma resultat i form av högkvalitativ och högförädlad produktion i Sverige. Den här undersökningen sträcker sig fram till 1990, och den pekar i samma riktning som flera tidigare undersökningar. Fram till 1990 var det faktiskt alltför få personer som fann det vara mödan värt att utveckla nya idéer till produktiv verksamhet. Den dynamiska utvecklingsprocessen var helt enkelt dålig i Sverige.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Efter 1990 har det skett många viktiga strukturella förändringar i den svenska ekonomin som ger god anledning att känna en större framtidstro: skattereformen, lägre marginalsatser, reformerna i socialförsäkringssystemen, avregleringar, tuffare konkurrenslag, en del strategiska skattesänkningar för mindre företag och nyföretagande men också högre miljöskatter och satsning på ny miljöteknologi liksom en lång rad mycket viktiga förändringar på arbetsmarknaden, framför allt för att skapa en större flexibilitet. Bättre tillgång till riskkapital för de mindre företagen, möjligheter till innovationsstöd genom att använda en del av de gamla löntagarfondspengarna samt omfattande satsningar på den nya moderna infrastrukturen och informationsteknologin är förändringar som bildar en enhet, en strategi, för att skapa ett mera positivt klimat för de enskilda initiativ från företagsamma människor som skapar en dynamisk utveckling. Självklart skall den utvecklingen vara miljömässigt uthållig och även uthållig i den meningen att den inte resulterar i en lönebildning som driver upp löne- och prisökningstakten.

Nu har den nya regeringen aviserat ett stort antal återställare tillbaka till reglerna före 1990 på flera av de här områdena. Marginalskatten skall höjas. Småföretagen får inget riskkapital. Arbetsrätten skall återställas. Innovationsstödet och IT-stödet vill man helst avskaffa. Anslag till forskning skall reduceras osv. Många kommuner och landsting höjer skatten.

Motiveringen till dessa förslag sägs vara rättvisan. Det kan låta tilltalande. Men man bör akta sig väldigt noga för att inte med en förment rättvis fördelningspolitik skapa sådana spelregler och förutsättningar för en långsiktig utveckling att det hela försvåras. Då dömer man i praktiken många människor till evig arbetslöshet och än fler till de problem som dåligt med resurser för vård och omsorg innebär.

Herr talman! De insatser som man i rättvisans namn gör för att komma till rätta med statsskulden o.d. måste man således välja väldigt noga, så att de också understödjer den långsiktiga dynamiska utvecklingsprocessen. På det området har regeringens politik mycket stora brister.

Det vore därför värdefullt om Göran Persson i dag, när han ännu inte har en specifik proposition att försvara, kunde förklara hur den strategi ser ut och hur de samband ser ut som enligt honom skall medföra att Sverige kan få en bättre ekonomisk utveckling inte bara i år och nästa år – det ligger redan i korten – utan också för en lång rad år framöver.

I korthet: Vad är det för spelregler för näringslivet som skall ge oss en kraftigt ökad produktion och en mängd nya jobb inom tjänstesektorn? Hur skall en mängd entreprenörer och småföretagare lockas till nya satsningar? Och vad är det för spelregler på arbetsmarknaden som, samtidigt som sysselsättningen rejält ökar, skall ge oss en lönebildning som inte slår över i kompensationstänkande och inflation?

Herr talman! Jag hoppas att Sverige om några månader är medlem i EU. Som medlemmar kommer vi att kunna lägga fram förslag och fatta beslut. Med rätt utformning av sådana beslut kan svenskt näringsliv få många ytterligare fördelar. Jag tror t.ex. att relativt sett hårdare mil-

jökra i Sverige och Norden – och tidigare införda sådana – kan ge vårt näringsliv en konkurrensfördel. Men det förutsätter att Sverige trycker på ordentligt i Ecofinområdet för hårdare och fler miljöskatter, så att EU inte kommer för långt efter och för att vårt miljöengagemang inte skall leda till att svenska företag konkurreras ut. Där har jag en konkret fråga: Avser Göran Persson att aktivt driva frågan om hårdare miljöskatter i det ekonomiska samarbetet i EU?

En annan fråga som står långt upp på dagordningen nu och framöver inom EU, och som Sverige har ett starkt intresse av, gäller vitboken och de förslag som finns där syftande till en snabb ekonomisk utveckling och fler jobb. Rätt många av förslagen berör vikten av bra villkor för små företag och för nya företag. Andra förslag berör lönebildningen, arbetsrätten och arbetslöshetsförsäkringen. De senare brukar klumpas ihop under benämningen en väl fungerande arbetsmarknad.

Jag såg i ett tidningsreferat att Göran Persson vid sitt första Ecofinmöte hade talat just om flexibiliteten på arbetsmarknaden. Jag tror att detta är mycket viktigt. Men det synes mig som om alla de återställda som regeringen har utlovat – tvärt emot vitbokens rekommendationer – starkt kommer att försämra flexibiliteten på arbetsmarknaden. Och sämre anpassningsförmåga betyder högre strukturell arbetslöshet, högre långtidsarbetslöshet. Då blir också kraven på budgetförstärkningar och budgetbesparingar mycket större.

Jag för min del föredrar en rörlig och väl fungerande arbetsmarknad framför att tvingas ta till än hårdare besparingar för barnfamiljer och pensionärer. Delar Göran Persson den bedömningen? Och vilka – om några – förslag har han i så fall för att komma till rätta med och för att skapa en bättre fungerande arbetsmarknad?

Anf. 4 LARS BÄCKSTRÖM (v): Herr talman! Dagens debatt bör handla om tre saker. Den bör handla om arbetslösheten, om underskotten och om fördelningspolitiken.

Lars Tobisson, som talade här först i dag, talade om underskott och statsskuld men inte om arbetslösheten. Det är signifikativt för Moderaterna.

I de moderata nationalräkenskaperna är arbetslösheten en restpost. Den får bli vad den blir. Så är det i Danmark, där man har drivit borgerlig politik. Där har man i huvudsak klarat av statsfinanserna. Men arbetslösheten är jättehög. Det misstaget skall vi inte göra i Sverige. Arbetslösheten är faktiskt det svåraste problemet.

Vägen för att minska arbetslösheten går naturligtvis genom en ekologiskt uthållig tillväxt. Det behövs fler arbetade timmar helt enkelt.

Sverige är delvis på rätt väg. Industriproduktionen växer. Det är bra. Efterfrågan på arbetskraft ökar. Det är också bra. Men arbetslösheten sjunker ju inte i samma takt som sysselsättningen ökar i industrin. Det är det svåra problemet i svensk ekonomi.

Konjunkturinstitutet har nyligen kommit med sin höstrapport. De har, så långt de nu har kunnat, tagit hänsyn till Socialdemokraternas ekonomiska politik i den utsträckning som den är utläsbar. Rapporten

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

säger att arbetslösheten om två år kommer att vara 12,5 %. Det är bättre än just nu, men bara med 0,7 procentenheter. Det är en alldeles för liten förbättring.

Vi kan säga att Konjunkturinstitutet har räknat fel eller att regeringspolitiken är otillräcklig. Jag ställer inte ut något fribrev till Konjunkturinstitutet, men jag drar slutsatsen att den redovisade regeringspolitiken är otillräcklig. Den slutsatsen bör man dra om man ser arbetslösheten som ett huvudproblem.

Vi vill lägga fram förslag för att dämpa arbetslösheten. Det är det viktigaste för oss i Vänsterpartiet. Det borde även vara det viktigaste för övriga debattörer här i kammaren. Därför vill jag ha förslag för att få ned arbetslösheten i det kortare perspektivet – en tvåårshorisont – och inte bara när det gäller det långa loppet.

Vi har föreslagit en rad åtgärder. Hans Andersson från Vänsterpartiet kommer att ta upp ännu mera. Men tre saker är viktigast för att litet snabbare få ned arbetslösheten. Det är för det första att minska inflödet av arbetslösa. Det var ett litet högtidligt språkbruk. Väldigt enkelt uttryckt: Det är jättebra, Anne Wibbe och Lars Tobisson, med fler privata jobb. Det är jättebra med nya jobb. Men det är också väldigt bra att behålla de jobb som faktiskt existerar. Alltså: Sluta avskeda i kommunsektorn! För det andra är det viktigt att fördela arbetstiden jämnare och för det tredje att minska priset på arbetskraften i förhållande till andra produktionsfaktorer som energi och råvaror.

Konjunkturinstitutet säger i sin prognos att kommunerna under de två kommande åren kommer att minska antalet sysselsatta med 36 000. Det är 36 000 för mycket. Det är 36 000 till i arbetslöshetskön.

Jag upprepar vad vi i Vänsterpartiet hela tiden sade i valrörelsen. Vi kommer hela tiden här i kammaren, ja, överallt där vi finns, att säga att det är dumt att avskeda folk från vård, omsorg och utbildning för att de bara skall gå ut i arbetslöshet. Det enda vi uppnår är att vi får betala mer i a-kassa, mer i bidrag och mer för arbetsmarknadspolitik.

Den här politiken är ju direkt dum. Man sparar inte en endaste krona i saneringsplaner, osv. – tvärtom! Jag ställer frågan till Lars Tobisson, till Anne Wibbe, till Per-Ola Eriksson och naturligtvis även till Göran Persson om det är rimligt att 36 000 personer skall försvinna från kommunsektorn under de närmaste åren. Är det rimligt? Om det inte är rimligt, vad skall vi göra åt det?

Vi i Vänsterpartiet säger: Slopa grundavdraget, även vid kommunal taxering, för inkomster över brytpunkten. Det ger 5 miljarder. Då kan vi få ett verkligt avskedningsstopp i kommunsektorn.

Så till frågan om jämnare fördelning av arbetstiden. Just nu ökar den genomsnittliga arbetstiden – det vet vi allihop. Men det borde vara tvärtom! En av orsakerna till ökningen är s.k. flaskhalsar. Det finns brist på vissa kategorier med specialkompetens. Detta skall vi möta med en arbetsmarknadspolitik som är aktivare än den som hittills har förts, och med utbildningssatsningar.

Men övertiden måste också minskas med mer direkta åtgärder från statsmakternas sida. Det är dags att påbörja en process för en reducering av den generella arbetstiden. Det är dags att påbörja marschen mot

sextimmarsdagen. Det är en väg som går både via avtal och politiska beslut.

Det är glädjande att Ingvar Carlsson har sagt att vi skall få en utredning. Det vore ännu mer glädjande om Göran Persson kunde säga någonting om handlingsinriktade direktiv för den utredningen. Det vore också glädjande om Anne Wibbe, Lars Tobisson och Per-Ola Eriksson började delta i debatten om arbetstiderna.

Visst skall vi ha nya jobb i privatsektorn! Det är jättebra. Men det kommer inte att skapas så många nya jobb i privatsektorn att vi får ned arbetslösheten till en hanterbar nivå. Det är komplett orealistiskt att tro det.

Vi kan också underlätta i arbetstidsfrågan genom en skatteväxling. Vi vet alla vad det är, så jag behöver inte fördjupa mig i det. En skatteväxling behöver vi alltså. Vi i Vänsterpartiet och Miljöpartiet och kanske också Centern kommer att driva på i den här frågan. Göran Persson kanske kommer att följa med. Vi får hoppas det.

Så till frågan om underskotten och statsskulden – det är viktigt! Att stå i skuld betyder minskad handlingsfrihet. I samma takt som skulden växer ökar ju finansmarknadens aktörer sin makt. Som vi sade förut i vänstern: Storfinsansens makt ökar på politikens bekostnad. Gamla sanningar gäller.

De pengar som vi använder till statsskuld räntor kan vi inte använda till vård och omsorg. Det är sant. Stor statlig upplåning pressar upp räntorna och hindrar de nya jobben som vi vill ha i privatsektorn. Visst, vi skall ta ned räntorna. Vi skall jobba med detta. Men för att klara av det krävs det en stram finanspolitik. Det är helt riktigt.

Vänsterpartiet var faktiskt det parti här i riksdagen som redovisade det stramaste budgetförslaget i våras. Detta är sanningen och den kan inte bortförklaras. Vi inser detta.

Men när det gäller mer långsiktiga saneringsplaner har vi varit sämre. Det skall jag erkänna. Vi har Nathalieplanen och Perssonplanen. De här två planerna är ungefär i samma storleksordning, oavsett vad kontrahenterna säger. Planerna har samma volym. De skiljer sig åt genom att Perssonplanen är mer konkret – det erkännandet skall man ge Göran Persson – och innehåller mer skattehöjningar. Det är skillnaden.

Hur skall vi nu ställa oss här? Man har sagt att Persson får hoppa tuva. Regeringen Carlsson får hoppa på tuvor. Det gäller då skattehöjningar med vänstern och besparingar med borgerligheten. Jag vill varna för att hoppa tuva! Även världens bästa fot kan slinta om den hoppar alltför ofta. Det vore en olycka.

Men det behövs inget tuvhoppande! Tänk på vad Gudrun Schyman sade i valrörelsen! Hon avvisade bara en punkt i Perssonplanens besparingar, nämligen den som gäller karensdagen. Nu börjar ju Socialdemokraterna också avvisa den punkten i Perssonplanen. Det finns alltså förutsättningar för att komma överens.

Vi vet att vad vi behöver för att få ned underskotten är ett enkelt ABC. A står för fler i arbete, B för besparingar och C för skattehöjningar. Man kommer inte undan detta ABC, Lars Tobisson – inte ens C:et.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Vi säger att vi även skall diskutera vad som kallas för skarpa förslag, Göran Persson. Det skall vi ställa upp på. Vi skall ställa upp på indexeringar, och vi skall t.o.m. säga vad indexeringar är: sänkt pension. Vi skall ställa upp på det och tala klarspråk. Men vi skall undanta de absolut sämst ställda pensionärerna. Det säger vi i Vänsterpartiet, och det brukar Ingvar Carlsson säga. Det finns alltså förutsättningar för att komma överens.

Underskottsdebatten handlar om en rättvis fördelning mellan generationer. Det är vad skuldfrågan ytterst handlar om. Det fördelningskravet måste också gälla nuet. Det är en förutsättning för att klara av en sanering.

Jag vet, Göran Persson, att vi inte skall tala om återställare när det gäller de svåra budgetfrågorna. Visst vet jag att vi behöver en politik som bygger på Friskis & Svettis-principen snarare än på bakis-och-skakis-principen.

Men det finns vissa besparingar som är uppenbart orimliga, t.ex. att de långtidssjuka skall ha 70 % ersättningsnivå. Det är så uppenbart orimligt! Det finns alltså punkter som vi måste ändra på.

Vi skall lösa problemen. Arbetslösheten och underskotten är de värsta. Det blir ännu svårare att klara av problemen om inflationsspöket dyker upp igen. Det måste också undvikas.

Men vi skall också säga att vi har mer av möjligheter än av problem. De offentliga underskotten motsvaras av ett lika stort överskott i hushålls- och företagssektorn vad gäller finansiellt sparande. Bytesbalansen är bra. Exportindustrin går jättebra och gör stora vinster. Därför måste jag också säga att vi i Vänsterpartiet är litet tveksamma när det gäller direktavskrivningar.

Sverige vinner andelar på nya marknader. Sverige kan klara det här om vi gör en miljöomställning i industrin, utvecklar vårt näringsliv så att det svarar mot det nya informationssamhällets krav. Det gäller att bryta ned tudelningen i ekonomin. Det är ytterst en fråga om fördelningspolitik.

Lars Tobisson! Om privatföretagarna får välja mellan kunder och lägre skatter väljer de nog kunder. Därför skall man bryta ned det finansiella sparandet i hushållsekonomin till effektiv efterfrågan.

Anf. 5 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Åhörare både här i kammaren och på läktaren! Med stigande förundran har jag märkt hur ledande personer inom bl.a. socialdemokratin, Folkpartiet och Moderaterna driver en kampanj som går ut på att med ekonomiska argument skrämma oss som bor i Sverige att rösta ja i folkomröstningen om EU.

Därmed spelar man ett spel som under en övergångsperiod kan komma att kosta Sverige en omotiverat hög ränta, extra hög arbetslöshet och onödiga svårigheter för att komma till rätta med statens affärer.

Om Industriförbundet och dess närstående – uppbackade av Carl Bildt, Ingvar Carlsson, Allan Larsson och eventuellt nu också Göran Persson – gång på gång hävdar att räntan stiger efter ett nej i folkomröstningen kommer den också att göra det över en övergångsperiod,

även om det saknas verkliga orsaker till detta. Det är ju så själva systemet fungerar.

Genom ja-sidans agerande skadas svensk ekonomi. Genom ert sätt att driva kampanj riskerar ni att driva upp räntan, minska sysselsättningen och göra det svårare än nödvändigt att komma till rätta med både budgetunderskott och statsskuld.

Genom den medvetna skrämselfpropaganda som nu tycks accelerera i väldigt snabb takt när vi närmar oss folkomröstningsdagen – jag möter den i snart sagt varenda debatt, och jag är ute på många debatter nu – läggs grunden för omotiverade reaktioner på den s.k. marknaden efter ett nej i folkomröstningen.

Anser ni, Göran Persson, Anne Wibble och Lars Tobisson, att det är värt offret att skrämma människor till att rösta ja i folkomröstningen? Som ansvarsfulla politiker borde ni ta ett större ansvar än vad ni gör.

Göran Persson, som förblir finansminister efter ett nej i folkomröstningen, borde se till att åtminstone den socialdemokratiska argumentationen ute i landet hyfsas. Annars riskerar regeringen att inte bara bita sig själv i svansen utan även att göda en utveckling som svenska folket får betala fullständigt i onödan.

Den ekonomiska delen av ett medlemskap i EU hittar vi redan i EES-avtalet, på gott och ont. EES-avtalet gäller också dagen efter ett nej i folkomröstningen. Att då av rent taktiska skäl hetsa fram en stämning som kan leda till omotiverade räntehöjningar både före och efter folkomröstningen är både oanständigt och mycket korttänkt.

Herr talman! Valrörelsen dominerades av debatter om budgetunderskott och statsskuld. Trots detta tycks man nu negligera det enda säkra ekonomiska fakta som finns att ta på när det gäller EU – en medlemsavgift på ca 20 miljarder kronor.

Avgiften skall tas från statsbudgeten. Varifrån hämtar Göran Persson 20 miljarder kronor? För att spara 1,2 miljarder har Göran Persson tidigare varit villig att införa en karensdag för vård av sjukt barn. Varifrån tänker han då ta 20 miljarder kronor? För att spara ca 3 miljarder kronor infördes en karensdag i sjukförsäkringen. Varifrån tänker Göran Persson ta 20 miljarder till medlemsavgiften? För att spara en halv miljard infördes en hel karensvecka i arbetslöshetsförsäkringen. Varifrån tänker Göran Persson ta 20 miljarder till medlemsavgiften?

Kom nu inte dragande med flummet att det inte kostar någonting! Det är väldigt dåligt underbyggt att hävda att räntorna skulle drivas ner bara för att Sverige skulle gå med i en politisk union med en gemensam säkerhetspolitik och en planekonomisk jordbrukspolitik, för det är detta EU handlar om. Den ekonomiska biten finns i EES-avtalet.

Vi har hört såväl Socialdemokraternas som de borgerligas antaganden förr när det gäller EU-anpassningen. När vi gick in i EES skulle problem lösas. Inte blev det så. När man knöt kronan till ecun skulle problemen lösas, men inte blev det så. Det var ju först när man släppte kronans knytning till ecun som strypgreppet på Sverige släppte. Det är ju tack vare den tidigare borgerliga fyrklöverregeringens misslyckande

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

som det har vänt. Ni skall vara väldigt glada för att ni släppte kronans knytning till euron.

I krispaketet lade man in satsen om att vi skulle söka medlemskap i EU. Det skulle lugna marknaden och allt skulle bli så mycket bättre. Inte blev det så. Nu kommer man en fjärde gång och säger: Bara vi blir medlemmar i EU, då skall det bli så mycket bättre. Ni har haft fel förr. Ni har haft fel tre gånger tidigare, och ni har förmodligen fel den fjärde gången också.

Herr talman! Det skall bli skönt när svenska folket säger nej till medlemskapet i EU. Då kan vi förmodligen också med Socialdemokraterna tala på ett litet annorlunda sätt när det gäller den ekonomiska politiken.

Som vågmästare i riksdagen tvingas Göran Persson flyga som en humla från blomma till blomma för att få igenom sin politik eller också försöka nå större helhetslösningar. Miljöpartiet är intresserat av det sistnämnda.

Vi i Miljöpartiet avser att ta ett ekonomiskt ansvar. Vi inser, åtminstone till skillnad från Vänsterpartiet i sin valretorik, att det inte går att återställa allt det goda som varit. Vi inser också, till skillnad från de borgerliga, att det behövs skattehöjningar för att öka statsinkomsterna – detta inte minst för att få en solidaritet i samhället och för att få de människor som inte sitter på gräddhyllan att känna förståelse för de ganska tuffa åtgärder som krävs.

Låt mig slå fast några saker. Det är bra att stora delar av arbetsrätten återinförs. Vi anser dock att det kan finnas skäl att i viss utsträckning särbehandla de riktigt små företagen. Det är bra att värnskatt införs, så att skatteskalorna får en mer solidarisk profil. Det är bra att kapitalbeskattningen till viss del återinförs. Det är bra att automatiska uppräknings i pensioner etc. inte sker generellt. Däremot får man diskutera detta med de sämst ställda pensionärerna. En genomsnittlig kvinnlig ATP-pensionär har bara 7 500 kr i månaden. Om man skär därunder, blir det inte lätt för dessa människor. Det är också bra att pengar till militären kommer att minska.

Men det finns också andra delar där det borde skäras, och som Göran Persson hittills inte vågat ta tag i, nämligen grundprinciperna för socialförsäkringssystemen. Det är dags att införa två nivåer, med en högre ersättningsnivå för den del av inkomsten som ligger under 150 000 kr. Den får väl då vara t.ex. 80 % de närmaste åren, med målet 90 %. Men i den del av inkomsten som ligger över 150 000 kr måste man skära ännu mer. Det är bättre att i demokratisk anda acceptera detta än att så småningom kanske i ren panik tvingas ta till 70 % för alla.

Vidare är det hög tid att se över ATP-systemet eller dess efterföljare och införa en grundpension som är lika för alla.

Herr talman! Världen över pågår nu en kritisk granskning av briserna i det gamla ekonomiska tänkandet. Gamla lösningar visar sig inte längre hålla. Ekonomisk tillväxt i materiellt mogna samhällen som det svenska genererar inte längre sysselsättning på samma sätt som under tidigare utvecklingsfaser. Även vid en hög tillväxt på 2 %, 3 % och 4 %

i Sverige kommer arbetslösheten att vara hög. Kurvorna för tillväxt och antalet jobb följs inte längre åt, bl.a. beroende på att de stora vinster som företagen nu under 1990-talet kommer att få väldigt ofta kommer att investeras på ett sätt som rationaliserar bort människor. Detta är dilemmat i det materiellt mogna samhället. Vi måste börja tänka om.

Ett annat problem är att det i den rent existerande marknadsekonomin saknas viktiga röster på marknaden. Naturen har ingen röst på marknaden. Den kommande generationen har ingen röst på marknaden. Detta är ett problem. Hade naturen haft en röst på marknaden, hade det varit oändligt dyrt att utrota en enda art. Hade kommande generationer haft en röst på marknaden, hade de naturligtvis lagt in ett så högt anbud på ändliga naturresurser att vi redan hade varit inne i ett kretslopps-samhälle.

Det är vi politiker som måste se till att tala för naturen och kommande generationer, då mindre med lagstiftning och mer med ekonomiska styrmedel. Där ingår skatteväxling som en väldigt viktig del.

Insikterna har ökat. Riokonferensen påtalade vikten av en ny livsstil i vår del av världen. Det medför nya konsumtionsmönster, effektivare energianvändning och nya samhällsstrukturer, som bygger mer på självtillit än fjärrproduktion.

Utifrån dessa perspektiv har idén om skatteväxling växt fram. Vi har själva myntat begreppet som är ett allmänt begrepp i dag. Skatteväxling innebär att arbetsgivaravgifterna sänks successivt och ersätts av miljörelaterade skatter. Skatteväxling ger jobb och bättre miljö.

Den gamla regeringen tillsatte en skatteväxlingsutredning. Det var bra. Det som inte var bra var att man valde att inte sätta i gång arbetet utan drog på det.

Hur gör nu den socialdemokratiska regeringen? Kommer Göran Persson att skynda på utredningen eller lägger han ner den? Eller kommer han kanske rent av att göra precis tvärtom? Alla internationella miljöekonomer och andra globalt tänkande människor inser vikten av detta. Kommer Göran Persson att höja arbetsgivaravgifterna i stället för att sänka dem för att finansiera ett medlemskap i EU? I så fall gör han precis tvärtom. Det kanske var anledningen till att Socialdemokraterna som enda politiska parti inte deltog i ett stort skatteväxlingsseminarium på en stor internationell miljömässa som ägde rum i Göteborg i går.

Anf. 6 MATS ODELL (kds):

Herr talman! Vi har haft ett val som ju har medfört maktskifte. När vi för tre år sedan övertog regeringsansvaret från Socialdemokraterna var det i en tid när alla kurvor pekade åt fel håll. Vi får aldrig glömma bort att redan när Allan Larsson våren 1991 lanserade sagan om vändpunkterna var den svenska ekonomin ute på det sluttande planet. Syste-sättningen sjönk, 1 000 personer i genomsnitt förlorade sina jobb varje dag och industriproduktionen rasade liksom tillväxten i den totala ekonomin.

Då, herr talman, hette Sveriges statsminister Ingvar Carlsson, då hette Sveriges finansminister Allan Larsson som då var Göran Persson skolminister.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

I dag är situationen den totalt omvända. Sedan i våras har 1 000 personer i genomsnitt fått jobb varje dag. Industriproduktionen är på väg uppåt, exporten ökar och det är tillväxt i ekonomin.

Men som kristdemokrat är jag oroad över att denna positiva utveckling skall brytas i förtid genom den politik som Socialdemokraterna gick till val på. På flera punkter kommer denna politik, om Ingvar Carlsson och Göran Persson väljer att förverkliga den, att allvarligt äventyra den svenska ekonomins återhämtning.

Socialdemokraternas ageranden här i kammaren under den gångna mandatperioden har inneburit att man har röstat emot besparingar på i storleksordningen 60 miljarder kronor. Detta i kombination med ett, enligt de allra flesta ekonomiska bedömare, otillräckligt sparpaket visar på en bristande insikt om själva behovet av besparingar.

Vice riksbankschefen presenterade häromdagen Riksbankens beräkningar, som visar att budgetförstärkningar på i storleksordningen 140 miljarder kronor är nödvändiga under den kommande mandatperioden för att stabilisera statsskulden. Detta skall jämföras med de 36 miljarder netto som Göran Persson presenterade i sin skarpa plan strax före valet.

Herr talman! Jag tycker faktiskt att sanningens minut nu har slagit för Göran Persson. Hur blir det egentligen med det berömda investeringspaketet, denna grundbult i den socialdemokratiska strategin och i valbudskapet till nationen? Blir det 15 nya miljarder, och kommer dessa fortfarande att ge 90 000 nya jobb samtidigt som budgetunderskottet skulle minska? Eller gällde också detta bara under valrörelsen?

Detta, Göran Persson, var nämligen vad ni, mot bättre vetande, förrespeglade väljarna under valrörelsen. Jag tycker inte att Göran Persson kan komma undan särskilt mycket längre utan att ge besked i den här frågan. När kommer de 15 miljarderna och de 90 000 nya jobben?

I regeringsdeklarationen skriver statsministern följande: "De nya arbetstillfällena måste i första hand komma till stånd i näringslivet. Sverige behöver fler företag och fler företagare." Detta är sanna och vackra ord som vi kristdemokrater ställer upp på, men en rad frågor infinner sig när man lägger de här orden bredvid det socialdemokratiska valmanifestet: Hur kan en fördubblad beskattning på riskvilligt kapital som satsas i företag leda till fler och växande företag? På vilket sätt medför en minskad flexibilitet i arbetsrätten för framför allt småföretagen ett bättre företagsklimat?

Och hur kan högre räntor, till följd av de svagare statsfinanser Socialdemokraternas politik kommer att leda till – och detta ovanpå fler regleringar och återinförda monopol –, skapa nya företag och därmed nya arbetstillfällen?

Herr talman! Även om jag tidigare sade att sysselsättningen stadigt har ökat under det senaste halvåret, så utgör arbetslösheten alltså vårt största ekonomiska och sociala problem. Den måste angripas med en samlad strategi, bestående av flera olika delar. Vi har inte råd att välja bort någon åtgärd som kan bidra till att skapa förutsättningar för nya jobb. Vi måste också fullt ut acceptera och inse att alla jobb är värdefulla. Jag saknar denna långsiktiga strategi i regeringsförklaringen.

Först och främst måste det bedrivas en fortsatt stram finanspolitik med en målsättning att stabilisera statsskulden som andel av bruttonationalprodukten senast 1998. Detta – och endast detta – skapar förutsättningar för lägre räntor och därmed nya investeringar och nya jobb.

Jag vill säga till Birger Schlaug att det är självklart att ett ja i EU-omröstningen om tre veckor också är en förtroendeskapande åtgärd av största betydelse för att få ner realräntorna till rimliga nivåer. Vi får inte glömma bort, Birger Schlaug, att räntan redan i dag ligger på en alldeles för hög nivå – det man skulle kunna kalla för Perssoneffekten.

Ett positivt och gynnsamt klimat för små- och nyföretagande är också en absolut nödvändighet. Här utgör den socialdemokratiska regeringens samlade politik ett hot som tills vidare hänger som ett mörkt moln över landets småföretagare. Riskkapitalavdrag för den som satsar kapital i småföretag borde införas. Men småföretagspolitiken handlar inte bara om pengar utan i minst lika hög grad om synen på människan bakom företagandet. Det är viktigt, tror jag, att tidigt ta till vara och fånga upp företagarrämnen. Vi kristdemokrater vill stimulera företagarprogram på gymnasier och satsa på särskilda företagargymnasier.

De höga skattekilarna på arbete måste också sänkas, gärna i samband med en skatteväxling med höjda skatter på miljöbelastande utsläpp m.m. Det är nödvändigt för att gynna utvecklingen av jobb inom framför allt tjänstesektorn. Utöver sänkta arbetsgivaravgifter skulle en sänkt tjänstemoms vara ett verksamt medel för att stimulera arbete i tjänstesektorn. Vi tror också att ett första steg skulle kunna vara att införa en s.k. ungdomsskattsedel, som ger ungdomar rätt att starta eget och utföra tjänster riktade mot hushållen med kraftigt sänkta arbetsgivaravgifter och utan moms. Men, herr talman, jag vill betona att alla skattesänkningar på arbete fullt ut måste finansieras.

Nästan samtliga talare i debatten talar om olika vägar för att nå tillväxt och därmed skapa förutsättningar för nya arbetstillfällen. Ur ett kristdemokratiskt perspektiv är det angeläget att stanna upp något och beröra tillväxtbegreppet som sådant. Vad menar vi med tillväxt? Är alla former av tillväxt egentligen önskvärda? Och vill partierna i denna kammare styra tillväxten i önskad riktning?

Kds menar att ekonomisk utveckling inte kan eller får mätas enbart utifrån ett snävt BNP-begrepp. En verklig ekonomisk utveckling innebär tillväxt av den totala nationalförmögenheten. I denna måste vi räkna in miljö och naturresurser, det mänskliga kapitalet, produktionskapitalet och de finansiella tillgångarna.

Det här för oss in på den etiska dimensionen i den ekonomiska debatten. Hederlighet och personligt ansvarstagande är viktiga fundament, som sänker transaktionskostnaderna och därmed bidrar till en ökad effektivitet i ekonomin.

När Douglas C. North förra året fick Nobelpriset i ekonomi, bekräftade detta att insikten om vikten av normer och värderingar i en väl fungerande ekonomi faktiskt har spritt sig i vidare kretsar. Kristdemokraterna har varit en garant för att dessa resonemang har funnits med i finansplanerna. Nu återstår att se om också Göran Persson anser att

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

detta är viktiga förutsättningar för en långsiktigt god ekonomisk utveckling.

Sammantaget, herr talman, måste de beslut som fattas i riksdagen leda till att det skapas trovärdighet för den svenska ekonomin. Det är det enda sättet att skapa utrymme för räntesänkningar, för ökade investeringar i företagen och därmed nya arbetstillfällen. Vi kristdemokrater kommer att bedriva en konstruktiv oppositionspolitik i den andan.

Anf. 7 Finansminister GÖRAN PERSSON (s)

Herr talman! Förra gången en finansminister stod i den här talarstolen i en allmänpolitisk debatt var i maj. Anne Wibble talade då utifrån tron att budgetunderskottet för i år var 150 miljarder kronor. Oron var stor över att underskottet inte minskade mer, trots att den ekonomiska återhämtningen skönjdes.

Nu, fyra månader senare, har vi tvingats räkna upp underskottet med 50 miljarder kronor på grund av den höga räntan – 50 miljarder kronor mer än i maj månad!

Alla kurvor pekar uppåt, var det någon som nyss sade om den ekonomiska utvecklingen. I det här fallet är det en kurva som pekar uppåt och som faktiskt är förskräckande till sin karaktär. Budgetunderskottet verkar nu för första gången någonsin kunna komma att passera 200 miljarder kronor.

John Kennedy sade beträffande sin första tid som president att det mest förvånande var att "allt låg precis så illa till som vi hade påstått under valkampanjen". Jag tvingas konstatera att uttalandet lika gärna skulle kunna ha fällt om Sverige och valrörelsen 1994. Det var så illa.

Jag har inget behov av att peka ut syndabockar. Jag vill se framåt. Men det är klart att när Lars Tobisson beskriver de enorma framgångarna som ligger bakom detta gigantiska budgetunderskott får det lätt ett drag av löje över sig. Tobisson och hans parti har mer än några andra bidragit till den här situationen.

Om vi nu har en del tecken som pekar på en ekonomisk återhämtning, framför allt i exportindustrin – låt oss glädjas över det – får det aldrig fördölja att de övergripande problemen är det stora budgetunderskottet, den höga arbetslösheten och den ekonomiska politikens förmåga att mobilisera ett folkligt stöd för att ta oss ur denna djupa kris. Ansvar för att vi har hamnat där bär Lars Tobissons parti mer än något annat i denna riksdag. Jag hade inte tänkt säga det i dag – jag hade tänkt lämna det åt sidan – men med tanke på hur Lars Tobisson öppnar debatten måste det faktiskt slås fast.

Jag hade tillfälle att häromkvällen diskutera med er ekonomiske talesman Bo Lundgren om Moderaternas syn på skatter som det enda instrumentet i den ekonomiska politiken. Lars Tobisson och Moderaterna har höjt skattetrycket mer än vid någon annan tidpunkt i modern tid. Det har inte gjorts vad gäller det skattetryck som man vanligen räknar i de skatter som faktiskt tas ut just nu, utan i form av att Lars Tobisson har medverkat till att utgifterna har rusat i väg. Utgifterna har resulterat i underskott. Underskotten har resulterat i räntor. Räntorna har resulterat i ett framtida skattetryck eller försämrade sociala förmå-

ner. Det är arvet, Lars Tobisson. Detta kommer ingen förbi – allra minst den som nu har ansvaret för att sköta statens finanser.

Men jag söker som sagt inte strid. Jag har heller ingen ambition att peka ut några syndabockar, men någon måtta bör det rimligen vara när man beskriver den period som ligger bakom oss. Det problem vi nu har är det statsfinansiella problemet, och det måste lösas.

Det är inte bara regeringen som har detta ansvar. Också riksdagen har ett stort ansvar. Arbetslösheten är, som jag sade förut, rekordhög, och investeringarna har minskat dramatiskt under flera år. Den höga realräntan bromsar också den privata konsumtionen. Tillväxten har länge varit negativ, och statsskulden har passerat 1 300 miljarder kr. Bidragsberoendet i det svenska samhället har passerat alla rimliga gränser. Det är också ett arv som vi har att förvalta. Ohyggligt många svenskar är beroende av bidrag i olika former för att klara sin försörjning. Socialbidragens omfattning har exploderat, bostadsbidragens antal och volym har exploderat under den gångna perioden och antalet människor som lever på a-kasseersättningar har exploderat. Summerar man detta är vi i ett läge som visar på allt annat än en sund ekonomisk situation.

Det är mot den här bakgrunden som återhämtningen i ekonomin måste ses. Vi har en återhämtning. Tillväxten i år förväntas bli 2,5 % och kan komma att stiga till 3 % 1995. Exportsektorn och industriproduktionen leder utvecklingen. Tecken på att även hemmamarknaden börjar komma i gång kan skönjas. Orderingången ökar för de hemmaproducerande företagen, och allt fler blir anställda i den privata tjänstesektorn. Dessa tecken är bra, men det finns tre stora orosmoln i den ekonomiska återhämtningen.

För det första: Ett eventuellt nej i EU-omröstningen kommer att få stora konsekvenser på ekonomin. Vi kan inte veta hur stora eller exakt vilka dessa effekter skulle bli, men det är uppenbart att ett nej skulle slå hårt mot den drivande kraften i ekonomin – exporten – och dessutom få sådana effekter på ränteläget att dagens höga nivåer permanentas. Ett nej skulle hota hela den ekonomiska återhämtningen.

De som säger att man skrämmas med höga räntor måste väl rimligen konstatera att vi har höga räntor. Vi betalar redan en räntemarginal därför att det finns en osäkerhet om ett svenskt EU-medlemskap. Det är så situationen ser ut. I den meningen är en utveckling som rymmer ett nej i folkomröstningen naturligtvis någonting som kraftigt kommer att hämma den ekonomiska situationen i Sverige.

För det andra närmar sig produktionstaket i vissa delar av industrin. Det kan leda till flaskhalsar i ekonomin redan under 1995. En sådan utveckling riskerar att driva upp inflationen och räntorna. För sysselsättningen och den långsiktiga tillväxten vore det förödande.

Det tredje orosmolnet är den svaga återhämtningen inom privat konsumtion. Den höga räntan och den svaga kronan gör att värdet på hushållens tillgångar minskar och viljan att spara ökar. Dessutom har en djup misstro mot den ekonomiska politiken under några år inneburit att människor blivit osäkra på om samhället kommer att klara av att skänka dem trygghet i skiftande skeden av livet. Den höga räntan och

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

bristen på trygghet återspeglar sig tydligt i den inhemska konsumtionen.

Herr talman! Det nya ekonomiska läget innebär utmaningar för den ekonomiska politiken. Den höga räntan skapar, som jag sade, både flaskhalsar och bromsar investeringar. Den höga räntan och låga kronkursen är grunden för att tudelningen av ekonomin ökar. Den höga räntan har också ett stort negativt genomslag på statens finanser, vilket de senaste siffrorna med all tydlighet visar. Dagens ränteläge håller krampaktigt fast ekonomin i ett läge av djupa obalanser.

Det råder ingen tvekan om att det är statsfinanserna som skapar den oro på de finansiella marknaderna som håller räntorna uppe, tillsammans med osäkerheten om ett svenskt EU-medlemskap. För att få ned räntorna krävs då tre saker:

För det första måste inflationen hållas låg.

För det andra måste budgetunderskottet pressas tillbaka. Förtroendet bland dem som lånar ut pengar till staten måste återskapas.

För det tredje måste tal övergå i handling. Det går inte att prata ned underskott, arbetslöshet och räntor. Det receptet har prövats. Det som krävs nu är inte fyndiga namn på nya sparplaner; det som krävs är handling. Valrörelsen är över. Nu väntar politikens vardag. Vi måste spara och arbeta. Besparingarna måste bli verklighet – konkreta, skarpa beslut här i riksdagen. Miljard för miljard måste vi stänga det våldssamma gap som nu finns i statsfinanserna. Det är inte ett glamoröst arbete. Det kommer inte att skapa popularitet eller vinna opinionsframgångar, men det är ett arbete som måste göras. Det är ett arbete som skall göras för den svenska välfärdens skull.

Vi kan skjuta det framför oss. Vi har skjutit det framför oss ett tag. Vi kan kanske hålla på ett tag till. Men förr eller senare kommer man till den punkten då underskotten måste hanteras. Det är för dem som kommer efter oss som jobbet skall göras. Det är i den meningen en djupt moralisk fråga.

Det finns en insikt i hela Sverige om hur allvarligt läget är. Det finns också en vilja i valmanskåren, bland det svenska folket, att nu vara med och ta ett ordentligt grepp för att vrida utvecklingen rätt igen.

Det mandatet har många av oss i denna kammare fått. Det är inte bara Socialdemokraterna som har drivit en valrörelse där man pekat på allvaret i statsfinanserna. Det finns också andra partier här som har gjort motsvarande i valrörelsen och faktiskt lyft fram behovet av statsskuldskämpning och av sanering av statsfinanserna. Många av oss har drivit en valrörelse som utgått ifrån att vi skall sanera statsfinanserna på ett sådant sätt att vi kan stabilisera skulden 1998. Den målsättningen ligger givetvis där, och dit skall vi. Men för att det skall vara möjligt krävs ett konstruktivt samarbete i riksdagen. Att döma av några av de inlägg som har gjorts här i dag tycker jag att det finns gott hopp om att vi skall nå en sådan situation.

Jag har naturligtvis gått igenom samtliga riksdagspartiers valprogram. Det är mot den bakgrunden ingen överdrift att påstå att det borde gå att samla majoriteter för en lång rad beslut, vad det gäller både skattehöjningar och neddragna utgifter.

Men för att viljan skall bestå hos dem som har givit oss uppdraget – hos svenska folket – måste politiken vara rättvis. Storleken på det löpande underskottet motsvarar i dag 2 000 kr per månad och svensk. Att minska det är en börda som ingen kan bära ensam. Den måste bäras gemensamt. Alla i samhället måste nu dra sitt strå till stacken. Ingen kan stå utanför de uppostringar som krävs, men ingen skall heller stå utanför de vinster vi på sikt kan få av en stram finanspolitik nu.

Herr talman! Den ekonomiska återhämtningen är stark just nu. Därför är det min bedömning att den svenska ekonomin både tål och behöver ett framtungt budgetsaneringsprogram som redan under 1995 klarar av att pressa tillbaka underskottet tydligt. En sådan tydlig signal skulle återskapa förtroendet för finanspolitiken, och den skulle återskapa förtroendet för Sverige som nation. Den skulle också kunna sänka räntorna och skapa stabilitet och trygghet för framtiden.

All erfarenhet visar att det är svårt att driva igenom en ekonomisk politik som slår rätt i tiden. Vi har sett många exempel på detta tidigare. Man har missat åtgärder i förhållande till konjunkturutvecklingen. Man väntar ibland för länge med att fatta ett beslut, och då får åtgärden full effekt i ett läge då det är för sent.

Jag bedömer att vi nu har möjlighet att bryta det mönstret. Redan i höst och vinter behövs en politik som resolut kan manövrera Sverige mot lägre underskott. Genom att agera snabbt kan vi både parera en hotande överhettning i vissa sektorer och stabilisera de skenande statsfinanserna.

I det socialdemokratiska valmanifestet presenterade vi konkreta åtgärder till 61 miljarder kronor i budgetförstärkningar. Dessa sade nästan varannan svensk ja till. Vi drev valrörelsen utifrån detta.

Dessutom krävde vi ett öppet mandat av väljarna att vidta ytterligare åtgärder om det statsfinansiella läget skulle kräva det. På grund av utvecklingen av budgetunderskottet ser vi oss tvungna att använda detta mandat. Utgångsläget är 50 miljarder mer i underskott än vad som bedömdes i maj månad.

Vi skall naturligtvis använda detta mandat med förnuft. Den ekonomiska politikens mästarekap är nu att finna en balans mellan de åtstramningar som krävs och den luft under vingarna som ekonomins återhämtning behöver.

Det är lätt att se en situation framför sig där man är för brysk mot den privata konsumtionen för tidigt under perioden och därmed får en situation där återhämtningen inte riktigt får den kraft den behöver ha. Avvägningen kommer här att vara det absolut svåraste.

Alternativet till åtstramning är att behålla de höga räntorna och inflationstrycket. Det alternativet är det fegaste, eftersom det inte kräver någon handling. Det kommer att innebära att obalansen i ekonomin ökar ytterligare, och räntekostnaderna för staten kommer att fortsätta att stiga. Det alternativet kommer att göra oss ytterst dåligt rustade för nästa lågkonjunktur.

Varje miljard som vi underlåter att spara under den kommande uppgången kommer att kosta oss både räntor och dåligt förtroende nästa gång ekonomin vänder nedåt. Gör vi inte tillräckligt nu kommer

vi att möta nästa lågkonjunktur med små möjligheter att parera en eventuellt växande arbetslöshet.

Det är allvar nu. Sveriges läge är utomordentligt farligt. Därför krävs handling och samarbete. Det stora hotet mot den svenska ekonomin är passiviteten.

Om vi i denna kammare förmår att arbeta konstruktivt i en anda av samarbete, och omsätta det vi alla sade i valrörelsen i handling, är jag övertygad om att vi tillsammans med det svenska folket förmår att ta Sverige ur den djupa svackan. Möjligheterna finns. Nu är det förmågan som kommer att prövas.

Anf. 8 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Till Lars Bäckström vill jag först ge rådet att tvätta öronen med en spetsig tvål. Eller kanske gäller det att plocka ut de ideologiska hörselskydden? I mitt anförande betecknade jag arbetslösheten som ett stort kvarstående problem. Som Bäckström påminde om, talade jag mycket om hur vi skall få till stånd nya riktiga jobb.

Sedan är det nästan rörande med Birger Schlaug och hans nyväckta tro på EES-avtalet. Visst är det bra att vi har fått tillträde till den gemensamma marknaden med dess fria rörlighet för varor, tjänster, kapital och arbete. Men som f.d. ordförande och numera vice ordförande i EES-delegationen kan jag försäkra att det nästan inte ger oss något inflytande. Det dömer oss till fortsatt ställning som randstat, till fortsatt utanförskap, och det lägger hela anpassningsbördan på oss här i Sverige.

Göran Persson hade en litet olycklig debut som finansminister i denna debatt. Redan i första meningen blev det fel. Förra gången en finansminister stod i denna talarstol var i juni, inte i maj.

Även i övrigt var inledningen förutsägbar, trots att Göran Persson sade att han inte tänkt säga det han sade. Allt var förra regeringens, och särskilt Moderaternas, fel. Men han kunde inte bestrida att den reala ekonomin går bra. Produktion och försäljning ökar.

Det finns problem på den finansiella sidan, som jag tidigare uppehöll mig vid, och Göran Persson får vänja sig vid tanken att mycket avgörs på ett område som han inte har beslutsrätt över. De viktigaste brytpunkterna under förra regeringsperioden var höjningen av den tyska räntan i juli 1992, som ledde fram till valutakrisen, och den amerikanska räntans höjning i februari i år, som satte i gång ränteuppgångarna i Europa.

Det är därför viktigt vad vår egen riksbank gör, vars nyvalda fullmäktige just nu sammanträder. Regeringspartiets hittills klokaste beslut var att till fullmäktige utse ledande företrädare som inte är politiker. Det ligger i linje med vad Riksbanksutredningen föreslog, den utredning där jag själv var ordförande.

Jag ger Göran Persson rådet att plocka fram den utredningen igen. Ni socialdemokrater reserverade er på ren trots i allmän oppositionell anda. Vid ett ja till EU kommer det att bli nödvändigt att genomföra förändringar som vi där föreslog.

När jag säger att detta var klokt är det därför att jag förutser att företrädare för den gamla socialdemokratiska kanslihusögern kommer att anstränga sig att värna penningvärdet. Vi ser nu oroande tendenser i vår ekonomi. Vi har alldeles klart stigande producentpriser.

När företagen har fyllt ut den lediga kapaciteten tvekar de, beroende på osäkerhet om Socialdemokraternas politik och osäkerhet om vårt förhållande till EU, att göra snabba investeringar. De finner att man inte kan åstadkomma en volymökning och frestas då att i stället möta en stigande efterfrågan med höjda priser.

Riksbankens höjning av den korta räntan i augusti var givetvis politiskt ovälkommen. Men jag måste konstatera att den inte var obefogad. Om nu inte Göran Persson skyndar sig med besparingar, inte skattehöjningar, ligger en räntehöjning till i korten.

Kjell-Olof Feldt kan inte ensam tillsammans med Urban Bäckström klara detta med räntepolitiken. Jag tycker att Göran Perssons inlägg tyder på växande insikt om vikten av utgiftsminskningar. Det går på tvärs mot uttalanden under oppositionstiden och attacker under valrörelsen med kritik mot att rusta ner välfärden.

Men vi moderater är inte långsinta. Vi hälsade välkomna och stödde förslag från den förra socialdemokratiska regeringen om att ta bort valuta- och kreditregleringarna, sänka marginalskatterna och begära medlemskap i EG. På samma sätt kommer vi att göra nu också. Vi kommer kanske att gå längre på många punkter när det gäller besparingar, men vi kommer inte att motsätta oss dem.

Vi kommer därmed konsekvent att motsätta oss skattehöjningar. Det är inte förenligt med fler jobb i den enskilda sektorn. Jag påminner än en gång om den fråga som jag har ställt så många gånger: Hur kan höjda skatter ge fler jobb?

Anf. 9 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Göran Persson brukar gärna vilja likna Gunnar Sträng, en mini-Sträng. I dag började han sitt anförande med att jämföra sig och säga sig vara i samma situation som en gång John F. Kennedy. Jag undrar: Vad blir det närmast? Den allsmäktige?

Jag ställde ett par frågor till Göran Persson. Den första gällde målet att statsskulden skulle sluta öka år 1998. Jag tolkade det som att han i sitt anförande bekräftade att det målet ligger fast, och jag tycker det är bra. Det innebär att vi har att se fram emot en stram finanspolitik med de stora besparingarna i början på denna mandatperiod – besparingar som är fördelningspolitiskt rätt utformade.

Sedan ställde jag frågan: Vad tänker Göran Persson göra annorlunda än under 80-talet? Det anförande han höll gav lika litet vägledning som regeringsförklaringen. Han sade att han ser stöd för regeringens politik, för skattehöjningar och besparingar. Blir det skattehöjningar med Vänsterpartiet, och är det de tidigare regeringspartierna, däribland Centern, som man förväntar sig skall ställa upp på besparingarna?

Jag vill till Göran Persson säga att han skall tänka sig för väldigt nog. Om han börjar sin regeringsperiod med att riva upp ett antal för

oss viktiga reformer och sedan förväntar sig att vi därefter skall ställa upp på besparingar, har han börjat i fel ände.

Några villkor måste uppfyllas för att Sverige och svensk ekonomi skall gå en positiv framtid till mötes.

För det första måste budgetunderskottet verkligen tas ner och behovet av statlig upplåning därmed också minska. Det innebär betydande systemförändringar, det innebär besparingar, det innebär vissa skattehöjningar – men inte på produktionen genom höjningar av arbetsgivaravgifter och försämrade villkor för småföretagen, dvs. genom beskattande av riskvilligt kapital, utan framför allt genom skatt på miljöstörande verksamhet, osv.

Om vi inte får ner statens upplåningsbehov finns det en uppenbar risk för att staten genom sitt upplåningsbehov tränger undan näringslivets möjlighet att klara sitt kapitalbehov. Det kom häromdagen en varning från Aktieförbundet, som jag tycker att Göran Persson har all anledning att ta allvarligt på.

För det andra måste vi få ner räntorna. Dagens höga realräntor försvagar och försvårar en ordentlig konjunkturuppgång. Investeringarna skjuts på framtiden, och det innebär att de investeringar som skulle kunna skapa de nya jobben inte kommer till stånd. För att räntorna skall kunna sänkas förutsätts en stram finanspolitik, men en finanspolitik med rätt innehåll.

För det tredje måste arbetslösheten bekämpas på ett mycket kraftfullt sätt, genom satsningar på småföretag, ny teknik, miljöföretag, osv. Vi har också i det här sammanhanget föreslagit en skatteväxling, något som Centern var först med att tala om. Jag noterar att Birger Schlaug nämnde att Miljöpartiet var någon form av upphovsman till skatteväxlingstanken. Vår idé om skatteväxling växte fram långt innan Miljöpartiet över huvud taget var påtänkt.

Till sist, herr talman, några ord om EU-frågan. Den tycks ha blivit ett problem för Socialdemokraterna. Man aktualiserade EU-medlemskapet som en fotnot i ett krispaket hösten 1990. Nu utnyttjar man den s.k. ekonomiska krissituationen genom att inte utnyttja det EU-stöd vi kan få och som har förts fram. Det är fel väg att gå, så som Socialdemokraterna gör i sin motion börja med att dra ner miljöstöden och göra besparingar inom det området. De har inte utnyttjat EU-avtalets alla möjligheter.

Anf. 10 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Valrörelsen är över, sade Göran Persson. Det kan man sannerligen säga. Göran Persson har nog skapat mycket höga förväntningar vad gäller den kommande ekonomisk-politiska propositionen. Jag hoppas livligt att de förväntningarna infrias, för annars tror jag att det kan bli väl stora problem.

Det var bra att Göran Persson talade om vikten av ett ja i folkomröstningen om medlemskapet i EU, men jag beklagar att han ingenting sade om vad detta medlemskap skall användas till. Man får inte – som Birger Schlaug, tror jag det var, påpekade – lura sig själv att tro att medlemskapet löser alla problem. Så är det ju inte, utan vi måste själva

gripa oss an med att lösa våra egna problem. Det blir förvisso lättare vid ett medlemskap än vid ett utanförskap, men vi måste ändå själva fatta de svåra besluten.

Jag beklagar att Göran Persson inte kunde säga någonting om hur han avser att använda medlemskapet för att främja den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Han sade t.ex. ingenting om det gemensamma arbete som pågår inom ramen för den ekonomiska politiken vad gäller miljöskatter och en väl fungerande arbetsmarknad.

Min fråga kvarstår därför: Är det så att Göran Persson delar min bedömning att en rörlig och väl fungerande arbetsmarknad är att föredra framför en stel sådan, som därmed ställer krav på än större besparingar för barnfamiljer och pensionärer? Vilka förslag – om några – har Göran Persson i så fall?

Det var dessutom utomordentligt anmärkningsvärt att Göran Persson i detta långa anförande inte ens försökte foga in de åtgärder som aviseras i någon sorts strategi för den långsiktiga och dynamiska utvecklingen i Sverige. Det är förvisso så att vi måste få ner räntor och få ordning på budgetunderskott och statsskuld, men detta i sig löser ju inte våra långsiktiga ekonomiska problem.

Vi har i Sverige tidigare haft perioder, många sådana, med låga realräntor, t.o.m. negativa sådana, med investeringsavdrag och med hög efterfrågan osv., och vi har ändå haft avsevärda problem med att få i gång en dynamisk utveckling, som uppmuntrar entreprenörer och tänkbara småföretagare att vilja och våga satsa på att förverkliga sina idéer. Det är, Göran Persson, helt nödvändigt att ha det perspektivet i blickfånget samtidigt som man genomför åtgärder för budgetsanering.

Det går inte att bortse från den dynamiska utvecklingens krav, för då riskerar man att göra det som jag tycker att Göran Persson nu håller på att göra, nämligen att ta till alldeles galna åtgärder för att klara budgetsaneringen, åtgärder som i sig förstör och inverkar negativt på den svenska ekonomins förmåga att skapa långsiktig dynamik och en långsiktigt positiv utveckling. Detta är utomordentligt bekymmersamt, eftersom det är förmågan till dynamisk utveckling som i sig gör det möjligt för oss att få fram de mängder av nya jobb som behövs för att arbetslösheten skall minska och som gör det möjligt för oss att ha en skattebetald välfärd, med bra vård och omsorg.

Misstag som görs nu, Göran Persson, innebär därför att man dömer en väldig massa människor till permanent långtidsarbetslöshet och att man dömer väldigt många människor till en dålig vård och omsorg. Det vore djupt beklagligt.

Anf. 11 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Lars Tobisson gav Lars Bäckström vissa hygienråd, men alla här vet ju att alla som heter Lars sköter morgonhygien – det sade man redan i visan. Jag lyssnade noggrant på Lars Tobissons anförande, och jag sade därefter att i den moderata politiken är arbetslösheten en restpost. Då säger Tobisson: Nej, för oss är arbetslösheten ett kvarstående problem. Ja, det är väl ganska lika. Jag är inte stenograf,

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

det erkänner jag, men jag tycker att det är oerhört stora semantiska likheter mellan de här två utsagorna.

Sedan till de andra frågorna som vi diskuterar här. Göran Persson säger att räntan är hög på grund av att vi inte vet hur det går i EU-omröstningen. Göran Persson! Så är det inte. Räntan i Sverige är hög på grund av det som hände under 80-talet och 70-talet, på grund av ständiga devalveringar i Sverige. Sverige är nästan rekordhållare i devalveringar. Sedan säger svenska politiker att detta inte skall upprepas, men det är ju lika trovärdigt som en alkoholist som på morgonen när han stiger upp säger: Nu skall jag sluta, men det var väldigt roligt i går på festen.

Alla säger att det går så bra för industrin just nu, att det går jättebra. Men det beror ju på devalveringen alldeles nyss. Om man var beredd att erkänna det, skulle man också vara väldigt tyst med självberömmande ord vad gäller industrin.

Orsakerna till att vi har så hög ränta, Göran Persson, är ju devalveringspolitiken, arbetslösheten, budgetunderskottet och risken för inflation, inte osäkerheten i fråga om EU. Visst är finansaktörerna ibland zebbor som löper i flock, men inte alltid. Ibland tittar de på den reala ekonomin.

Hur skall vi då få ner räntan? Svaret är naturligtvis budgetsanering – där har Göran Persson rätt. Men det här måste göras väldigt klokt. Det krävs besparingar, men alla vet att besparingar väldigt lätt leder till utgifter för kommunsektorn, som socialbidrag och andra ökade kostnader för kommunerna. Det vet vi.

Det är svårt att spara. Det krävs därför en stenhård fördelningspolitik. Då skall det sägas att vi i Vänsterpartiet är oerhört tveksamma till direktavskrivningar och till egenavgifter. Dessa två åtgärder innebär inte en skarp fördelningspolitik – det inser också Göran Persson. Det som behövs är skarpa besparingar och en skarp fördelningspolitik.

Göran Persson säger då att man inom socialdemokratin har ett öppet mandat. Det har vi i Vänsterpartiet också. Tillsammans har vi också över 50 % av mandaten här i riksdagen. Det kan vi utnyttja. Vårt öppna mandat innebär att vi skall bekämpa underskotten och skulderna men också arbetslösheten och att vi skall driva fördelningspolitik. Jag tror att det också är det öppna mandat som ni har krävt och fått.

Vi skall kunna utnyttja detta, och göra det på ett klokt sätt. Då behövs inte den tuvhoppning som Per-Ola Eriksson varnar för. Det är naturligtvis bättre om vi kan få en ännu bredare majoritet. Även om det är en röd-röd samsyn här så blir det ju bara bättre om man tillsätter litet grönt från Centern och Miljöpartiet.

Lars Tobisson säger att Göran Persson inte kan klara det här ensam med hjälp av Urban Bäckström. Nej, det är ju sant. Och det går ju absolut inte om man tillsätter Tobisson. Då blir det bara gröt. Men däremot tillsammans med Urban Bäckström och i det här fallet Lars Bäckström kan det nog gå att få ner ränta och inflation.

Nu börjar man varna för inflationsspöket. Vem är det som har tagit fram spöket ur garderoben? Det är ju den här riksdagen. Vad beror den ökade inflationen på? Den beror på politiska beslut på bostadsområdet,

ökad avgiftsfinansiering och höjda indirekta skatter. Det är nästan hela inflationsförväntningen på 3,5 %. Det skall vi ha klart för oss.

Inflationstrycket i den reala ekonomin är fortfarande mycket lågt. Spöket skall inte tas fram ur garderoben. Vi skall inte lösa problemen genom inflation utan med en skarp fördelningspolitik som möjliggör skarpa besparingar och en ekologiskt uthållig tillväxt.

Anf. 12 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Ni som lyssnar här nere och alla ni som går omkring där uppe! Jag har redan vid många tillfällen i den här kammaren – partiet kom in alldeles nyss – ställt frågan om hur medlemsavgiften till EU på 20 miljarder kronor betalas. Jag har fortfarande inte fått något svar. Det är en månad kvar till folkomröstningen, och Göran Persson har fortfarande inte i denna kammare sagt hur han tänker betala 20 miljarder.

I valrörelsen sade han att vi skulle spara 1,2 miljarder på att införa en karensdag för vård av sjukt barn. Det är en liten summa. Ni diskuterar också vårdnadsbidraget. Vi vill inte heller ha det. Ni säger att ni inte skall införa några nya reformer som kostar pengar. Men hur är det med den här reformen att betala 20 miljarder till EU? Hur får ni ihop dessa pengar? Tala om det någon gång! Det tillhör i alla fall ett hederligt spel i den politiska cirkus som EU-debatten just nu verkar vara. Man får aldrig svar på dessa frågor.

Jag hade en annan fråga också till Göran Persson, och den gällde detta med Skatteväxlingsutredningen. Tänker Göran Persson sätta i gång den? Den borgerliga regeringen lyckades ju bara få i gång den teoretiskt.

Låt mig sedan gå över till EU och räntan. Om det nu är så att Industriförbundet och de närliggande personer driver detta med att det blir räntekaos och detta backas upp på olika sätt, inte minst av Allan Larsson och andra, blir det naturligtvis så att förväntningarna infrias. Under en övergångsperiod efter nej-et i folkomröstningen kommer det att bli ökade räntor. Det blir Göran Persson som blir lidande av det, liksom det svenska folket. Därför är det viktigt att man inte hetsar fram den här skräckstämningen. Det sker ju nu på debatter i hela landet.

Hög ränta beror på vår egen politik. Det är devalveringarnas fel, precis som Lars Bäckström sade. Men det handlar också om att vi har fått ett rejält budgetunderskott. Att detta inte diskuteras mellan blocken beror ju på att blocken har varit överens. Skattereformen var kraftigt underfinansierad. Kronans knytning till ecun har kanske kostat oss 50–100 miljarder kronor. Det finns olika sifferuppgifter från olika håll. Många spelregler för kreditmarknader och valutamarknader monterades ner. Ni var ju överens om detta. Det har ju faktiskt mest ramlat ut negativa konsekvenser när ni varit överens.

Göran Persson säger att vi måste dra ner budgetunderskottet kraftigt. Det måste ner med 50 miljarder mer än vad han och regeringen trodde förut. Sedan kommer det till ytterligare 9 miljarder i år och 20 miljarder så småningom till medlemsavgiften.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Sedan sade Göran Persson något mycket intressant. Han sade, att om vi inte blir medlemmar i EU slår det hårt mot exporten. Skulle Göran Persson kunna klarlägga hur det kan slå mot exporten om vi står utanför en gemensam säkerhetspolitik och en gemensam planekonomisk jordbrukspolitik? Skulle Göran Persson kunna förklara hur det vid ett medlemskap slår mot svensk exportindustri om medlemsavgiften kanske skall finansieras med höjda arbetsgivaravgifter?

Ännu värre är att vi vid ett EU-medlemskap hamnar i en gemensam elbörs. Det innebär att exportindustrin kommer att få fördubblade elpriser. Hur klarar vi det? Kan inte detta leda till stagnation? Det vore intressant att få svar på dessa frågor.

Per-Ola Eriksson sade i sitt inledningsanförande att fyrklöverregeringen har tagit steg in i kretsloppssamhället. Det är mycket synd och mycket klargörande att Svenska Naturskyddsföreningen har en helt annan uppfattning. Där talar man om stagnation och tillbakagång.

Anf. 13 MATS ODELL (kds):

Herr talman! Jag välkomnar Göran Perssons nya ansats när det gäller att på allvar gripa sig an det stora budgetunderskottet. Men det är litet förvånande att han menar att ingen, och allra minst han själv, i maj eller under valrörelsen hade en aning om att det skulle behövas mer än hans 61 miljarder brutto eller 36 miljarder netto i besparingar.

Göran Persson har även ett annat problem, nämligen att han själv och hans parti högljutt har protesterat och röstat emot besparingar på 61 398 000 000 i denna kammare under den gångna valperioden. Jag håller med Göran Persson om att det är bråttom att genomföra besparingarna nu. Varför har ni då röstat emot alla de förslag som har lagts fram på 61,4 miljarder?

Valrörelsen är förvisso över, Göran Persson, men löftena och grundbultarna i budskapet är inte helt bortglömda ännu. Verkligheten börjar nu hinna i kapp Göran Persson och hans paket. Socialdemokraterna skaffade sig sitt mandat i den ekonomiska politiken genom tre distinkta löften till de svenska väljarna.

Det första var investeringsprogrammet som skulle ge 90 000 nya jobb. Ni skulle inte börja med att spara utan med att pressa ner arbetslösheten genom nya investeringar.

Det andra löftet var den skarpa Perssonplanen – den som vi kristdemokrater och andra från början sade skulle vara alldeles för liten. Och det bidde mycket riktigt en tumme, som höll i elva dagar.

Det tredje gällde det berömda öppna mandatet. Det var en trojansk häst som smugglades genom valrörelsen och som nu laddas.

Under den gångna mandatperioden hade ni helt enkelt fel om den ekonomiska politiken, Göran Persson. Er politik höll i elva dagar. Nu laddas redan det öppna mandatet med nya skarpa besparingar. Ni är, Göran Persson, i full flykt från er oppositionspolitik med hjälp av detta magiska öppna mandat.

Låt mig slå vad med Göran Persson! Det här öppna mandatet kommer att innehålla väsentliga delar av den förra regeringens saneringspolitik, som ni bekämpade under valrörelsen. Ni retirerar nu från er

egen politik och söker stöd och tröst hos oss kristdemokrater och övriga partier i den förra regeringen.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Herr talman! Vi kristdemokrater är, som jag sade i mitt första anförande, beredda att föra en konstruktiv oppositionspolitik. Jag kan försäkra att den kommer att vara betydligt mer konstruktiv än den som Göran Persson förde under den förra mandatperioden. Nu är ju inte detta en särskilt hög ambitionsnivå. Men vi kommer att arbeta med ett öppet sinne. Vår politik är nämligen densamma före som efter valet. Vi är beredda att ta ansvar även i opposition.

Men det går inte att regeringen först genomför ett antal dyra och för de tilltänkta samarbetsparterna förödmjukande återställare och sedan raskt inbjuder till ett ansvarsfullt besparingsarbete. Det går inte heller att plocka ut knappa tredjedelen i kds saneringsprogram som är skattehöjningar. Ett fruktbarande samarbete måste handla om hållbara helheter.

Anf. 14 Finansminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Till Mats Odell: Två eller tre dagar innan vi lade fram vårt valmanifest fick jag ett brev från min företrädare i ämbetet, som livligt uppmanade mig att mot bakgrund av den ekonomiska situationen inte lägga fram ett valmanifest som skulle innehålla mindre än 50 miljarder i ytterligare budgetförstärkningar. Det var den konventionella visdomen i somras. Det var nog så som Odell sade – han hade ingen aning om hur det såg ut i den ekonomiska utvecklingen.

Tre saker gäller för oss och vår politik: arbetslöshetsbekämpningen, besparingar och budgetförstärkningar samt en rättvis fördelning. Det var på den sista punkten som den avgående regeringen brast, och det var därför som man förlorade valet. Svenska folket är berett att ställa upp, men då skall bördorna fördelas rättvist. Vi tänker vårda fördelningsspolitiken. Det är den enda möjligheten att ta landet ur krisen. Om andra partier är beredda på en konstruktiv dialog omkring detta, är jag den förste att hälsa den med tillfredsställelse.

Birger Schlaug hade svårt att förstå varför exportindustrin skulle drabbas av ett nej till EU. Det är inte så knepigt att begripa, om man inser att de marknader som dessa exportföretag skall nå då kommer att hamna på andra sidan av en tullmur. I ett sådant läge, med en osäkerhet om vad ett EES-avtal egentligen innebär på sikt, kommer man att lägga alltmer av expansion och investeringar inom den marknad där man har att sälja sina produkter. Det är logiskt och någonting som också motståndare borde erkänna som ett faktum.

Jag tror att den avgift som vi skall betala är värd det pris som det innebär att ta pengarna ur statsbudgeten, vilket vi till att börja med måste göra. Sedan får vi tillbaka detta med hjälp av högre tillväxt och lägre räntor, men det blir initialt en budgetbelastning.

Jag har sagt att jag skall redovisa principerna för hur detta skall gå till före folkomröstningen, och det står jag för.

Till Anne Wibble vill jag säga att jag inte har något emot att diskutera den ekonomiska politiken i termer av strategier och planer, men vi

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

har under de senaste tre åren ägnat oss väldigt mycket åt den typen av seminarieövningar. Jag har ett förhållningssätt till mitt uppdrag som är mer inriktat på att åstadkomma resultat i närtid, på att få ned underskotten och på att återskapa förtroendet för den svenska nationens förmåga att hantera sina statliga finanser.

Jag kan försäkra er att det inte kommer att bli någon glamorös period. Det kommer krävas oerhört mycket arbete och slit. Låt oss vänta med de vackra planerna, de tjusiga strategierna – oavsett vilka namn vi sätter på dem – och nu i stället ta oss an politikens vardagsarbete. Vi skall faktiskt beta av de jättelika underskotten så att vi återigen kommer i ett läge där vi kan börja styra utvecklingen. Nu är vi oerhört illa ute och har en mycket farlig situation.

Till Lars Tobisson skall jag återkomma i min sista replik, där jag skall ta upp den enfaldiga moderata fixeringen vid skattefrågorna.

Anf. 15 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Det är lätt att instämma i det som Göran Persson sagt om allvaret i situationen på det statsfinansiella området. Men det är också lätt att instämma i Mats Odells påpekande om Socialdemokraternas uppträdande under oppositionstiden och i valrörelsen, då de talade för ökade utgifter och motsatte sig de besparingar som regeringen hade föreslagit. Situationen hade därför verkligen varit betydligt värre om Göran Persson hade fått sin vilja igenom.

Det har inte varit så mycket konkret i det som Göran Persson har redovisat. Det har varit allmänt tal om skarpa förslag men knappast några preciseringar av vari skärpan består. Vi får väl vänta på den kommande propositionen om detta. Det har varit åtskilligt tal om samförstånd och samarbete, och jag förstår att vi moderater inte är påtänkta i det sammanhanget. Det stör oss nu inte. Vi kommer konsekvent att följa vår politiska linje. Vi kommer inte att opponera och avvika från den linjen när Göran Persson allt oftare tvingas att ansluta sig till den därför att det är vad den ekonomiska verkligheten kräver.

Jag skall ge Göran Persson ett erkännande för att han har svarat på åtminstone några av mina frågor. De besked han gav om inställningen till EU och om medlemskapets betydelse för vår ekonomiska utveckling var bra. Det var likaledes tacksamt att han angav 1998 som ett stoppår för statsskuldens ökning. Men jag måste återigen få fråga – den frågan återkommer gång på gång, och jag kommer att ställa den så länge som jag för denna typ av debatter med Göran Persson – hur ni kan tro att höjda skatter på arbete, företagande och sparande skall kunna ge fler riktiga jobb.

Anf. 16 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Göran Persson sade att det som vi nu har att vänta oss är den politiska vardagen. Jag har två gånger tidigare under debatten i dag ställt frågan hur det som Socialdemokraterna tänker göra i regeringsställning skiljer sig från det som de gjorde när de förra gången hade regeringsmakten. En av nykomlingarna i den nya regeringen har ju lovat att man skall vrida klockan tre år tillbaka i tiden. Det var då vi

hade hög inflation och led av effekterna av spekulationsekonomin. Vi hade en finanskris och en ökad arbetslöshet. Det är inte den politiska vardag som vi skall tillbaka till.

Socialdemokraterna klagade under sin tid i opposition flera gånger över bristen på inhemsk efterfrågan. Att den var för låg var ett av de största problemen i svensk ekonomi. Det ligger självklart litet i det, men kan Göran Persson förklara hur ökad åtstramning för småföretagen, försämrade riskkapitalbeskattning jämte egenavgifter i sjukförsäkringen – för övrigt ett system som går med överskott – och alla de aviserade skattehöjningarna i socialdemokratiskt styrda kommuner skall bidra till att stimulera den inhemska efterfrågan? Vi måste se till helheten och inte bara fästa uppmärksamheten på olika detaljer.

Under denna mandatperiod har vi en utomordentligt tuff uppgift framför oss. Vi skall se till att statsskulden slutar att öka senast 1998. Det innebär tuffa besparingar, men de skall vara rättvist utformade. Det skall också vara en politik som skapar nya jobb, framför allt i småföretagen. Ta vara på den chansen, Göran Persson, men förstör inte möjligheterna genom att tuvhoppa och söka stöd för politiken åt än det ena, än det andra hållet! Det gäller att se till helheten.

Anf. 17 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Den ekonomiska verkligheten har mycket stark genomslagskraft. Vi hörde i dag ingenting om och i så fall hur en minskning av jobben inom den kommunala sektorn med 70 000 skall undvikas under de närmaste tre åren. Vi hörde ingenting om investeringsprogrammet i infrastruktur och annat, något som spelade en stor roll under valrörelsen. Vi hörde ingenting om bidrag för upprustning, nationella program för bostäder och liknande. Det är mycket som har lyst med sin frånvaro, och jag välkomnar denna tillnyktring.

Jag blev naturligtvis oerhört bekymrad när Göran Persson betecknade kraven på infogandet av ekonomisk-politiska åtgärder i en strategi för dynamisk utveckling som krav på "seminarieövningar". Detta besannar mina farhågor att det egentligen inte finns några väl genomarbetade tankar om hur man bär sig åt för att locka och uppmuntra entreprenörer och småföretagare och sådana som skall bli småföretagare att satsa framåt på nya idéer.

Om man inte klarar den uppgiften, klarar man inte heller uppgifterna med arbetslösheten, välfärden och statsskulden. Det är väldigt farligt att vänta, Göran Persson, inte bara med statsskulden utan också med den långsiktiga dynamiska utvecklingen.

Anf. 18 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Det är oerhört stora ekonomiska problem som Sverige har att brottas med. I den här ekonomiska debatten låter alla politiker ungefär som "iorister", som åsnan Ior i Nalle Puh. Han har tre valspråk: 1. Det är dåligt nu. 2. Det kommer att bli värre. 3. Man skall äta tistlar. Ekonomiska politiker skall låta som machomän, som säger att det skall vara kärvt.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Det är inte så. Det är sant att svenska statens finanser är usla, men Sverige är jätterikt. Det går att foga ihop de här två bitarna i pusslet – det är inte så komplicerat. Det tar tid, och det är hårda beslut som skall fattas, men det går.

Det är det positiva budskapet som Sverige också behöver. Då kan man få ned räntan. Det är i och för sig sant, som Göran Persson säger, att man inte kan prata ned räntan utan att det krävs åtgärder.

Men det är inte bara ränta och underskott som skall ned, utan arbetslösheten skall också ned. 12,5 % om två år är för mycket. Hans Andersson kommer i den fortsatta debatten att redogöra för hur vi i Vänsterpartiet vill få ned arbetslösheten.

Enligt medierna lär Göran Persson tycka om att läsa Bibeln och höra predikan. Jag hörde på predikan vid riksmötets öppnande, och då sade prästen till oss: Varen icke bara ordets hörare, utan även dess görare.

Det är inte bara ett ord, budgetsanering, Göran Persson, utan det är tre ord, nämligen arbetslöshetsbekämpning, budgetsanering och fördelningspolitik. Då kan vi i Vänsterpartiet ställa upp, och då kommer regeringen att slippa tuvhoppandet. Då skall vi göra så breda överenskommelser som möjligt. Det finns möjligheter, om vi är ordets görare och inte bara dess hörare, och om vi inte bara väljer ut ett av orden. Det är risken i den här "ioristiska" debatten; det är dåligt nu, det kommer att bli värre och man skall äta tistlar.

Det är inte så uselt som alla säger. Vi kan få fart på Sverige, och det skall vi göra. Den blå perioden är nu avslutad. Någon talade om röra, men det var stagnation under den borgerliga perioden. Det var därför man avslutade den blå perioden och nu sätter fart på hjulen.

Anf. 19 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Det är viktigt att slå fast att Sverige är oerhört rikt men staten är fattig. Det är också viktigt att slå fast att Sverige har större förutsättningar än nästan alla andra länder att göra någonting bra i framtiden.

Jag har många gånger ställt frågan: Hur skall medlemsavgiften finansieras? Jag har inte fått svar från Göran Persson och inte heller från någon annan på ja-sidan.

Det märkliga är att man diskuterar, ibland till leda, 1 miljard hit och 1 miljard dit, men när det gäller 20 miljarder är man tyst. Denna tystnad beror på att de två gamla blocken är totalt överens – därför diskuterar man inte frågan.

Göran Persson sade att det slår hårt mot exportindustrin om Sverige står utanför EU och är kvar som självständig nation, därför att vi då är på andra sidan en tullmur. Jag kan stenografera litet grand, och jag antecknade att Göran Persson sade så.

Det verkar som om Göran Persson inte är medveten om att vi har haft ett frihandelsavtal ända sedan 1972, att vi har EES-avtalet och dessutom, ännu längre ner som ett visst skyddsnät, GATT-avtalet. Vad menar Göran Persson med att säga att exportindustrin kommer att vara på andra sidan tullmuren om Sverige inte går med i EU?

Det är denna skrämselfpropaganda som ni på ja-sidan driver på möten och på torg i hela landet, medan Sveriges finansminister inte ens känner till att vi har ett frihandelsavtal. Det är mycket märkligt.

Det är väl inte så att Göran Persson eller någon annan på ja-sidan tror att EU tänker bli ett nytt Albanien, som skall avskärma sig fullständigt gentemot omvärlden?

Anf. 20 MATS ODELL (kds):

Herr talman! Göran Persson har inget förtroende för strategier och planer. Men de dög ju i valrörelsen. Frågan är nu om Göran Perssons väljare kan ha förtroende för de offensiva investeringsplanerna, de 90 000 nya jobben, som samtidigt skulle åstadkommas om budgetunderskottet kunde minska. De var grundbulten i Göran Perssons ekonomiska strategi. Eller var hela den valrörelsepropagandan en seminarieövning av intet värde? Det här har litet grand med politisk trovärdighet att göra.

Göran Persson svarar inte heller på frågan om det nu skall bli ett investeringspaket.

Göran Persson nämnde som ett av tre orosmoln att industrins kapacitet närmar sig produktionstaket redan 1995. Frågan är då: Varför återinföra en straffskatt på riskvilligt sparande i små och stora företag, som skall åstadkomma dessa investeringar? Är inte detta en kontraproduktiv politik? Sanningen är ju att er ideologiska kompass helt enkelt visar fel, när ni skall hantera företag och företagare och stimulera investeringar. Tänk om på den punkten, Göran Persson!

Anf. 21 Finansminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Allra först vill jag säga att det uppenbarligen är så att det är under de perioder då den ideologiska kompass som Mats Odell använder sig av har väglett regeringspolitiken som småföretagen har gått i konkurs. Så var det under den senaste perioden, och så var det 1976–1982.

Det beror i stor utsträckning på den olyckliga fixering vid skattefrågan som Moderaternas ekonomisk-politiska strategi har fört med sig in i det borgerliga blocket. Det handlar om skatter – det är den enda fråga som diskuteras; att sänka skatter för de välståndsbildande krafterna, att sänka skatter oavsett hur statsfinanserna ser ut, att sänka skatter till priset av växande underskott.

Jag kunde häromkvällen när jag hade en debatt med Moderaternas ekonomiske talesman Bo Lundgren ta upp den här diskussionen. När man för samtal med Moderaterna är det helt uppenbart att de har ett enda ekonomisk-politiskt instrument: Sänk skatten! Det är den enda vägen, den enda åtgärden. Det är enfalden.

Nu frågar Tobisson hur jag kan tro att höjda skatter skall ge mer jobb. Ja, de sänkta skatter som Tobisson har varit med om att driva igenom i kammaren har resulterat i växande statliga underskott i budgeten. Samtidigt som Tobisson har drivit igenom skattesänkningarna har han drivit på en politik som har gjort att utgifterna har exploderat. Det har resulterat i ett totalt bristande förtroende för den svenska nationens

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

förmåga att hantera sina statliga finanser. Därför betalar vi också en ohyggligt hög ränta.

Om vi tittar på den skattekvot som man officiellt mäter, ser vi att den har fallit. Där har Tobisson rätt. Man har på så sätt sänkt skatte-trycket. Men adderar man till detta de gigantiska underskotten har Tobisson under sin period varit med om att höja skattetrycket väsentligt. Det höjda skattetrycket har gått hand i hand med en explosion av arbetslösheten – i den meningen kan han ha rätt.

Jag tror att Moderaterna resonerar helt fel. Vi måste börja i andra änden, annars kommer vi inte ur den statsfinansiella krisen.

Anf. 22 FREDRIK REINFELDT (m)

Herr talman! I frånvaron av konkreta besked och propositioner från Göran Persson har dagens debatt kommit att handla mycket om öppna mandat. Före annat besked ges och med Perssons alla skarpa förslag, som det har kommit att heta, som en helt otillräcklig inramning får regeringens ekonomiska politik framför allt anses bestå av detta märkliga öppna mandat. I regeringsförklaringen har det framställts på följande sätt:

”Svenska folket har därutöver gett regeringen mandat att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att komma till rätta med landets ekonomiska problem.”

Den som skrev detta måste i valrörelsen ha tagit en ännu längre semester än vad t.o.m. Ingvar Carlsson gjorde. Med några väljare kan personen i alla fall inte ha talat.

Mycket kan sägas om Socialdemokraternas agerande i oppositionsställning och om deras agerande under valrörelsen, men något öppet mandat i syfte att spara omfattande belopp i statens utgifter har nog få förknippat med just Socialdemokraterna. Jag vet inte hur många av svenskarna som finansminister Persson tror har läst de svävande formuleringarna i budgetbilagan till Socialdemokraternas valmanifest. De är nog mycket få.

Låt mig i stället ge ett personligt vittnesbörd om tre intressanta fenomen när det gäller beskrivningen av den socialdemokratiska ekonomiska politiken som jag inte vet om finansministern har klart för sig.

För det första har finansminister Persson aldrig – och det är ju ganska naturligt – mött sina egna partikamrater i ekonomiska debatter som moderat. Han har aldrig anklagats för att spara för mycket och sedan fått höra – och nu spelar det ingen roll vilket område vi talar om – att med Socialdemokraterna skall det minsann bli annorlunda. Här-omdagen i Örebro mötte jag detta igen. En ung socialdemokrat lät meddela att ni ville höja bidragsandelen i studiemedlen till landets högskolestudenter och dessutom utöka antalet studieplatser och anslå mer pengar till grundforskningen – om detta sista hade han uppenbarligen inte talat med Carl Tham. Debatten kunde i stället för utbildning ha handlat om barn, sjukvård, offentliganställda, äldre, byggande eller kultur. Resultatet blir alltid detsamma: Socialdemokrater har pengar som vi andra inte har. Aldrig – jag betonar *aldrig* – pratas det om några öppna mandat som innebär besparingar.

För det andra har jag lyssnat till era beskrivningar av borgerliga besparingar. Det gäller framför allt Mona Sahlin – men inte bara henne, så hon behöver inte känna sig som ensamt angripen. Först beklagas gjorda besparingar, oftast i mycket målande beskrivningar, där slutsatsen är att detta inte är vad Socialdemokraterna vill. Därefter – och här kommer tricket – säger Socialdemokraterna att det därför inte kan bli tal om några ytterligare besparingar på detta område. Det sägs alltså ingenting om att återföra alla de pengar i form av besparingar som man just har kritiserat. Man får samma nettosaldo som genom den borgerliga politiken men med syftningar som för mycket längre.

Här kanske någon vill flika in att vi fick en diskussionen om den beräknade karensdagen vid vård av sjukt barn. Det har t.o.m. hävdats av en del socialdemokrater att därmed hade rörelsen gjort rent hus med alla förväntningar som man påstod skulle finnas. Den här karensdagen ingick i de första s.k. skarpa 61 miljarderna. Dessa 61 miljarder är förmodligen inte 61 miljarder, men inte ens om de vore det skulle det vara tillräckligt för de besparingar som måste sättas in. Dessutom var Socialdemokraterna på full reträtt även från denna besparing, som ju bara gav drygt en miljard, redan innan valrörelsen var över. Därtill har jag nu i tidningarna läst att det över huvud taget inte kommer att bli någon karensdag. Här gapar alltså redan nu ett hål i Perssonplanen. Karensdagen skvallrade möjligtvis om sjukdomsläget, men den storm som följde av den förväntansbild ni byggde upp är fortfarande kvar.

För det tredje och som summering av de två tidigare punkterna: De socialdemokratiska ledamöterna i den här kammaren har ju skaffat sig lika många öppna mandat som ni har platser i riksdagen, och det är bara Göran Persson som har talat om besparingar. Att då hävda att ni av svenska folket har fått ett öppet mandat att göra vad ni vill tycker jag är en fräckhet som rimmar illa med åtminstone min och många yngre väljares syn på hur politiker faktiskt skall uppträda.

Moderaterna som parti välkomnar naturligtvis en fortsatt diskussion om en sanering av statsfinanserna. Vi får ju tillfälle att återkomma och bedöma vad Göran Persson skall göra av sitt skapade öppna mandat. Låt oss i dag bara slå fast att det är här i denna kammare som arbetet skall påbörjas. Bördan kan inte skjutas över vare sig på någon annan i dag eller på framtida generationer. Förhoppningsvis blir det en ansvarsfull ekonomisk politik, men den innebär förmodligen samtidigt återkomsten av de stora suckarnas politik, där ledande socialdemokrater med stora suckar förklarar att alla deras utgiftsdrömmar har fått ge vika för den ekonomiska verklighet som borgerligheten i tre år slet med för att försöka rätta till.

Nu får vi se, och resten får – som man brukar säga – historien utvisa.

Anf. 23 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Jag kommer nu att ägna några minuter åt en ekonomiskt tung och för vår välfärd viktig sektor, nämligen den kommunala sektorn.

Det är en sektor som årligen omsätter närmare 400 miljarder kronor. Den producerar vård och omsorg, utbildning, teknisk försörjning och andra nyttigheter under medverkan av drygt en miljon anställda.

Det är en sektor som har expanderat mycket kraftigt under framför allt 70- och 80-talen. Det är en sektor som under samma tidsperiod har haft en mycket svag produktivitetsutveckling.

Det är en verksamhet som har varit starkt centralstyrd från statsmakternas sida, främst via ett starkt detaljreglerande statsbidragssystem. Det ledde i slutet av 80-talet till att denna sektor och dess anställda fick ett successivt urholkat anseende. Det berodde dels på krafter som av rent politiska skäl misstänkliggjorde kommunalt producerade nyttigheter, dels på faktiskt betingade brister i den kommunala verksamheten.

Detta är i starkt koncentrat situationen för tre år sedan när fyrtio regeringen tillträdde. Detta är också bakgrunden till att det under denna period har bedrivits ett målmedvetet förändringsarbete, allt i syfte att åstadkomma fler och bättre nyttigheter ur varje insatt krona.

Arbetet har framför allt bedrivits längs tre vägar: för det första en kostnadspress genom en begränsning av statsbidragsvolymen, för det andra genom att öppna möjligheter att bedriva traditionell kommunal verksamhet genom alternativa och konkurrerande verksamheter och för det tredje och framför allt genom en genomgripande förändring av statsbidragssystemet, där tidigare detaljreglering av verksamheten ersattes av ett samlat statsbidrag, den s.k. påsen. Detta statsbidrag skulle användas på det sätt som varje kommun önskar och har förutsättningar för.

Den här förändringen gav plötsligt möjligheter att över de kommunala sektorsgränserna, t.ex. mellan å ena sidan barnomsorg och å andra sidan skolan, samordna verksamheterna med avseende framför allt på personal och lokaler. Jag är övertygad om att just denna förändring av statsbidragssystemet har varit den främsta anledningen till den mycket betydande förbättring av såväl effektivitet som produktivitet som skett i den kommunala sektorn under senare år.

Facit är att genom ett omfattande och engagerat förändringsarbete har syftet – dvs. fler och bättre nyttigheter för varje krona – i stort sett uppnåtts. Självfallet har det här liksom i allt förändringsarbete, särskilt det som bedrivs i högt tempo, begåtts en del felsteg och förekommit en del överdrifter. Men i allt väsentligt har alltså syftet uppnåtts.

Under den gångna mandatperioden har det alltså ägnats ett stort intresse åt förändringsarbete inom den kommunala sektorn. Det har skett under en påfallande passivitet från socialdemokraterna i denna kammar och ofta under stort motstånd från socialdemokrater i de kommunala beslutsförsamlingarna.

Vi har kunnat bevittna ett socialdemokratiskt dubbelspel i dessa frågor. Den tilltänkte och numera tillsatte finansministern har lågmält bejakat den förda politiken, medan andra socialdemokrater starkt har fördömt den. Det var därför som vi med stor spänning såg fram mot regeringens bedömningar av och ambitioner för den kommunala sektorn. Därav blev dock intet – det har inte varit ens en antydning till såda-

na bedömningar eller ambitioner. Beror det på att det alltså pågår ett rosornas krig i dessa frågor, eller beror det på att den tidigare intagna passiviteten under den förra mandatperioden alltså består?

Vad det än beror på inger uteblivna besked på detta viktiga avsnitt farhågor. Kommer den nya regeringen att fullfölja strävandena att effektivisera den kommunala verksamheten, eller kommer man att på nytt expandera den kommunala sektorn? Varken regeringsförklaringen eller dagens debatt har hitintills gett besked på denna punkt.

I det senaste numret av Kommun-aktuellt uppges Göran Persson ha sagt att det beträffande statsbidragssystemet inte blir en återgång vare sig till detaljreglering eller till skilda bidrag till olika kommunala sektorer. Det är ett bra besked. Förhoppningsvis kommer detta besked att bli bestående och betyda att den interna kampen inom Socialdemokraterna när det gäller denna fråga nu är avslutad.

Det krävs ytterligare skarpa besked. Finns det i denna kammare, i finansministerns frånvaro, någon representant för regeringspartiet som har mandat att ge sådana besked?

Anf. 24 THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Som nationalekonom är det särskilt roligt att jag får göra min talardebut i den ekonomisk-politiska debatten.

Synen på den ekonomiska politiken har skiftat mycket över tiden. Vi har gått från en extrem tilltro till stabiliseringspolitiken till en extrem tro på att marknaden stabiliserar konjunkturen bäst om den lämnas till sig själv. Inte minst många ekonomer har engagerat drivit uppfattningen att regeringen och Riksbanken inte aktivt skall motverka konjunktursvängningarna. Man skall endast bedriva en normpolitik, dvs. inte göra någonting alls.

Jag tror att den borgerliga regering som tillträdde 1991 var fast övertygad om att det nu skulle vara slut på de fåfänga keynesianska försöken att bekämpa arbetslöshet med stimulanser. Det skulle bedrivas en s.k. strukturpolitik. Man menar att det enda som betyder något på lång sikt är incitamenten att driva företag och incitamenten att investera. Stabiliseringspolitiken skyler bara över de verkliga problemen. När ekonomin hamnade i fritt fall höll man fast vid sin strukturpolitik och insåg inte att det behövdes stimulanser.

För många politiker på högerkanten handlar den ekonomiska politiken framför allt om två centrala delar: skattetrycket, som är för högt, och inkomstfördelningen, som är alldeles för sammanpressad.

Framför allt många moderater ser det som att krisen är orsakad av för stor välfärd, för höga skatter och en för långt driven jämlikhet. Krisen blir för dem ett bevis på att tanken bakom välfärdsstaten var fel. Det enda sättet att bekämpa krisen blir då att man sänker skattetrycket och ökar inkomstskillnaderna. Inte minst bland unga moderater, som är klart nyliberalt färgade, är det vanligt att man ser krisen som ett bevis på välfärdsstatens omöjlighet. Det är viktigt att inse att moderaterna har förändrats. Jag tror att den gamla tidens moderater, trots allt, hade en något större förståelse för den offentliga verksamheten, för äldreomsorgen och för uppgifter som att sköta gator.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Den gamla tidens moderater som finns hemma i Uppsala brukar jag kalla för vatten- och avloppsmoderater. Men den nya tidens nyliberala moderater är någonting helt annat. Under den här mandatperioden skall det bli mycket intressant att se vilken sorts moderater som dominerar i denna kammare.

Om man ser sig omkring är det omöjligt att hitta någonting som tyder på att det är välfärdsstaten och skattetrycket som är orsaken till krisen. Det är faktiskt mycket svårt att hitta något samband över huvud taget mellan skattetrycket och tillväxten. Till dem av kammarens ledamöter som är övertygade om att sänkta skatter ger en ökad tillväxt rekommenderar jag läsning av den utmärkta tidskriften *Ekonomisk debatt*. I sommarens nummer fanns en artikel av några forskare i Uppsala som på ett mycket roande sätt krossade tron på att sänkta skatter ger en ökad tillväxt eller att länder med höga skatter har sämre ekonomi än andra.

Borgerliga debattörer tittar gärna på inkomstfördelningen, som jag sade, och säger att det enda sättet att lösa problemet med arbetslöshet när det gäller s.k. lågproduktiv arbetskraft är att sänka lönerna. Ett exempel är de olika typerna av pigsubventioner som har diskuterats. Ofta förs USA fram som ett exempel. Då är det viktigt att man också lyssnar på de amerikaner som varnar Europa för att följa låglönevägen. Professor Freeman, en mycket duktig amerikansk ekonom, utfärdar en varning i tidskriften *New Economy*. Han säger att låglöneyrkena i USA visserligen har fött fram en stor servicesektor, men det finns också en underklass som finner det mer lönsamt med brottslighet än med arbete.

Den ungdomsgeneration som nu kommer in på arbetsmarknaden är den mest välutbildade ungdomsgenerationen i Sveriges historia. Därför är det en märklig slutsats att dessa ungdomar i framtiden skall tillhöra ett låglöneproletariat som innebär att de servar medelklassens människor i deras hem.

Den borgerliga regeringen svalde normpolitiken med hull och hår. Varningssignalerna om att samhället drev mot depressionens brant hörsammades inte. Enligt normpolitiken skall man ju inte agera. Endast så för man en trovärdig politik, menar man. Inga verkningsfulla stimulanser kom till stånd förrän den fasta växelkursen övergavs; i dag är den inte saknad av någon. Det är viktigt att veta att det är så här. Vi övergav den fasta växelkursen. Det, och inte någon borgerlig strukturpolitik, har gjort att vi ser hoppfulla tecken i dag.

Nu ser vi allt fler indikatorer på att konjunkturuppgången är här. Samtidigt antyder t.ex. Konjunkturinstitutets prognoser att Sverige faktiskt är på väg att hamna i den permanenta arbetslöshetsfällan. Budgetunderskottet ser inte heller ut att minska i den takt som man kunde hoppas på. Det krävs nu en annan ekonomisk politik än vad som hade behövts för ett par år sedan.

Det kommer att behövas både sparande och skattehöjningar, både stimulanser och strukturförändringar, för att klara svensk ekonomi. Men stabiliseringspolitik och strukturförändringar måste hänga ihop. Det duger inte att koncentrera kampen mot arbetslösheten på att försämra villkoren för de arbetslösa utan att makropolitiken stimulerar nya

arbeten. Det duger inte att smörja företagen med skattesänkningar om inte hushållen får villkor som uppmuntrar dem att efterfråga varor och tjänster.

Det är i detta avseende som ökade investeringar och budgetförstärkningar fyller sin funktion. Genom att pressa ned budgetunderskottet får vi en stimulans via sänkta räntor.

Även arbetsmarknadspolitiken måste läggas om. Vi behöver mer utbildning, flexibilitet och individuellt stöd till de arbetslösa. Flexibilitet får vi inte genom att skrämman människor till att byta yrke eller bostadsort. Det är om vi kan erbjuda en trygghet i förändringen som vi får ett flexibelt samhälle. Det krävs trygghet för att förändras. För att man skall orka ta sig ur en kris krävs gemensamma insatser.

Anf. 25 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Herr talman! Thomas Östros tillhör de yngre socialdemokraterna här i kammaren. Därför var det ganska väntat att slängen riktade sig mot de yngre moderaterna.

Göran Persson har suttit här och gnällt i tre år över att borgerliga statsråd försvinner under debatterna. Göran Persson orkade knappt vänta två minuter efter det att han hade avslutat sitt anförande innan han sprang i väg. Därför får jag vända mig till Thomas Östros.

Thomas Östros gjorde en poäng av att unga moderater skulle se välfärdsstatens kris som det allena saliggörande för att få ordning på ekonomin. Jag tycker att det är en mycket förenklad beskrivning.

Thomas Östros sade att moderaterna har förändrats. Det som har förändrats är omfånget av de välfärdsåtaganden som staten, landstingen och kommunerna har. Skattetrycket höjdes under 70-talet och 80-talet. Detta har gjort att vi nu har en annan ekonomisk verklighet än vad de moderater som Thomas Östros refererade till hade förr i tiden.

Jag vet inte om Thomas Östros lyssnade till Göran Persson. I sitt anförande sade han att bidragsberoendet har passerat alla rimliga gränser. Hur ser Thomas Östros på det uttalandet? Var Göran Persson litet för nyliberal, som en ung moderat, när han betonade att bidragsberoendet har gått för långt? Eller får man inte föra den typen av resonemang?

Thomas Östros är en ung socialdemokrat. Även Socialdemokraterna är indelade i mycket intressanta grupperingar. Det finns de som talar om egenmakt och större inflytande i välfärdsstaten. Det finns de som säger att man inte skall diskutera det för mycket utan att det skall vara mer statssocialism och gammalt tänkande. Till vilken domän vill Thomas Östros räkna sig? Det var kul för honom att försöka sätta rubriker på oss yngre moderater. Därför kan vi även få höra var han hör hemma någonstans.

Anf. 26 THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Herr talman! Fredrik Reinfeldt vet själv att det finns en mycket stark nyliberal strömning inom Moderaterna. Den fanns inte minst bland de unga universitetsstuderande som efter regeringskiftet 1991 hamnade i regeringskansliet. De ser på politiken på ett helt annat sätt än vad tidigare moderater har gjort.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

För dessa moderater är målet att det skall bli en nattvaktarstat, en stat som bara tar hand om de mest grundläggande principerna. För dem var det naturligtvis helt riktigt att tiotusentals offentliganställda under en kris fick gå rakt ut i arbetslösheten.

Det är alldeles självklart att vi vill bekämpa bidragsberoendet. Det handlar inte minst om arbetslösheten. Det handlar om att människor skall få riktiga arbeten och inte behöva få a-kassa och KAS. Inte minst ungdomar har ju en mycket knaper ekonomisk situation.

När det gäller min egen ideologiska ställning inom Socialdemokraterna skulle jag vilja säga att jag tycker att det är mycket viktigt med egenmakt. Det krävs mer individualism även inom välfärdsstaten, men det viktiga är att man inte får en sann individualism om man inte har en stark välfärdsstat och därmed ett högt skattetryck.

Anf. 27 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Herr talman! Den saken skall det bli intressant att återkomma till – vi har ju fyra år på oss.

Det finns dock några grundläggande saker som vi direkt kan bli överens om.

Det är angeläget att bidragsberoendet minskas. Thomas Östros avslöt sig där till Göran Persson.

Thomas Östros sade också att vi måste ha mer av individuellt ansvarstagande när det gäller välfärden. Så långt är vi överens.

Sedan kommer vi in på en diskussion om huruvida detta går att förena med ett högt skattetryck. Sverige är ju inte längre världsledande i det fallet, men vi har tyvärr en icke särskilt hedrande andraplats efter Danmark. Det vi framför allt velat peka ut är att det inte visat sig gå att förena ett mycket högt skattetryck med individuella lösningar.

Socialdemokratin har i regeringsställning byggt upp offentliga lösningar som alltför mycket har grundats på likriktning. Ett medelvärde skall vara norm. Individuella lösningar tillåts inte.

Det som har genomströmmat denna valrörelse i form av besked från olika socialdemokrater är snarare en återgång från den lilla försiktiga omprövning som skedde under 80-talet, då man faktiskt sade att man kunde diskutera vissa individuella lösningar, till ett hemfallande åt en mer statssocialistiskt orienterad välfärdspolitisk syn. Det bådär inte gott för vart socialdemokratin är på väg.

Vi återkommer till att skattetrycket tydligen inte innebär individuellt ansvarstagande och individuella lösningar.

Anf. 28 THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Herr talman! Det är tydligt att just skattetrycket är den centrala ekonomisk-politiska variabeln för en moderat. För moderater har skattetrycket alltid varit för högt. Det var så 1960, 1930 och vid seklets början.

Låt mig ge ett konkret exempel på vad fixeringen vid skattetrycket ger för effekter.

I min hemkommun Uppsala har moderaterna – trots att ekonomin fullständigt rasat samman – vägrat att gå med på någon som helst skat-

tehöjning. I stället har man t.ex. halverat den kommunala vuxenutbildningen under en period där den hade behövts mer än någonsin.

Kommunal vuxenutbildning är dessutom en unik sak för Sverige och för Norden. Den skulle kunna vara en fördel i arbetslöshetsbekämpningen.

Här ser man exempel på hur fixeringen vid skattetrycket och tron på att detta ger tillväxt leder fullständigt fel.

Anf. 29 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s):

Herr talman! Örebro län har under den senaste långkonjunkturen förlorat 10 000 arbetstillfällen, och man räknar med att högst var fjärde arbetslös återfår ett arbete inom Örebro län, om inte regeringen tar krafttag för att bryta den negativa sysselsättningsprognosen. En socialdemokratisk regering får inte acceptera ett tvåsiffrigt arbetslöshetstal.

Ett program har arbetats fram inom Örebro län som skall utgöra avstampet för den regionala utvecklingen och leda till ökad tillväxt. Programmet, Nya möjligheter för Örebro län, syftar till att ta till vara regionens naturliga möjligheter. Man vill i samverkan med olika aktörer skapa nya ekonomiska utvecklingsprocesser.

Här krävs en strukturpolitik, byggd på ett programtänkande enligt detta program, omfattande områden som kommunikationer, utbildning, näringslivsfrågor och regionalpolitik.

Högskolan i Örebro är en av de största högskolorna i Sverige vid sidan av universiteten. Det mest angelägna är att den tekniska utbildningen förstärks så att den påbörjade civilingenjörsutbildningen, som genomförs tillsammans med högskolan i Linköping, kan permanentas, samt att högskolan får fasta forskningsresurser och kan ge forskarutbildning.

För att man skall få en väl fungerande regionalpolitik måste en rad politiska områden samspela, som har betydelse för strukturpolitiken. Det gäller kommunikationer och utbildning i kommunerna Ljusnarsberg, Hällefors, Karlskoga, Degerfors, Laxå, Askersund samt norra delen av Lindesbergs kommun – Guldsmidshyttan och Ramsbergs församlingar. Alla dessa ingår i länets s.k. halvmånebälte.

Gemensamt för dem är branschensidighet. Deras näringsliv har sitt ursprung i bergshantering. Tillkomsten av nya företag har inte alls räckt till för att kompensera för de arbetstillfällen som gått förlorade.

Den process jag talar om här förstärks naturligtvis under en lågkonjunktur, men i grunden är det fråga om en strukturell och långsiktig process.

Om man analyserar traditionella variabler om befolkningsutveckling och arbetslöshet, som brukar ligga till grund för stödområdesindelning, visar detta att samtliga kommuner inom halvmånebeltet bör ingå i stödområdet.

Örebro län har ett utomordentligt läge för transporter. Det kan beskrivas på flera sätt. Ett är att Sveriges befolkningsmässiga tyngdpunkt ligger i länet.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Vad som krävs framöver är att statsmakten i sin sammantagna planering för de olika kommunikationsnäten genomför en utbyggnad så att vägar, järnvägar och flyg kan användas på ett optimalt sätt tillsammans.

För detta behövs en planering utöver den ansvarsnivå som de skilda kommunikationsverken har.

En sådan infrastrukturutbyggnad kommer att väsentligt bidra till regionens och länets framtida konkurrenskraft.

Örebro flygplats är i stark utveckling. Dess läge med nära anslutning till såväl E 20, E 18 och Bergslagsdiagonalen/Askersundsleden samt en kommande Nobelbana gör den lämplig att betjäna ett betydande omland på sikt. Under förutsättning att samtliga kommunikationsslag samordnar sina investeringar, bör flygplatsen ha underlag för en betydande utlandstrafik – inte bara persontrafik, utan även en stor fraktrafik.

Örebro läns flygplats återinvigdes den 1 maj 1994 efter en omfattande utbyggnad. Investeringarna var ca 50 miljoner kronor. De innefattade längre start- och landningsbana, ny hangar och en allmän modernisering. Under de senaste åren har flygplatsen noterat en volymökning av passagerare på de internationella direktförbindelserna med 60 %.

Flygplatsen är viktig för länets näringsliv. Näringslivet i Örebro län har en starkt internationell handelsstruktur på såväl import som export.

Vid ett eventuellt EU-medlemskap är det viktigt att Örebro flygplats får behålla sin tullklarering för den trafik som kommer från länder utanför EU. Om inte Örebro flygplats får behålla tullklareringen innebär det att man måste förtulla i Köpenhamn, på Arlanda eller i Oslo innan resan fortsätter till Örebro. Detta medför naturligtvis tidsförlust och en konflikt med den höga ambitionsnivå Örebro län har haft för länets flygplats och länets näringslivs handelsomgång med platser utanför Norden och EU.

Exporten av varor till länder utanför EU uppgår till 54 % av godset från Örebro län. Motsvarande siffror för importen är 61 % från länder utanför EU. Därför är det viktigt att Örebro-Bofors flygplats får behålla sin tullklarering och att det inte skapas något negativt för industrin.

Anf. 30 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Nils-Göran Holmqvist sade att det svåra läget i Örebro län inte kan brytas om inte regeringen tar krafttag. Det är säkerligen riktigt, men Nils-Göran Holmqvist sade inte hur dessa krafttag skulle se ut.

Han nämnde utbildning och forskning – i och för sig viktiga områden – och han talade om näringspolitik och regionalpolitik, men inte hur.

Han erinrade naturligtvis inte om att socialdemokraterna i denna kammarare så sent som i våras gick emot stora regionalpolitiska satsningar som också var värdefulla för Örebro län.

Nils-Göran Holmqvist gjorde det i och för sig riktiga konstaterandet att tillkomsten av nya företag inte har kunnat kompensera för bortfallet av gamla. Det är helt riktigt, men frågan är: Hur skall denna kompen-

sation i form av nya företag växa i en takt som gör att vi får balans i näringsliv och arbetsmarknad?

Jag tror för min del, herr talman, att det inte kan ske genom socialdemokratiska återställare. Det skulle vara intressant om Nils-Göran Holmqvist hade någon synpunkt på hur man skulle få de goda saker som han väntar sig från en ny regering.

Anf. 31 EWA LARSSON (mp):

Herr talman! Jag tänker tala litet grand om samhällsekonomi och kulturpolitik.

Vi har tagit guld inom ett område som inte är så väl känt för alla. Sverige har mest vägar per capita i hela världen. Då har jag inte räknat in skogsvägarna. Ligan toppas alltså av Sverige. Vi har drygt 24 000 km väg per miljon invånare. Norge kommer på andra plats med 21 190 km väg per miljon invånare. Finland har 15 157 km väg per miljon invånare. Låter det inte litet grand som skid-EM? Sedan kommer USA, bilistens förlovade land, som inte har mer än 12 275 km väg per miljon invånare.

Politiker i Sverige har styrt samhällsbyggandet med utgångspunkt i extremt väginriktade planlösningar. Låt oss se på statsbudgeten för budgetåren 1990/91–1993/94. Denna politik innebär i kronor och ören att budgeten för vägtrafiken har ökat med 5 526 miljoner kronor – från 10 313 miljoner kronor till 15 839 miljoner kronor.

Låt oss lyfta ned kostnaderna ett snäpp. En meter motorväg kostar ungefär 40 000 kr att bygga, och en vanlig landsväg, ungefär 13 meter bred, kostar 20 000 kr per meter. Dessa siffror gäller generellt. Det kostar naturligtvis mycket mer att bygga motorvägar i storstadsmiljö.

Om vi ser på vad vi har, guldmedalj i antal vägar per capita i världen, är det inte ett oväsentligt kapital som ligger utspritt i Sveriges vackra kulturlandskap. Tyvärr är det alltför mycket på just de ställen i landet där vår bördigaste åkermark finns. Kapitalet måste naturligtvis förvaltas på något sätt. Det tänker jag återkomma till vid ett annat tillfälle.

Som ny politiker i kulturutskottet har jag fått lära mig att den statliga kulturpolitiken bl.a. innebär att kulturpolitiken skall ses som en del av arbetet med att förbättra samhällsmiljön. Den knyter samman utbildning, arbete, boende, fritid, vård osv. Den berör också planeringen och utformningen av den yttre miljön, dvs. fysisk planering, serviceplanering, landskapsvård och annan miljövård. Detta är en del av 1974 års kulturpolitiska mål, som fortfarande gäller som vägvisare.

Nu skall jag knyta ihop dessa två trådar. Ungefär 70 % av ytan i en storstad är asfalterad för just biltrafik. Det kan inte vara ett rimligt markutnyttjande. När det gäller Stockholms framtid har majoriteten av politikerna i staden, länet och riksdagen valt en trafiklösning som bl.a. innehåller en motorvägsring kring staden. Nu har över 30 000 människor skrivit på namnlistor och kräver en folkomröstning. Det handlar inte bara om en trafiklösning utan en framtida samhällsinriktning. Vägverket – heder åt dem – har vid en närmare granskning av ekonomin kring projektet funnit de ekonomiska kalkylerna alltför lättsinniga.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Kostnaderna för Öster- och Västerleden ackumulerar hela tiden. Besluten om statliga garantier kan blir väldigt dyra, och tron om att låna pengar till 4 % ränta låter numera som en saga.

En samhällsplanering som tar hand om helheten borgar för en långsiktigt hållbar budget. Även om elbilar kommer att köra på storstadens gator i framtiden, upptar ändå vägarna alltför stor yta.

Skanska bedriver lobbying för en motorvägsring runt Stockholm, och Volvo bedriver lobbying för bilburen trafik på stora bilbroar som t.ex. Öresundsbron. De företagen representerar makt. Men det ligger ingen självklarhet i utvecklingen. En framtida kulturmiljöpolitik kräver helt andra lösningar. Det är en utmanande framtid vi går till mötes. Stora investeringar i infrastruktur i enlighet med nuvarande planer medför att ett ekonomiskt tänkande cementeras fast, som i den här ekonomiska debatten inte visar på speciellt stora krafter för förändringar. Det finns dock öppningar vad beträffar politiska styrmedel. Oavsett vem det var som var först med att föreslå skatteväxling som styrmedel, har vi ändå inte tillräckligt många med oss för att kunna genomföra en sådan just nu.

Det är stort att få guld. Men det är ännu större att se till innehållet i guldmedaljen. Det kanske allra viktigaste i vägen till guldmedaljen är att vägen kantas av ett gigantiskt budgetunderskott som liknar en sorgkant.

Nu skall vi alla solidariskt vara med och betala för att hjälpa till att minska budgetunderskottet. Medge då att det kan verka litet stötande att politiker samtidigt vill satsa på denna typ av förändringar i infrastruktur, t.ex. en motorvägsring kring Stockholm.

Anf. 32 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Räkneverket står på 5:40 nu. Det kanske inte är så lyckat.

Anf. 33 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Får jag be talarna att hålla sig i närheten av talarstolen innan ni går upp så att vi kan hålla kammarens tidsschema. Varsågod.

Anf. 34 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Jag räknar med en halv minut till godo.

Anf. 35 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Det avgör talmannen!

Anf. 36 SONJA REMBO (m):

Herr talman! "Det kommer en tid då varje nation stannar upp och reflekterar över sin framtid. Sådana ögonblick infaller oftast i perioder av nedgång och kris. Samhällets förmåga till omprövning och förnyelse sätts därmed på ett hårt prov."

Så inleder Lindbeckkommissionen sin analys av den svenska krisen.

Som framgått av den tidigare debatten har problemen vuxit i omfattning under ett par decennier. Den fyrfaldiga kris som inledde 1990-

talet utgör snarast en bekräftelse på ett mer än två decennier långt misslyckande. Hög arbetslöshet är ett ekonomiskt och socialt gift i samhället.

Arbetsmarknadspolitiken har alltid varit högt prioriterad i Sverige. Så har också varit fallet under de tre senaste åren. Aldrig tidigare har någon regering gjort så stora ansträngningar för att sysselsätta människor som hamnat utanför den reguljära arbetsmarknaden. Men arbetsmarknadspolitiska stödåtgärder får aldrig ersätta riktigt arbete på sedvanliga, konkurrensmässiga villkor.

Arbetsmarknadspolitiken behöver genomgå genomgripande förändringar. Sedan slutet av 1960-talet har arbetsmarknaden kännetecknats av praktiskt taget permanenta obalanser. Kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken har ökat trendmässigt. Men framför allt måste vi ha en politik som gynnar tillkomsten av riktiga arbeten i lönsamma företag och effektiva förvaltningar.

Kunskapsnivån måste genomgående höjas. Sverige har under de senaste 20 åren förlorat den tätposition som vi tidigare hade. Som en följd av felaktiga prioriteringar har ett par generationer inte fått den utbildning som behövs för att de skall kunna hävda sig på arbetsmarknaden. Alltför många återfinns nu inom gruppen långtidsarbetslösa med en felaktig eller alltför låg utbildning.

Fyrpartiregeringen har lagt grunden för den utbildnings- och forskningspolitik som krävs för att få den nödvändiga strukturomvandlingen mot en kunskapsintensiv, högproduktiv produktion och en långsiktig uthållig tillväxt och arbete. Men vi måste gå vidare för att höja kompetensen på både bredden och djupet.

Men den nya utbildningsministern vill återta de medel ut löntagarfonderna som har ställts till den högre utbildningens och forskningens förfogande. Det vittnar inte om att regeringen är mogen det nytänkande som krävs.

Vår industriella bas är alltför liten. Det har inte varit någon tillväxt av sysselsättningen i den privata sektorn de senaste 40 åren. Nyföretagandet måste öka. Då måste villkoren för och attityderna gentemot företagandet och dess absoluta förutsättning, företagen, ändras i grunden.

Därför inriktades regeringen Bildts politik på att skapa ett gynnsamt klimat för företagande och arbete. Stela strukturer och regelsystem har börjat moderniseras. Skattepolitiken har inriktats på att stimulera arbete och sparande. Utbildningspolitiken har inriktats mot framtidens krav på kunskaper. De offentliga monopolerna inom vård och omsorg har öppnats för konkurrens och nyföretagande. Listan kan göras lång.

Vi har under det här året börjat se resultat. Optimismen i företagen har ökat markant. Arbetslösheten minskar. Antalet riktiga jobb ökar stadigt. T.o.m. byggbranschen visar ett glädjande trendbrott i orderingen och, som tidningen Byggarbetaren rapporterade några dagar före valet, en dramatisk nedgång av byggarbetslösheten. AMS har i dagarna presenterat en mer optimistisk prognos än tidigare; den förutsätter dock att räntan hålls i schack. Utan ett tydligt ja i folkomröstningen om medlemskap i EU lär det inte bli möjligt.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Herr talman! Sverige har nu en, förmodligen unik, chans att utnyttja konjunkturuppgången till att arbeta vidare med den omläggning av politiken som krävs för att uppgången skall befästas och leda till ett bestående trendbrott, i riktning mot hög sysselsättning på en arbetsmarknad som kommer att ha mycket litet gemensamt med det industri-samhälle som tidigare utgjort normen för regelsystemen.

Regeringsförklaringen ger inget hopp om att socialdemokratien är mäktig den omprövning och förnyelse som krävs. Det är återställare som gäller. De ungdomsfientliga turordningsreglerna skall återställas. Ungdomar, invandrare och andra som inte har så lätt att finna ett arbete skall förvägras rätt till provanställning under ett år. Det fackliga vetot skall återigen hindra småföretag att konkurrera om entreprenader. Skattehöjningar skall återigen försvåra företagande och göra det mer lönsamt att skatteplanera än att arbeta. Kan Anders Sundström tala om för oss hur en sådan politik skall skapa tillväxt och nya jobb?

Den allmänna arbetsmarknadsförsäkringen som nu är en del av den generella välfärdspolitiken och som främjar arbetslinjen skall av ideologiska skäl privatiseras. Det fackliga monopolet skall återställas.

Herr talman! I stället för att anpassa reglerna efter verkligheten, planeras statliga uthyrningsföretag för arbetslösa. Samtidigt vägrar man att öppna dörren för nya jobb i den privata tjänstesektorn. Dogmer är viktigare än förslag till lösningar på ett av vår tids största ekonomiska och sociala problem. Man tar sig för pannan!

Regeringsförklaringen talar om samförstånd och samverkan. Men politiken visar att detta är nyspråk för en återgång till planhushållning och korporativism. Är detta den socialdemokratiska modellen för framtiden när det gäller Sveriges framtid?

Anf. 37 HELENA NILSSON (c):

Herr talman! Den svenska arbetsmarknaden befinner sig inte bara i kris, den befinner sig också i en brytningstid. Under hela 1900-talet har sysselsättningen varit koncentrerad till storföretagen. Produktionen har baserats på inhemska råvaror, och de internationella framgångarna har byggt på innovationer, i huvudsak med ursprung från 1800-talets slut.

Nu växer inga storföretag fram; de innovationer som görs genererar inte sysselsättningen i storindustrin. Inom vilka sektorer kommer då framtidens arbetstillfällen att skapas, och hur kan vi politiker skapa förutsättningar för att möta framtidens utmaningar?

Centerpartiet verkar för ett samhälle i ekologisk balans och för att alla delar av Sverige skall leva. Vi ser optimistiskt på att framtidens jobb kan skapas om vi fortsätter in i det som vi kallar kretsloppssamhället. Det kräver politiska beslut inom en rad områden, som energi och skatter samt regional-, miljö- och arbetsmarknadspolitik.

Första steget i kretsloppssamhället är taget, tack vare Centerpartiets initiativ i den förra regeringen. Lagen om producentansvar på förpackningar har satt i gång produktion av vardagsvaror baserade på biologiska råvaror. Det kommer att ge jord- och skogsbruket nya uppgifter som råvaruproducenter. Och eftersom dessa näringar är basen för landsbyg-

den ger de också en möjlighet för landsbygden att utvecklas och att överleva.

Men varuproduktion baserad på biologiska råvaror kräver också mer samverkan mellan forskning och utveckling inom biologi och teknik. Om energiproduktionen framöver baseras på förnyelsebara energikällor mer lokalt och småskaligt, kommer också nya jobb att skapas.

Drivmedel från biologiska råvaror för bl.a. bilar och lastbilar skulle på samma sätt ge nya jobb. Förutom nya jobb skulle vi också få en bättre miljö och bättre bytesbalans. Råvarorna skulle inte heller sina om de används enligt ekologiska principer.

Kretsloppsprinciperna innebär också att varor kan återanvändas eller återvinnas. Om man tar en bil eller en dator som exempel kan återvinningsprocessen ske genom att "rulla bandet baklänges". Det skulle ge nya jobb för många yrkeskunniga, som i dag är arbetslösa och som ställer frågan till oss politiker: Vem efterfrågar min kompetens?

Detta förutsätter en politisk vilja och en ideologisk klarsyn om var framtidens arbeten skapas och om att förutsättningar ges genom politiska beslut. Vi i Centerpartiet har redovisat en sådan politik i årets valrörelse.

Herr talman! När jag läser regeringsförklaringen blir jag besviken på Socialdemokraterna. I avsnittet om miljön berörs kretsloppet på ynka tre rader. Inte en ambition, inte en tanke på att nya gröna jobb kan skapas kan man skönja. Kretsloppet fick tre rader. Det finns inte en enda rad om förnyelsebara energikällor och nya alternativa drivmedel, som också ger nya jobb, och detta i en tid då alla ansträngningar behövs för att minska den höga arbetslösheten. Jag vill göra arbetsmarknadsministern uppmärksam på att sysselsättningsfrämjande åtgärder kan skapas på miljöområdet, så att det inte bara blir sedvanliga socialdemokratiska betongprojekt med bl.a. broar och motorvägar. De ger oftast kortsiktiga jobb.

Den inom kort aviserade ekonomisk-politiska propositionen sägs innehålla radikala åtgärder. Radikalt vore om den innehöll sysselsättningsfrämjande åtgärder som skatteväxling, med sänkt skatt på arbete och höjd skatt på miljöfarlig verksamhet för att skapa fler långsiktiga jobb och för att föra Sverige in i ekologisk balans.

Vi inom Centerpartiet vill driva en konstruktiv oppositionspolitik kring dessa frågor för att bland andra åtgärder minska arbetslösheten.

Anf. 38 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Först vill jag välkomna den nye arbetsmarknadsministern i ett viktigt men svårt ämbete.

Herr talman! Arbetslösheten slår hårt mot alla i samhället, både för dem som drabbas och också för samhällsekonomin. Den kraftiga industrinedgången under 1980-talets senare del, där arbetslösheten från hösten 1990 sköt fart, har varit en utomordentlig påfrestning för hela det svenska samhället.

De flesta av oss har eller har haft någon arbetslös som vi känner, i släktskapet eller i grannskapet. Därför är det hoppfullt att den öppna arbetslösheten sjunker, att varslen är rekordlåga och att antalet lediga

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

platser ökar. Man kan konstatera att det är ett resultat av en begynnande konjunkturuppgång men också av en genomtänkt och positiv arbetsmarknadspolitik.

Jag har ofta nämnt tre områden som behöver fungera för att få en bra arbetsmarknad: den aktiva arbetsmarknadspolitiken, företagspolitiken samt sunda statsfinanser.

Arbetsmarknadspolitiken har varit aktiv, för att inte säga massiv, under de senaste åren. Aldrig någonsin under efterkrigstiden har så mycket satsats på åtgärder, för att människor skall få jobb, fortbildning eller utbildning, för att ha beredskap att kunna ta de jobb som kommer; det kan man utan överdrift säga. Tänk bort åtgärderna om ungdomspraktik, ALU och GAS – då hade vi haft en mycket svårare situation i dag.

Den dåvarande socialdemokratiska oppositionen hade ofta invändningar mot flera av dessa insatser, men det måste konstateras att insatserna, sedda i sitt sammanhang, varit framgångsrika.

Målet för arbetsmarknadspolitiken måste vara en situation där tillväxt ger arbete – en tillväxt som är ekologiskt balanserad. En varaktigt ökad sysselsättning bygger alltså på en sund ekonomi, en kraftfull miljöpolitik, en regional balans och goda förutsättningar för investeringar och nya arbetsplatser.

Det senaste halvåret har visat på flera ljuspunkter. Botten i den svåraste recessionen på över ett halvsekel förefaller vara passerad. Exporten har vuxit kraftigt det senaste året, produktionen har stigit och investeringarna har ökat. Ändå kommer läget på arbetsmarknaden att vara ansträngt över en anseelig tid. Högsta prioritet måste därför ges att bekämpa arbetslösheten, och särskilt viktigt är det att få bukt med långtidsarbetslöshet och arbetslöshet bland ungdom. Också här kan man i sitt sammanhang påstå att kampen varit förhållandevis framgångsrik.

Den allmänna konjunkturuppgången kommer naturligtvis att leda till att fler får jobb, kanske bortåt 200 000. Från Folkpartiets sida har vi sagt att förutsättningar måste skapas för minst dubbelt så många. Uppemot 500 000 nya jobb behövs.

Fram till sekelskiftet behövs det en stor ökning inom främst det privata näringslivet om vi skall få en positiv arbetsmarknad som bär upp samhällsekonomi och hög sysselsättning. Därför är det viktigt att fullfölja vad den förra regeringen påbörjade då det gällde att skapa nya och bättre villkor för att både starta och långsiktigt driva företag. Det gäller inte minst de små företagen.

En politik för tillväxt är alltså en politik för företagande och nyföretagande, där de små och mindre företagen spelar en mycket viktig roll för dynamiken i näringslivet och för den regionala balansen. De åtgärder som under den senaste regeringsperioden har genomförts är en rad åtgärder som syftar till att det skulle kunna anställas fler. Det har blivit ändrade skatteregler, bättre villkor för privat riskkapital, avregleringar, ökat stöd för innovatörer, förändringar i arbetsrätten, m.m.

Herr talman! Den förda politiken har skapat en optimism inte minst bland småföretagarna i landet. Det är viktigt att denna optimism inte

kommer av sig genom s.k. återställare. Därför har det skapats en icke obetydlig oro av att den socialdemokratiska propagandan i valrörelsen föreslog en politik som skulle kunna bromsa eller rent av motverka en sådan god utveckling.

Det är inte bra med snabba kast vare sig på arbetsrättens område eller när det gäller de ekonomiska villkoren för företagen. Man har inrättat sig efter den nya ordningen med bl.a. förlängd provanställning, och man kan känna det som ett hot att nu få mer snäva regler, vars effekt kommer att bli en mer restriktiv hållning till nyanställning.

Den tidigare redovisningen från socialdemokratiskt håll om inställningen till privat riskkapital ger också bekymmer. Skall vi få fler och nya innovatörer måste det vara villkor som stimulerar. Summan av de reformer jag har pekat på var att det skulle bli möjligt och intressant att nyanställa människor.

Herr talman! När man nu ser i backspegeln kan man möjligen säga att det inte tjänar så mycket till att uppehålla sig vid det som har varit, vad som har gjorts och vem som har gjort det. Som liberal vill jag gärna se framåt. Vårt mål är att det till sekelskiftet ges utrymme för en halv miljon nya jobb netto. Vi är dessutom övertygade om att dessa jobb kommer att behövas i den privata sektorn, där det under de senaste 40 åren egentligen inte har skett någon nettoökning. Ett ja till EU är för övrigt i detta sammanhang av stor och avgörande betydelse.

Min vädjan till regeringen och statsrådet Sundström blir därför: Låt den inledda arbetsmarknadspolitiken med dess bredd få fullföljas! Det skulle inte bara ses som en generös och storsint hållning från en tillträdande ny regering, det skulle ge fler människor ett riktigt jobb. Det skulle vara den bästa enskilda och kollektiva presenten till dagens arbetslösa och morgondagens välfärdssamhälle.

Anf. 39 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Kampen mot arbetslösheten måste stå främst på dagordningen när det gäller den ekonomiska politiken. Det har den inte gjort. Vi hoppas att den skall göra det nu.

Arbetslösheten är ett gissel för människor, den är ett gissel för hela löntagarkollektivet, den drabbar vår välfärd, den är huvudorsaken till de usla statsfinanserna.

Den ekonomiska politiken måste ta den stora bördan. Arbetsmarknadspolitiken kan bara vara en restpost när det gäller att klara full sysselsättning och bekämpa arbetslösheten. Det är mitt och mitt partis första budskap.

Den borgerliga politiken var en passiv politik. Det är riktigt, Sonja Rembo, att det gick stora pengar till arbetsmarknadspolitiken. Det gick enorma pengar genom det passiva kontantstödet. Men det var en passiv och oambitiös politik. Den ledde inte till ett förändrat näringsliv. Den ledde inte till att vi kunde upprätthålla den kommunala välfärden. Den ledde inte till att vi fick den våldsamma expansion som vi har behov av inom utbildningssektorn.

Den ledde däremot till avreglering. Den ledde till otryggare förhållanden. Det var åtstramning. Det var EU-anpassning. Det var passivitet.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Konjunkturen vänder nu. Det är rätt. Arbetslösheten minskar. Det är också rätt. Men kom ihåg vad vi pratar om! Vi pratar i dag om över 13 % bruttoarbetslöshet. Långtidsutredningen, AMS och Konjunkturinstitutet spår 12 % för 1995/96. Vi pratar om rekordarbetslöshet i Sverige. Vi kan från Vänsterpartiets sida aldrig acceptera detta. Vi får inte vänja oss vid denna höga arbetslöshet.

Det går säkert att komma vidare. Vi har goda förutsättningar i Sverige. Men det finns inga enkla lösningar. Det finns dock nu en röd majoritet i riksdagen, och det finns möjlighet att göra den litet grönare dessutom. Därmed har vi goda förutsättningar för att faktiskt skapa jobb.

Vänsterpartiets helhetspolitik är faktiskt en politik för att sätta människor i arbete. Omfördelningen handlar om att omvandla passivt finansiellt sparande till effektiv efterfrågan. Därav våra förslag när det gäller skattepolitiken. Därav våra förslag när det gäller att justera ersättningarna för långtidssjuka, a-kassan, osv.

Att upprätthålla den kommunala ekonomin är också att upprätthålla kvinnojobb och jobb som är viktiga för människors välfärd. Näringspolitiken har legat för fäfet. Det finns mängder att göra på det området: energiomställningen, skatteväxlingen. Det är riktigt. Vi måste omvandla Sveriges näringsliv till ett mycket grönare och mycket mer miljövänligt alternativ.

Beträffande arbetstiden skall vi äntligen få en arbetstidsutredning igen. Förhoppningsvis får den helt andra och moderniserade direktiv.

Utbildningsapparaten måste kraftigt förstärkas.

Arbetsmarknadspolitik är restposten. Det är den som skall ta hand om det vi annars inte kan ta hand om.

Låt mig nämna några aspekter på vår arbetsmarknad som inger mig bekymmer. Övertiden är en, arbetsmarknadsministern. Vi kan inte bara be, böja knä och säga till arbetsgivarna: Ni kan väl anställa! Vi kan inte bara ersätta dem för att de anställer, så att arbetskraften är praktiskt taget gratis. Begränsa övertiden! Det finns lagliga möjligheter, och vi har lagt fram många sådana förslag.

Vi har i dag en avreglerad arbetsmarknad. Lagstiftningen har gjort sitt. Det är fritt fram att hyra in, det är fritt fram med uppdragsverksamhet, det är fritt fram med långa prov- och visstidsanställningar. Huvuddelen av dem som anställs i dag anställs ofta på viss tid. Vi håller på att få en mycket segregerad arbetsmarknad, med en kärna som är fast anställd, och folk som bara kommer in när det finns ett absolut behov av dem – sedan ut.

Det är ett totalt orimligt sätt att fördela kostnaderna för övertalighet och arbetslöshet. Samhället får ta på sig alla kostnader. Individen får ta på sig all otrygghet. Företagen utnyttjar bara vid exakt rätt tillfälle den resurs som arbetskraften utgör.

Det har kommit signaler från Allan Larsson om att fortsätta den här verksamheten, om än i andra former. Jag är utomordentligt kritisk mot det och hoppas att alla initiativ av den typen läggs över till den pågående arbetsmarknadspolitiska utredningen.

Vi har från Vänsterpartiet föreslagit en framtidsfond. Tanken är mycket enkel. Det uppstår devalveringsvinster i Sverige. Vinsterna uppstår i näringslivet. Alla kostnader tar medborgarna och statsfinanserna. Vi menar att man då också måste avsätta delar av de vinster som uppkommer, inte för att konsumera, utan för att höja produktiviteten, förbättra arbetsorganisationen, utveckla kompetensen. Vinstdelning på dessa villkor är vårt förslag.

Jag nämnde kompetens. Det är kanske det allra ruskigaste. Redan i dag har vi flaskhalsar på arbetsmarknaden. Den företagsförlagda utbildningen i AMS-programmet hade bara en tiondel av prognosen i resultat, 2 900 platser. Det är inte så konstigt. Man sänkte faktiskt bidragen och stimulanserna till företagsförlagd utbildning, medan man hade horder med folk som gick i verklighetsfrämmande ungdomspraktik och ALU-verksamhet.

För AMS-utbildningen och AMU-utbildningen sänktes utbildningsbidragen. Det var lönsammare att gå passiv än att delta i ett praktiskt utbildningsarbete, som förkovrade mig för den framtida arbetsmarknaden. Det är hemskt.

NUTEK-rapporten, om tilläggsmöjligheter, talar om stora brister i slutet av seklet inom teknikerutbildningen. Kompetensutredningen, som lades fram för två och ett halvt år sedan, har inte lett till några åtgärder. Vi har i motion efter motion föreslagit möjligheter att ta till vara alla förslag i Kompetensutredningen. Ingenting har hänt. Även här gäller det att företagen och arbetsplatserna måste utbilda sina medarbetare. Det kan inte bara vara samhällets ansvar. Men även samhället har ett jätteansvar, och vi måste satsa mycket mer.

Lägg om arbetsmarknadspolitik! Se till att arbetsförmedlingarna får resurser, att det verkligen finns personal där! Se till att den ordinarie arbetsmarknaden får stå i centrum och att de artificiella åtgärderna dras ner rejält!

Jag återkommer med frågor om en del andra saker när det gäller den socialdemokratiska politiken.

Anf. 40 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Det har förts en passiv arbetsmarknadspolitik, sade Hans Andersson. Det har vi sannerligen inte gjort. Aktiv arbetsmarknadspolitik i klassisk svensk mening innebär AMS-jobb. Det har förvisso funnits AMS-jobb i mycket stora mängder, och de har varit till nytta och glädje för de människor som inte har lyckats att få en fast fot på arbetsmarknaden och som har förlorat sina jobb, vilket är ett resultat av 1980-talets misslyckade politik.

Men fyrpartiregeringen har gjort så oändligt mycket mer som kan införas under rubriken Aktiv arbetsmarknadspolitik: sänkta skatter för företagandet, avreglering av sådana regelsystem som leder till stelhet och inflexibilitet, satsningar på nya och djupare kunskaper inom såväl skolan som den högre utbildningen. Detta är en mycket aktiv arbetsmarknadspolitik, en aktiv politik för arbete i företag och i effektiva förvaltningar inom den offentliga sektorn.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Hans Andersson föreslog att AMS skulle få mer personal och att övertiden skulle regleras. Vi har länge förordat ett modernt alternativ när det gäller arbetstiden. Vi vill ha mer flexibilitet, mindre detaljstyrning och mindre lagstiftning. Men det är inte detta som Hans Anderssons parti förordar. Ni förordar en generell sänkning av arbetstiden till sex timmar per dag. Det skulle allvarligt försvåra problemen.

Anf. 41 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Nej, Sonja Rembo, försök inte att blanda bort korten. Jag har sett på utfallet av AMS åtgärdspaket.

Arbetsmarknadsutbildning minskade med hälften i det reguljära utbildningsväsendet. Varför? När incitamenten är sådana att man får mer för att sitta passiv och mindre för att vara aktiv, då blir detta resultatet. Det är den politik som har bedrivits.

Prognosen för utbildning i företag var 27 500 platser. Utfallet blev 2 900. Man sänkte bidraget från 90 kr till 60 kr per timme. Det var vad man lyckades göra. Och utfallet blev också sämre stimulans och mindre volym.

Utfallet av rekryteringsstöd och beredskapsjobb blev också långt under vad man hade förväntat sig. Man hade planer på ohyggliga volymer i fråga om ALU-verksamhet och ungdomspraktikverksamhet. Delar av detta, t.ex. ALU, tas inte ens från budgeten för förmedlingarna, länsarbetsnämnderna och AMS. Det var inga problem att låna från Riksgälden. Signalerna har varit fullständigt felaktiga: passivitet. I stället har man försämrat arbetsstryggheten, a-kassan, LAS och inflytandemöjligheten i MBL. Jag kallar detta för avreglering och passivitet, och det tycker jag att jag har alla skäl att göra.

AMS har på så sätt inte kunna förbruka sina resurser. Stimulanserna har varit sådana att det har blivit pengar över, samtidigt som 600 000 människor har varit arbetslösa. Det är därför inte konstigt att kontantstödsvolymen stegrades till fullständigt oanade höjder under förra budgetåret – jag tror att det rörde sig om 42 miljarder kronor, som till största delen var upplånade från Riksgäldskontoret.

Det var en usel politik med passivitet, utan ambitioner, ingenting av näringspolitisk verksamhet och mycket dålig utbildningspolitisk verksamhet. Jag är glad över att vi står inför en ny tidsålder, Sonja Rembo.

Anf. 42 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Jag håller med Hans Andersson om att den klassiska socialdemokratiska politiken har många usla inslag. Det finns fortfarande kvar alltför mycket av den i åtgärdsarsenalen och i vårt sätt att hantera arbetsmarknadspolitiken. Det håller jag med om. Det krävs en grundläggande omläggning.

Den åtgärdsvolym som AMS ansåg vara maximal, dvs. 3 % av arbetskraften i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, har under den här tiden fördubblats. Arbetsförmedlarna har gjort ett fantastiskt arbete för att hjälpa de människor som har blivit arbetslösa. Att kalla detta för passiv politik är gravt missvisande.

Hans Andersson talade om att man har lånat till kontantersättningarna. Så är det ju med hela arbetsmarknadspolitiken. Den har i mycket hög utsträckning bidragit till budgetunderskottet. Det är ostridigt.

När det gäller utbildning glömmar Hans Andersson de mycket stora satsningarna på utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet. Det har inrättats 90 000 fler platser, och det skall man också räkna in när man talar om regeringens politik för aktivt arbete.

Anf. 43 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Låt mig upprepa min huvudpoäng. Den ekonomiska politiken har varit så passiv i dess helhet att det har blivit en explosion av antalet arbetslösa. Dessa har då hamnat i arbetsmarknadspolitiken, som inte har haft möjlighet eller resurser för att ta hand om dem. Dessutom har man genom regelförsämringar tvingat ut folk i total passivitet, därför att incitamenten och stimulanserna har varit felaktiga.

Varje tillstymmelse till näringspolitik har saknats. Vi har likt en barnmorska fått dra fram ROT-programmen. Det har inte funnits någonting av miljöprogram och miljöteknik som kunde ha gett sysselsättning. Hur många människor i kommuner har inte fått gå ut i arbetslöshet och sedan komma tillbaka till nästan samma jobb? Det finns många sådana exempel med lägre kvalitet, lägre arbetsmotivation, lägre förtjänst. Vad är det för politik? Jo, det är oambitiös och passiv politik. Därför har kostnaderna för kontantstödet exploderat.

När det gäller utbildningssatsningar har utbildningsvolymen ökat. Det är bra. Vi krävde att volymen skulle ökas än mer, men det finns ju också fysiska gränser för att man skall kunna göra det snabbt. Jag håller gärna med om att 80-talet var en bedrövelse i fråga om att upprätthålla en rimlig volym och en framåtriktad kvalitativ utbildningsapparat i Sverige. Det kommer vi att få lida av under lång tid framöver.

Anf. 44 ANNIKA NORDGREN (mp):

Herr talman! Första gången jag står i denna talarstol vill jag vara något av en visionär. Visioner är någonting som jag har saknat i debatten.

Tiden är för länge sedan mogen för oss politiker av alla kulörer att se den skapande människans kraft, vårt kreativa kapital och att fatta beslut därefter.

Få länder kan visa upp maken till så duktiga innovatörer och uppfinnare som vi kan göra i Sverige. Vi har en lång tradition att falla tillbaka på inom denna bransch.

Denna kunskap måste aktivt tas till vara. Vi måste skapa förutsättningar för dessa idémänniskor, eftersom de är en viktig del av framtidens industri.

Miljövård är en stor industribransch. Den är dessutom en av världens snabbast växande. Detta innebär ju en enorm arbetsmarknad och en nödvändig utveckling.

Mycket alarmerande är att Sverige håller på att slå av på takten inom detta område. Vi håller på att halka efter helt enkelt, och det är ju

alarmerande. Detta visar en OECD-rapport som borde leda till stor eftertanke och stor handlingskraft i Sverige.

Herr talman! Hur kan detta komma sig? Som jag inledningsvis sade är det knappast kreativitet och kunskap som vi lider brist på här i Sverige.

Egentligen är det inte särskilt förvånande att det är på det här sättet. Det lönar sig ju inte satsa på ny miljövänlig och energisnål teknik i dag. Vad gör vi då för fel? Jo, vi konserverar ju vår industri i och med låga energipriser och minst sagt försiktiga styrmedel på miljöområdet.

Vi måste göra det kortsiktigt lönsamt att göra långsiktiga satsningar. Detta gör man med en skatteväxling – vilket tidigare har nämnts här i dag – som enligt miljöpartistisk modell innebär sänkt skatt på arbete och höjd skatt på ändliga råvaror och energi.

Som många tror eller befärar menar vi inte att en skatteväxling skall ske på 24 timmar. Men vi måste äntligen börja någon gång. Vi ger industrin chans att ställa om, och vi växlar in på rätt spår mot framtiden. Vi måste lösa problemet med arbetslösheten och miljöproblemen på samma gång.

När vi pratar om hur vi skall skapa förutsättningar för fler jobb, skall vi också ha i åtanke att den industriella revolutionen har haft sin storhetstid. En realistisk framtidsbild är att rationaliseringarna inom industrin fortsätter och att allt färre kommer att arbeta inom den sektorn, inte minst beroende på att skatten på arbete är så hög.

Herr talman! För att komma till rätta med arbetslösheten måste vi ta till snabba åtgärder som ger effekt på kort tid. Vårt recept är arbetstidsförkortning. En minskning av arbetstiden är både nödvändig och önskvärd för att vi i framtiden skall kunna erbjuda alla ett arbete. Vi delar solidariskt på jobben. Samhället som helhet tjänar också på en arbetstidsförkortning i stället för generella löneökningar. Arbetslösheten gräver, som vi alla vet, väldigt djupa hål i statskassan.

Minskad arbetstid ger större möjlighet till jämställdhet, mänskligt skapande och kreativitet. Det är de tre faktorer som är avgörande för hur vi kommer att kunna handskas med den framtid som pockar på vår uppmärksamhet. Minskad arbetstid är ett utmärkt sätt att ta ut ökad välfärd utan att belasta framtiden med ökade miljöproblem.

Vi måste få en ny anda i Sverige – en anda som ger oss ungdomar tillförsikt inför framtiden. Dessutom vill vi kunna påverka vilken väg Sverige tar i dessa frågor och försäkra oss om att vi även fortsättningsvis kan ta plats i Sveriges riksdag – några ungdomar har redan kommit in i riksdagen – och föra en miljöprogressiv politik, utan att vi tvingas till bakåsträvande EU-harmoniseringar.

Jag vill se ett Sverige där vi använder oss av de många miljögeniala uppfinningar som idéfolket presenterar, där vårt mål är en långsiktigt hållbar utveckling, och agerar efter det målet.

Naturen har spelregler som inte industrin kan bortse ifrån. Det kan verkligen inte heller vi politiker göra, även om skyglapparna verkar ha vuxit fast på många håll.

Först när vi tillåter oss att ställa tuffa krav på t.ex. produkter, när vi sätter ett slutdatum för kärnkraften och först när vi tar den stora opinion

på allvar som vill se oss här i Sveriges riksdag hitta nya vägar skapar vi förutsättningarna för en god miljö och nya arbetstillfällen, inte minst inom den framtida exportmarknaden, som har alla möjligheter att bli betydande.

Den moroten bör – det får vi verkligen hoppas – väl verka lockande även på den mest inbitna skeptiker mot det som Miljöpartiet brukar presentera. Vi har pratat om detta under många år och hoppas att vi äntligen kan nå något slags samling i dessa frågor.

Vi ledamöter behöver påminnas om att vi har, herr talman, ett oerhört ansvar både för den globala solidariteten, solidariteten med människor i vårt eget land, inte minst de arbetslösa, och för solidariteten med den natur som ger oss livsförutsättningarna.

Vi måste ge framtiden tillbaka till dem som vi lånar den av. Vilka lånar vi den av? Jo, det är givetvis våra kommande generationer.

Anf. 45 ULF BJÖRKLUND (kds):

Herr talman! För drygt tre år sedan talade den dåvarande socialdemokratiska finansministern om den berömda vändpunkten. Mitt i ett av historiens brantaste fall i den svenska ekonomin såg Allan Larsson vändpunkten framför sig. Han missade vändpunkten med ungefär tre år! Den kom för cirka ett halvår sedan. Sedan dess har sysselsättningen stadigt ökat och arbetslösheten sjunkit. Vi får hoppas att socialdemokraternas precision i den ekonomiska politiken är något mer exakt nu än den var under deras förra regeringsinnehav.

Visst kan man som kristdemokrat känna det otacksamt att först vara med och ta regeringsansvar under den svåraste ekonomiska krisen i landet sedan 30-talet och sedan inte få vara med och inkassera "förtjänsterna" nu när utvecklingen går åt rätt håll, inte minst på arbetsmarknaden. Men självfallet är det positivt att nu kunna notera att den förda politiken ger resultat och att tusentals människor nu åter får fotfäste på arbetsmarknaden. Konjunkturinstitutets senaste rapport, som visar att sysselsättningen kan väntas fortsätta att öka i såväl industri- som tjänstesektorn, är självklart mycket glädjande.

Herr talman! Även om det finns många tecken som tyder på en fortsatt minskad arbetslöshet är läget fortfarande mycket bekymmersamt. Antalet arbetslösa uppgår ändå till 576 000, varav 361 000 är öppet arbetslösa. Det motsvarar hela 13,2 %. Av ungdomar upp till 24 år står drygt 100 000 utan arbete. Det är glädjande nog en betydande nedgång sedan förra året vid samma tid. Antalet långtidsarbetslösa är ca 95 000. Bakom dessa siffror döljer sig lika många människoöden.

Som kristdemokrat oroas jag naturligtvis av att den positiva utvecklingen skall brytas av den socialdemokratiska politik som man gick till val på. Socialdemokraternas bristande insikt om behovet av besparingar, som inte minst manifesterats under den gångna mandatperioden, ökar självfallet risken för ett varaktigt högt ränteläge, vilket kommer att försämra investeringsklimatet och framväxten av nya jobb. Fördubblad beskattning av avkastning på riskvilligt kapital som satsas i företagen, i kombination med de "återställare" som utlovats i arbetsrätten, riskerar

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

självfallet att försämra företagsklimatet påtagligt och därmed också försämra tillkomsten av nya arbetstillfällen.

Kosmetiska förändringar i arbetsmarknadspolitikerna kan aldrig kompensera för det försämrade klimatet för framför allt de små och medelstora företagen som ju blir följderna av den socialdemokratiska politiken.

Herr talman! Arbetslösheten måste angripas med en samlad strategi bestående av flera olika delar. Vi har inte råd att välja bort någon åtgärd som kan bidra till att skapa förutsättningar för nya riktiga jobb. Vi måste också fullt ut acceptera att alla jobb är värdefulla. Målsättningen är självklart att få bort arbetslösheten, men vi måste erkänna att det är ett oerhört tufft arbete som ligger framför oss.

Vi kristdemokrater presenterade i valrörelsen ett tiopunktsprogram för nya jobb. Jag vill ta upp några av de viktigaste punkterna i det programmet.

Saneringen av statsfinanserna måste fortsätta för att vi skall kunna skapa förutsättningar för lägre räntor. Ett gynnsamt klimat för små- och nyföretagande är en absolut nödvändighet. Riskkapitalavdrag för den som satsar kapital i småföretag bör införas. Men det handlar inte bara om pengar, utan i minst lika hög grad om människan bakom företaget. Det är viktigt att tidigt tillvarata och fånga upp företagsämnen. Kds vill stimulera företagarsprogram på gymnasier och dessutom särskilda företagargymnasier.

De stora skattekilarna på arbete måste minskas, gärna i samband med en skatteväxling med höjda skatter på miljöbelastande utsläpp. Det är nödvändigt för att gynna utvecklingen av jobb inom framför allt tjänstesektorn. En sänkt tjänstemoms kan vara ett verksamt medel för att stimulera arbete i tjänstesektorn. Ett första steg skulle kunna vara ett införande av en s.k. u-skattsedel som ger ungdomar rätt att starta eget och utföra tjänster riktade mot hushållen med kraftigt sänkta arbetsgivaravgifter och utan moms.

Förläng ROT-avdraget och låt det omfatta även arbetskostnader för miljöförbättrande åtgärder, exempelvis byte till nya miljövänliga oljepannor.

Förbättra förutsättningarna för en utökad kompetensutveckling. Undersök möjligheterna att införa ett utbildningskonto, exempelvis med en utformning där individerna får avsätta 1 % av lönen på ett skattefritt konto avsett för utbildning.

Fortsätt sedan satsningarna på infrastrukturen. Det ger fler jobb och medför att Sverige blir "rundare" och får lättare att hävda sig i den internationella konkurrensen.

Åtgärder och utbildning för att förhindra framför allt ungdoms- och långtidsarbetslöshet, inriktade på kompetenshöjning som kan underlätta anställning i de branscher som kan antas ha de bästa framtidsutsikterna, är nödvändiga. Ett system med praktik- och lärlingsplatser i samarbete med gymnasieskolan som underlättar övergången mellan studier och arbetsliv kan vara ett viktigt inslag i en sådan arbetsmarknadspolitik.

Herr talman! För att skapa regional balans är det nödvändigt att arbetsmarknadspolitiken och den ekonomiska politiken harmoniseras med regionalpolitiken.

De viktiga och vackra orden "Hela Sverige skall leva" måste också förverkligas i praktisk handling. Det är dags att inse att landsbygden är närande, inte tärande!

Anf. 46 Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)

Herr talman! I valet gav över 2,5 miljoner människor socialdemokratin sin röst. Det var en stor framgång för oss socialdemokrater. Men det fanns också en annan glädjande siffra. Valdeltagandet ökade nämligen. Fler människor satte sin tilltro till att man med politiken som medel kan åstadkomma samhällsförändringar.

I det stora förtroende som väljarna har gett oss socialdemokrater ligger också ett uppdrag.

Väljarna vet att några nya individuella förmåner inte väntar. I stället finns det krav på gemensamma uppoftningar.

Väljarna vet att det blir en neddragning av utgifter och att statens inkomster måste förstärkas.

Men framför allt vet väljarna att vi skall göra vårt yttersta för att ersätta bidragsberoendet med produktiva arbeten.

Uppdraget är inte enkelt. Det handlar i korthet om att få den svenska ekonomin i balans, om att återskapa framtidstro och om att åstadkomma en social och ekonomisk modernisering av Sverige.

I det arbetet finns det ingen uppgift som är viktigare än uppgiften att bekämpa arbetslösheten. Arbetslösheten är en cancersvulst som gröper ur samhällsekonomin, samtidigt som den knäcker människors självkänsla och förhoppningar.

Sambanden är klara. Lösningen på de stora problem som vi har i Sverige – såväl ur samhällets som ur den enskildes perspektiv – ligger i att vi lyckas pressa ned arbetslösheten. För varje procentenhet minskad arbetslöshet förbättras statens finanser med i storleksordningen 10 miljarder kronor. För den som får ett jobb går det inte att i siffror nog värdesätta att man slipper gå arbetslös.

Det kommer nu uppgifter om ljuspunkter i ekonomin. Efter flera mörka år är det lätt att ta till sig sådana siffror. Men vi måste komma ihåg vad utgångspunkten är. I dag saknar mer än 0,5 miljoner människor ett reguljärt jobb. Prognosmakarna talar om drag i exportindustrin men ser ingen avgörande förbättring när det gäller sysselsättningen. Tudelingen i ekonomin är alltmer markerad. De regionala skillnaderna riskerar att öka.

Sverige befinner sig i en vägvalssituation. Vi kan se länder i vår omvärld som dragits med stor arbetslöshet under årtionden. Och visst kan även Sverige hamna i den fällan, med en permanent hög arbetslöshet där inflation uppstår vid allt högre arbetslöshetstal. Tar vi oss inte ur den situationen, blir påfrestningarna allt större och ambitionerna i fråga om välfärdsstaten omöjliga att klara.

Herr talman! Det här är ett scenario som vi socialdemokrater inte kan acceptera. Det är i förvisningen om och i tilltron till politikens

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

möjligheter som vi säger att vi skall klara den tuffa uppgift som vi nu har framför oss. För vår del handlar det inte – som någon har sagt – om att försöka förutspå framtiden. I stället handlar det om att göra den möjlig för alla de människor som har upplevt arbetslöshet under en lång tid.

För att vi skall lyckas med det uppdrag som väljarna har gett oss måste arbetsmarknadspolitiken läggas om. Vi måste agera på två nivåer. Arbetsmarknadspolitiken måste ha både en kortsiktig och en långsiktig dimension.

I det korta perspektivet – vilket vi nu jobbar med för att under hösten kunna lägga fram förslag för riksdagen – handlar det om att åtgärda fyra problem:

1. Vi har för liten efterfrågan på arbetskraft. Det anställs helt enkelt för få människor.
2. Det finns en risk för inflation. Vi har flaskhalsar på arbetsmarknaden, trots att 0,5 miljoner människor fortfarande går arbetslösa.
3. Många människor är på väg att hamna i en långsiktig arbetslöshet, i ett långvarigt beroende av arbetsmarknadspolitiska stödinsatser.
4. Det är ökade regionala skillnader på arbetsmarknaden.

Här krävs det omedelbara åtgärder. Jag vill peka på fyra områden som är särskilt viktiga:

Utbildning. De arbetslösa måste få en bättre utbildning. Det reguljära utbildningsväsendet kan användas mycket, mycket mer än som hittills varit fallet. Inom komvux är man van vid både att expandera och att dra ner, och man kan också göra det på ett effektivt sätt.

Anställning. Företag skall stimuleras att snabbt anställa arbetslösa. Vi måste öka rörligheten. Det är viktigt att se till att företagen i alla delar av landet kan anställa nyckelpersoner, de människor som just nu behövs.

Investeringar. Det är viktigt att företagen nu investerar. En ny svarv, en ny symaskin, större lokaler, ja, alla investeringar är att föredra framför företagets prishöjningar. Vi måste vårda folkhemmet. Skolor skall rustas. Lokaler skall allergisaneras och bostäder handikappanpassas. Vi skall göra Sverige miljömässigt bättre genom gröna investeringar.

Aktiv regionalpolitik. Här krävs det ett samspel mellan vår nationella politik och de möjligheter som EU:s strukturfonder innebär vid ett svenskt medlemskap i EU.

Det här är de kortsiktiga uppgifterna, och här krävs det omedelbara åtgärder. Det jobbar vi i regeringskansliet nu med. Arbetet bedrivs i mycket hårt tempo för att kunna presenteras för er. Det gäller att komma i gång med nya åtgärder redan den 1 januari nästa år.

Arbetsmarknadspolitiken måste dock kompletteras med en långsiktig strategi. Under de närmaste åren behöver vi skapa flera hundra tusen arbetstillfällen. Vi måste göra det för att kunna minska bidragsberoendet, öka de offentliga inkomsterna och så långt som möjligt klara statsfinanserna med de tillskott som tillväxten ger. Vi måste helt enkelt få en mycket stor ökning av sysselsättningen i näringslivet för att den vägen säkra välfärdssystemet.

Arbetsmarknadspolitikern skall bidra till detta inom ramen för en samlad tillväxtpolitik. Denna måste få sitt avstamp i det kunskapslyft som skall prägla svenskt arbetsliv och samhällsliv under de närmaste åren. Kunskapstillväxt är en grundförutsättning för ekonomisk tillväxt på både kort och lång sikt. Nya och utvecklade kunskaper skapar framtidens näringsliv.

Arbetsmarknads- och arbetslivspolitikern måste förenas. Frågor som arbetsorganisation och kompetensutveckling i arbetslivet har tidigare betraktats som skilda från andra politikområden – det är fel. Det krävs en integration. Arbetsorganisation och kompetens är i högsta grad sammanlänkade med tillväxten.

Enligt min uppfattning innebär ett medlemskap i EU ökade möjligheter att bedriva en ny arbetsmarknadspolitik.

På samma sätt som vi vill även EU sätta den mänskliga kompetensen i centrum.

På samma sätt som vi talar EU om en investeringsledd tillväxt.

På samma sätt som vi vill EU befrämja de kunskapsintensiva delarna i näringslivet. Sverige klarar bättre det uppdrag som väljarna har gett oss om vi befinner oss tillsammans med våra europeiska vänner än om vi står utanför den kretsen.

Herr talman! Jag har i mitt anförande avstått från angrepp på den förra regeringen. Det har jag gjort därför att jag tror att vi över parti-gränser skall kunna förenas kring den största uppgiften som vi politiker har: att se till att vi med alla medel bekämpar arbetslösheten. Klarar vi inte den uppgiften, är det även vi politiker – eller rättare sagt politiken – som förlorar. Vi får se det i form av ett sjunkande valdeltagande och en misstro mot politikens möjligheter. Historien känner fruktansvärda exempel på vad som då kan hända. Kampen mot arbetslösheten är därför också en kamp för demokratin.

Anf. 47 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Arbetsmarknadsministern uttryckte sin glädje över valresultatet. Jag tycker inte att vi skall missunna honom den glädjen. Han säger att det däri ligger ett uppdrag. Visst gör det det. Men glöm inte att det både skall passera med godkännande i riksdagen och bör leda till framgångsrika resultat.

Jag känner också stor sympati för mycket av det som arbetsmarknadsministern sade när det gäller att vårda folkhemmet, att få en grönnare politik – vad det nu exakt kan vara – och den klara bekännelsen till Europasamarbetet. Det är viktigt att det blir sagt i arbetsmarknadsministerns jungfrutal här i dag.

Jag uppskattar också, herr talman, att det var en del som Anders Sundström inte sade. Jag skall inte tala om vad jag möjligen hade förväntat mig. I det lägger jag in en rejäl portion hopp.

Det är också viktigt att vi tar upp det som ministern sade om risken med att tolerera en hög arbetslöshet. Jag tror att det är viktigt att denna kammare med en enda stämma säger att arbetslösheten måste bekämpas i alla dess delar.

Så till några andra frågor. Några nya individuella förmåner skall inte kunna förväntas. Nej, det är väl bra att det sägs. Frågan är bara vad Anders Sundström menar. Menar han att vi skall göra rent hus med 80-talets svindlande affärer och klipparekonomi? I så fall är det bra att det sägs. Men det är klart att nya individuella förmåner måste finnas för arbete, sparande och nyföretagande. Det måste ses till att inte den individuella stimulansen försummas.

Det är naturligtvis så att vi har en kort och en lång dimension i den här politiken. Men det är ju ingenting nytt. Jag delar uppfattningen att det anställs för få, att det arbetas för mycket övertid, att inflationen är farligt nära, att flaskhalsarna finns här och att utbildningen är viktig. Men det är klart att vi har ett bekymmer, nämligen att dem som vi nu bjuder till utbildning tillhör den minst utbildningsbenägna gruppen. Det är alltså inte helt enkelt att hantera det här.

Anf. 48 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Det är inte svårt att uttrycka sympati för Anders Sundströms tankar och idéer i dennes anförande. Det ligger väldigt mycket i målsättningarna och i de punkter som han specificerade. Jag vill liksom Elver Jonsson uttrycka min tacksamhet över att Anders Sundström klart markerade vikten av ett medlemskap i den europeiska unionen som *ett* medel för framtidens arbetsmarknad.

Det är inte heller svårt att instämma i att problemen är så gigantiska att de kräver samarbete över de politiska gränserna, såväl i denna kammare som på andra håll. Men vad Anders Sundström inte sade är hur han tänker lösa de här problemen. Det är här som mina mycket starka betänkligheter kommer in om vad Socialdemokraterna och Anders Sundström egentligen menar när de talar om samarbete och samförstånd.

De förslag som har vädrats på olika håll och som kom fram under valrörelsen och i valmanifestet och som upprepades i regeringsdeklarationen innehåller inte någon som helst antydning om att man är beredd att samarbeta. Man har hela tiden gått emot de förslag som den borgerliga regeringen tidigare har lagt fram och som denna riksdag har beslutat om och säger att man nu vill riva upp dem. Är det vad Anders Sundström menar med samförstånd och samverkan?

Anf. 49 Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill säga till Sonja Rembo att när det gäller min och regeringens avsikter att försöka skapa bred uppslutning kring arbetslöshetsbekämpningen kommer vi inte att spara på någonting i det jobbet. Arbetslöshetsbekämpningen är så central i den socialdemokratiska ideologin. Jag tror att riksdagen kommer att märka skillnaden i förhållande till den tid när Sonja Rembo och Moderaterna hade ett dominerande inflytande i riksdagen. Vi kommer att använda oss av dialogen och samtalet för att åstadkomma ett politiskt klimat som är bra i riksdagen men som också leder till att människor får jobb. Jag tror att det är väldigt viktigt att vi får ett sådant samtal.

Trots allt det som ni säger att ni har gjort och som är så väldigt bra har arbetslösheten under er period ökat kraftigt. Alla de regelförändringar som ni har genomfört har ju lett till en allt högre arbetslöshet. Det sammanhänger ju med att det mesta av det som ni har genomfört har ni genomfört i strid med antingen fackföreningsrörelsen eller socialdemokratin. Det har skapat osäkerhet på arbetsmarknaden. Vår avsikt är att försöka skapa fasta spelregler och trygghet, men också att bedriva en ekonomisk politik som gör att vi pressar ned räntor och får ordning på budgetunderskottet.

Jobben skapas inte bara med hjälp av arbetsmarknadspolitiken, utan också genom att arbetsmarknadspolitik, näringspolitik och ekonomisk politik samordnas i en offensiv tillväxtpolitik. Det blir vår stora uppgift. Jag hoppas att Sonja Rembo kommer att delta i arbetet med att föra Sverige ut ur den svåra kris som vi nu befinner oss i.

Anf. 50 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Jag har ägnat hela mitt politiska liv åt att försöka medverka till att vi får en ekonomisk stabilitet i Sverige. Glöm inte, Anders Sundström, att botten gick ur arbetsmarknaden redan 1989. Det tar tid att vända en så galopperande arbetslöshet som vi var inne i när den tidigare regeringen trädde till.

Arbetslöshetsbekämpningen är central. Ja, den är central för politiken. Den bör också vara en central punkt för den ekonomiska politiken. Men då måste man också föra en ekonomisk politik som leder till arbete.

Jag vill återge något av vad Anders Sundström sade i en artikel i Tiden 1992: Vi är inne i ett sökande efter en ny ekonomisk politik som kan hålla arbetslösheten nere i lågkonjunktur och hålla igen i högkonjunktur. När borgarna angriper oss och säger att vi inte har några svar är det riktigt.

Efter att ha lyssnat på den ekonomisk-politiska debatten tidigare måste jag konstatera att Socialdemokraterna fortfarande tycks leta efter en ekonomisk politik som kan hantera de här problemen. Man vill motarbeta det som OECD säger är en nyckelfaktor för att vi skall kunna bryta förstelningen på arbetsmarknaden såväl i Sverige som i Europa. Vi måste nämligen upparbeta förmågan till förändring och nyskapande. Det måste skapas fler jobb i nya företag och branscher för att kompensera för förlusterna i gamla. Det är den politiken, Anders Sundström, som vi måste skapa samförstånd omkring, inte den konfrontationspolitik som Socialdemokraterna har bedrivit i Sverige under i stort sett hela efterkrigstiden.

Anf. 51 Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill bara göra ett par konstateranden. Under den gångna treårsperioden har den öppna arbetslösheten ökat från 3,4 % till 8,1 %. Statsskulden har fördubblats och realräntorna ligger på en fortsatt mycket hög nivå. Det är ingen lyckosam period som vi har gått igenom.

Den regering som nu tillträtt startar i en mycket svår situation med ett växande budgetunderskott, en stor statsskuld och en tudelad ekonomi där exportindustrin drar, hemmamarknaden står och stampar och arbetslösheten faktiskt inte visar några tydliga trendbrott nedåt. Så är läget i dag.

Finansminister Göran Persson, statsministern och jag har beskrivit vår politik. Den bygger för det första på budgetsanering och för det andra på att pressa ned räntorna och på en sammanhållen näringspolitik, arbetsmarknadspolitik och ekonomisk politik för att den vägen lösa Sveriges problem. Vi har sagt att vi vill göra det i samarbete med parterna och i gott samförstånd också i riksdagen. Det är vårt sätt att jobba med den här frågan. Jag tror att det, när de här fyra åren har gått, kommer att visa sig att resultatet av dessa vida överstiger det som åstadkoms under den gångna treårsperioden. De tre åren var ju faktiskt inte någon bra tid för Sverige.

Anf. 52 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Anders Sundström var mycket tydlig när det gällde vikten av att bekämpa arbetslösheten. Jag delar den uppfattningen fullständigt.

Med tanke på arbetsmarknadsministrernas anförande förutser jag också en nästan total förnyelse av arbetsmarknadspolitiken, från passivitet till aktivitet. Jag tolkar vissa passager i det som Anders Sundström läste upp så att det nu, kanske för första gången, kommer en rejäl kompetensutvecklingspolitik i Sverige. Den har vi efterlyst väldigt länge.

Låt mig direkt säga att jag har en annan uppfattning när det gäller EU:s insatser på arbetsmarknadsområdet. Det skulle också Anders Sundström ha om han såg på verkligheten. Det är permanent långtidsarbetslöshet där nere – vi ligger på våra rekordnivåer under en tioårsperiod. Det är en kraftfull inriktning just på att avreglera arbetsmarknaden i första hand, vilket är någonting som fackföreningsrörelsen i Europa har protesterat mot med full kraft. Det är symptomatiskt att arbetsmarknadspolitiken ligger inom ramen för det sociala fältet. Den ligger inte som en vital del i den ekonomiska politiken, tvärtom. Det visar också behandlingen av Delores vitbok. Men vi får återkomma till sådana diskussioner.

Det har kommit en del signaler från socialdemokratin, åtminstone i tidningarna. Det är framför allt Allan Larsson som har varit på tapeten.

Ett citat ur Svenska Dagbladet säger mycket: Vi har nu ett undantagstillstånd, säger Allan Larsson, som motiverar snart sagt varje åtgärd.

Därefter kommer ett batteri av åtgärder som tycks handla om ett slags färdig privat arbetsförmedling, s.k. jobbsökarklubbar som med uthyrningsföretag kommer att stimulera korttidsverksamhet, uthyrningsverksamhet och den typen av flexibilitet.

Det skulle vara intressant att få arbetsmarknadsministrernas kommentar till den här typen av inriktning på åtgärderna.

Anf. 53 Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig först beträffande EU-medlemskapet säga att om Sverige över huvud taget skall ha någon chans att klara de mycket stora problem som vi står inför, måste vi ha en snabb ekonomisk tillväxt. Det kräver investeringar av såväl svenskt som utländskt kapital. Man kan aldrig lösa det stora arbetslöshetsproblem som vi har enbart genom arbetsmarknadspolitiken, utan också den ekonomiska politiken behövs. Därför är EU-medlemskapet, som jag ser det, nödvändigt för att få ordning på svensk ekonomi och skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt.

Den andra frågan som Hans Andersson tar upp gäller hur vi ser på nya åtgärder i den mycket akuta situation som Sverige nu befinner sig i. Det finns två områden som det är viktigt att peka på i dag.

Det ena är att vi redan i dag upplever flaskhalsproblem på arbetsmarknaden. Det betyder att människor under ganska lång tid har gått arbetslösa och inte skaffat sig den kompetens som behövdes. Arbetsmarknadspolitiken har i den meningen inte fungerat speciellt bra. Därför uppträder flaskhalsar redan nu. Därför är det viktigt att vi underlättar rekrytering och ser till att företagen nu använder konjunkturuppgången för en expansion, ökar sysselsättningen och investerar. Det är en del av den diskussion som förts och som också Hans Andersson refererar till.

Det andra är att uppmuntra alla de människor som under lång tid har misslyckats när de sökt jobb. Många av dem drabbas mycket hårt. De bryts ner. Det är psykiskt svårt att få nej ett stort antal gånger. Kan vi hitta former för dessa människor att gå samman och stärka varandra för att orka fortsätta att försöka skaffa sig ett jobb, är det någonting som vi skall se oerhört positivt på. Detta är litet av de tankar som Allan Larsson fört fram.

Anf. 54 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag välkomnar i och för sig alla nya och kreativa idéer. Men man får vara väldigt försiktigt så att man inte ställer till nya problem, skapar nya friktioner och överträder arbetsrättsliga principer. Jag förutsätter att sådana här ganska drastiska förändringar är något som bör lämnas över till den översyn som i dag sker av arbetsmarknadens politik.

Jag nämnde i mitt anförande ett antal frågor som jag gärna vill ha en kommentar till: Åtgärder mot det oerhörda övertidsuttaget och idén att inrätta ett slags framtidsfond, dvs. att ta del av de devalveringsvinster som i dag uppstår. De riskerar nu att precis som på 80-talet spridas till spekulationsekonomin i stället för att höja produktiviteten genom att med löntagarinflytandet förbättra arbetsorganisation och kompetens.

Hur skall kommunerna få resurser så att de slipper att göra neddragningar på det sätt som Konjunkturinstitutet har förutspått? Det är en rent meningslös rundgång som dessutom är kostsam.

Hur skall vi komma till rätta med den fruktansvärda situation som invandrarna har på arbetsmarknaden? Vi har över 50 % öppen arbetslöshet bland de utomnordiska invandrarna.

Detta var några frågor. Låt mig avsluta med att säga att utbildningsbidraget är en individuell ersättning. Det är oerhört viktigt för att verkligen få stimulanser för att höja kompetensen inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen. Detta försämrade den borgerliga regeringen så oerhört att vi tappade mycket kraft i arbetsmarknadsutbildningen, vilket gynnade den passiva väntan med kontantstöd. Här förutser jag att initiativ kommer att tas.

Anf. 55 Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har några kommentarer till Hans Andersson. Först och främst är det viktigt att vi hinner se över alla nya förändringar. Jag har mycket stora förväntningar på den parlamentariska utredningen om arbetsmarknadspolitiken. Jag hoppas att ni som ingår i utredningen kommer att jobba snabbt.

När det gäller frågan om övertid tror jag att man bäst hanterar den genom att se till att ha sådana stimulanser att företagen väljer att bygga ut kapaciteten framför att höja priserna. Då gäller det att se till att rekrytering blir billigare än övertidsuttag och att utbyggnad av kapacitet långsiktigt blir mer lönsamt än att öka vinsterna. Det är enligt dessa riktlinjer som vi nu jobbar i departementet.

När det gäller kommunerna och den offentliga verksamheten var vi socialdemokrater oerhört tydliga i valmanifestet. Vi sade att vi prioriterar de egentliga verksamheterna på bekostnad av transfereringarna just därför att de är kärnan i välfärdssystemet – omsorgen, vården och utbildningen. Den prioritering som gjordes i valmanifestet gäller också i dag. Om detta återkommer vi så småningom till riksdagen.

Hans Andersson tar upp en rad frågor som också jag är bekymrad över. Men jag behöver några veckor till för att fundera över hur jag skall hantera frågorna. Jag hoppas att det accepteras.

Anf. 56 HELENA NILSSON (c) replik:

Herr talman! Jag välkomnar också att arbetsmarknadsministern här i kammaren säger att han med alla medel skall bekämpa arbetslösheten.

I mitt anförande tog jag upp de långsiktiga jobben. Anders Sundström presenterade i korthet att miljöinvesteringar skall göras, bl.a. allergisanering och upprustning av skolor. Det är bra. Men detta är ju på kort sikt. Jag skall låta Anders Sundström få jobba några veckor till för att se om också de idéer vi har till långsiktiga miljöjobb kan få gehör hos honom och socialdemokraterna.

Däremot vill jag nu ställa en annan fråga till Anders Sundström. I anförandet sade han att rörligheten för nyckelpersoner skulle öka. Innebär detta att det stannar vid nyckelpersonerna? Eller innebär det att man tänker sätta i gång en ny omfattande flyttlasspolitik som har kännetecknat tidigare socialdemokratiska regeringar?

Jag vill rikta uppmärksamhet på att befolkningen i landsbygden nu ökar för första gången på länge. Man har känt en framtidstro ute i landsbygden. Det skulle vara förödande med en ny flyttlasspolitik.

Kort också om det som presenterades om utbildning, t.ex. den reguljära utbildningen på komvux. Då vill jag bara skicka med: Glöm

inte människorna som är över 45 år, som inte hade förmånen att få gå i nioårig grundskola när de var i tonåren.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Anf. 57 Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig först berätta för riksdagens ledamöter att jag, när jag numera åker från min bostad hemma i Piteå hit till Stockholm på måndagsmorgnarna, åker en kort bit på en motorväg ut genom stan. Den har byggts under den förra borgerliga regeringsperioden. Det är den första motorvägen i Norrbotten. Det har byggts en hel del motorvägar under den gångna treårsperioden. Vi kommer att välja investeringar som har mer av grön profil än vad vi har haft under den gångna treårsperioden.

Beträffande den andra frågan om de regionala skillnaderna vill jag säga att de ökar just nu. Arbetslöshetsstatistiken visar att just när konjunkturen vänder uppåt, ökar de regionala skillnaderna. De har ju dolts av det faktum att vi har haft en mycket hög arbetslöshet. Det har inte heller funnits någon efterfrågan i de regioner som traditionellt har haft bra efterfrågan. Så i den meningen, Helena Nilsson, har vi tillsammans ett jättejobb med att försöka åstadkomma en situation där efterfrågan fördelas ut över hela landet.

När det gäller flyttlasspolitiken vill jag säga att vi inte har några planer på att upprepa det som hände under 50-talet, då skogsbruk och småbruk rationaliserades bort. Däremot kommer rörligheten att öka i framtiden åt bägge hållen – människor kommer att flytta från stad till land och från land till stad. Det är någonting som kommer att fortgå och som vi inte skall vara negativa till, vi som bor i de perifera områdena, utan det är någonting som är positivt.

Men vad vi skall se till är att vi inte skapar flaskhalsar, som sedan sprider sig in i den totala arbetsmarknaden och leder till kraftig inflation.

Anf. 58 HELENA NILSSON (c) replik:

Herr talman! Det gläder Anders Sundström att åka på motorvägar, byggda av den borgerliga regeringen, när han skall hit till Stockholm, och jag tycker också att det är viktigt att man kan ta sig fram i olika delar av landet. Jag välkomnar också, om det kan ske, att man bygger vägar samtidigt som man håller en grön profil och det finns ett decentraliseringssyfte med den typen av investeringar.

Jag välkomnar också att man när det gäller att åtgärda de regionala skillnaderna försöker göra investeringar så att människor slipper flytta och att man ser regionerna som en tillgång, inte minst i det europeiska perspektivet. Därmed välkomnar jag också att Anders Sundström tycker att det är bra med ett medlemskap i EU också för att lösa arbetslöshetsproblemen.

Det är bra att Anders Sundström säger att han inte vill ha tillbaka 50-talets flyttlasspolitik. Men det var inte bara småbrukens rationalisering som låg bakom den politiken, utan det var ju att industrin, med olika stöd, etablerade sig i storstäderna och erbjöd jobb, samtidigt som inga alternativ fanns ute i landet, utan människor var tvingade att flytta.

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Vi ser nu att det i befolkningen på landsbygden saknas den generation som flyttade med sina föräldrar till storstäderna, men ändå flyttar människor tillbaka till landsbygden, vilket jag välkomnar.

Anf. 59 Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det kommer att vara en strävan att regionalpolitiken fungerar och att det leder till en uppgång i sysselsättningen i hela landet, inte bara i de regioner som först får drag i ekonomin. Jag har ingen annan uppfattning än att det är väldigt viktigt att vi lyckas med det.

Däremot tror jag att det är värdefullt att vi människor rör oss i landet, att det är bra för oss norrlänningar att då och då rekrytera någon söderifrån till våra företag, på samma sätt som det kan vara en fördel att någon norrifrån då och då rekryteras till något jobb i Stockholm.

Anf. 60 EVA BJÖRNE (m):

Fru talman! Ett EU-medlemskap innebär för Sverige en positiv utveckling. För sysselsättning och företagande i Västernorrlands län är ett EU-medlemskap en nödvändighet.

I Västernorrland har vi flera stora exportföretag. Det är t.ex. skogsindustrier, mekaniska industrier, kemisk-tekniska industrier och metallindustrier, en bred uppsättning kvalificerade företag som i hög grad är beroende av att vi är medlemmar i den europeiska unionen.

Två stora skogsindustrier, SCA och Modo, säljer t.ex. den allra största delen av sina produkter utanför Sverige. Vi vet nu att Finland sagt ja till Gemenskapen. Skulle vi hamna utanför, innebär det en stor fördel för finsk export av skogsprodukter inom EU och en stor nackdel för våra västernorrländska skogsprodukter. Vi kan med stor sannolikhet förmoda att EU-medlemmen Finland kommer att favoriseras handelsmässigt i jämförelse med icke-medlemmar.

Under 80-talet, när den dåvarande socialdemokratiska regeringen förde en EG-fientlig politik, förvärvade främst SCA företag utomlands, i Österrike, Frankrike och England, för att gardera sig och finnas inom den stora EU-marknaden. Så lade den dåvarande regeringen om sin politik och ansökte om EG-medlemskap. Det innebar att de här företagen åter gjorde nyinvesteringar i länet och i Sverige. Bl.a. tillverkningen av LWC-papper kom i gång. LWC-papper är ett glättat, bestruket papper som används främst till flerfärgstryck i reklamskrifter.

Vi skall ha klart för oss att den politik som bedrevs under 80-talet innebär att nyinvesteringar i massa- och pappersfabriker för framställning av tidningspapper inte längre görs i Västernorrland. De har för gott flyttat ned till kontinenten. De nyinvesteringar som görs i länet när det gäller pappersframställning handlar om papper som LWC, som kräver färskt virke för tillverkningen.

SCA har nu långt framskridna planer på att investera ytterligare ca 4 miljarder i en LWC-fabrik i Sundsvall. Jag frågar mig ängsligt: Vad händer med den investeringen, om vi säger nej till EU?

Skogsindustrin är dessutom landets i särklass största intjänare av utländsk nettovaluta. Den är livsviktig inte bara för Västernorrland utan för hela Sverige.

Högteknologin och informationsteknologin är det område där ny företagsamhet finns. Den teknologin är mindre beroende av närhet till kunderna och kan med fördel bedrivas även i glesbygd. I Västernorrland finns goda förutsättningar för denna typ av företagsamhet. Det finns kunnande och det finns relativt väl utbyggd data- och telekommunikation. Både svenska och utländska investerare kommer säkert att vara intresserade av detta – kunskap och kommunikationsmöjligheter – för nyetablering.

Etableringar kan göras på platser där livskvaliteter som naturupplevelser av olika slag finns inpå husknuten och den relativt stora staden kan nås på pendelavstånd.

Under åren 1992–93 försvann åtminstone 12 000 arbetsplatser i länet. EU:s fonder är därför viktiga som extra morötter för dem som tänker starta eller bygga ut företagsamhet. Det finns i dag inom länet långt utarbetade produkter som saknar kapital och som skulle kunna bli verklighet med de extra tillskott som dessa fondmedel utgör.

Det befintliga näringslivet likväl som det framtida är alla ytterst beroende av ett medlemskap. Skulle Sverige komma att hamna utanför EU betyder det sämre möjligheter på alla sätt. De stora företagen, exportföretagen, skulle återigen välja att göra sina investeringar utanför länet, utanför landet. När de stora företagen minskar sin verksamhet i länet, påverkar det negativt alla de små serviceföretag som vuxit upp kring de stora företagen. Många av dem kommer att försvinna.

Det allmänna företagsklimatet kommer att påverkas – företagen kommer i konkurrens med företag inom EU att tvingas verka med lägre avkastningskrav, som ger sämre möjligheter, och det kommer att bli en negativ, nedåtgående trend.

Inom länet, speciellt i Sundsvall, arbetar vi internationellt för att sprida miljökunskaper från länet till främst länder i Östeuropa. Ett medlemskap skulle öka de möjligheterna betydligt, samtidigt som våra egna ekonomiska möjligheter att arbeta för god miljö ökar.

Ett utanförskap skulle betyda att alla dåliga krafter samverkade för arbetslöshet och tillbakagång för länet, medan ett medlemskap innebär växande företag och nya företag och möjligheter till ökade satsningar på bl.a. den högre utbildningen inom länet.

Ett utanförskap skulle vara ytterst olyckligt för Sverige och för Västernorrland i synnerhet.

Anf. 61 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Ingen kedja är starkare än dess svagaste länk. Därför är en sysselsättningspolitik som utgår från att skapa varaktiga jobb i alla delar av landet nödvändig.

Jag tänker i mitt inlägg ta upp sysselsättningen ur ett regionalpolitiskt perspektiv med utgångspunkt i mitt eget län. Inte minst det som har hänt de senaste åren är talande exempel som motiverar en fortsatt decentraliserad grundsyn i sysselsättningsfrågorna.

Vidare kommer jag att ta upp byggandet ur ett sysselsättningsperspektiv.

Under den senaste mandatperioden har kraftiga satsningar gjorts på infrastrukturen i Kalmar län. Sådana exempel är Stångådalsbanans utbyggnad genom länet, Kust-till-kust-banan med rustad bana och moderna snabbtågsvagnar, Dackeledens förverkligande som genomfartsled för nord- och sydgående vägtrafik och en kraftig upprustning av de mindre vägarna i länet.

Regionalpolitiken har utvecklats. Anslagen har tredubblats. Kommunerna i norra länsdelen är alla nu tillfälligt stödområde. Antalet högskoleplatser till länets högskola har ökat.

Det är oerhört viktigt att denna politik med regionalpolitisk profil får fullföljas. Det som nu hänt är inte tillräckligt, men det visar att det är rätt väg att starta en process för att öka förutsättningarna för självhjälp och skapa förutsättningar för arbete.

Infrastruktursatsningarna stärker länet för en ny tillväxtperiod, och detta i kombination med förbättrade villkor för företagen skapar förutsättningar för varaktiga jobb också i glesbygden och i glesbygdslän som Kalmar län.

Att området blivit tillfälligt stödområde har givit 150 nya jobb till en mycket låg kostnad för staten – runt 130 000 per arbetstillfälle. Det är oerhört viktigt att gå vidare på den vägen.

Det gäller att utnyttja den nya teknikens möjligheter för att flytta jobben till människorna och inte tvärtom. Vad vi i Kalmar län behöver är mer av elektroniska vägnät och fortsatt förbättrad infrastruktur istället för en Öresundsbro och Dennispaket. Vi behöver en fortsatt förbättrad riskkapitalförsörjning av ICA-modell för småföretagen där bidrag byts mot statliga garantier och öronmärkt riskkapital för kvinnors företagande. När jag hörde arbetsmarknadsministerns tal om att skapa flera gröna jobb utgick jag självfallet ifrån att han är beredd att stoppa betongprojekten och ersätta dem med just sådana jobb.

När det gäller diskussionen om motorvägsbyggen har jag också en speciell hälsning från min partikollega Per-Ola Eriksson: Den motorväg som Anders Sundström åker på togs fram av just Socialdemokraterna. Centern reserverade sig mot det beslutet. Jag beklagar att arbetsmarknadsministerns intresse för sysselsättningsfrågorna inte sträckte sig lika långt som talarlistan i kammaren gör.

Fru talman! Det som händer på byggsidan har också betydelse för jobben och sysselsättningen i Kalmar län, förutsatt att politiken blir den rätta. Den avdragsrätt som Centern tog initiativet till och var med om att införa för snart två år sedan är ett tydligt exempel på hur decentraliserade jobb skapas och koncentrationsbyggandet undviks. Åtgärden har hittills, efter sju månaders effektiv tid, givit ungefär 8 000 extra jobb och en nettointäkt för staten på drygt 1,5 miljarder i form av inbesparad a-kassa, ökade momsintäkter och mer bolagsskatt.

Särskilt intressant är det faktum att avdragsrätten varit särskilt effektiv i glesbygder och områden med hög andel småhusbebyggelse.

Andelen nyskapade jobb enligt småhusregeln ligger så högt som på 96 %. Det visar vilken betydelse avdragsrätten också har för att samtidigt få bort svartjobben och stärka samhällsekonomin. En mycket vik-

tig sysselsättningspolitisk fråga är därför att nu permanenta avdragsrätten för reparationer av småhus.

För sysselsättningen inom byggandet är det också viktigt att vi skapar långsiktiga och stabila regler för bostadsfinansieringen. Centern har länge arbetat för det, och det kräver framför allt att osäkerhetsmomenten i finansieringsreglerna rensas bort.

Att ge lösningarna en bred politisk förankring skulle innebära en ytterligare styrka. Socialdemokraterna har talat mycket om det i opposition. Nu finns det möjligheter för Socialdemokraterna att visa detta i regeringen. Vi har från Centerns sida lagt fram en rad förslag som som är värda att pröva, diskutera och fatta beslut om.

Anf. 62 SIGGE GODIN (fp):

Fru talman! Sverige brottas med efterkrigstidens största arbetslöshet, trots gigantiska insatser av den borgerliga regeringen. Den fördelas över hela vårt land, och det krävs ett långsiktigt och tålmodigt arbete för att komma till rätta med arbetslösheten i hela landet.

Vi vet att lågkonjunktur och långtidsarbetslöshet börjar först i glesbygdsområdena och minskar senare där än i övriga landet.

Den gamla regeringen har gjort stora ansträngningar för att komma till rätta med statens ekonomi, pressa ned budgetunderskottet, sänka räntorna och stimulera investeringarna i främst småföretagen över hela landet, men också för att anpassa arbetsrätten till de allra minsta företagen. Allt detta har man gjort för att pressa tillbaks arbetslösheten.

Folkpartiet liberalerna har i en följd av år krävt att regionalpolitiken i högre grad måste rikta sig mot de mindre företagen. I dag erkänner alla partier att det är i de små företagen som de nya jobben kommer att finnas.

En viss anda, som stimulerar egna initiativ och eget företagande, är ofta förhärskande på de orter där småföretagen har god grogrund. En sådan anda kan inte kommenderas fram på central nivå, utan den måste få växa fram underifrån.

Statens uppgifter blir då att underlätta framväxten av nya företag och stimulera kreativa miljöer. För att detta skall vara möjligt krävs klara besked om hur utbildning, forskning och utveckling inte minst vid små och medelstora högskolor skall fungera, hur satsningar på infrastrukturen skall fullföljas och hur kreativa miljöer skall skapas.

Fru talman! Jag har med ljus och lycka sökt i regeringsförklaringen efter några ord om regionernas utveckling och den tänkta regionalpolitiken. Regeringsförklaringen är tom och innehållslös. Ingenting finns att hämta om regionernas utveckling och småföretagens utvecklingsmöjligheter i landets glesbygder.

Kommer regeringen att nedmontera den progressiva regionalpolitik som den borgerliga regeringen förde? Skall Sverige återgå till den avslagna regionalpolitik som Socialdemokraterna förde vid förra regeringstillfället? Hur blir det med forskning och utveckling vid de små och medelstora högskolorna? Utbildningsministern hotar ena dagen med lägre anslag, och andra dagen skall han utveckla de små högsko-

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

lorna. Hur blir det? Skall regeringen utveckla de små högskolorna genom lägre anslag? Frågan måste ställas.

Hur blir det med småföretagens möjligheter till riskkapital? Återinförs dubbelbeskattningen och skatten på arbetande kapital? Vad händer med Norrlandsfonden? Skapas några nya möjligheter till riskkapital? Jag har massor med frågor att ställa. Det hade varit klädsamt om arbetsmarknadsministern hade vågat, velat och intresserat sig för att vara här någon liten stund för att svara på frågorna.

Kommunikationerna har fått betydande tillskott under den förra regeringsperioden. Hur blir det med satsningar på telekommunikationer, järnvägar och inlandsvägar i framtiden? Skall Botniabanans utbyggnad förverkligas, eller skall den inte förverkligas, som förre socialdemokratiska trafikutskottsordförande hävdade? Hur blir det men Inlandsbanans framtid? Läggs den ner, som den förre socialdemokratiska kommunikationsministern krävde?

Hur blir det med Atlantbanans upprustning? Vi vet att många socialdemokratiska kommunalråd under valet har lovat att Atlantbanan skall rustas upp. Vid tisdagens frågedebatt sade kommunikationsministern nej. Det finns inga ekonomiska förutsättningar. Så gick det med det vallöftet.

Kan glesbygdslänen få fullvärdiga telekommunikationer förverkligade under denna mandatperiod? Skall riksteletaxan avvecklas inom länen och regiontaxa gälla i samtliga glesbygdslän, så att rättvisa skipas mellan glesbygd och storstad?

Fru talman! Sverige har mycket stora ekonomiska problem som måste lösas. Hur skall den socialdemokratiska regeringen lösa den ekonomiska krisen, få ner räntorna och få fram betydande investeringar i småföretagen?

Det har blivit litet bättre. Den borgerliga regeringen har vänt den ekonomiska krisen. Nu spirar framtidstro och investeringsvilja. Men vi vet att medlen till de regionalpolitiska företagsstöden kommer att vara slut vid årsskiftet. Kommer regeringen att omfördela medel så att investeringar i riktiga jobb kommer fram även i våra glesbygder?

Socialdemokraterna motsatte sig att 800 miljoner avsattes till snabba investeringar i landsbygdens småföretag. Jag anser att det var en riktig satsning. Hur kommer arbetsmarknadsministern att agera för att denna optimism inte skall förtvina utan utvecklas och ge arbete till alla dem som drabbats av arbetslöshet?

Fru talman! Sverige behöver skapa förutsättningar för en utveckling av hela landet. Innovatörer och nyskapare måste ges goda utsikter om Sverige skall klara arbetslösheten och få till stånd investeringar i hela landet.

Självfallet är det viktigt att spara och komma till rätta med budgetunderskottet, pressa ner räntorna och få igång investeringarna. Men insatserna måste vara rättvisa. Regioner får inte ställas mot varandra.

Fru talman! Tillväxt i hela landet ger bättre förutsättningar att klara av budgetunderskottet samtidigt som det ger framtidstro och skapanda.

Fru talman! Även om det finns glädjeämnen i Värmland – såsom att skogsindustrin går bra och att man planerar att investera, att högskolan i Karlstad har expanderat och fortsätter att så göra, att Värmland har en mycket god livsmiljö och ett rikt kulturliv – är ändå situationen på många håll bekymmersam med hög arbetslöshet och djupa strukturproblem på vissa orter.

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Arbetslöshetssiffrorna för september månad visar att Värmland ligger på fjärde bästa plats i riksligan när det gäller antalet öppet arbetslösa. Den främsta anledningen till detta är att vi har många människor i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Men om vi lägger ihop antalet öppet arbetslösa och de som finns i olika åtgärder blir bilden en annan. Då hamnar Värmland någonstans på fjärde, femte plats från botten. Utöver de öppet arbetslösa finns även ca 6 000 deltidsarbetslösa värmlänningar, främst kvinnor.

Den prognos över utvecklingen på arbetsmarknaden i Värmland som länsarbetsnämnden nyligen presenterade andas en försiktig optimism. Den öppna arbetslösheten beräknas sjunka med drygt 2 000 personer de närmaste åren. Men detta är under förutsättning att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna inte minskas.

I prognosen konstateras också att det grupper som i nuläget är utsatta på arbetsmarknaden även i fortsättningen kommer att vara det. Det gäller ungdomar, kvinnor, handikappade och flyktingar. Lågkonjunkturen och den förda borgerliga politiken har lämnat efter sig mycket stora grupper med svag konkurrenskraft.

Intresset i arbetslivet för att förebygga utslagning är lågt, konstaterar länsarbetsnämnden vidare, och än mindre är engagemanget för att skapa öppningar för dem som redan är arbetslösa.

Kvinnornas andel bland de arbetslösa i Värmland ökar till följd av att den offentliga sektorn krymper eller står stilla. Eftersom alternativa arbeten ofta saknas för kvinnor som blir av med sina jobb inom exempelvis administration eller omsorg förväntas problemet växa.

Kvinnorna dominerar även bland de deltidsarbetslösa, och utvecklingen mot lösare och mer tillfälliga anställningar ger anledning att befara att andelen arbetslösa kvinnor kommer att bestå.

Fru talman! För att skapa sysselsättning och en väl fungerande arbetsmarknad samt för att utveckla ett glesbygdslän som Värmland behövs bra kommunikationer.

Det är därför glädjande att efter många års arbete beslut fattats som gör att en ny länsflygplats för Värmland kan byggas. När det gäller järnvägen har en efterlängtd upprustning av Värmlandsbanan Laxå–Charlottenberg kommit till stånd, vilket gör det möjligt att om några år trafikera hela sträckan Stockholm–Oslo med snabbtåg. Det behövs dock ytterligare satsningar på järnvägstrafiken, bl.a. en ny bandel som minskar residen mellan Karlstad och Göteborg.

På vägsidan har skett och pågår vissa upprustningar. Men det återstår ett antal angelägna satsningar på riksvägarna och länsvägarna. Det är också viktigt att medel anslås till upprustning och underhåll av det

mindre vägnätet. Telekommunikationerna och deras informationsteknologi måste också förbättras.

I Värmland finns även ett stort behov av upprustning av offentliga byggnader såsom skolor, dagis, äldreboenden, m.m. Därför är det av största vikt att ett ROT-program kommer till stånd.

Arbetsmarknadspolitiken måste läggas om för att motverka inflationsdrivande flaskhalsar och höja kompetensen i arbetslivet. Ungdomsarbetslösheten måste bekämpas. Vi socialdemokrater vill göra Värmland till ett försöksland på detta område. Alla ungdomar under 25 år skall ha ett arbete eller utbildning.

För att bredda kvinnors arbetsmarknad behövs speciella åtgärder. I norra Värmland har ett projekt påbörjats som jag anser vara mycket bra. Det är ett kvinnligt utvecklingscentrum som riktar sig till kvinnor som har idéer och som vill göra något för andra kvinnor samtidigt som de vill utveckla sig själva.

Kvinnor som arbetar inom vård och omsorg orkar i allmänhet inte arbeta heltid fram till sin pensionering. De drabbas t.ex. ofta av förslitningsskador på grund av tunga lyft och stress. De försök som gjorts med 6 timmars arbetsdag på andra håll i landet är intressanta. I Värmland vill vi socialdemokratiska kvinnor initiera ytterligare försöksverksamhet på detta område.

Fru talman! I morgon bitti är det nästan 11 000 värmlänningar som vaknar, stiger ur sin säng, äter sin frukost och sedan tänker: Vad skall jag göra i dag? De är arbetslösa och har inget arbete att gå till. Det behövs kraftfulla åtgärder för att minska arbetslösheten i mitt hemland och i hela landet.

Anf. 64 TANJA LINDERBORG (v):

Fru talman! Sedan några år tillbaka har de höga arbetslöshetstalen stått i fokus i debatten. Oavsett var vi har rört oss i det svenska samhället har frågan kommit på tal. Det är helt naturligt, eftersom så oerhört många människor är direkt eller indirekt drabbade av arbetslösheten.

Jag tyckte att statsministern gav en bra beskrivning i regeringsförklaringen. Han sade så här: Arbetslösheten skär som en kniv genom det svenska välfärdssamhället.

Jag tror att något av det värsta som kan hända en människa är att inte vara behövd, att tvingas leva på bidrag i stället för egenhändigt intjänade pengar.

Fru talman! Arbetslösheten har drabbat alla kategorier, såväl man som kvinna, gammal som ung, högutbildad som lågutbildad.

Nu har konjunkturen vänt, och för första gången på länge får vi rapporter om att den öppna arbetslösheten minskar. Men det finns orosmoln, det har även andra vittnat om här i dag.

Sedan årsskiftet har nämligen antalet kvarstående arbetslösa kvinnor ökat med 11 000. Under samma tidsperiod har antalet arbetslösa män minskat med 29 000. Jag ser det här som mycket allvarligt. Vi får nämligen inte glömma bort att antalet deltidsarbetslösa har ökat med 18 000, varav 15 000 är kvinnor.

Det här är kolossalt allvarliga signaler, och detta har Vänsterpartiet otaliga gånger varnat för under valrörelsen.

Häromdagen fick vi dessutom genom Statistiska centralbyrån veta att allt fler kvinnor hamnar utanför arbetskraften därför att det är meningslöst att stå i arbetslöshetskön. Kvinnors återgång till spismarknaden börjar bli ett faktum.

Att det blir så här beror naturligtvis på den könsuppdelade arbetsmarknaden, där män jobbar med hårda varor och kvinnor jobbar med mjuka.

Kvinnors traditionella arbetsmarknad håller på att krympa dramatiskt. Förut hade vi en hög städsstandard på våra arbetsplatser. När det blev sämre tider började de flesta företag införa varannandagsstädning. Det är heller inte särskilt ovanligt nu för tiden med veckostädning. Det här har naturligtvis bidragit till minskade arbetstillfällen för kvinnor i allmänhet och för invandrarkvinnor i synnerhet.

Inom handelns område har det skett stora strukturrationaliseringar. Den ökade priskonkurrensen har medfört att många affärer har gått över till s.k. pallhandel, som är betydligt mindre personalintensiv.

Ökad datorisering på arbetsplatserna har gjort att många kontorister har blivit arbetslösa. Mitt första jobb var t.ex. på en skrivbyrå, där jag skrev rent andras manuskript. Nu är sådana arbetsuppgifter överflödiga. Själv har jag suttit vid en dator i dag och skrivit in mitt manuskript, och jag tror att många andra här har gjort detsamma.

Den absolut största orsaken till den minskade kvinnoarbetsmarknaden är naturligtvis neddragningarna inom den offentliga sektorn, där över 100 000 arbetstillfällen har försvunnit. De som nu är kvar inom den offentliga sektorn går på marginalen av sin förmåga. Det finns som jag ser det en mycket stor risk att många kommer att slitas ut i förtid.

De arbetsmarknadsåtgärder som har funnits att tillgå är enligt min mening mycket manligt inriktade. Till en viss del kan jag faktiskt förstå det, eftersom den förra regeringen gav ganska tydliga exempel på vad som kunde vara lämpliga ALU-projekt, nämligen renovering av klubblokaler och liknande. De kommunala beredskapsarbetena har mestadels varit skogs- och naturvårdsarbeten samt jobb av investeringskaraktär. Andra kommunala beredskapsjobb skulle nämligen ha tangerat "vanliga jobb", och den sektorn är därför stängd för beredskapsarbeten. Landstingssektorn har också nästan varit stängd.

Det här är faktorer som har gjort att kvinnors långtidsarbetslöshet minskar i långsammare takt än männens. Hans Andersson har talat om de försämrade utbildningsbidragen, som också har slagit hårt särskilt mot kvinnor.

Om jag har förstått det hela rätt kommer regeringen nu att sätta in kraftfulla åtgärder för att få ner arbetslösheten. Det som har nämnts är särskilda åtgärder för ungdomar. Det är bra, eftersom ungdomsarbetslösheten utan tvivel också är ett kvinnoproblem.

Det har också nämnts att det är aktuellt med kraftfulla satsningar på telekommunikationerna, som skall byggas ut, underhåll av vägar och järnvägar och att offentliga byggnader skall rustas upp.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Vad är det vi hör? Jo, det är återigen kraftfulla satsningar på männens arbetsmarknad, ingenting om kvinnojobben. Jag ser det här som en mycket allvarlig brist i regeringens ambitioner att komma till rätta med arbetslösheten, och särskilt gäller det regeringens ambitioner att främja jämställdheten mellan kvinnor och män.

Vi kvinnor har under lång tid tjänat som konjunkturutmätare. Vi ställer inte upp på det längre. I riksdagen har vi erövrat nästan halva makten. Nu måste vi få erövra halva makten över arbetsmarknaden.

Fru talman! Anledningen till att jag har tagit upp kvinnors situation på arbetsmarknaden är att jag är oerhört rädd för att vi kommer att få en ny underklass i det svenska samhället. Jag hoppas därför att den delegation som skall tillsättas för att vidareutveckla politiken för jämställdhet får klara och entydiga signaler om att ägna särskild uppmärksamhet åt det växande hotet mot kvinnors situation på arbetsmarknaden.

Anf. 65 MONICA GREEN (s):

Fru talman! Nu måste alla krafter sättas in för att minska arbetslösheten i Europa, i Sverige och i våra respektive län – i mitt fall handlar det om Skaraborgs län. Nu finns det, med en socialdemokratisk regering, möjligheter att ta itu med de här viktiga frågorna och framtidsvisionerna, nämligen att låta människor få arbeta igen, i stället för att spara så att folk blir arbetslösa – det sparar nämligen ingenting.

I Skaraborgs län har vi en hög arbetslöshet. Nu visar visserligen industrin på ökad produktion, men antalet personer utan arbete minskar inte särskilt mycket. Under senare tid har också deltidsarbetslösheten ökat kraftigt, och neddragningarna i den gemensamma sektorn har drabbat kvinnorna.

Ett annat stort problem är att ungdomar inte i tillräckligt hög grad kommer in på arbetsmarknaden.

Det är hög tid att vända trenden och låta människor få framtidsro.

Vi har ännu ett problem i Skaraborgs län, som kanske hänger ihop med det första, nämligen att vi är det enda länet i Sverige som har en nettoutflyttning. Kvinnorna har en ännu större nettoutflyttning än männen, och det gäller alla åldrar.

I åldrarna 20–39 år har en del kommuner t.o.m. dubbelt så många män som kvinnor. Om kvinnorna i denna ålder, dvs. mellan 20 och 39 år, inte finns i Skaraborgs län, finns det stor risk att Skaraborg kommer att avbefolkas, eftersom kvinnor i den åldern ofta skaffar barn, och de kanske aldrig flyttar tillbaka till Skaraborgs län igen.

För att ändra på den dystra framtid som Skaraborg går till mötes behövs det åtgärder av många olika slag.

Ett exempel kan vara Hannaprojektet, ett kvinnoprojekt i Skaraborgs län. Länets kvinnoorganisationer, politiska partier och de fackförbund som engagerar många kvinnor har nu satt i gång ett kvinnoprojekt. Hanna är en liten tjej som vid första gruppträffen bara var några veckor. Hon har varit med vid alla träffar. I mångt och mycket är det för hennes framtid och för hennes tjejkompisars framtid som vi måste jobba, för att deras förutsättningar skall bli bättre. Basen för projektet

är en debattbok, som rör, upprör och berör. Boken kan läsas för sig, enskilt eller i studiecirkel. 16 i Skaraborg verksam journalister har bidragit till innehållet i boken. Det handlar om makt, arbete, arbetslöshet, arbetsskador, dubbelarbete, utbildning, osv. Utöver boken skall föreläsningar, kurser, konferenser, seminarier och vandringsutställningar genomföras i de olika kommunerna.

Hannaprojektet är ett bra sätt att arbeta för att analysera läget, men sedan måste vi politiker ta vårt ansvar och fatta beslut som förbättrar situationen.

Som socialdemokrat vill jag se till att kvinnors deltidarbetslöshet arbetas bort, att vi arbetar aktivt med att minska den könsuppdelade arbetsmarknaden och att vi ökar möjligheterna till utbildning i Skaraborgs län. Då behöver de små högskolorna utvecklas, och de större högskolorna kan bedriva utbildning på mindre orter. Vi bör också aktivt arbeta med utlokalisering av olika slag. Vi kan satsa på småföretag, och vi kan satsa på s.k. gröna jobb, vilket skulle passa väldigt bra i Skaraborgs län, eftersom vi är ett jord- och skogsbrukslän. Vi behöver också sätta in åtgärder så att ungdomar kan komma in på arbetsmarknaden.

Ja, det behövs krafttag, och de behövs nu.

Anf. 66 TORSTEN GAVELIN (fp):

Fru talman! Under mina 30 yrkesaktiva år som lantbrukare i södra Lappland har jag följt och på olika sätt sökt påverka samhällsutvecklingen i vårt norra inland.

Under mina högskolestudier på Ulltuna kom jag i kontakt med 1960 års jordbrukspolitiska utredning, och samma år som jag övergick från lärarbanan till att vara jordbrukare på heltid fattades 1967 års jordbrukspolitiska beslut i riksdagen. Det var ett beslut som då ansågs innebära en dödsdom över det norrländska jordbruket.

Vågorna av utflyttning svepte starka över inlandet under 60-talet. Befolkningstalen sjönk med över 2 % per år i genomsnitt. Motreaktioner kom i form av aktionsgruppen för Norrlands inland, vi-flytt-int rörelsen och så småningom gröna vågen. Nu upplever vi en stor omsvängning i attityden till att bo på landsbygden hos framför allt ungdomar. Det gäller inte minst i vårt norra inland. För första gången under detta sekel ökar befolkningstalen på den svenska landsbygden.

Fortfarande ligger dock befolkningsminskningen som en mörk bakgrund till de ljuspunkter av utveckling som blir allt vanligare. Det är byar som lever upp och förnygras, småföretag som växer upp och lyckas, ibland i helt nya branscher, och människor som går samman och finner helt nya lösningar för sin barnomsorg, äldreomsorg, skola och fritidsverksamhet. Detta sker många gånger i strid mot överheten i form av kommunala och statliga myndigheter. Det är ett nytt frisinne som bryter fram. Eldsjälar får med sig andra i sin tillit till den egna styrkan och förmågan att förändra och förbättra för sig själv, sina medmänniskor och sin bygd. För mig känns det mycket inspirerande att få arbeta vidare med utvecklingsfrågorna från den här positionen i Sveriges riksdag.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Av politiska beslut som varit särskilt betydelsefulla för byarnas utveckling vill jag nämna de förbättrade villkoren för nystartande av företag och för småföretagare, glesbygdssstödet och den generella skolpengen som gjort det möjligt för föräldrar att själva driva byskolor vidare.

Fru talman! Genom alla år har skogsbruket utgjort en stor trygghet för många som bor i Norrlands inland. Lågkonjunkturernas låga massavedspriser har alltid varit påfrestande då den s.k. nollzonen, där skogsbruket stannat av på grund av obefintlig lönsamhet, utvidgats österut. Vissheten om en kommande högkonjunktur har gjort det möjligt att överleva.

Bilden har nu förändrats. De snabbt ökande transportkostnaderna för massaveden och den ökanden tillgången på råvara närmare industrierna vid kusten har börjat aktualisera nollzonsresonemanget även under högkonjukturer. Detta är ytterst allvarligt och fordrar uppmärksamhet, inte minst från politiskt håll. Inte nog med att en stor råvarutillgång i form av klenvirke i västra Norrland kan bli outnyttjad, dessutom hotas den kanske viktigaste näringen i inlandet, nämligen sågverken och träindustrierna, av råvarubrist. För litet timmer kommer fram ur skogarna om inte klenvirke kan avsättas med lönsamhet.

Att i detta läge aktualisera nya generella avgifter i skogsbruket, som Socialdemokraterna gör, lägger ytterligare sten på bördan. Nollzonen skulle vidgas och bli ett faktum även under högkonjukturer. Sådana avgifter måste enligt min uppfattning bestämt avvisas.

I stället efterlyser jag initiativ som leder till att skogsindustrin gör massavedsförbrukande investeringar i det norra inlandet där råvarutransporterna är det mest betungande både ekonomiskt och miljömässigt. Folkpartiets utmaning i valrörelsen om en massaindustri med miljöprofil vid Inlandsbanan liksom inlandskommunernas biobränslesatsningar är sådana initiativ som jag självfallet kommer att jobba vidare med och hoppas få ett brett stöd för. Men jag efterlyser flera initiativ.

Skogsbruket är ett exempel på en traditionell landsbygdsnäring som ger inkomster till många människor som bor i de mest utsatta delarna av vårt land. En utvecklad vidareförädling kan nu ge många nya arbetstillfällen.

Den mänskliga fantasin räcker inte till för att förutsäga vilka nya näringar som kan komma att utvecklas och var de nya jobben kommer att finnas. Vem kunde bara för tio år sedan gissa att en stor andel av SJ:s biljettförsäljning nu skulle skötas från Vilhelmina, och dessutom på det mest effektiva sättet i hela landet, eller att Hertz biluthyrning skulle skötas från Arvidsjaur eller att försäkringar i stor mängd skulle säljas från Tärnaby.

Den moderna teletekniken har gjort detta möjligt. Det enda vi kan vara säkra på är att utvecklingen fortsätter och för med sig nya möjligheter att flytta arbetena till människorna och inte tvärtom. Därmed får kvaliteten i boendet, livsmiljön i vid bemärkelse, allt större betydelse för människors val av bostadsort. Häri ligger chanser för hela Sverige.

Mot bakgrund av vad jag här har sagt vill jag rikta en uppmaning till regeringen och Socialdemokraterna.

Försämra inte villkoren för företagandet! Försvara inte nyanställningar i de små företagen genom att återställa arbetsrättsregler! Bestrafva inte enskilda människor som vill satsa pengar och ta risker i företagande genom återinförd dubbelbeskattning! Det är fel politik nu när chansen är stor att optimistiska småföretagare kraftfullt skall kunna minska den arbetslöshet som skapar så mycket personligt lidande och så stora svårigheter i samhället i stort. Gör det i stället enklare att starta och driva företag!

Anf. 67 BIRGITTA AHLQVIST (s):

Fru talman! I dag står jag för första gången i denna talarstol och får framföra min och mina socialdemokratiska kamraters syn på hur vårt samhälle skall se ut. Jag känner mig både lycklig och stolt. Jag är lycklig över att få bo, leva och verka i ett land där demokrati och åsiktsfrihet råder. Jag är stolt över att jag har blivit vald till detta uppdrag av socialdemokraterna i Norrbotten.

Norrbotten är alltså mitt hemlän, och Luleå är min hemstad. Norrbotten är ett län med fantastiska möjligheter. Vi är 267 000 människor med kunnande, styrka och uthållighet på en yta av 27 700 km². Det är i Norrbotten skogen, malmen och vattenkraften finns. Norrbotten skulle kunna vara det bästa tänkbara län att bo i, men tyvärr är det inte så. Många norrbottningar har drabbats mycket hårt av lågkonjunkturen och den borgerliga regeringens misslyckande. Arbetslösheten har slagit speciellt hårt mot Norrbottens kvinnor. I dag är 5 870 kvinnor arbetslösa i vårt län. Kvinnors andel av arbetslösheten i Luleå ökade under det senaste året med 7,5 %.

5 900 människor är deltidarbetslösa i Norrbotten. 4 900 av dessa är kvinnor eller med andra ord nio av tio. Värst drabbade är de unga kvinnorna. Det ofrivilliga deltidarbetet måste avskaffas. Deltidsarbetslösheten är vid sidan av arbetslösheten ett stort problem, och den har ökat snabbt. Förutom att det är svårt att leva av den låga lön deltidarbetet ger medföljer många andra nackdelar. Man får mindre information, mindre social gemenskap, mindre fackligt engagemang, färre möjligheter till utbildning och små möjligheter att avancera i jobbet. Lagstiftningen måste därför förändras så att deltidarbetande får förutsätt till att utöka sin arbetstid.

Arbetslösheten har lett till sociala problem i Norrbotten och arbetet med jämställdheten har stannat upp. Många glesbygdskommuner har i dag så få kvinnliga invånare att de står inför risken att avfolkas helt. Grunden för människors frihet och oberoende är rätten till ett arbete och en lön att leva av. Därför måste vi se till att alla får rätt till ett arbete oavsett kön. När högkonjunkturen nu kommer – för det gör den – kan det innebära ett hårt slag mot oss norrbottningar eftersom den kommer sist till glesbyden.

Om vi inte har hunnit få i gång arbetstillfällen där, tvingas ungdomarna till storstäderna. Vi måste lita på lokala krafter och underlätta för

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

dessas människor att utveckla näringslivet i glesbygden. Där finns många eldsjälar.

Fru talman! Norrbottens kvinnor har också sämre utbildningsmöjligheter än kvinnorna i övriga Sverige på grund av de stora avstånden i vårt län. I den tid som vi lever i får utbildning och forskning en allt större och viktigare roll. För individen är utbildning en resurs som kan bidra till både en starkare ställning på arbetsmarknaden och en personlig utveckling.

Högskolan i Luleå spelar en viktig roll för oss i Norrbotten. Under den borgerliga regeringen har bidragsreglerna för högskolorna förändrats kraftigt. Nu gäller konkurrens mellan olika högskolor, och detta har tyvärr drabbat Luleå högskola negativt. Den regionala aspekten får, som det ser ut i dag, en mycket liten betydelse vid fördelning av resurser, och detta måste vi se över. Distansundervisning måste finnas i ett län som vårt och då även resurser för denna.

Det är också viktigt för Luleå högskola att ha forskning inom alla sina sektorer. I framtiden måste den även få forskningsanslag för samhällsvetenskaplig och pedagogisk fakultet. Den tekniska sektorn behöver bredda sin utbildning och forskning via den samhällsvetenskapliga forskningen. Kännemärke för Luleås högskola bör vara gränsöverskridande forskning som sträcker sig över fakultetsgränser.

För kvinnorna i Norrbotten är också Vårdhögskolan i Boden av stor vikt. Den har en avgörande betydelse för omsorgen, vården och rehabiliteringen i vårt land. Ett starkt samarbete mellan Luleås högskola och vårdhögskolan skulle innebära stora utvecklingsmöjligheter för den offentliga sektorn. I dag kan vi ta oss till månen, men vi har inte uppfunnit en rullator som kan ta sig över en trottoarkant. Det visar tydligt, tycker jag, hur forskningen har prioriterats.

Fru talman! Jag skulle vilja avsluta med några ord av Jean Rostand. Han säger: "Vi lever i en tid då ingenting är omöjligt: gårdagens dröm är dagens förhoppning och morgondagens verklighet."

Jag känner detsamma efter årets valresultat. Nu har vi kvinnor möjlighet att förverkliga våra drömmar. Låt oss göra det.

Anf. 68 STIG SANDSTRÖM (v):

Fru talman! En av de frågor som väljarna gav vårt parti förtroende att driva i den nya riksdagen gäller en förkortning av den dagliga arbetstiden.

Av opinionsundersökningar utförda strax före valet vet vi att frågan om arbetstidsförkortning har stort stöd i folkdjupet. Tillsammans med begränsning av övertiden är det den enligt väljarna trovärdigaste metoden att komma till rätta med arbetslösheten.

Det är också min egen personliga uppfattning. Övriga åtgärder mot arbetslösheten saknar enligt min mening samma trovärdighet. Till detta kommer att arbetstidsförkortning kan vara en bra metod att sätta fart på ett alltmer passivt kapital och få i gång en god ekonomisk spiral.

Jag vill därför i denna debatt lyfta fram några viktiga argument som belyser vikten av att vi snabbt kommer fram till en successiv arbetstidsförkortning.

Kortare arbetstid handlar bl.a. om solidariteten men också om miljö. En successiv arbetstidsförkortning kan vara en bra metod att dämpa tendenserna till överproduktion och resursslöseri i vårt samhälle. I ett ekologiskt kretsloppssamhälle måste det vara god ekonomi att ta ut en del av produktivitetssökningarna i form av arbetstidsförkortningar i stället för i materiellt överflöd. Det är även helt i Riokonferensens anda.

Naturligtvis handlar det också om solidaritet med våra egna arbetslösa och om att få fram nya arbetstillfällen. Det är väl knappast troligt att våra stora företag i denna konjunktur kommer att avstå från att plocka in ny arbetskraft, om vi minskar arbetstiden nu när stora vinster hägrar. Hellre tar man in ett fjärde skift på Volvo än man låter vinstmöjligheter gå förlorade.

Kortare arbetsdag handlar också om framtidens arbetsplatser. När åttatimmarsdagen beslutades för 75 år sedan såg arbetsplatserna helt annorlunda ut. Då handlade det mycket om muskelkraft – svett och uthållighet. I dag är det andra egenskaper som krävs av arbetskraften: fantasi, kreativitet, idériedom och social kompetens, och det är egenskaper som kanske inte bäst frodas i ett fastlåst åttatimmarspass.

Om företagen klarar av den strukturomvandling som en övergång till sextimmarsdag innebär, och det tror jag att de gör, kommer de att kunna stå väl rustade att möta framtidens krav och konkurrens.

Kortare arbetsdag handlar också om jämställdhet och om att ta till vara det sociala kapitalet. Den kommer att innebära en ny och mer balanserad syn på lönearbetet och en uppvärdering av annat samhällsarbete, i uppgifter som i dag är oavlönade men som utförs i stor omfattning.

Naturligtvis handlar sextimmarsdagen också om ekonomi, men inte om ekonomi i den betydelse som man då ofta utgått från.

I dag ställer man ofta frågan: Har vi råd med sextimmarsdagen? Den frågan är enligt min mening helt felställd. Naturligtvis måste vi ha råd med en kraftig arbetstidsförkortning, framför allt när vi betänker vad som är alternativet – att producera massarbetslöshet och social misär. Naturligtvis måste det vara bättre att producera arbetstidsförkortningar än att åstadkomma arbetslöshet och överproduktion.

Frågan borde egentligen ställas så här: Hur länge har vi råd att behålla åttatimmarsdagen? För varje överproduktionskris i systemet ställer sig kostnaderna allt högre i form av utslagning, social misär, periodiskt återkommande kapitalförstörelse, ökade klassklyftor och nya skuldbördor.

Vad inte ekonomerna fattat, eller blundar för, är vilket verkningsfullt instrument som en förkortad arbetsdag är för att sätta fart på ekonomin och hur den kan mildra kristendenser.

Och ändå kan vi i den ekonomiska historien finna flera goda exempel på hur arbetstidsförkortningar satt fart på ekonomin och skapat goda cirklar. Exempel på negativa effekter av arbetstidsförkortningar är mycket svåra att finna.

Den första av tre långa vågor med god ekonomisk utveckling under kapitalismen inleddes med den kraftiga arbetstidsförkortning som det

engelska parlamentet tvingades anta 1848. Då fick man en god ekonomisk utveckling i ungefär 25 år. Den tredje och sista perioden kom när vi förkortade arbetstiden från 48 till 40 timmar.

Det finns säkert flera här som minns de s.k. rekordåren och den goda utveckling som vi då fick av ekonomin. Faktum är att själva arbetstidsförkortningen var en kraftig drivfjäder i den utvecklingen. Det har ibland i stället framställts som om arbetstidsförkortningen var en frukt av de goda åren, men om man studerar saken närmare ser man att det inte förhåller sig så.

Det finns också flera andra goda exempel på detta i historien. Roosevelt införde kortare arbetsvecka 1937 som en metod för att häva depressionen. Därefter kom en mycket gynnsam period, men den var litet för kort för att kunna utvärderas djupare.

Vi har från Vänsterpartiet med tillfredsställelse noterat att regeringen har lovat att tillsätta en ny arbetstidsutredning och att den nye arbetsmarknadsministern Anders Sundström visat en fördomsfri attityd till frågan om arbetstidsförkortning. Den nya riksdagens sammansättning ställer krav på och förhoppningar om ett nytänkande i denna fråga. Om vi skall komma framåt i denna viktiga fråga är det nu viktigt att en helhetssyn får prägla arbetet. Från Vänsterpartiets sida är vi beredda att ställa upp på ett konstruktivt sätt och att bidra efter förmåga.

Anf. 69 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Att vara arbetslös är att vara ställd åt sidan, ett utanförskap som kan få oerhört allvarliga konsekvenser för den enskilde. Därför kan ingen möda sparas på att snabbt pressa ned arbetslösheten. Lägg därtill den höga arbetslöshetens enorma belastning på landets ekonomi, så blir angelägenheten desto större.

Det är i allra högsta grad beklagligt att den borgerliga regeringen inte lyckades hantera sysselsättningsfrågorna. Arbetslösheten sköt i höjden. Nu gäller det för den nya regeringen att snabbt sätta in kraftfulla åtgärder, precis som den nye arbetsmarknadsministern aviserat i dagens debatt. Men det är också viktigt att sätta in de rätta åtgärderna på kort, medellång och lång sikt.

Det gäller att särskilt i de längre tidsperspektiven skapa jobb som blir varaktiga, jobb som kommer att efterfrågas under lång tid framöver. Detta kräver givetvis genomtänkta insatser, så sammansatta att de medverkar till att driva fram just de jobb som ger en trygg framtid. Det kräver dessutom en samverkan mellan ekonomisk politik, arbetsmarknadspolitik och näringspolitik – och faktiskt också miljöpolitik!

Vi bör bl.a. utnyttja konjunkturskiftet som en språngbräda in i det ekologiskt uthålliga samhället. Det är dags att gifta samman arbetslöshetsbekämpningen med insatserna för en bättre miljö och att skapa de gröna jobben. Det är ett viktigt bidrag i arbetet för nya jobb och definitivt nödvändigt om vi skall skapa varaktiga och framtidsinriktade arbetstillfällen.

Vad är då gröna jobb? Dels är det arbetstillfällen, där miljöinsatser görs, t.ex. sanering av vatten- och avloppssystem, förorenad mark och utveckling av miljövänliga industriprocesser. Dels är det fråga om att

miljöanpassa gamla produkter och därmed ge dem överlevnadschans och att säkra jobb som kan vara i fara. Dels – och det är det mest spännande – är det också fråga om nya produkter, som har en marknad även på lång sikt, just genom att de bygger på miljöanpassning och kretsloppsanpassning.

Den borgerliga regeringens försök att utveckla de nya, gröna jobben var begränsade, trots Centerpartiets engagemang i frågan – det hjälpte inte med tillgång till både arbetsmarknadsministerposten och miljöministerposten.

En av den nya socialdemokratiska miljöministerns första kommentarer efter utnämningen var att hon ville bidra till utvecklingen av gröna jobb, och hon sade att dessa jobb är en viktig del av Socialdemokraternas sysselsättningspolitik. Det är bra! Nu gäller det att gå från ord till handling.

Att det finns möjligheter har jag kunnat konstatera genom den idérapport som de kristna socialdemokraterna tog fram för två år sedan. Det är fråga om insatser för energiomställningen som kan ge jobb inom bioenergiområdet avseende vindkraft, och ytterligare energisparinsatser inte att förglömma. Det är fråga om att stimulera insatser inom miljöteknikområdet, där Sverige släpat efter, enligt en OECD-rapport. Nya drivmedel kan ge nya marknader, ny fordonsteknik likaså. Det är fråga om att utveckla kretsloppsanpassningen i samarbete med näringslivet på sådant sätt att nya, ekologiskt anpassade produkter verkligen kommer fram. Återvinnings- och restproduktområdet skall inte underskattas. Det är att ta vara på mer traditionella insatser, som sanering av VA-system, kalkning av försurad mark osv. Det är också fråga om ett ekologiskt anpassat jordbruk.

Hur skall vi då komma dit? Det är nödvändigt med ett medvetet politiskt handlande, som vidareutvecklar omställningsplaner och varucirkulationsprinciper, som den gamla s-regeringen lyfte fram, kretsloppsprincipen, som den förra regeringen ägnade mycket tid åt, och begreppet det ekologiskt uthålliga industrisamhället, som den nya regeringen myntat i regeringsförklaringen. Regeringen bör se till att ett utredningsarbete snabbt kommer till stånd som fördjupar kunskaperna om de gröna jobben, var de finns och hur de kan utvecklas snabbt. Men många förslag kan omsättas omedelbart.

Naturligtvis måste forskning och utveckling inom detta område ges prioritet. Den gröna efterfrågan måste stimuleras. Information av typen energideklarationer på produkter bör utvecklas och företagarföreningar engageras för att sprida kunskap om nya möjligheter.

Styrande miljöskatter och miljöavgifter är nödvändiga. När det gäller de senare är det angeläget att den utredning om skatteväxling som den borgerliga regeringen tillsatte kommer till skott. Inte mycket mer än direktiv har åstadkommits under det här året, och det är för litet.

Slutligen, fru talman, är insatser gemensamma med framför allt EU-länderna oerhört angelägna för att vi skall klara en bred utveckling av gröna jobb. Ett exempel är ju behovet av harmoniserade miljöskatter. När EU vidareutvecklar sina ansträngningar för att komma till rätta

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

med den höga arbetslösheten måste det gröna perspektivet finnas med. Där har vi från svensk sida en uppgift att ta vara på.

Anf. 70 INGRID BURMAN (v):

Fru talman! Att arbetslösheten är den viktigaste arbetsmarknads- politiska frågan torde det råda stor enighet om i den här kammaren. Men arbetsmarknadspolitik är ju inte bara rätten till arbete och rätten att försörja sig själv. Det handlar också om innehållet i vårt arbetsliv, om rätten till inflytande och medbestämmande, om rätten till trygghet i anställningen och om rätten att få yttra sig fritt i arbetslivet.

Det är därför mycket glädjande att Socialdemokraterna nu har beslutat sig för att lägga ned den arbetsrättskommitté som i några år har ägnat sig åt att avveckla den svenska arbetsrätten och försökt införa godtycke och tystnadsplikt på de svenska arbetsplatserna.

Det är också mycket glädjande att Socialdemokraterna har beslutat sig för att avveckla de försämringar som har gjorts under de borgerliga regeringsåren när det gäller just arbetsrätten.

Men det räcker inte med det här. Min förväntan på den socialdemokratiska regeringen är nu att man tillsätter en ny arbetsrättskommitté, som skall ha följande utgångspunkter.

Vi skall nu arbeta med att förstärka löntagarnas inflytande i arbetslivet och på arbetsplatsen.

Vi skall säkra yttrandefriheten i arbetslivet. Det är kanske den allra viktigaste punkten just nu.

Under de gångna åren har exemplen varit många på människor som har förlorat sitt arbete bara därför att de har använt sig av sin medborgerliga rättighet att fritt yttra sig. Ett exempel är Karl-Erik Karlsson på Värö Bruk. Ett annat exempel är de chaufförer vid Uppsalabuss som sades upp från sin anställning på grund av att de offentligt kritiserade nedskärningarna i bolaget.

Det finns många fler exempel på att människor i dag, 1994, inte skyddas av den nuvarande lagstiftningen, utan att yttrandefriheten i Sverige stannar utanför dörren in till arbetsplatsen. Det är alltså dags att vi utformar en lagstiftning som säkrar yttrandefriheten i hela samhället.

En tredje mycket angelägen fråga är rätten till kompetensutveckling i arbetet. Arbetslivet förändras snabbt i dag. Det införs ny teknik för rationaliseringar och strukturuomvandlingar, som innebär att kunskap väldigt snabbt blir föråldrad. Om vi vill förhindra att de som har sin utbildning långt tillbaka i tiden skall slås ut från arbetslivet krävs det tydliga signaler om att utveckling i arbetet och kompetensutbildning är en prioriterad fråga och att arbetsgivarna har ett ansvar för att skapa förutsättningar för den kompetensutveckling som deras verksamhet kräver, både i nuet och i framtiden.

Att negligera det här perspektivet och att negligera framtidsperspektivet är att se på de anställda som förbrukningsartiklar, i den meningen att deras kompetens utnyttjas så länge den är aktuell och att de sedan sparkas ut i arbetslöshet. Det är därför av yttersta vikt att den arbetsrätt som skall växa fram syftar till att skapa rättvisa och trygghet

för löntagarna och att den även skall omfatta rätten till kompetensutveckling, likväl som rätten till yttrandefrihet.

En fjärde viktig fråga är att driva rätten till heltidsanställningar. 300 000 människor i Sverige, främst kvinnor, som har deltidсанställning i botten söker heltid. Det här förhållandet har rått i tio år. Problemet söker sin lösning. Lösningen heter lagstiftning, företrädesrätt för deltidсанställda till heltidstjänster när sådana blir lediga.

En femte viktig fråga är att lagstifta om lika lön. I dag råder det en lönediskriminering på den svenska arbetsmarknaden. Jag talar här om löneklyftor mellan män och kvinnor. Det finns exempel att hämta. Det finns likalönelagar i t.ex. Kanada. Det är dags nu! Vi kvinnor är trötta på att vänta, och det är dags att stifta lag om lika lön även i Sverige.

Den sjätte viktiga frågan som en ny arbetsrättskommitté måste ta sig an är att se på de nya företags- och anställningsformer som har växt fram i Sverige. Jag talar här om uthyrning av arbetskraft, jag talar om entreprenader, jag talar om livstidsanställningar, och jag talar om distansarbete. Vi måste hitta ett sätt att ge även de här människorna både inflytande, trygghet i anställningen och yttrandefrihet.

Det här är mina förhoppningar, och det är Vänsterpartiets förväntningar på den nya socialdemokratiska regeringen – att den inte bara tar sig an arbetslöshetsfrågan, en uppgift stor nog, utan att den också tillsätter en ny arbetsrättskommitté, som har att se över arbetets villkor och frågan om inflytande och demokrati på arbetsplatsen.

Tack!

Anf. 71 HELENA FRISK (s):

Fru talman! Jag är uppväxt och har levt i stort sett hela mitt vuxna liv i Karlskoga. När jag var 17 år, alltså i början av 80-talet, började jag jobba inom sjukvården. Då kunde man som ung lämna skolan och gå ut i livet med en positiv bild av framtiden. Det fanns möjlighet att få ett jobb, och det fanns möjlighet att skapa sig ett eget liv. Det är tyvärr inte så i dagens Sverige. Ungdomar i 1994 års Sverige befinner sig i en mycket besvärlig arbetsmarknadssituation.

I Karlskoga är den öppna arbetslösheten över 22 %, och i hela landet är arbetslösheten bland ungdomar mycket högre än i andra grupper. För ungdomar som i dag vill ta klivet in på arbetsmarknaden är detta svårt, för att inte säga nästan omöjligt. Jag hade tur – jag fick ett jobb. Alltför många i min närhet har inte haft samma tur. Det är svårt att i dag över huvud taget få in en fot i arbetslivet, och ju senare man får chansen att få ett s.k. riktigt jobb, desto senare får man chansen att ta klivet in i vuxenvärlden. Eftersom nästan inga ungdomar har haft möjlighet att få arbetslivserfarenhet är chanserna att få s.k. riktiga jobb mycket små, vilket leder till att ungdomarna tappar sin framtidstro.

Jag blev vad man kallar vuxen strax efter det att jag hade fått mitt första jobb. Jag flyttade hemifrån, och jag kan nu konstatera hur viktiga de här åren har varit för mig. Jag valde att inte fortsätta att studera. Jag ville hellre arbeta. Det var mitt val. Jag hade möjligheten att välja mellan att studera vidare och att ta ett jobb. Det valet är viktigt. Lika viktigt som det är att kunna studera vidare och lära sig mer, lika viktigt är

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

det att ha det verkliga valet. Man skall själv kunna välja om man vill studera och när man vill studera. Alla ungdomar vill inte studera direkt efter gymnasiet, och för alla dem måste det vara möjligt att i stället ta ett jobb.

Varken påtvingad utbildning eller konstgjorda jobb, som inte leder någonstans, är långsiktiga lösningar, och det är inte lägre löner heller. Ungdomar kan och vill mycket. Vi vill ta ansvar och vill få bidra med det vi är duktiga på. Varken ungdomar eller äldre behöver låtsasjobb till en låg lön. Ungdomar kan och vill mycket mer än vad många kanske tror. Vi vill använda våra kunskaper, och vi vill få utvecklas. Och vi vill ha betalt för det vi gör.

Vi vill få chansen att skapa våra egna liv men också att skapa våra egna förutsättningar. Vi behöver hjälp med att få fotfäste på arbetsmarknaden, och vi behöver hjälp med att komma i gång. Men alla, unga och gamla, vill kunna ta ansvar för sitt eget liv.

Fru talman! Det är ungdomarna som kan ta ledningen in i de nya branscherna. Vi är inte rädda för ny teknik. Vi är inte rädda för att själva och tillsammans med andra ta ansvar. Vi är inte rädda för att pröva någonting nytt. Därför är det viktigt att riksdagen uppmuntrar ungdomars ansvarstagande på arbetsmarknaden. Därför bör riksdagen särskilt granska ungdomars situation och bjuda in ungdomar – också andra än oss som nu kommit in i riksdagen – till diskussioner om vilka hinder som finns för ungdomars egna idéer och vilja.

Vi i Sverige har förvisso kommit ganska långt vad det gäller ungdomsrepresentation i riksdagen. Men det innebär inte att man skall sluta att sträva framåt. Därför vore det av vikt att arbetsmarknadsutskottet ordnade en öppen hearing och till denna bjöd in ungdomar t.ex. med hjälp av de fackliga organisationerna och av student- och elevorganisationerna.

Riksdagen behöver få in fler tankar om den mycket speciella och svåra situation som ungdomarna har i dag. Det är vi unga som skall bygga Sverige i framtiden. Om vi inte lägger rätt grund för detta arbete nu, kommer Sverige att halka efter och bli omsprunget av andra länder. Ungdomarna är vår framtid, och om vi skall kunna ha någon som helst bild av hur framtiden kommer att se ut måste vi lyssna mer på de unga.

Tack!

Anf. 72 LILIAN VIRGIN (s):

Fru talman! Den bild som många har av Gotland är sommarbilden, men Gotland är så mycket mer. Gotland har många fördelar genom sitt centrala läge i Östersjön. Vi har god tillgång på arbetskraft, bra utbildningsmöjligheter, en modern infrastruktur, bra boendemiljö och ett rikt natur- och kulturliv. Alla dessa faktorer skapar goda förutsättningar att se optimistiskt på Gotlands framtidsmöjligheter.

Men bilden är inte bara ljus. Näringsstrukturen avviker markant från riksgenomsnittet. Vi har hög andel sysselsatta inom jordbruket – 10 % jämfört med rikets 3 %. Vi har låg industrisysselsättning – 15 % jämfört med 21 % i riket. Den offentliga sektorn är större på Gotland än i riket. Det som händer nu är att arbetsmarknaden genomgått och

genomgår stora förändringar. Basnäringen jordbruket och den offentliga sektorn krymper. Inom byggarbetarkåren är nära hälften utan arbete, och det påverkar även andra företag med anknytning till byggandet.

Det största problemet och den största oron har vi för ungdomarnas situation. I juni 1994 var det 38 % av länets ungdomar som stod utanför den ordinarie arbetsmarknaden. I dagsläget är det 25 % av ungdomarna som saknar arbete. Vi vet dock att ungdomsarbetslösheten ökar varje år vid skolavslutningarna, och då är det risk att vi återigen kommer upp i de förfärliga siffror som ligger i nivå med den högsta ungdomsarbetslösheten i Europa.

Gotland behöver 5 000 nya arbetstillfällen under de närmaste 15 åren för att kunna överleva som region. Kommunen och länsstyrelsen samarbetar i satsningar inom olika framtidsområden. Kapaciteten för att ta emot turister ökas. Gotlänningar tar fram nya produkter och satsar på alternativodling. Högskolan och konstskolan byggs ut. Gotland börjar profilera sig som en ö för filmutbildning på alla nivåer, och vi har fått ett internationellt författar- och översättarcentrum i Visby.

Det finns en positiv sida. Arbetslösheten är fortfarande oacceptabel, men den har inte ökat. De företag som sysslar med elektronik och båtbyggande samt företagen inom gummiindustrin går bra. Den mörka sidan är att deltidsarbetslösheten ökar, och det drabbar framför allt kvinnorna. Vi frågar oss om Gotland börjar bli "lilla England". I stället för att man anställer fler eller utökar till heltidsjobb har utvecklingen gått mot deltidsjobb och övertid.

I dag har Gotland den lägsta utbildningsnivån i landet. Det krävs stora satsningar inom utbildningsområdet. Gotland har satsat på en högskola med en unik profil. Det är en bra början, men det krävs fortsatt stora insatser för att minska det utbildningsgap som det gotländska samhället har i förhållande till andra regioner. Inom EU avsätts stora medel för kompetenshöjande insatser. Det är rimligt att Gotland med sin utbildningsprofil särskilt noteras i dessa sammanhang.

Kommunikationerna är en fråga som står i centrum för debatten på alla öar. Så är fallet också på Gotland. Inom EU:s ramverk finns det möjligheter att skapa bestående positiva lösningar för transporter till och från Gotland. En av de viktigaste insatserna skulle vara att man kraftigt sänker momsens på persontransporterna. En annan viktig fråga är det gotländska inflytandet över transportfrågorna.

Miljöfrågorna är särskilt viktiga. Kommunen har utropat sig till ekokommun. Det innebär att det finns ett mycket stort intresse för alternativ energi, kretsloppstänkande och forskning kring både den lokala miljön och Östersjöns miljö. Det finns också en vilja att bistå grannregionerna i Östersjön med kunskap i frågor som rör miljön. Inom EU finns en rad program på miljöområdet. De kan hjälpa till att ytterligare lyfta fram miljömedvetandet, förutsatt att regeringen framhåller Gotlands, i många avseenden, unika möjligheter inom detta område.

Med högskolan som bas för miljöforskning har vi möjligheter att utveckla alternativa energiformer och skapa nya miljövänliga produkter och produktionsformer. Vi ser miljöfrågorna ur två aspekter. Det

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

handlar om miljövärd men också om ett sätt att utveckla det gotländska näringslivet och skapa nya jobb inom miljösektorn.

Fru talman! Jag har försökt ge en bild av Gotlands problem och möjligheter. Som ö har Gotland speciella egenskaper. Gotland har, som andra öar, en begränsad storlek och få invånare, vilket innebär att marknaden är liten och isolerad. Det finns ett näringsliv som har basen i jordbruket och i den offentliga sektorn. Det är ett spritt bebyggelsemönster, och i förhållande till invånarantalet är det en hög servicenivå som bekostas av få inkomsttagare.

Gotland har sina särdrag gemensamma med andra öar i Europa. Gotlands möjligheter är beroende av i vilken omfattning och på vilket sätt hänsyn tas till det gotländska samhällets särdrag och de ö-specifika faktorerna. Inom EU har man observerat det faktum att öar har specifika förutsättningar och ibland behöver särskilda åtgärder för att kunna ta vara på de möjligheter som skapas inom EU. En förståelse för samlösningar för öar kan också noteras vid en studie av tidigare medlemskapförhandlingar mellan andra länder och dåvarande EG. För Gotlands del behöver denna förståelse manifesteras. Därför har vi gotländska riksdagsledamöter väckt en motion med anledning av EU-propositionen om att det till anslutningsavtalet behöver fogas ett särskilt Gotlandsprotokoll och en gemensam Gotlandsdeklaration som ger möjligheter till framtida samlösningar för Gotland.

Tack!

Anf. 73 TORGNY DANIELSSON (s):

Fru talman! En aktiv arbetsmarknadspolitik med målet att arbete skall ges åt alla måste uppfattas som att det skall ske insatser på en bred front.

Även om ungdomsarbetslösheten måste anses vara det allvarligaste problemet får vi aldrig acceptera att olika grupper ställs mot varandra, att äldre ställs mot yngre, att kvinnor ställs mot män, att invandrare ställs mot övriga svenskar, att funktionshindrade ställs mot friska osv.

Nu lämnar vi förhoppningsvis lågkonjunkturen bakom oss, och efterfrågan på arbetskraft ökar igen. Detta till trots riskerar vi att få en hög restarbetslöshet. Den omfattar personer som saknar yrkesutbildning, något äldre personer – ofta kvinnor – med en ensidig yrkeslivserfarenhet och dem som har eller riskerar att utveckla arbets- eller förslitningsskador.

Vi har i dag över 400 000 förtidspensionärer i landet. En förtidspension är oftast negativ för individen, och den är det definitivt för samhället, med tanke på de höga kostnader som den innebär.

Parallellt med att vi satsar på att få fram nya arbetstillfällen måste vi också förhindra utslagningen från arbetslivet. Det är bra för såväl samhället och företagen som de anställda att vi i förebyggande syfte kan investera i en god arbetsmiljö, i det goda arbetet, och att vi kan investera i väl fungerande rehabiliteringsåtgärder ute på arbetsplatserna. Detta har inte minst erfarenheterna från Arbetslivsfonden visat. De personalekonomiska bokslut som några företag gör visar med tydliga siffror på samma sak.

I dessa sammanhang är företagshälsovården en värdefull resurs. Tyvärr har företagshälsovården, som bransch, varit mycket illa under de senaste åren. Det är en följd av att statsbidragen har försvunnit och att fler centrala avtal om företagshälsovård har sagts upp.

Statskontoret har gjort en utvärdering av branschen som är daterad den 16 september 1994. Av den kan man utläsa att företagshälsovården har genomgått dramatiska förändringar. Ett stort antal enheter har gått i konkurs, slagits samman eller lagts ned. Den kompetens, i form av välutbildad och erfaren personal, som branschen har utvecklat har minskat med ca 25 %, räknat på heltidsanställda. Minskningen av tillgången till företagsläkarresurser är ännu större. Cirka en tredjedel har försvunnit, räknat i årstimmar.

Antalet anslutna arbetstagare har samtidigt minskat med ca 10 %. Detta innebär en belastning på den företagshälsovård som blir kvar. Den ökar med ca 20 %, vilket gör att tillgängligheten riskerar att minska med långa väntetider som följd.

Muycket talar för att botten ännu inte är nådd. Utredningen visar att en femtedel av de enheter som i dag finns kvar räknar med en ytterligare försämrad ekonomi under nästa år. Branschen slåss för sin existens.

Den borgerliga regeringen har under sina tre år inte gjort något för att bidra till att Sverige uppfyller kraven i ILO-konventionen nr 161 om företagshälsovård. Detta upplevs som ett svek.

Fru talman! Min mening med detta inlägg i debatten är att rikta uppmärksamheten på företagshälsovården. Den är en värdefull resurs i kampen mot arbetslösheten och i utvecklingen av det goda arbetet. Branschen förtjänar ett besked, och frågan om företagshälsovårdens framtid måste lyftas upp på den arbetsmarknadspolitiska dagordningen. En god företagshälsovård är, rätt utnyttjad, en ovärderlig resurs i kampen mot utslagning från arbetslivet och i kampen för en utveckling av friska och välmående företag.

Tack!

Skattepolitik

Anf. 74 CARL FREDRIK GRAF (m):

Fru talman! Arbetslösheten i Sverige minskar, även om den fortfarande är hög.

Ett viktigt led för att förbättra förutsättningarna för att nya arbetstillfällen skall kunna skapas i företagen är konkurrenskraftiga skatter.

Jag är medveten om att flera andra faktorer också har betydelse, inte minst inom den ekonomiska politiken och arbetsmarknadspolitiken. Tillsammans skapar de ett bra företagsklimat. I denna debattomgång är det emellertid skattepolitiken vi skall diskutera.

Låt mig först konstatera att riksdagen under de tre gångna åren fattat beslut som gjort det lättare att få fram nya jobb i företagen. Detta har skett direkt, genom t.ex. sänkta arbetsgivaravgifter, och mera indirekt genom att det blivit intressant att investera i företag, i stället för att satsa pengarna i någorlunda riskfria bankplaceringar.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk politik,
arbetsmarknadspolitik
m.m.*

Skattepolitik

Det har hela tiden förvånat mig att Socialdemokraterna i Sverige inte förstått att de gjorda förändringarna förbättrar ekonomins funktionssätt.

I Norge, Finland och Sverige har vi numera sådana strukturer på företagsbeskattningen som påminner om varandra. Det gör att vi kan arbeta med bra förutsättningar i en internationell jämförelse. Det skulle vara intressant att senare få ta del av Lars Hedfors analys kring varför han tycker att vi i Sverige skall återinföra dubbelbeskattning, när den avskaffats i så många andra länder.

Ytterst handlar det om den fråga vi moderater ställde många gånger under hela valrörelsen, men aldrig fick något svar på, nämligen: På vilket sätt skapar höjd skatt på företagande nya jobb?

Jag menar inte att vi i Sverige nödvändigtvis behöver ha lägre skatter än på andra håll i Europa, men anställda i svenska företag står nu inför en situation där deras arbetsplatser riskerar att beskattas hårdare än konkurrenternas i en känslig konjunkturuppgång.

I våras lade Socialdemokraterna fram förslag om en rad skattehöjningar. Många är säkert angelägna att få besked om hur det blir med bolagsskatten, återföringen av skatteutjämningsreserverna och andra aviserade höjningar.

Jag ser fram emot vad Lars Hedfors kan lämna för besked. Jag ser inte fram emot hans förslag om ökade skatter, men jag ser fram emot beskedet, som kan skapa klarhet.

Den moderata utgångspunkten är att skattesystemets struktur börjar att bli relativt bra. Vi har fått lägre skattesatser och neutralitet mellan olika associationsformers beskattning. Vi skall dock fortsättningsvis arbeta för ytterligare förenklingar.

Ser vi till utvecklingen i näringslivet i stort, torde nästa steg vara att fundera över hur vi kan reformera beskattningen i tjänstesektorn.

Varierande typer av tjänster har en stor potential att kunna utvecklas. För att det skall bli volym så måste dessa tjänster kunna säljas på en privat marknad. Olika typer av data- och IT-tjänster skulle kunna utvecklas och efterfrågas. Då måste köpare och säljare kunna mötas på en relevant prisnivå. Dessutom finns flera andra exempel på tjänster, som har sina kunder i den privata sektorn. Potentialen är mycket stor, men det krävs att skattekillen blir rimlig.

Tanken inrymmer emellertid flera problem, som har att göra med både avgränsningar och eventuellt snedvridande effekter. Det ideala skattesystemet har naturligtvis ett mycket lågt skatteuttag som grund. I dagens situation är det inte rimligt att tänka sig drastiska skattesänkningar.

När det gäller tjänstesektorn kan man därför tänka sig två vägar att gå, antingen lägre arbetsgivaravgifter eller lägre moms. Båda inriktningarna kan ha sina problem. För egen del är jag emellertid benägen att tro att det skulle vara lättare att ta sikte på lägre tjänstemoms.

Kortsiktigt kommer detta sannolikt att minska skattebasen, men i ett längre perspektiv kommer den sannolikt att breddas eftersom antalet arbetslösa minskar.

Jag vill, fru talman, också nämna något rent allmänt kring hur skattetrycket kan komma att öka i Sverige framöver. Socialdemokraterna har avisat marginalskattehöjningar och kommunalskattehöjningar i en storleksordning som innebär att skattetrycket på nytt kommer att öka.

Jag har svårt att förstå hur man kan slå in på den vägen. Visserligen sjönk skattetrycket under de tre borgerliga åren, men fortfarande håller vi oss med ett mycket högt skattetryck uttryckt i skatternas andel av BNP.

För mig är skattefrågan inte bara en fråga om ekonomins funktions sätt i ett större perspektiv. Det är i lika hög grad en fråga om den enskilda människans möjligheter. Denna aspekt tycker jag alltför lätt glöms bort i debatten.

Socialdemokraternas synsätt grundar sig på att det allmänna skall ta ut så mycket skatt som möjligt, som sedan skall fördelas efter vad som anses politiskt rätt. Denna balanspunkt måste förskjutas så att fler beslut kan fattas ute bland människorna. Detta låter sig mycket väl göras, till gagn för välfärden och valfriheten, inte minst mot bakgrund av det hårda skattetryck som vi har.

Den frimodighet som jag tycker Socialdemokraterna visade i samband med skattereformen i början på 90-talet är på väg att ersättas av en alltför traditionell syn.

Jag kan emellertid, fru talman, utlova en kritisk, men konstruktiv moderat opposition. Vi kommer att föra fram vår syn på lägre skattetryck, tekniskt fungerande lösningar och inte minst förutsägbarhet och rättssäkerhet i beskattningen. Den enskilde måste uppleva skattesystemet som rimligt. Det är min förhoppning att Lars Hedfors och hans kolleger i utskottet skall ta sig tid att ta intryck av våra förslag.

Anf. 75 ISA HALVARSSON (fp):

Fru talman! Lärdomarna från 1970- och 1980-talen om hur det gamla skattesystemet fungerade tycks ibland vara bortblåsta. När Socialdemokraterna föreslår en höjd marginalsatt och en avindexering av skatteskalorna, som skulle tvinga allt större grupper upp i den högsta skatteklassen, så innebär det att marschen inleds tillbaka till ett "ruttet och perverst" skattesystem.

Syftet med skattereformen var att ge stabila regler för lång tid framåt. En av de mest centrala delarna, grundsyftet med reformen, var att komma ifrån de orimligt höga marginalskatterna.

Århundradets skattereform riskerar nu att inte ens bli årtiondets. Det vore en olycka för Sverige. Det skulle innebära en broms för möjligheterna till hög tillväxt och framför allt ett hinder för kampen mot arbetslösheten.

I ett läge när Sverige behöver uppmuntra kompetensutveckling och åstadkomma ökad tillväxt är det oerhört angeläget att slå vakt om skattereformen. Det är inte något som vi bara hittar på. I otaliga skrifter och rapporter, t.ex. från ESO och Långtidsutredningen, konstateras att när det gäller den svenska arbetskraftens kompetens i internationell belysning och näringslivets tillväxtförutsättningar, har de allmänna incita-

menten för individer att satsa på utbildning blivit bättre i och med det nya skattesystemet.

Det var just detta skattereformen syftade till, nämligen att stimulera arbete och studier.

Med lägre marginalskatt och reallöneskydd av skatteskalen skulle också löntagarna kunna acceptera lägre bruttolöneökningar. Det skulle i sin tur hålla tillbaka kostnadsutvecklingen och stärka konkurrenskraften.

I ett läge när Sverige behöver uppmuntra kompetensutveckling och åstadkomma tillväxt för att komma till rätta med de ekonomiska problemen är det enligt vår mening oerhört angeläget att slå vakt om skattereformen.

De skäl som anförs för att urholka reformen är förment fördelningspolitiska. Man bortser då medvetet från hur de försvagade ekonomiska incitamenten kan komma att påverka enskilda individer. Ökade marginalskatter och större skatteklar kan antas leda till inflationsdrivande lönekrav, minskat intresse för kompetensutveckling eller brain-drain genom utflyttning. På så sätt motverkas tillkomsten av nya jobb i Sverige.

Det absolut största fördelningspolitiska problemet i dag är, som jag ser det, arbetslösheten. Den stora orättvisan går i dag mellan dem som har jobb och dem som inte har jobb.

I en strävan att skapa bättre förutsättningar för att få fram fler jobb i Sverige har Folkpartiet i regeringsställning medverkat till att avskaffa dubbelbeskattningen på aktier. Dubbelbeskattningen av bolagsinkomsterna innebär en skattemässig diskriminering av eget kapital jämfört med lånekapital. Det blir dyrare för företag att använda eget kapital i jämförelse med att använda lånat kapital för verksamheten. Dubbelbeskattningen innebär att riskkapitalinvesteringar beläggs med hårdare skatt än riskfritt sparande.

Under resten av 90-talet måste det skapas netto ungefär en halv miljon nya jobb i Sverige. För det krävs ett trendbrott. De nya jobben måste skapas i den privata sektorn. Förnyelsen och de nya jobben måste dessutom skapas i nya och mindre företag.

Problemet i vårt land jämfört med andra länder är att vi har få medelstora företag och att småföretagen i allmänhet i alltför liten utsträckning växer. Dubbelbeskattningen har medfört att även framgångsrika småföretagare alltför tidigt upphör att ta risker och att anställa fler människor. Det typiska för svenska företag med 10–20 anställda är att de i själva verket upphör att växa.

Mindre företag är i allmänhet beroende av insatser som företagaren själv och hans personliga nätverk kan ställa upp med. Den grundläggande frågan som måste ställas är hur man skall få människor att satsa på riskabla och hårdbeskattade investeringar när det går att få bättre nettoränta på högavkastande riskfria statsobligationer. Hur kan Socialdemokraterna tro att ökade skatter på arbete och företagande skall ge fler jobb? Det är för oss en gåta.

Fru talman! Skattedebatten har under senare år i stort sett förts med hjälp av ideologiska skygglappar, främst från de borgerligas sida och då särskilt artikulera av Moderaterna. Skattesänkningar har blivit ett politiskt mål i sig. Sällan har man velat diskutera vad skatterna används till.

Under slutet av 80-talet och början av 90-talet gick den borgerliga skattekvärlansen hem hos stora delar av det svenska folket. Vem ville inte få mer pengar i plånboken efter skatt?

När den borgerliga politiken, som i och för sig påbörjades redan av Socialdemokraterna under slutet av 80-talet, började slå igenom i kommuner och landsting med neddragningar inom vård, omsorg och utbildning, vaknade emellertid det svenska folket och började kräva högre skatter. Det var helt enkelt för att den svenska traditionen bygger på ett solidariskt ansvar där vård, omsorg och utbildning betalas gemensamt över skattsedeln. Den borgerliga politiken inom skatteområdet är känd, dvs. höjda skatter för stora delar av befolkningen, men sänkta skatter för höginkomsttagare och kapitalägare. Det är det som har varit verkligheten under senare år.

Vänsterpartiet utger sig inte för att vara ett skattesänkarparti. Det statsfinansiella läget medger inte något sådant. Skall vi klara vård, omsorg och utbildning måste skatterna höjas. Om folk vet att skatterna går till just dessa sektorer, finns det i Sverige en stor acceptans för skattehöjningar. Men dessa måste få en vettig fördelningspolitisk prägel. Det håller inte att, som de borgerliga gjort, skärpa skatten för låginkomsttagare och sänka skatten för höginkomsttagare och kapitalägare. Då skapas motsättningar i samhället som omintetgör möjligheterna att få en ekonomi i balans.

Jag har heller aldrig riktigt förstått mig på den borgerliga, framför allt moderata, argumentationen angående s.k. riskkapital. För mig är riskkapital pengar som investeras, sällan med det som normala människor kallar risk, men som kan ge en hög, ibland en mycket hög, avkastning. Hela idén med riskkapital är ju att man på något sätt ger sig in i en spelsituation. Andra som inte är villiga att satsa sina pengar, om det innebär den minsta risk, sparar i riskfritt sparande med en garanterad men lägre avkastning. Det som förbryllar mig är varför den ena sparformen skattemässigt skall behandlas förmånligare än den andra. Om de borgerliga menar allvar när det säger att dubbelbeskattningen är ett problem för kapitaltillförseln i svenskt näringsliv, borde de i stället diskutera skattesänkningar i ledet före, dvs. i företaget.

Vänsterpartiet anser att kapitalskatten skall ligga på 30 % oavsett sparform. Vi måste återgå till den generella beskattningen av kapital på 30 % som infördes i samband med skattereformen. Om Isa Halvarsson vill återgå till den skattenivån kan Isa Halvarsson stödja oss när vi lägger fram det förslaget.

Jag är inte heller helt främmande för att återinföra ett sparavdrag för småräntor på barns bankböcker så att de inte skall behöva beskattas. Det pågår en diskussion inom vänstern på det området.

Ett annat sparande som också skattemässigt särbehandlas är pensionsförsäkringarna. Vår principiella uppfattning är att avdragsrätten för pensionsförsäkringar bör avskaffas.

I fråga om inkomstbeskattningen välkomnar vi Socialdemokraternas förslag till värnskatt. Vi vill inte kalla den skatten för värnskatt, eftersom vi gärna ser en permanentning av denna skatt under en överskådlig framtid.

Så till den tråkiga utvecklingen inom svensk skattepolitik. Eller skall vi börja kalla detta för egenavgiftspolitik? Detta är ett missfoster i ett solidariskt samhälle, där man anser att skatten just skall verka fördelningspolitiskt.

De borgerliga införde egenavgifterna för att de inte ansåg sig kunna höja skatterna. Detta förespråkas nu även av Socialdemokraterna. Men de får av två orsaker en omvänd fördelningspolitisk effekt. Samtidigt som egenavgifter inte skall tas ut på den del av inkomsten som överstiger sju och en halv gånger basbeloppet, skall de vara avdragsgilla mot marginalen. Detta gynnar i allra högsta grad höginkomsttagare. Vänsterpartiet ser gärna en tillnyktring inom socialdemokratien i denna fråga. Inom vänstern har vi svårt att förstå varför löntagarna, visserligen de med högre löner, skall betala egenavgifter, i stället för att arbetsgivarna betalar in dessa avgifter via arbetsgivaravgifterna. Varför krångla till systemet? Det är en tillkrångling som dessutom gynnar höginkomsttagare.

Så till företagsbeskattningen. Företagsbeskattningen bör uppfylla tre krav. Den skall vara enkel, överskådlig och långsiktig. Under många år uppfyllde lagstiftningen dessa krav i ganska hög grad. Många småföretagare och jordbrukare kunde själva upprätta sina deklarationer.

I och med skattereformen ändrades företagsbeskattningen och blev krångligare. Men i och med de förändringar som införts av den borgerliga regeringen, befinner sig företagsbeskattningen ljusår från den enkelhet och överskådlighet som vore önskvärd. Ni kan själva räkna ut vad som har hänt med långsiktigheten.

En regering som alltid har talat om långsiktiga spelregler för företagen i Sverige har alltså infört väldigt kortsiktiga lösningar. Det nuvarande systemet är så komplext att det i stort sett bara är skatterådgivare av olika slag som jublar. De har sin försörjning räddad. Det kanske är detta som utgör den expanderande tjänstesektorn som skall rädda Sverige ur krisen och som tydligen skall särbehandlas i momshänseende.

De småföretagare som jag hittills har hjälpt i ekonomi- och skattefrågor har inte särskilt mycket till övers för den borgerliga politiken.

Som en kompensation för den tidigare nämnda politiken – det är väl så man får se det – medgavs en skattefrihet för halva återföringen av denna SURV. Ett säkert välkommet bidrag för de berörda företagen. När kommer motsvarande skattefrihet övriga löntagare till godo? Dessutom var åtgärden orättvis gentemot alla dem som inte gjorde några SURV-avsättningar utan i stället snällt betalade sin skatt. Återigen ser vi en brist på långsiktighet i den borgerliga skattepolitiken på företagsområdet.

Fru talman! Vänsterpartiet hävdar i sin skattemotion att skatteförhållandena för företag borde vara neutrala oavsett juridisk företagsform. Men detta borde, med hänsyn till det ansträngda budgetläget, finansieras inom ramen för den samlade företagsbeskattningen. Vår uppfattning är att en särskild parlamentarisk utredning borde utreda denna fråga.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Skattepolitik

Anf. 77 CARL FREDRIK GRAF (m) replik:

Fru talman! Herr Rosengrens inlägg präglades i hög grad av gammeldags vänsterpolitisk retorik. Det var klara besked om att det är endast skattehöjningar som gäller. Jag har några frågor till Per Rosengren.

Hur högt skattetryck är rimligt? 55, 60, 65 % eller kanske ännu mera? Jag skulle vilja ha besked.

Vidare tog Per Rosengren upp frågan om företagsbeskattningen, och han gjorde en utläggning om riskpremien. Han menade på att det skall vara samma beskattning som för riskfritt banksparande. Men det intressanta är ju följande. Om dubbelbeskattningen återinförs blir bl.a. risken högre. Risken är högre vid investeringar i företagande i stället för i statspapper. Men det gäller också skatten, eftersom beskattningen sker i två led. Beskattning i bank- eller statspapper sker fortfarande i ett led. Det är fel att hävda att dubbelbeskattning leder till likformighet.

Jag vill ta upp ytterligare en aspekt angående kort- och långsiktiga lösningar. Det är klart att en borgerlig regering ändrar skattepolitiken i den riktning som den borgerliga regeringen tycker är bättre. Om den borgerliga regeringen fått fortsätta att regera hade naturligtvis dessa ändringar permanentats och blivit långsiktiga. Jag tror inte Per Rosengren behöver vara bekymrad.

Anf. 78 PER ROSENGREN (v) replik:

Fru talman! Vi i Vänsterpartiet vill inte återgå till en dubbelbeskattning. Vi vill bara se till att skattefriheten hamnar i rätt led, dvs. i företagen, där den hör hemma.

Jag slås av en förfärande tanke, nämligen att moderaterna tror på det som de säger när det gäller skatteområdet. De tycks tro att de genomfört ett enkelt och långsiktigt skattesystem inom företagsbeskattningen. De tycks tro att Sverige utvecklats positivt under den regeringstid som de hade. De tycks tro att ökade klyftor i samhället underlättar sanering av svensk ekonomi. Om de dessutom tror att orättvisa, kortsiktiga beskattningsförmåner, som skattesubventioner vid SURV-återförandet, skapar förtroende inom företagarkretsar i Sverige, må vi i Sverige vara tacksamma över att Moderaterna förlorat regeringsmakten.

Carl Fredrik Graf var också inne på att Sverige skall ha konkurrenskraftiga skatter. Men det har vi ju! Sverige har en av Europas lägsta bolagsskatter.

Det kanske är svårt att uttala sig om var den optimala skattesatsen ligger, men i vår motion från i våras har vi i Vänsterpartiet sagt att vi kan tänka oss en statlig skatt på 30 % för inkomster över 300 000 kr.

Vi ställer också upp på den socialdemokratiska idén om en värnsskatt på 5 % över brytpunkten. Det kunde Carl Fredrik Graf sluppet fråga; det står i vår skattemotion från i våras. Och den politiken vidhåller vi.

Anf. 79 CARL FREDRIK GRAF (m) replik:

Fru talman! Jag vill kommentera ytterligare en sak som Vänsterpartiets representant framförde, nämligen finansieringen av förändringen av företagsbeskattningen. Jag tänker då framför allt på den förändring som gör att de olika associationsformerna får samma beskattning. Det tycker vi moderater är viktigt. Det var inte rimligt att de minsta företagen skulle ha en högre beskattning än vad man hade i aktiebolagsformen. Därför genomfördes denna förändring. Den finansierades inom företagssektorn, bl.a. genom vissa förändringar vad gäller utlandstraktamenten. Det kan Per Rosengren fråga sin kollega Lars Bäckström om, som var med i riksdagen förra perioden.

Vi fick nu besked från Vänsterpartiet. Om jag tolkar det hela rätt tycker man att det är bättre att ha högre skatter för de minsta företagen om skattesystemet blir enklare; det blir ju kontentan av det som Per Rosengren sade. Jag medger att den skatteomläggning som gör att vi nu har en likformig skattesats för de olika företagsformerna innebär att det blir något krångligare för de minsta företagen. Jag sade också i mitt huvudanförande att det därför är viktigt att arbeta för ytterligare förenklingar vad gäller den skattetekniska lösningen. Det hoppas jag att vi skall kunna medverka till att göra gemensamt under denna mandatperiod. Men det är också viktigt att skattesatsen blir enhetlig oavsett företagsform.

Anf. 80 PER ROSENGREN (v) replik:

Fru talman! Carl Fredrik Graf säger: ytterligare förenklingar. Men den borgerliga regeringen har inte på något sätt genomfört några förenklingar. Den har åstadkommit ett groteskt system på företagsbeskattningens område. Jag sysslar med företagsbeskattning, så jag vet vad jag pratar om.

Detta med expansionsmedel och att det inte skall vara avhängigt företagsformen tycker jag är mycket bra. Men det hade vi redan med det gamla SURV-systemet. Man kunde ju kombinera K-SURV och I-SURV för enskilda firmor och handelsbolag. Den kombinationen var naturligtvis inte möjlig för de stora aktiebolagen, där man fick välja antingen L-SURV eller K-SURV. I och med detta fanns det alltså redan en skattemässig fördel för enskilda firmor och handelsbolag.

Den beskattningsreform som åstadkoms under tiden med det borgerliga regeringsinnehavet har varit katastrofalt svår. Och den har missgynnat små och medelstora företag genom att dessa har kommit helt i händerna på dyra skatterådgivare.

Anf. 81 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Fru talman! Per Rosengren undrade varför man inte kan ha skattefrihet för företag i stället, när man väl avskaffar dubbelbeskattning. Det skulle nog av många uppfattas som mindre utmanande. Vi i Folkpartiet

hade föredragit att man gjort på det viset. Men internationella förutsättningar gör det i praktiken omöjligt på grund av Sveriges internationella förpliktelser. Det skulle nämligen öppna vägen för en storskalig internationell skatteflykt, som vi inte skulle kunna stoppa.

De länder som tidigare haft en sådan ordning, t.ex. Finland och Norge, har övergett den. De har nu i stället lättnader för aktieägarna. Orsaken är alltså att vi inte vill vara med om någon storskalig, internationell skatteflykt.

Visst har vi i Sverige mycket låga bolagsskatter. Men om man tar hänsyn till ägarbilden, dvs. att det är ägarna till småföretag, stämmer det inte. Då har vi en mycket hög beskattning av det egna kapitalet i småföretagen. Enligt väldigt många bedömningar är det det som ligger bakom att det inte startas några mindre och medelstora företag; de små företagen slutar att växa.

Anf. 82 PER ROSENGREN (v) replik:

Fru talman! Men det gamla Annellavdraget fungerade ju bra. Med det kunde Sveriges internationella förpliktelser klaras av. Men de borgerliga tycks inte inse att vi eventuellt också har internationella förpliktelser när det gäller tjänstemomsen, utan man går ut och säger att man skall sänka tjänstemomsen. Men dock finns en viss risk att de internationella förpliktelserna i framtiden gentemot EU inte kan uppfyllas i det avseendet. I EU vill man nämligen inte ha särskilda momssatser inom tjänstesektorn.

Storskalig internationell skatteflykt har vi redan. Det har vi upplevt under många år. Min fråga till Isa Halvarsson kvarstår: Varför har ni i Folkpartiet medverkat i en regering som gått ifrån den generella beskattningen på kapital på 30 %? Det är ju ni själva som medverkat till att slå sönder den skattereform som ni själva tillsammans med Socialdemokraterna var med om att genomföra. Vi i Vänsterpartiet var kritiska till skattereformen, och det har visat sig att vi i stora avseenden hade rätt i vår bedömning av den. I och med den skedde en överföring av pengar från fattiga till rika.

Anf. 83 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Fru talman! Skattereformen medförde ingen överföring av pengar från fattiga till rika. Det är konstaterat att den inte på något vis hade den effekten. Den var i sin form neutral. Och det är mycket sorgligt att man från Socialdemokraternas sida går ifrån den. Den innebar ju också en politisk överenskommelse.

Det blev en underfinansiering av skattereformen, men det berodde på att den genomfördes i samband med att svensk ekonomi drabbades av en internationell lågkonjunktur och en realräntechock. Det berodde också på att människor började spara i stället för att låna. Det blev alltså ett ökat sparande i Sverige, något som i sig naturligtvis är bra.

Anf. 84 PER ROSENGREN (v) replik:

Fru talman! Det är inte Socialdemokraterna som haft regeringsmakten under den gångna mandatperioden, utan det är den borgerliga rege-

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Skattepolitik

ringen, som Folkpartiet satt med i, som de facto skjutit skattereformen delvis i sank. Att skattereformen skulle vara neutral förutsatte också en 30 % beskattning på kapital. Men Folkpartiet har nu suttit med i den regering som fått bort delar av den beskattningen. Om man sänker kapitalbeskattningen är den inte längre neutral. Då är det en överföring från fattiga till rika. Dessutom visar Statistiska centralbyråns undersökning att så faktiskt var fallet. Skattereformen fick inte alls den effekt som skattereformens konstruktörer trott.

Anf. 85 MICHAEL STJERNSTRÖM (kds):

Herr talman! Ett av 1980-talets kännetecken var spekulationsekonomin. Den bestod i att det var mer gynnsamt att låna än att arbeta och spara. 80-talet innebar också ökade orättvisor i form av förmögenhetsöverföringar på grund av hög inflation från sparare till låntagare och spekulanter.

Avdragseffekten för räntor var hög, och många lockades att ta lån för att konsumera eller investera i tillgångar för att få en tillväxt eller avkastning som höll jämna steg med den höga inflationen. Under 80-talet ökade klyftan mellan dem som hade kapital och höga inkomster och de som inte hade det, visar flera fördelningspolitiska studier. 80-talets spekulatör och frånvaro av sund fördelningspolitik vill åtminstone inte jag ha tillbaka.

Socialdemokraterna har aviserat förändringar i skattepolitiken från årsskiftet 1995. Ett förslag som har framkommit i bl.a. riksdagsmotioner är en höjd kapitalskatt. Om förslaget skulle genomföras innebär det ett steg tillbaka till en låneekonomi. Skatten på kapital skulle höjas till 30 %, men samtidigt skulle avdragsrätten för räntor höjas till samma procentsats. Detta innebär att Socialdemokraterna gynnar låntagare på bekostnad av sparare. Om Socialdemokraterna överger Spara som ledstjärna till förmån för Slösa är detta ett ödesdigert val inför framtiden.

Riksrevisionsverket (RRV) har undersökt hur det socialdemokratiska förslaget om höjd kapitalskatt slår mot olika inkomstgrupper. RRV fann att de flesta medel- och höginkomsttagare vinner på att kapitalskatten blir 30 %. Anledningen är att 1,6 miljoner medelinkomsttagare har mer låneräntor än ränteinkomster. Drygt 450 000 personer i landet har rejäla kapitalunderskott i deklarationen, 25 000 kr eller mer. Det är ingen god fördelningspolitik att gynna personer med stora lån på bekostnad av småsparare.

Även statsfinansiella skäl talar för att behålla kapitalskatten på 25 %. För statskassan är kombinationen kapitalskatt och ränteavdrag ingen bra affär. Statens finanser gynnas av en kapitalskatt på 25 %. Finansdepartementet har beräknat kostnaden till 1 miljard kronor för en förändring av kapitalskatten till 30 %.

I Landsorganisationens rapport Sverige har råd, från augusti i år, redovisar LO sin syn på bl.a. sparandet. I rapporten ges två exempel på hur hushåll som sparar kan använda sitt överskott. "Det ena sättet är att placera pengarna på en bank, köpa obligationer eller andra värdepapper." Detta sätt att spara kallar LO inte för finansiellt utan i stället för

passivt sparande. "Det andra sättet är att hushållet använder överskottet till att öka sina reala tillgångar, t ex genom att köpa sig ett nytt sommarhus." Den slutsats som LO drar av dessa exempel är: "Det är lätt att inse att det senare sättet att spara skapar fler jobb i ekonomin."

LO försöker leda i bevis att hushållens sparande i finansiella respektive reala former har betydelse för hur många jobb som skapas i ekonomin. Detta är helt fel. Finansiellt sparande i en sektor ger utrymme för reellt sparande i en annan. Med LO:s resonemang blir sparande i t.ex. aktier – dvs. kapital till företag och investeringar – improduktivt, men husbyggande produktivt. Att låna till investeringar är alltid positivt, anser LO. Det blir ett argument för ökad avdragsrätt.

Den intressanta frågan är i vilken mån LO påverkar och har inflytande över den socialdemokratiska politiken. Delar Socialdemokraterna LO:s syn på privat sparande?

Socialdemokraterna har föreslagit att en s.k. värnskatt skall införas, dvs. att statsskatten höjs med 5 procentenheter. Detta är ett klart brott mot skattereformens princip om att det skall bli mer lönsamt att arbeta. Det bör också noteras att värnskatten inte bör betraktas som tillfällig. När blir det politiskt möjligt för Socialdemokraterna att så att säga gynna dem som har högre inkomster genom att sänka skatten?

Högre skattesatser på högre inkomster ger skattesystemet en fördelningspolitisk profil. Det håller jag med om. Kristdemokraterna har fört fram ett förslag som syftar till att höja skatten för de högre inkomsterna. Kristdemokraterna vill, till skillnad från Socialdemokraterna, permanenta det slopade grundavdraget vid statlig skatt. Fördelen med kds förslag är att marginals-katten kan behållas på en oförändrad nivå. En ökad marginals-katt däremot ökar risken för inflation och skadar ekonomins funktionssätt.

En målsättning måste vara konsekvens och långsiktighet vid förändringar i skattesystemet. Såväl företag som privatpersoner måste ha en rimlig möjlighet att anpassa sig efter nya regler. Därför vore det fel att nu ändra i de grundläggande principerna, att det skall löna sig att arbeta och spara, som låg till grund för "århundradets skattereform", bara efter ett par år.

Tidigare i veckan sade socialdemokraten Allan Larsson: "Det råder undantagstillstånd på svensk arbetsmarknad. Om vi inte vågar pröva okonventionella lösningar riskerar vi att permanenta arbetslösheten på en mycket hög nivå." Jag delar Allan Larssons uppfattning.

Kristdemokraterna har fört fram ett förslag till ungdomsskattsedel som ger arbetslösa ungdomar upp till 25 år en egen skattsedel med förmånliga skattevillkor och möjlighet att sälja tjänster till hushållen. Förslaget innebär sänkta arbetsgivaravgifter och momsbefrielse på hushållstjänster. Ungdomsskattsedeln är en effektiv åtgärd för att minska arbetslösheten bland ungdomar. Vågar Socialdemokraterna pröva förslaget om en ungdomsskattsedel?

Varje förslag om en återgång till det gamla skattesystemet, som av ledande socialdemokrater betecknades som perverst och ruttet, måste med kraft motarbetas.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Skattepolitik

Anf. 86 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Årets valrörelse har gett oss beslutsfattare en rad viktiga besked. På skattepolitikens område skulle jag särskilt vilja peka på två sådana besked. Valresultatet innebar först och främst att det nu är fritt fram att höja ett antal skatter, framför allt på kapital, men också på höga inkomster.

Folk har helt enkelt insett att det inte går att försvara välfärden om man genomför ofinansierade skattesänkningar för höginkomsttagare och kapitalägare, och nu är man beredd att ta tillbaka dessa skattesänkningar för att just slå vakt om den svenska välfärden.

Det andra viktiga skattepolitiska beskedet från väljarna var att man inte låter sig påverkas av påkostade och osakliga skrämselkampanjer från borgerliga partier och deras stödorganisationer. Man trodde helt enkelt inte på Moderaterna och Skattebetalarnas förening, när de med hjälp av dåligt underbyggda påståenden, halvsanningar och ibland rena lögners försökte få det att framstå som om vi socialdemokrater skulle vilja höja skatterna med mellan 80 och 85 miljarder kronor. Det hjälpte inte hur många affischer man än klistrade upp, hur många helsidesannonser man än satte in i tidningarna och hur många tiotals miljoner kronor man än pumpade in i kampanjen. Svenska folket lät sig inte duperas.

Herr talman! Nu har vi alltså tagit oss igenom tre borgerliga år i Sverige. Under de åren präglades skattepolitiken i mycket stor utsträckning av Moderaterna. Det började hösten 1991 med en rivstart i form av en moderatblå proposition med det pretentiösa namnet Skattepolitik för tillväxt.

Förmögenhetsskatten skulle avskaffas, arvs- och gåvoskatten skulle sänkas, skatten på kapitalinkomster och aktievinster skulle också sänkas, begränsningarna i avdragsrätten för ränteutgifter skulle tas bort osv.

Allt det skulle enligt propositionsförfattaren Bo Lundgren få enastående effekter på den svenska ekonomin. Framför allt skulle tillväxten öka och arbetslösheten minska. Nu sitter vi sedan ett tag med facit i hand. Vi vet att det blev precis tvärtom, Carl Fredrik Graf. Vi fick en tillbakagång i ekonomin, och vi drabbades av den högsta arbetslösheten sedan 30-talet.

Nästa stora borgerliga skatteproposition kom hösten 1993. Då gick man ett steg längre i sitt skattesänkarnit. Då var det aktieägandet som skulle gynnas ytterligare. Utdelningsskatten avskaffades och reavinstskatten halverades.

Samtidigt kunde en stor del av inkomsttagarna – framför allt de med låga inkomster – konstatera att deras inkomstskatter hade höjts kraftigt under den borgerliga regeringsperioden. Och det var detta som blev den borgerliga regeringens ödesdigra misstag. I en nedåtgående konjunktur beskar man genom bl.a. skattehöjningar miljoner svenskar s möjligheter att hålla sin konsumtion uppe. Det ledde till en kraftigt minskad produktion, och därmed var massarbetslösheten ett faktum. Landet drogs in i en ond spiral av arbetslöshet, ökade budgetunderskott och snabbt växande statsskuld. Nu måste vi ta oss ur detta ekonomiska

moras. Då är det naturligt att skattepolitiken spelar en viktig roll. Den kan nämligen bidra med ökade statsinkomster och dessutom med det viktigaste av allt: rättvisa. Med skatternas hjälp kan vi se till att de som har mest också får bära en större del av krisens bördor.

Därför är det viktigt att den socialdemokratiska regeringen nu resolut och snabbt lägger fram förslag om värnskatt, enhetlig kapitalbeskattning och bevarad förmögenhetsskatt.

En annan viktig uppgift på skattepolitikens område är att se till att folk verkligen betalar sina skatter, att ingen smiter undan. Tyvärr måste man nog konstatera att skattebrottsligheten och den osunda skatteplaneringen har brett ut sig under senare år. Det handlar kanske om 100 miljarder kronor som på detta sätt undandras beskattning.

Det är den verkligt stora orättvisan. Den går ut över dem som sköter sig och betalar sina skatter i vederbörlig ordning. Särskilt påtagligt är detta inom näringslivet och i all synnerhet i småföretagens värld. Här sätter den ekonomiska brottsligheten konkurrensen ur spel. De seriösa företagen konkurreras ofta ut av de oseriösa företagen. Detta är naturligtvis upp-och-ner-vända världen.

Därför måste nu alla goda krafter mobiliseras mot den ekonomiska brottsligheten. Skattekontrollen måste skärpas, och likformigheten i skattesystemet i så stor utsträckning som möjligt återställas. Det första steget i den riktningen tar vi när vi nu återgår till en enhetlig kapitalbeskattning.

Anf. 87 CARL FREDRIK GRAF (m) replik:

Herr talman! Lars Hedfors hänvisade till valresultatet och tog det till intäkt för att det nu var läge att höja skatterna. Det parti som tydligast har varit för skattesänkningar, nämligen Moderaterna, gick också fram i valrörelsen. Det är uppenbart att det lönar sig att vara tydlig när det gäller skattepolitiken.

Jag vill ta upp detta med värnskatt. Det är en viktig fråga. I Dagens Industri den 19 maj uttalar Lars Hedfors: "Självklart är det inte bra att det blir stora marginaleffekter ovanför brytpunkten. Jag tror att vi måste titta på detta mycket noggrant och diskutera de fördelningspolitiska effekterna." Det tyckte jag var ganska insiktsfullt sagt. I dag har Lars Hedfors tydligen en annan uppfattning. Jag vill därför fråga honom vad han anser om värnskatten och det förhållandet att det faktiskt uppstår marginaleffekter som är ganska så obehagliga.

När det gäller Socialdemokraternas förslag beträffande brytpunkten kommer fler och fler skattebetalare att varje år komma upp på den högre skattenivån. Antalet heltidsarbetande ovanför brytpunkten är 45 %, så det handlar inte om en exklusiv skara rika personer som på detta vis kläms åt med höjda skatter. Eller också har Lars Hedfors och jag olika uppfattningar om vem som är rik och vem som inte är rik.

Till sist tror jag att vi är eniga om en sak, nämligen kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Den före skatteministern lade fram ett förslag om ökade anslag på 200 miljoner kronor per år under fem år just för att Riksskatteverket och dess länsskattemyndigheter skulle få ökade resurser för att motarbeta ekonomisk brottslighet.

Anf. 88 LARS HEDFORS (s) replik

Herr talman! Ert tillskott när det gällde att bekämpa den ekonomiska brottsligheten var en omvändelse under galgen. Ny demokrati tvingade er helt enkelt till att göra detta tillskott. Så är sanningen.

Samtidigt urholkade ni möjligheterna att bedriva en effektiv skattekontroll genom att avskaffa skatteflyktsklausulen, genom att avskaffa tredjemansrevisionen, genom att urholka bevissäkringslagen osv. Det har ni gjort genom åren, så det är ingenting unikt. Det är moderat politik att urholka skattekontrollen. På den punkten är ni konsekventa.

Antalet människor som befinner sig över brytpunkten ökar genom våra förslag, säger Carl Fredrik Graf. Ja, men ni själva då? Ni har ju genomfört ett antal åtgärder som ökar antalet människor över brytpunkten. Ni har t.ex. tagit bort schablonavdraget. Det är ju ett sätt att öka antalet, och ni har gjort det även på andra sätt. Men det talar ni tyst om. Ni är inte särskilt konsekventa på den punkten.

Jag vill också kommentera valresultatet och möjligheten att höja skatter. Det handlar inte bara om valresultatet, Carl Fredrik Graf. Det gjordes opinionsmätningar som visade att svenska folket långt in i de moderata leden var berett på skattehöjningar, om pengarna kunde användas för att kunna bevara välfärden.

Anf. 89 CARL FREDRIK GRAF (m) replik:

Herr talman! Närmast var det väl en opinionsundersökning som i valrörelsens slutskede diskuterades. Om Lars Hedfors vill ta den till intäkt för sin politik är den argumentationen litet svag, tycker jag. Hade man ställt samma fråga i denna opinionsundersökning med en litet annorlunda formulering – t.ex.: Är du beredd att höja skatten för att betala räntorna på statsskulden? – är det möjligt att utfallet hade blivit ett annat än om man hade ställt frågan: Är du beredd att höja skatten för att bevara välfärden? Sanningen är den att skatteintäkterna i högre grad kommer att gå till statsskulden.

När det gäller rättssäkerheten tycker jag att det viktigt att slå fast att vi moderater understryker vikten av en rättssäkerhet i beskattningen. Det får inte vara så att den enskilde ständigt skall vara i underläge. Det är rätt att vi skall klämma åt dem som ägnar sig åt ekonomisk brottslighet. Men var och en skattskyldig skall inte ständigt behöva vara i ett underläge gentemot skattemyndigheterna. Därför genomförde vi förändringar som bidrog till att principerna för rättssäkerheten kunde upprätthållas.

Det är på gränsen till oförsämt när man så att säga mellan raderna kan utläsa att vi moderater skulle anse att detta med ekonomisk brottslighet inte är särskilt viktigt. Vi tycker definitivt att det är viktigt, inte minst ur den aspekten att det skall råda konkurrensneutralitet mellan företag. Skötsamma företag skall självfallet kunna premieras.

Anf. 90 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Det är så. Historien visar att Moderaterna inte tycker att det här med skattekontroll är särskilt viktigt. Det vet vi, därför att vi har räknat på detta. Under åren 1982–1991 lade vi fram ett fyrtiotal

förslag om att man skulle förbättra skattekontrollen. Moderaterna gick emot vartenda ett. Ni avskaffade skatteflyktsklausulen som är så oerhört viktig, inte minst i förebyggande syfte, när det gäller skatteflykt och liknande.

Nu talade Carl Fredrik Graf vackert om rättssäkerhet. Men vad är det för rättssäkerhet för den företagare som är seriös och sköter sig när han utsätts för konkurrens från företagare som smiter från moms och arbetsgivaravgifter? Vad har den seriöse företagaren för rättssäkerhet? Den rättssäkerheten talar ni väldigt litet om. Men om man skulle råka klämma åt en och annan falskdeklarant, då blir ni bekymrade.

Jag tycker att ni skall nyansera debatten om rättssäkerhet, Carl Fredrik Graf. Där har ni från den moderata sidan sannerligen inte mycket att skryta med.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Skattepolitik

Anf. 91 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att utgiftsexplosionen till stor del beror på 80-talspolitiken. Den ledde oss in i finanskris och lågkonjunktur och den arbetslöshet som råder. Det var ju det som förorsakade utgiftsexplosionen.

Också jag tycker att det är ytterst viktigt med kamp mot ekonomisk brottslighet. Vi från Folkpartiet delar uppfattningen att det är angeläget att man vid en ekonomisk kris höjer kraven på människor med högre inkomster och stora tillgångar. Men man måste göra det på ett sådant sätt att det inte motverkar tillkomsten av nya jobb, så att vi inte återigen kommer in i det som förr kallades det perversa och ruttna skattesystemet och som vi gemensamt lyckades göra oss av med. Bägge partierna fick stå ut med en hel del smälek för det.

Vi anser t.ex. att slopandet av förmögenhetsskatten, som skulle ske vid nästa årsskifte, bör skjutas på framtiden. Däremot vill vi inte återinföra förmögenhetsskatten på arbetande kapital.

Vi menar vidare att fastighetsskatten skall skärpas därför att det visat sig att också den har en klart progressiv effekt. Hushåll med höga inkomster har i regel dyrare bostäder. Vi anser att tjänstebilsbeskattningen bör skärpas. Av dem som deklarerar för bilförmån ligger 80 % ovanför brytpunkten. Däremot menar vi, inte minst av fördelningspolitiska skäl, att den beslutade säkringen av kapitalinkomstskatten och den värdefulla rätten för avdrag på skuldräntorna upp till 25 % gärna kan vara kvar. Det skulle tillföra statskassan 1 miljard kronor. Det betalas i högsta grad av personer med högre inkomster.

Anf. 92 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Först litet om det Isa Halvarsson sade inledningsvis. Hon tycker också att det är bra med skattekontroll. Men inte ens en gång Folkpartiet har någon särskilt bra historia att skryta med på det området. Ni har också varit med om att urholka skattekontrollen under den gångna treårsperioden. Ni tog bort tredjemansrevisionen, som är så viktig för att man skall kunna kontrollera momsen, som ju är en skatt i flera led. Därför måste man ha en tredjemansrevision.

Ni tog bort skatteflyktsklausulen, och ni har varit med om att urholka skattereformen, som tidigare talare har varit inne på här.

Isa Halvarsson sade att vi tillsammans genomförde skattereformen för att komma bort från det perversa skattesystemet. Det gjorde vi. Men ni har genom era sänkningar på kapitalinkomstskatteområdet återfört en del av perversiteterna. Ni har sett till att det i kapitalinkomstbeskattningen nu finns åtta olika skattesatser, från 0 % till 30 %. Det säger sig självt att man sätter i gång att försöka planera sin skatt på det viset att man förvandlar högbeskattade inkomster till lågbeskattade. Det var det vi försökte komma ifrån.

Ni har rivit upp gränsen mellan de olika inkomstslagen genom att i inkomstslaget företagsamhet införa rätt till avdrag på underskott i tjänst. Det är också någonting som t.ex. Lagrådet kritiserade väldigt mycket därför att det skulle ge upphov till skatteplanering. Ni har sannoligen varit duktiga på att riva upp den skattereform som vi med stor möda och mycket besvär genomförde tillsammans.

Anf. 93 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Herr talman! Det har inte skett några större förändringar i skattesystemet. De förändringar som har gjorts har inte inneburit något brott mot skattereformens principer.

Den grundläggande frågan, som Socialdemokraterna inte svarar på, är: Hur skall man få människor att satsa på riskabla och hårdbeskattade investeringar när de kan få bättre ränta på högavkastande riskfria statsobligationer? Det gäller i mycket hög grad småföretagare.

Det intressanta är att den socialdemokratiska regeringen i Norge tog bort dubbelbeskattningen. Motivet var främst att åstadkomma neutralitet mellan de olika sparformerna, effektivisera ekonomin och främja kapitalets rörlighet. Också i Norge menade man att tidigare politik med olika investeringsstimulanser för företagen inte gav något effektivt resultat. Man säger nu att utdelningarna har ökat men inte så mycket. Däremot har mera nytt kapital tillförts företagen, och rörligheten har ökat. Den norska regeringen är övertygad om att reformen är riktig. Det finns ett problem, och det är att pressen ständigt beskriver utdelningarna som skattefria.

Socialdemokraterna med hela sin stora pedagogiska apparat och alla sina pengar – Lars Hedfors talar mycket om pengar – skulle kunna förklara för människor nödvändigheten av att vi får småföretagare att satsa på och att vilja växa. Det är inte så som en del "högre" socialdemokrater tror, att folk tycker att det är häftigt att betala skatt. Jag tycker att det är ganska skönt att lägga sig på en lägre nivå och slippa det extra slitiga med att riskera sin framtid.

Anf. 94 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag har talat med väldigt många småföretagare, inte minst under valrörelsen. De har varit förtvivlade över den hattighet som har präglat den borgerliga skattepolitiken. För dem har det inte varit så särskilt viktigt med utdelningsskatt och reavinstskatt på aktier. Det

viktigaste för dem är att det är stabila spelregler. Det har det sannerligen inte varit under den borgerliga regeringsperioden.

Jag läste för ovanlighetens skull det senaste numret av Skattebetalarnas förenings tidning, där man går till stenhård kritik mot den borgerliga skattepolitiken på småföretagens område just därför att den inte var stabil och ingav stabilitet.

Ni har inte gjort er skyldiga till något brott mot skattereformen, säger Isa Halvarsson. Men en av de absolut viktigaste principerna i skattereformen för att vi över huvud taget skulle ställa oss bakom skattereformen var just att det var en balans mellan beskattningen av arbete och beskattningen av kapital. Den balansen har ni satt ur spel. Då har det blivit precis så som jag har sagt här, att det har gynnat dem som har kapital.

Det viktiga för företagen och företagandet är inte att man lättar på beskattningen av kapitalet utan att man lättar på beskattningen av företagen. Vår skattepolitik på företagsområdet är fördelaktigare för företagen än er. Vi ligger ungefär 2 miljarder lägre i beskattning av företagen än vad den borgerliga regeringen gjorde.

Anf. 95 PER ROSENGREN (v) replik:

Herr talman! Värnskatten skall ju vara tillfällig. Min fråga är då till Lars Hedfors: Anser ni att också underskotten är tillfälliga? Vi vill ju ha en permanentning av skatten. När ekonomin är i balans kan man ta bort den, men att redan nu säga att värnskatten är tillfällig tycker vi inte är riktigt.

Egenavgifterna har Lars Hedfors berört i väldigt liten utsträckning. Hur ser Socialdemokraterna på egenavgifterna fördelningspolitiskt? Det är vi intresserade av. Tycker Socialdemokraterna att det är riktigt att man skall undandra inkomster över sju och en halv gånger basbeloppet? Tycker Socialdemokraterna att det är rätt att det är avdragsgillt? För oss verkar det vara fördelningspolitiskt omvänt.

Hur har ni tänkt att direktavskrivningarna skall fungera? Gäller det gamla förslaget från Företagsskatteutredningen för ett antal år sedan, dvs. att s.k. periodiseringsfonder skall införas? Det innebär att 85 % av anskaffningskostnaden skall vara direkt avdragsgill, men resten skall vara någon form av inflationsvinst som man inte får göra avdrag för. Hur har ni tänkt er när det gäller direktavskrivningarna?

När det gäller bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten anser Riksdagens revisorer att momsen är ett av de stora problemen. Samtidigt har man rustat ner kompetensen ute på skattemyndigheterna genom att dränera länsskattekontoren ganska ordentligt. Är ni beredda att ompröva denna – låt oss kalla det så – decentralisering av skattebekämpningen och verkligen se till att kompetensen finns kvar även ute i länen?

Anf. 96 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Under den gångna treårsperioden kämpade vi hårt för ökade anslag till skattemyndigheterna både explicit när det gäller momsen och när det gäller skattekontrollverksamheten över huvud taget.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Skattepolitik

Den kampen har vi drivit konsekvent. Det var först när det parti som inte längre finns representerat i riksdagen stödde oss som den borgerliga regeringen var tvungen att krypa till korset. Vidare har vi på detta område fått uppbäckning från Per Rosengrens partikollega Lars Bäckström.

Så till direktavskrivningarna. Det här med företagsbeskattning är ett väldigt invecklat område. Vi diskuterar väldigt gärna uppläggningsen med representanter för företagsamheten i Sverige. Så småningom kommer det förslag, men jag kan inte nu exakt säga hur de förslagen skall se ut.

När det gäller egenavgifterna, Per Rosengren, dras vi nu efter tre borgerliga regeringsår faktiskt med en statsskuld på över 1 000 miljarder kronor. Dessutom växer vårt budgetunderskott ständigt. Därför är det nödvändigt att vi hittar finansieringsmöjligheter så att vi kan klara detta. Det är inte särskilt lustigt att tillgripa egenavgifter, men vi anser oss tvungna till det. Vi anser nämligen att det finns ett utrymme för en höjning av egenavgifterna med ungefär 3 %.

Värns-katten har fått sitt namn inte därför att den är tillfällig utan därför att pengarna skall användas till att värna dem som är arbetslösa. Pengarna skall nämligen gå till Arbetsmarknadsfonden för att stoppa dräneringen av densamma. Vi utgår från att vi skall lyckas med den saken. När vi har klarat den uppgiften behövs inte längre värns-katten.

Anf. 97 PER ROSENGREN (v) replik:

Herr talman! Jag välkomnar det sistnämnda, dvs. att värns-katten inte är tillfällig utan gäller tills vidare. Så uppfattar jag detta.

Ökade anslag räcker dock kanske inte alltid. Man måste kanske också titta på organisationen, titta på vad som hänt på kompetenssidan i och med den utflyttning av länsskattekontor som skett.

När det gäller direktavskrivning finns det en gammal utredning där det klart finns förslag om hur det här kan fungera. Jag förstår inte vilka diskussioner som skall föras. Är det meningen att direktavskrivning skall kunna ske avseende hela anskaffningskostnaden, dvs. att man på det sättet också skall kunna göra s.k. inflationsvinster? I så fall hamnar de som gör direktavskrivning i en väldigt bra situation i förhållande till andra som inte har tillfälle att göra detta på grund av sämre resultat.

Beträffande egenavgifterna vill jag säga att jag har full förståelse för att Socialdemokraterna vill hitta en finansiering av underskottet. Det ställer vi också upp på. Men vad jag frågade var: Hur kan Socialdemokraterna lägga fram ett förslag som fördelningspolitiskt är så fjärran från arbetarrörelsens värderingar – dvs. ett förslag som innebär att höginkomsttagarna skyddas? Låginkomsttagarna däremot får eventuellt betala mera. Det är ju vad konstruktionen med sju och en halv gånger basbeloppet vad gäller avdragsrätten innebär. Det betyder alltså att höginkomsttagarna skyddas på detta område.

I övrigt är vi beredda att införa egenavgifter om de liknar en skatt.

Anf. 98 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Vi har än så länge inte lagt fram några förslag när det gäller egenavgifterna. Per Rosengren får vänta litet. Sedan får han se hur det hela utformas.

Vi har sagt att vi inte är särskilt glada åt egenavgifter i det nya pensionssystemet. Vi skulle hellre se att egenavgifterna byttes ut mot något annat. Men om vi skall ha egenavgifter menar vi att de skall tas ut på hela inkomsten. Principiellt är inte heller vi särskilt glada åt att de blir avdragsgilla. Det strider mot vår inställning.

I frågan om värnskatten har Per Rosengren en något egendomlig semantisk övning när det gäller "tills vidare" eller "tillfällig". Jag förstår inte skillnaden. Jag har ju klart och tydligt sagt att värnskatten skall finnas med så länge som det behövs för att klara Arbetsmarknadsfonden. Om sedan Per Rosengren väljer begreppen "tills vidare" eller "tillfällig", så är det honom fullständigt obetaget att göra det. Han får använda båda begreppen om han så vill.

Så något om kompetensen hos skattemyndigheterna. Vi tror också att det behövs en kompetens där och att pengarna/anslagen till Riksskatteverket används på ett riktigt och bra sätt. Vi får väl se om det finns utrymme för ytterligare anslag på den punkten. Så småningom återkommer vi till den frågan. Låt oss diskutera den seriöst och konstruktivt!

Näringspolitik

Anf. 99 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Det var intressant, för att inte säga lätt skrämmande, att följa skatterundan alldeles nyss. Jag förstår nu att närmare 75–80 % av Sveriges småföretagare valde att rösta borgerligt. Jag förstår det utifrån de argument som nu kommer fram med mycket stor skärpa.

Först och främst tycker jag att det skall konstateras att de skattehöjningar som gjorts under den gångna mandatperioden skedde efter socialdemokratiska partiets påtryckningar i krisuppgörelsen. Jag vill också konstatera att gjorda förändringar i beskattningen av riskkapital är förändringar som innebär en rimlig beskattning av kapital som gått till arbete och företagande i svenska företag. Socialdemokratin däremot beskattade i praktiken inte alls de många miljarder som gick till fasthetsspekulation, finansspekulation och mycket annat under 80-talet.

Vidare noterar jag att man med väldigt stor skärpa sätter likhetstecken mellan småföretagare och skattebrottslingar, något som jag måste säga att jag i sak blir djupt indignerad över.

Skatteflyktsklausulen, generalklausulen, var en främmande fågel i den svenska lagstiftningen, något som man snarast använde sig av på andra sidan Östersjön före Sovjetunionens fall.

Den gamla regeringen skaffade 1 000 nya poliser för att bekämpa ekobrottslingar. Det blev 30 nya specialiserade eko-åklagare, en ny konkurslagstiftning där den gamla var helt otillräcklig, effektiviseringar av näringsförbud, edgångsbestämmelser och en mängd andra åtgärder

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Skattepolitik

Näringspolitik

för att komma till rätta med ekobrottsligheten – något som man i praktiken inte gjorde under 80-talet.

Historien är i sak den att den svenska välfärden byggdes upp under en period från mitten av 1800-talet och fram till 1970. Under mer än 100 år var Sverige ett av de länder i världen som hade den högsta ekonomiska tillväxttakten. Endast Japan kunde konkurrera med oss – möjligen också Danmark.

Från 1970, då skatterna ökade, offentlig sektor expanderade och näringslivet gick tillbaka, har Sverige gått tillbaka i välfärdsplanen. Vi har gått från en tredje eller fjärde plats ned till en sjuttonde eller artonde plats. 300 000 jobb i privat näringsliv försvann. 300–400 miljarder kronor i investeringspengar försvann från landet under 70- och 80-talen. Det var det som konstituerade, grundade, krisen i den svenska ekonomin.

När sysselsättningen i privat näringsliv minskade i Sverige, ökade den med 30 % i USA, med 20 % i Japan och 5–10 % i övriga Europa. Felet är alltså att vi haft en gammal socialdemokratisk rent företagarfientlig politik. Man har ju i stället gynnat spekulationsekonomin och fastighetsspekulationerna och fört en genuint småföretagarfientlig politik.

Vi har försökt, och det målet har vi velat fullfölja, åstadkomma ett företagarklimat i Sverige som är konkurrenskraftigt i förhållande till vad som gäller i alla andra länder i Västeuropa. Det innebär att även politiker är konkurrensutsatta. Det innebär att vi måste se till att vi har skatter för företag i Sverige som är jämförbara med vad som gäller i konkurrentländerna, för annars fortsätter flykten ur landet när det gäller arbetstillfällen och riskkapital. Det är därför reglerna skall vara stabila och förutsägbara. Men de måste också vara konkurrenskraftiga. Det får inte vara så att vi har västvärldens hårdaste småföretagarklimat.

Det är ingen tillfällighet att vi fortfarande har få småföretagare i Sverige. I stället är det en följd av den småföretagarfientliga politiken under 70- och 80-talen.

Vi har gjort förändringar i riskkapitalbeskattningen i Sverige och fått den jämförbar med omvärldens. Vi har genomfört privatiseringar och därmed breddat riskkapitalmarknaden i Sverige. Mot att under 80-talet ha fått 5 miljarder kronor per år i nya riskpengar till nya jobb och nya företag är vi nu uppe i 50 miljarder kronor per år. Det innebär en tiodubbling, och det behöver Sverige för att under 90-talet få de nya företagen och de nya jobben.

Vi måste också fullfölja satsningarna på ny teknik och ny utbildning där vi skall konkurrera med kompetens och avancerade produkter, inte med låga löner.

Vi måste fortsätta teknikspridningen och satsningarna på informationsteknologin. Vi måste göra patenten tillgängliga för de små företagen, via nätverken, via olika typer av datasystem. Likadant är det med forskningsresultaten, distansundervisningen och mycket mycket annat.

Vi måste fullfölja satsningarna på infrastrukturen där vägar, järnvägar och telekommunikationer minskar avstånden för svenska företagare och gör dem konkurrenskraftiga.

Det har vänt i Sverige nu. Investeringarna ökar med 30 %. För första gången på årtionden har vi ett nettoinflöde av investeringar. Exporten ökar. Hemmamarknaden ökar, dvs. vi börjar högst påtagligt vara på rätt väg. Men då gäller det att fullfölja satsningarna. Jag vill inte att Sverige skall bli ett låglöneland. Det är kompetens, teknikhöjden och konkurrenskraft som vi skall konkurrera med. Då kan vi inte ha högre skatter, sämre forskning och sämre utbildning än i våra viktigaste konkurrentländer.

Anf. 100 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! I den här första debatten efter valet skulle jag först vilja rekapitulera litet i fråga om vad som har inträffat och vad som har gjorts på det näringspolitiska området.

Under den gångna valperioden har det dragits upp nya fåror för en bättre näringspolitik i allmänhet och för småföretagen i synnerhet. Den borgerliga regeringen har också kraftfullt arbetat för ett bättre näringsklimat. Det har skett i en tid när vi har haft en svår internationell lågkonjunktur samtidigt som vi har lidit av inhemska misstag från 80-talets spekulatsekonomi.

För att komma till rätta med de enorma problem som den dåvarande regeringen ställdes inför var det nödvändigt med många åtgärder för att återupprätta Sverige som en företagar- och industrination. För att kunna göra detta var vi från den dåvarande regeringens sida klara över att man måste ge bättre villkor för att starta och driva företag. Detta gäller särskilt för de små företagen, där de nya jobben kommer att tillskapas.

Denna förbättring för att starta och driva företag har bl.a. skett i form av sänkta och slopade skatter och avgifter, t.ex. slopad skatt på arbetande kapital, sänkt skatt för egenföretagare och fåmansbolag, återinförandet av kvittningsrätt, m.m. Sammantaget har alltså skatten enbart för småföretagen sänkts med 13-14 miljarder.

Förbättringar har också skett i form av en förbättrad riskkapitalförsörjning som t.ex. inrättandet av en industri- och nyföretagarfond, en förstärkning av de regionala utvecklingsbolagens kapital m.m. Sammantaget har riskkapitalet med statligt engagemang ökat från ungefär 4 till 13 miljarder. Förbättringar har också skett i form av en kraftigt förstärkt regionalpolitik. Man har t.ex. infört ett nytt landsbygdsstöd, ett stöd för kvinnligt företagande och ett generellt småföretagarstöd som gäller under det här budgetåret.

Förbättringar har också skett genom förenklade regler i arbetsrätten, t.ex. att provanställning får ske i upp till tolv månader och även att två nyckelpersoner får behållas i företaget vid varsel.

Det har också mer än någonsin satsats stora resurser på vägar och järnvägar samt på forskning och utbildning.

Alla de här åtgärderna har också givit resultat. När den borgerliga regeringen tillträdde 1991 varslades 1 000 personer varje dag. Kurvan var på väg rakt nedåt. I dag anställs ca 1 000 personer varje dag, och

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Näringspolitik

antalet varsel är rekordlångt. Det är också många investeringar på gång för att få nya jobb. Allt det här visar att politiken har gett resultat.

Socialdemokraterna har på nästan varje punkt avvisat de åtgärder som har vidtagits. Detta har för mig varit helt oförståeligt, och det skulle vara intressant att få höra av Birgitta Johansson vad Socialdemokraterna kommer att riva upp.

Skall ni riva upp skattesänkningar för småföretagen och därmed hindra dem från att tjäna in pengar till investeringar och ett starkare eget kapital? Eller skall ni försämrå möjligheterna för företagen att anställa människor genom att riva upp den mycket begränsade reformering som har gjorts av arbetsrätten? Det här är frågor som det kan vara intressant att få svar på.

Herr talman! Även om många åtgärder har vidtagits under den gångna regeringsperioden krävs det många ytterligare åtgärder för att skapa nya arbetstillfällen som är nödvändiga i vårt land. Att dessa tillskapas i näringslivet är också en nödvändighet.

Från Centerns sida har vi arbetat fram ett tiopunktsprogram för näringslivsutveckling. Där vill vi ytterligare förbättra riskkapitalförsörjningen genom att bl.a. lämna en företagsgaranti som liknar den som ICA har gett sina företag. Det innebär att vi skall bygga upp ett antal holdingbolag runt omkring i vårt land. De skall i sin tur ha styrelser sin affärsidé. Om den befinner sig bra kan man också få en företagsgaranti genom holdingbolaget.

I början skall nyföretagaren äga en mindre del av företagen. Efter hand som han kommer i gång skall han kunna köpa loss företaget från holdingbolaget. Det som holdingbolaget skall bestå med är garantier och mentorskap, således inga subventioner.

Vi vill också förbättra stödet till innovatörer och uppfinnare genom att medge skatteavdrag och genom att stimulera till bildandet av småföretagsbörser.

Jag vill också nämna något om kvinnors företagande. Som jag nämnde tidigare har det gjorts omfattande insatser som har varit mycket uppskattade, t.ex. mikrostödet samt de 50 miljoner som har specialdestinerats för att lånas ut just till kvinnliga företagare. Här behövs det också mera insatser i form av bl.a. riskkapital för kvinnors företagande.

Vi måste också ge de unga bättre möjligheter, bl.a. genom att i gymnasieskolan och på högskolan satsa på entreprenörsutbildning.

Vi satsar mycket på att utbilda oss till löntagare i dag när vi behöver nya företagare och entreprenörer. Därför tycker jag att det är viktigt att man satsar mera på entreprenörsutbildning än vad som har gjorts hittills.

Vi vill också fortsätta med att stimulera till kompetenshöjande åtgärder samt till forskning och utbildning. Ett viktigt område härvidlag är att satsa ytterligare på förädling av den svenska skogsråvaran. Vi har många bra företag och maskintillverkare inom skogs-, pappers- och massaindustrin samt inom sågverksnäringen.

Vi vill från Centerns sida satsa ytterligare på att förstärka samarbetet mellan våra högskolor och industrin i syfte att ytterligare förädla och öka användningen av den svenska skogsråvaran. Ett exempel på

hur man kan gå till väga är det skogsindustriella centrum som håller på att växa fram i Karlstad.

Även inom sektorn "gröna jobb" finns det många arbetstillfällen. Återanvändning och förnyelse av energisektorn kan ge oss många nya jobb, samtidigt som både vår miljö och vår ekonomi förbättras.

Ett annat område som är synnerligen angeläget och som också Per Westerberg omtalade är den nya informationsteknologin. Rätt utnyttjad kan den medverka till att det skapas många nya jobb. Många nya jobb har också kommit till på distans under de senaste åren. Men IT-tekniken har främst riktat sig till stora företag.

Ett av de sista besluten här i kammaren med Börje Hörnlund som minister innebär att satsa mera på småföretag när det gäller IT-tekniken. Därför anslogs 3,25 miljoner.

Herr talman! Jag vill betona vikten av en stabil ekonomisk politik. Det viktigaste av allt är att företagen kan få ned räntan på en acceptabel nivå. Därför fordras det en ansvarig, långsiktig och stabil ekonomisk politik.

Anf. 101 LENNART BEIJER (v):

Herr talman! Landets småföretag spelar en väldigt viktig roll för sysselsättningen. När det nu gäller att pressa ned arbetslösheten till normala 2–3 % är det de små företagen med upp till 30 anställda som kommer att gå i bräsch.

Samtliga partier har i valrörelsen uttalat sitt stöd för småföretagen. Därför är det smått märkligt att så litet har gjorts i den här frågan.

Herr talman! Jag skall ta upp fyra konkreta områden som betyder mycket för småföretagandets utveckling och för möjligheten att pressa ned arbetslösheten.

För det första: Den helt avgörande frågan för småföretagen är givetvis efterfrågan på vår hemmamarknad. Det effektivaste sättet att få fart på densamma är att ytterligare öka trycket i ROT-sektorn – alltså reparation, ombyggnad, tillbyggnad av skolor, sjukhem, daghem och bostäder. Detta ger utöver aktivitet i bl.a. snickeriindustrin en mängd dynamiska effekter på de flesta hemmamarknadsområden.

Statliga stöd till omfattande ROT-program betalar sig omedelbart och kan ge de svenska småföretagen en nytändning.

För det andra: Etablerade småföretag som har ambitioner att utvecklas ytterligare och nystart av företag fordrar goda möjligheter till upp-tagande av lån.

Riskkapitalmarknaden fungerar inte i Sverige. Det finns exempel på gamla, seriösa småföretag som i decennier varit kunder hos samma bank. De råkar ut för kundförluster och behöver tillfälligt ökade krediter men nekas detta och tvingas till konkurs. Problemet med riskkapitalförsörjningen måste lösas. Banksystemet måste ges signaler om att behandla småföretagande och nyetablering med mindre njuget.

För det tredje: En mycket konkret åtgärd för att pressa ned arbetslösheten vore att ge de små svenska varven samma villkor som varven i Norden och övriga Europa. Det är egentligen mycket märkligt att just detta område undantagits från den allmänna EU-anpassningspolitiken.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Näringspolitik

Ökad sysselsättning i varvsindustrin ger omedelbara effekter för många andra småföretag.

För det fjärde: Den globala marknaden för miljöteknik är en av de snabbast växande marknaderna. Svenska småföretag har stora möjligheter att lyckas på denna marknad för miljöanpassad produktion. Skall vi klara kärnkraftsavvecklingen till år 2010, måste ny teknik utvecklas. Solenergi, mindre vattenkraftverk och både stora och små vindkraftverk är mycket intressanta för småindustrin. Här behövs olika stöd och ändrade skatteregler.

Herr talman! Den förra regeringen var ointresserad av stimulanser till hemmamarknaden, riskkapitalförsörjning i småföretagen, att ge de svenska varven likvärdiga villkor. Man har inte orkat med att utveckla ett nationellt program på miljöteknikområdet. Den borgerliga regeringen har däremot med stor energi och konsekvens försämrat de anställdas rättigheter ute i företagen. Borgerliga företrädare tror att försämrade anställningsvillkor, minskade förhandlingsmöjligheter och försämrade a-kasseregler och a-kasseersättningar skapar bättre möjligheter för småföretagen. Denna borgerliga tanke är helt felaktig.

Av alla de småföretagare jag träffat – det rör sig om något hundratal inom den svenska träindustrin – är det ett försvinnande fåtal som önskar sig dessa åtgärder. Svenska småföretagare vill ha och har fortfarande goda förhållanden till sina anställda. De tycker exempelvis att det är självklart att den sist anställda får gå först i dåliga tider. Småföretagarna vill ha kreativa medarbetare som känner trygghet på arbetsplatsen, och de vill ha en fungerande hemmamarknad.

Herr talman! Den borgerliga regeringen lyckades nästan ta död på den svenska småindustrin. Jag utgår från att regeringsförklaringens inriktning på enbart de stora företagen var ett olyckligt misstag. Den nya riksdagsmajoriteten har chansen att gjuta ny livskraft i de svenska småföretagen. Vänsterpartiet vill vara med och ta ansvar för en sådan politik.

Anf. 102 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag hoppas att Vänsterpartiet kommer att fortsätta föregående mandatperiods inriktning att åtminstone vara mer småföretagervänligt än vad Socialdemokraterna har varit. Däremot tycker jag att vissa saker i Lennart Beijers anförande lämnar en del att önska.

Jag vill först notera att man nu är på väg att ta bort alla statssubventioner till varv över hela världen. Hittills har varvssubventionerna i Europa varit större än hela arbetskraftsinnehållet i varven, vilket har gjort att det blivit en närmast omöjlig situation.

Det är ingen tvekan om att miljötekniken innebär en ny svensk konkurrensfördel, dock inte framför allt med statliga subventioner utan med forskning och utveckling, där vi visar att vi är duktiga, kompetenta och därmed kan konkurrera och ta betalt.

Vad jag inte förstår med Lennart Beijers inriktning är tron att det är brist på riskkapital och att det är bankerna som skall stå för detta. Bankerna står för lån. Riskkapital är ägarkapital. Samtidigt vill Lennart Beijer drastiskt höja beskattningen för småföretagarna. Det går inte

ihop. När de får högre skatt, som det var före 1991 års val då de förmodligen var västvärldens hårdast beskattade småföretagare, blir det litet riskkapital. Då blir expansionen dålig, och då får man få småföretag, precis som vi hade i Sverige under 70- och 80-talen. Det är ju där förändringarna måste göras. Det är där det har gjorts väldigt mycket, motsvarande nästan hela Småföretagarnas riksförbunds hela handlingsprogram, under den gångna mandatperioden. Det visar också det senaste valets stöd till de borgerliga partierna från småföretagarna.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Näringspolitik

Anf. 103 LENNART BEIJER (v) replik:

Herr talman! Det är säkert så och så med hur småföretagarna ser på politiken. Måhända är det fortfarande fler som stöder Westerberg än mig.

Jag tog upp två frågor med Per Westerberg, bl.a. statssubventionerna till de svenska varven. Vi hade en frågestund här i förrgår, där det visade sig att man nu tror och hoppas att statsunderstödet i övriga världen skall försvinna från den 1 januari 1996. Nu vet vi ingenting om detta. Det kan fortsätta. Man har tidigare gjort försök i den här vägen. Men hur som helst innebär det att vi nu och under nästa år får leva med en situation, där de svenska varven inte kan konkurrera på samma villkor. Självfallet är det viktigt att vi ger dem den chansen.

Vad gäller riskkapital och möjlighet till lån får Westerberg gärna kalla det för olika saker, men det är helt klart i dag att små företag utan stora egna resurser har svårt att få de lån och krediter som de behöver för att klara sig vidare och för att klara sig igenom svåra situationer. Detta tror jag nog att vi kan vara överens om.

Anf. 104 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag tror att Lennart Beijer och jag nog är ense om att vi inte skall ha statssubventioner till varven. När arbetskraftens kostnader för produktionen i svenska varv är ungefär 14–15 % och subventionerna i Europa normalt sett ligger mellan 10 och 40 % av hela produktionsstödet för båtarna är det Eberöds bank i den delen.

Vi skall slå vakt om varje svensk industrigren, satsa på teknikutvecklingen – gärna även på exportmöjligheterna – och ge garantier där så kan behövas. Men det måste vara med ökad teknik och kompetens som vi skall konkurrera och inte med statssubventioner.

Sedan vill jag bara påpeka detta med riskkapital till småföretagen och att de inte har några egna resurser. Nej, småföretagens egna resurser har varit sonderbeskattade under hela 70- och 80-talet. Detta har vi ändrat på. Där har faktiskt Lennart Beijers eget parti varit bättre än socialdemokratin, för ni har åtminstone varit med på att göra förbättringar.

Felet är att de inte har fått kapitalisera sig och bygga upp sitt riskkapital. De har därmed inte kunnat konkurrera på samma villkor som nästan vartenda land i hela den fria världen. Därför är det inte underligt att andelen sysselsatta i småföretag i Sverige bara har varit hälften så stor som i hela övriga Västeuropa. Det är ju detta som har rättats till.

Det är detta vi måste slå vakt om, om vi skall få de 500 000 nya jobben under de kommande tio åren.

Anf. 105 LENNART BEIJER (v) replik:

Herr talman! Jag tackar för erkännandet vad gäller partiets småföretagspolitik.

När det gäller statssubventioner vill jag fråga Per Westerberg om han menar att våra små svenska varv skall få fortsätta att åtminstone ett år till konkurrera på en marknad, där andra varv har minst tioprocentiga subventioner.

Anf. 106 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Det har tidigare rått enighet om att man inte skulle ge statssubventioner till varven. De har också upphört. Men vi har jobbat hårt för att få lika villkor som andra länder för varvsnäringen. EKN har också möjlighet att gå in och bidra med krediter.

Det har talats mycket om småföretagarna och riskkapitalet. Det är helt klart att småföretagarna hade det svårt förut. Det har vi alla varit eniga om. De hade det också mycket svårt under tidigare år, bl.a. därför att de inte hade nog med eget kapital. De har inte haft möjlighet att sätta av eget kapital. När de sedan råkade i svårigheter hade de heller inte möjligheter att klara överlevnaden. Samtidigt kollapsade det svenska bankväsendet under en tid. Men läget har förändrats. Konkurserna minskar kraftigt, och bankerna hjälper i dag till på ett betydligt bättre sätt än vad de gjorde för något år sedan. De har liksom repat sig undan för undan, och det hoppas jag att de också skall fortsätta att göra, för det är viktigt att bankerna ställer upp. Relationen mellan småföretag och banker är den viktigaste delen för att klara av kapitalförsörjningen till småföretagen.

Men som jag sade i mitt anförande har vi ungefär tredubblat riskkapitalet från 4 miljarder till ca 13 miljarder i företag med statligt engagemang. Det gör att det i dag finns en ganska stor tillgång på riskkapital. Det behövs mer. Det är inte nog. Men genom olika åtgärder, skattesänkningar och annat, är vi på rätt väg. Det är viktigt att inte riva upp, som en del vill göra, utan vi skall fortsätta på den vägen så att vi ger bra möjligheter också i framtiden.

Även miljötekniken nämndes här. Vi har nu gått in i kretsloppssamhället. Många åtgärder har gjorts på miljöteknikens område under den senaste perioden, åtgärder som kommit fram genom klimatpropositionen och kretsloppspropositionen. De har gett och kommer också att ge nya jobb.

Anf. 107 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag vill helt kort redogöra för några punkter i Miljöpartiets näringspolitik för småföretagandet i grön ekonomi.

Ett väl fungerande näringsliv, som försörjer oss med bra varor och tjänster, är naturligtvis en nödvändig förutsättning för att ett modernt samhälle som vårt skall fungera. För att samhällsutvecklingen skall bli långsiktig och bärkraftig krävs också att utvecklingen av teknik och

näringsliv sker i samspel med naturens kretslopp inom de ekologiska ramarna, annars försämras ju alltmer möjligheterna för mänskligt liv på jorden.

Småskaligt företagande och lokal verksamhet tycker vi är viktiga i en grön ekonomi. Småföretag står för en idériakedom och livskraft som är nödvändig för förnyelse och utveckling av vårt näringsliv, och med småföretag menar jag då mindre och medelstora företag med upp till 200 anställda. Det är ju främst i småföretag som nya arbeten skapas och nya produkter utvecklas.

Småföretag har normalt större möjligheter att arbeta flexibelt, att göra vad kunderna behöver och att ge god och snabb service, än större företag. Det är därför som Miljöpartiet vill värna speciellt om småföretagandet.

Småföretag behöver kunna samarbeta och konkurrera mer jämbördigt med större företag. Småföretagen har oftast sämre möjligheter både att få välutbildad personal och att få fram riskkapital än de stora företagen. I småföretagen är det svårare att få tid och råd att hänga med i teknikutveckling och kvalitetskontroll, bl.a.

Miljöpartiet vill ge ökat utrymme och bättre förutsättningar för små företag, för kooperativa företagsformer och för lokala och regionala marknader. Småföretagen måste få möjlighet att skapas och utvecklas, samarbeta och konkurrera på rimliga och jämlika villkor med större företag.

Ett svenskt EU-medlemskap skulle öka hoten mot småföretagandet och småskaligheten. Det är särskilt viktigt att skydda och förbättra förutsättningarna för småskalighet så länge många ledande politiker och ekonomer fortfarande tror att det är med alltmer storskalig produktion och ökande transporter som välfärd och en hållbar utveckling skall skapas.

Redan EES-avtalet innebär tyvärr ökade hot mot många svenska företag, speciellt i storleksklassen 20–200 anställda. På vår svenska hemmarknad möter de hårdare konkurrens och ojämlika villkor från större företag i andra EES-länder. Det kan gälla bl.a. lägre krav på arbetsmiljö och på miljöanpassning, lägre arbetsgivaravgifter och ökade krav på ren priskonkurrens inom hela EES-området vid offentlig upphandling över vissa belopp.

EES-avtalet minskar också möjligheterna för lokal offentlig upphandling, och därmed försämras möjligheterna till närservice, lokal insyn och möjligheten att skydda och utveckla den lokala infrastrukturen. Om inte den svenska kronan tillåts flyta, dvs. sjunka i kurs, innan EES-avtalet började gälla i Sverige, skulle vi ha tvingats se en ökande utslagning av småföretag även här.

Hela EU:s grundinriktning är storskalig, och ett svenskt EU-medlemskap skulle ytterligare försämra många svenska småföretags situation och samhällets möjligheter att med egen ekonomisk politik kompensera de ojämna konkurrensvillkoren och den ökande utslagningsrisken.

Riskerna kommer, menar jag, att bli särskilt stora för företag som är underleverantörer och för leverantörer till offentlig upphandling, för

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Näringspolitik

företag i glesbygd – speciellt utanför de av EU godtagna stödområdena – och vidare för företag som utvecklar produkter som uppfyller högre krav på miljöriktighet, energieffektivitet och kretsloppsanpassning än EU vill ta med i sina normer.

Jag skall bara ge några huvuddrag i Miljöpartiets småföretagarpolitik. Näringspolitiken skall, menar vi, leda till ökad kretsloppsanpassning och gynna en småskalig och decentraliserad samhällsstruktur, gynna lokala och regionala försörjningssystem som minskar transportbehov och resursförbrukning, gynna och uppmuntra personligt engagemang och ansvarstagande och öka människors medinflytande och lokal självtillit. De som arbetar i företagen skall uppmuntras att dela ägandet och ansvaret.

Småföretagen måste få hjälp att anpassa sig till kretsloppskraven och att minimera hälso- och miljörisker genom att välja lämplig teknik och utrustning. De måste få hjälp att beräkna vilken total användning av resurser och vilka utsläpps- och avfallsmängder som olika alternativ medför under hela sin livscykel samt information om risker och sårbarhet, och den här rådgivningen bör vara fri.

Jag kommer senare i dag att anhålla om entledigande från mitt uppdrag som riksdagsledamot för att bli kretsloppsborgarråd i Stockholm. Jag hoppas då att vi i Stockholm i praktisk handling skall kunna visa vad det jag nu talat om innebär.

Det har pratats mycket redan i den här debatten om riskvilligt kapital och om tillgång till bankkrediter. Mycket kort vill jag bara säga att vi tycker att det borde vara möjligt med riskkapitalavdrag, på samma sätt som i England, för att öka tillgången till småskaligt riskkapital. Vi är också besvikna över att den förra regeringen inte visade större handlingskraft när det gällde att få fram bättre bankkrediter till löpande verksamheter. Det har kostat många jobb.

Till slut, talman, några ord om näringslivets framtid här i Stockholm. Staden riskerar att bli allt mindre intressant som affärscentrum ju närmare Sverige anpassar sig till EU och ju mer vår riksdag och regering lämnar över sin rätt att besluta till EU:s tjänstemän och ministerråd. Desto viktigare är det då att utveckla småföretagsamheten här i Stockholm, inte minst besöksnäringen. Då är det alldeles fel att fortsätta på den inslagna vägen att cementera och gjuta igen staden och skapa mer och mer billader. Vi skall i stället satsa på ett grönt Stockholm och på en nationalstadspark.

Anf. 108 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Låt mig först få gratulera Krister Skånberg till hans nya arbete i Stadshuset.

Sedan vill jag bara påpeka att Krister Skånberg kan vara alldeles övertygad om att för de stora svenska multinationella företagen är EU-frågan inte den stora frågan. Är Sverige inte konkurrenskraftigt för Electrolux, kan företaget naturligtvis flytta sin produktion i Mariestad till någon av anläggningarna i Tyskland, Italien eller Storbritannien.

Men det är en väldig skillnad för de många svenska småföretagen, som inte kan flytta och bara finns i Sverige och som är helt beroende av Sveriges konkurrenskraft och de regler vi vill ha.

Till skillnad från Krister Skånberg måste jag säga att jag vill att svenska småföretag skall vara konkurrenskraftiga, kunna konkurrera med teknik och kompetens, ta bra betalt och därmed utveckla den svenska välfärden, och då skall man klara konkurrensen ute i Europa.

Med den teknikspridning vi har satsat på och med de satsningar vi har gjort på forskning, på utbildning och på småföretagarvänliga skatter har jag den bestämda uppfattningen att småföretagen har väsentligt bättre förutsättningar att ta till vara chanserna ute i Europa än om de bara sitter inlåsta i Sverige.

Sedan till riskkapitalavdraget. Jag beklagar att jag inte fick majoritet i denna kammare förrän under valrörelsen för att kunna införa ett riskkapitalavdrag. Det fanns ju inte under våren 1994. Under valrörelsen verkade alla ha insett det förträffliga med avdraget. Jag hoppas att vi får återkomma till det under den kommande mandatperioden.

Bankkrediter däremot är krediter. Det är låntagarnas lånemedel. Dem skall det inte spekuleras med. Det skall vara säkra utlåningar. Jag vill inte ha fler banker på obestånd.

Anf. 109 KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag skall börja med det sista som Per Westerberg, vår tidigare näringsminister, sade. Det är ju ändå ganska fantastiskt!

Per Westerberg vill inte ha fler banker på obestånd. Det är lätt att hålla med om. Många svenska banker hamnade på obestånd, och de gjorde det av flera skäl. Ett skäl var att vi tog bort valutaregleringen och en del bankregleringar på mycket kort tid. Jag tror att det är få som inte har förstått att det var det som utlöste bankkrisen, framför allt genom fruktansvärt stora och felaktiga spekulationer inom byggsektorn. Vad regeringen, som Per Westerberg var näringsminister i, totalt misslyckades med var att ändå försöka säkra de vanliga bankkrediterna för småföretagandet. Man kan säga att regeringen därmed bidrog till att slå ihjäl en rad småföretag och stoppa utvecklingen i en rad andra. Det hade, Per Westerberg, funnits möjligheter för en handlingskraftig regering att göra väsentligt bättre ifrån sig.

Vi är naturligtvis alldeles eniga om att småföretagen skall vara så konkurrenskraftiga som möjligt. Jag vill gärna ge den avgående regeringen ett gott betyg för att den ändå har ökat småföretagens konkurrenskraft. Jag får återkomma till det i en senare replik.

Anf. 110 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att man skall skylla bankkrisen bara på en valutaavreglering. Den var nödvändig. En väldigt stor orsak är snarast fel ordning på skattereform, valutaavreglering och kreditavreglering. Som jag sade tidigare i debatten är det bara att konstatera att fastighetspekulation och finansspekulation under 80-talet i princip skedde utan att de inblandade behövde betala skatt, medan det var hårdbeskattning av riskkapitalet i småföretagen. Det gamla skattesystemet var boven i

dramat i väldigt stor utsträckning. Sedan kan naturligtvis ingen helt frikännas ifrån ansvar.

Det gällde att sanera bankerna, vilket vi gjorde på ett mycket snabbt sätt. De är ånyo kreditvärda. Vi vill inte ha ordergivning från politiskt håll om att bankerna *skall* låna ut pengar. Då riskerar vi att därmed få ett politiskt ansvarstagande när det gäller vilka krediter som skall lämnas. Bankerna skall själva ta ansvar för att låna till bra företag och för att få igen pengarna. De skall själva ha ansvaret när det gäller privata företag.

När det gäller miljötekniken vill jag säga att också jag tycker att det blev en mycket god utveckling av tekniken och av konkurrenskraften i småföretagen. Jag har sett många exempel på att svensk miljöteknik nu börjar hålla mycket hög internationell klass och därmed har stora förutsättningar att vara ett viktigt konkurrensmedel på den internationella marknaden. Men det är teknik och kompetens vi skall konkurrera med – inte subventioner.

Anf. 111 KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag vill naturligtvis instämma i vad Per Westerberg säger om att det finns både många lovande projekt och förverkligade företags- och affärsidéer när det gäller miljövänlig och resurssnål teknik. Tyvärr hamnar en hel del av de projekten utomlands därför att det inte går att uppbåda riskkapital i Sverige.

Vi får hoppas att vi får riskkapitalavdrag och kanske andra möjligheter att få fram riskkapital i Sverige om alla går hem efter denna dag och tycker som de tyckte i debatten.

För Miljöpartiets del anser vi fortfarande att det behövs lokala när-fonder som hjälper företagare att få råd och riskvilligt kapital och andra resurser. Vi vill att det skall inrättas när-fonder som dels består av nätverkskontor, dels av en riskmedelsfond. Nätverkskontoret bör ha en eller ett par anställda som har mycket god kännedom om de lokala och regionala resurserna när det gäller personal, kunskaper, erfarenheter, utbildning, utveckling och teknik. Dessa nätverkskoordinatörer skall hjälpa andra att hitta de nödvändiga resurserna för att företaget skall kunna utvecklas.

Dessutom behövs det hjälp att få tag i riskkapital för små företag och för sådana som har projekt. När det gäller större riskkapital bör man samarbeta med affärsbanker och regionala riskkapitalbolag.

Det handlar inte om att ge subventioner, Per Westerberg. Det gäller att få ett uthålligt system för riskkapital, som man har i andra länder. I USA är det inga subventioner som driver småföretagen utan en god och uthållig tillgång på riskkapital.

Anf. 112 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Herr talman! "Småföretagen skall ta oss ur arbetslösheten. Småföretagen är nyckeln för att åstadkomma ekonomisk tillväxt och utveckling." Så lät det från hundratals talarstolar och från hundratals torg i hela Sverige under den valrörelse som ligger bakom oss.

Under föregående mandatperiod genomförde den dåvarande regeringen förändringar som förbättrade förutsättningar för nya och växande småföretag i Sverige. Många av de åtgärderna, t.ex. avskaffandet av skatten på arbetande kapital och införandet av en mer flexibel arbetsrätt, opponerade sig Socialdemokraterna emot.

Jag tror inte att det går att kommendera fram nya småföretag eller kommendera fram tillväxt i företag. Det handlar i stället om att skapa sådana villkor och ett sådant klimat att det lönar sig att starta och driva företag. Det är det som är grunden för småföretagens möjligheter att utveckla nya produkter, nya produktionsmetoder och inte minst i en förlängning skapa nya arbetstillfällen.

De svenska småföretagen sysselsätter i dag ca 1,4 miljoner människor. Det är drygt 60 % av alla som är sysselsatta i det privata näringslivet. Sju av tio nya jobb i näringslivet har tillkommit i företag med mindre än 200 anställda under de senaste tio åren. Jag tror att vi alla är överens om småföretagens betydelse i det svenska näringslivet och för jobben i svenskt samhälle.

Vi har under de veckor som har gått sedan regeringsskiftet fått klart för oss att allt som sades i valrörelsen från socialdemokratiskt håll kanske inte var så allvarligt menat – det må sedan gälla skolpeng eller ekonomisk politik. Men vad gäller då för den socialdemokratiska närings- och småföretagspolitiken?

I regeringsförklaringen kunde vi läsa att statsministern tillkallat ett särskilt råd där storföretagens representanter får det dominerande utrymmet. Det handlar med något undantag om personer som inte själva har varit med om att starta företag eller driva nyetablerade företag. Dessa personer kan säkerligen tillföra mycket kunnande om storföretagens villkor och om storföretagens förhållanden, men jag saknar småföretagarnas perspektiv i samhället – om vi menar allvar med att småföretagen är de som skall vara med och ta Sverige ur bekymren.

Vi har på senare tid fått klart för oss att Socialdemokraterna som en reaktion på den kritik man har mött för sammansättningen av kommittén också kommer med någon typ av panel för småföretagsintressenter. Det är välkommet och självfallet det enda rimliga om vi menar allvar med talet om småföretagandets betydelse.

Det finns som sagt en rad bekymmer för småföretagen – framför allt i hoten om s.k. återställare inom den ekonomiska politiken. Frågorna till Socialdemokraterna i denna debatt, som jag hoppas vi får svar på i dag, blir naturligtvis följande: Hur kan en fördubblad beskattning på riskvilligt kapital som satsas i företag leda till fler jobb och till fler och växande småföretag? På vilket sätt kommer en minskad flexibilitet för framför allt småföretagen i arbetsrätten att ge ett bättre småföretagsklimat? Det tycks att döma av beskedet under valrörelsen som om socialdemokraterna skall driva en ekonomisk politik som tar mindre allvarligt på statsskuldproblematiken. Hur kommer den politiken, som leder till högre räntor, att skapa nya företag och nya arbetstillfällen? Det här tycker jag är viktiga frågor att diskutera.

Ett av de stora problemen i svensk ekonomi är de mycket låga investeringsnivåer vi har och har haft. En stor andel av dem som har

förlorat sina arbeten under de senaste åren har varit direkt eller indirekt sysselsatta med investeringar. Nu blir det en central uppgift för den ekonomiska politiken att skapa förutsättningar för en återgång till en investeringsnivå som leder till en uppbyggnad av vårt produktiva realkapital i byggnader och maskiner – annars riskerar vi långsiktigt att halka efter.

Vi kristdemokrater förordar ett system med riskkapitalavdrag för den som satsar kapital i småföretag. Självfallet är det också av största vikt att vi har en låg ränta, vilket förutsätter en fortsatt sanering av de offentliga finanserna. Jag känner en viss oro för vad den nya regeringens politik skall komma att innebära.

En långsiktigt god tillväxt i den svenska ekonomin bygger också på att forskning och utbildning har en prioriterad ställning. Utbytet mellan högskolor, universitet och näringsliv för att stimulera en kommersialisering av resultaten måste förbättras. Upprustningen av utbildningssystemet måste fortsätta. Ökade krav på flexibilitet i arbetslivet ställer också krav på en fortlöpande kompetensutveckling bland alla anställda.

Också på dessa områden, herr talman, finns det möjligen en del skäl att hysa oro med anledning av uttalanden från socialdemokratiska företrädare som går emot de massiva satsningar på forskning som har gjorts eller inletts under den föregående mandatperioden.

Herr talman! Hela samhället måste aktivt medverka till att skapa positiva attityder och ge kunskap om företagande. Ett land utan företag och företagare är inte ett välfärdsland.

Vår uppgift som politiker är inte att driva företag men väl att skapa ett sådant klimat att det blir möjligt för initiativkraftiga människor att starta och driva företag och att få företag att växa. Så bekämpar vi arbetslösheten och klarar välfärden i Sverige.

Anf. 113 LENNART BEIJER (v) replik:

Herr talman! Detta med flexibilitet i arbetsrätten har blivit ett mycket intressant begrepp, och här kom det igen.

Kds tycker att möjligheten att undanta två personer när man skall säga upp personal, att slippa förhandla vid anlitande av entreprenörer i företaget, tolv månaders provanställning och tolv månaders visstidsanställning är någonting som småföretagen gläder sig särskilt mycket över. Som jag tidigare sade har jag täffat många människor, och jag har sällan hört någon som tyckt att detta varit viktiga åtgärder, vare sig innan eller efter det att de genomförts.

Jag tycker att det borde vara konstigt för kristdemokraterna att på detta sätt stötta upp en politik som gör att de anställda och de fackliga organisationerna får ta problemen. Samtidigt löser det igenting för småföretagen, som i stället vill ha en mycket aktiv hemmamarknad.

Anf. 114 GÖRAN HÄGGLUND (kds) replik:

Herr talman! De förändringar av arbetsrätten som har gjorts under föregående mandatperiod handlar bl.a. om möjlighet till förlängd tid för provanställningar under 6–12 månader, visstidsanställningar på

motsvarande sätt samt möjligheten att undanta två personer från turordningsreglerna.

Jag kommer från Jönköpings län, som är ett utomordentligt småföretagartätt län. Jag träffar väldigt många småföretagare, och jag har mött detta som ett stående problem för deras del under decennier tillbaka. De förändringar som har gjorts har jag fått mycket kritik för, eftersom man ansett dem vara för små.

Jag tycker att de förändringar som genomförts varit väl avvägda och är rimliga. Det kan inte ligga i någons intresse, vare sig anställdas eller företagsledares, att ett företag går omkull. Därför tycker jag att det är rimligt att företagsledningen har en viss möjlighet att påverka turordningen när man måste avskeda människor.

Vi skall veta att de allra flesta småföretagare är mycket angelägna om att inte avskeda människor. Man tänjer sig i det längsta och tar ett socialt ansvar innan man säger: Nu går det inte längre, vi måste släppa någon.

I de allra flesta fall följer man turordningsreglerna. I vissa fall är det helt nödvändigt för företagens fortlevnad att man frångår turordningsreglerna. Då ger denna möjlighet till att undanta två personer bättre möjligheter för de små företagen, och det är bättre för de arbetslösa.

Anf. 115 LENNART BEIJER (v) replik:

Herr talman! Göran Hägglund talar om Jönköpings län. Jag har under senaste halvåret fått jobba i södra delen av samma län och har antagligen träffat många av dessa företagare.

Jag håller med Göran Hägglund om att undantagsregeln är helt ointressant för småföretagen. De utnyttjar inte möjligheten att undanta två personer. De uppför sig enligt min uppfattning mycket juste.

Det man här har gjort är att ge i första hand eventuella oseriösa företagare, men framför allt de stora företagen, möjlighet att vid vissa tillfällen utnyttja undantagsrätten. Småföretagen har mycket litet intresse av detta. Det vad var jag sade tidigare i min inledning.

Anf. 116 GÖRAN HÄGGLUND (kds) replik:

Herr talman! Det är riktigt – vilket jag sade tidigare, och som Lennart Beijer uppenbarligen instämmer i – att det är vid få tillfällen som man behöver utnyttja denna möjlighet. I de allra flesta fall kommer det att lösa sig naturligt.

Men där det inte går är det rimligt att den här ventilen finns för att de små företagen skall få en möjlighet att fortleva. Dessa undantagsmöjligheter för två personer betyder ingenting för de större företagen, utan det är enbart för de små företagen som det spelar en roll.

Den rollen kan vara avgörande. Det kan betyda liv eller död för detta företag, jobben för 5–10 personer eller arbetslöshet för deras del. Därför är denna flexibilitet nödvändig och rimligt avvägd.

Anf. 117 BIRGITTA JOHANSSON (s):Herr talman! Under den gångna mandatperioden har vi socialdemokrater lagt fram ett stort antal

förslag där vi haft som målsättning att gagna näringsklimatet i vårt land.

Den föregående mandatperioden har präglats av en näringsminister som har bedrivit en icke-politik på näringspolitikens område. Det huvudsakliga intresset har koncentrerats på ideologiskt betingade privatiseringar. Den verksamheten har nu upphört när vi socialdemokrater åter tar ansvaret för politiken, och då särskilt den inriktning vi diskuterar nu, nämligen näringspolitiken.

Det förslag som vi har fört fram ger de fasta spelregler som vi behöver för svenskt näringsliv. Investeringsbeslut är långsiktiga. Därför är stabila och förutsägbara rättsregler viktiga i en god näringsmiljö.

Vår avsikt är nu att ge klara och entydiga besked om förutsättningarna för näringsverksamheten. I våras beslutade riksdagen på Socialdemokraternas initiativ att en parlamentarisk energikommission skulle tillsättas för att säkerställa enigheten i energipolitiken och skapa långsiktiga förutsättningar för näringsliv och hushåll.

God lönsamhet är en nödvändig förutsättning för en konkurrenskraftigt näringsliv. Det är bara lönsamma företag som kan ge fler trygga jobb, något som nu behövs. Det är bara lönsamma företag som förmår att generera kapital till investeringar. Vi vill därför verka för företag som är attraktiva för placerare.

Vi vill också verka för att företagen använder sina vinster till produktiva investeringar, till insatser som höjer de anställdas kompetens och till införandet av en modern arbetsteknik och arbetsorganisation.

Företagens tillgång till krediter och riskkapital måste säkras. Här måste bankerna ta sitt ansvar, bl.a. genom att minska sina räntemarginaler.

Produktutveckling och produktförnyelse måste stimuleras. Det kan ske genom att stödet till uppfinningar och innovationer förbättras. Dessamma gäller teknisk forskning och utveckling, något som i hög grad måste industrirelateras. Ett sammanhållet program för modern informationsteknologi skall nu genomföras.

För att långsiktigt och uthålligt stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft måste utbildnings- och kompetensnivån höjas i vårt land. Särskilda insatser måste göras för att få fram fler naturvetare och tekniker, inte minst kvinnor.

De små- och medelstora företagen måste ges exportstöd och olika möjligheter för att snabbt nå en växande marknad. Detta är särskilt viktigt om Sverige blir medlem i den europeiska unionen, vilket jag hoppas att svenska folket i omröstningen den 13 november kommer att säga ja till.

Den förra regeringens utförsäljningar av statliga företag kostade skattebetalarna åtskilliga miljarder. Det har också lett till svårigheter för andra företag på marknaden att komma åt kapital.

Vi sätter nu stopp för ideologiskt motiverade utförsäljningar av statlig egendom. Naturtillgångar skall inte säljas ut.

Jag har fått många frågor under den debatt som har varit. Jag kan alltså inte svara på alla dessa frågor. För knappt 14 dagar sedan, den 7 oktober, avgav regeringen sin regeringsdeklaration. Många har här

pekat på vad som har stått i regeringsdeklarationen, och jag ser det som positivt att man har läst den och tagit den till sig. Men jag tror ändå att man skall ge vår regering en chans att komma med förslag, så får vi ta de stora, övergripande debatterna då.

Vi socialdemokrater kan inte lova guld och gröna skogar, inte ens för företagen, men vi kommer att sätta tillväxten och produktionen i centrum, och vi kommer att ägna stor möda åt att söka samverkan kring såväl kortsiktiga som långsiktiga åtgärder för företagandet och dess villkor.

Den konfrontationspolitik som bedrevs av den nu avgångna regeringen har varit förödande för svenskt näringsliv. Nu krävs det samtal, samförstånd och samarbete, och en sådan politik vill jag som ordförande i näringsutskottet medverka till.

Anf. 118 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Låt oss hoppas att Birgitta Johansson blir mer framgångsrik i sitt samarbete än hennes partiledare och statsminister, som ju har börjat med konfrontation, i praktiken riktat mot samtliga oppositionspartier på högerkanten.

Jag noterar också att den uppmärksamhet som har riktats mot privat näringsliv har handlat om höjda skatter på riskkapital, höjd skatt för företagen, höjd skatt på innovationer och ett antal andra saker.

Den näringspolitik som Birgitta Johansson inte ville ha under de gångna tre åren gick ut på att göra utvecklingsfonderna till en företagarkörkors, att skapa en teknikprovstiftelse för att sprida teknik från högskolor till småföretagen, satsningar på ökat riskkapital och nyföretagande, en satsning på informationsteknologi med löntagarfondsmedel för att sprida vad som finns på Patent- och registreringsverket och från forskningen och för att få bättre utbildning, en ny konkurrenslag, en avreglering av elmarknaden, en "het linje" för nyföretagare för att de skall ledas rätt i den djungel som finns, inrättande av olika åtgärder för att öka tillväxten i småföretagen, skapande av en innovationsfond och en mångdubbling av satsningarna på industrirelevant forskning.

Jag är överens med Birgitta Johansson om att vi behöver 500 000 nya jobb i privata företag. Men dessa skapas inte genom att man chockhöjer beskattningen på riskkapital och företag och genom att man tar bort pengar från satsningar på teknisk förnyelse, teknikspridning och forskning, de skapas inte genom att man säger nej till privatiseringarna i sig – det är dessa som från 80-talet och fram till 1994 har tiodubblat tillgången på riskkapital till nya investeringar och nya företag.

Anf. 119 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik: Herr talman! Per Westerberg fortsätter i samma stil som under både sin tid i opposition och sin tid i regeringsställning. Därvidlag är det tydligen ingen skillnad på politikens innehåll.

Jag vill ändå påpeka att vi har stöttat många av de förslag som har lagts fram under den gångna mandatperioden. Ett exempel är konkurrenslagstiftningen. Det finns en väldigt stor enighet kring den och att den har betydelse för både svenska och europeiska förhållanden.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Näringspolitik

När det gäller riskkapital är situationen litet märklig. Den borgerliga regeringen ägnade sig under hela sin tid vid makten åt utförsäljningar och att göra nya stiftelser och nya bolag. De bolag som bildades, Atle och Bure, köpte och sålde pengar av varandra. Jag har inte uppfattat att så väldigt många småföretag har fått del av de här riskkapitalbolagen, utan de har ägnat sig åt helt andra saker.

Anf. 120 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag har noterat det stöd vi har fått från Socialdemokraterna när det gäller konkurrenslagen, och det är jag glad för. Det rådde stor enighet i kammaren kring detta, även om Birgitta Johansson kallar det "icke-politik".

Jag noterar emellertid också bristen på förståelse för satsningen på teknisk förnyelse. Skall vi konkurrera med bra löner – och det vill jag att vi skall göra – då är det kompetens och teknik vi skall konkurrera med, och då måste vi satsa på industrirelaterad forskning. Det är det Socialdemokraterna har motsatt sig.

De har motsatt sig teknikprovstiftelserna, som skall försöka få ut idéerna till företag, de har motsatt sig satsningarna på Industri- och nyföretagarfonden, de motsatte sig delar av förändringarna som syftade till att få mer av folkrörelsekaraktär på utvecklingsfonderna, och de motsatte sig införandet av en innovationsfond för fria uppfinnare för att vi därmed skulle kunna få fram fler jobb och nya produkter i svenskt näringsliv.

Samtidigt vill de återinföra en av västvärldens hårdaste beskattningar av riskkapital, det som skall ge de nya jobben och de nya företagen, medan de fortfarande vill ha någon form av skatteparadis vad gäller satsningar på fastighetsspekulation, det som drev Sverige ner i finanskrisen med de svårigheter vi fick i slutet på 80-talet och början på 90-talet.

Anf. 121 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Per Westerberg tog upp Industri- och nyföretagarfonden. Det är riktigt att vi inte var helt överens om hur den skulle fungera, men vi sade att vi borde ge den en chans, eftersom vi såg att det var ett viktigt instrument för de nya företagen. Vi har av den anledningen inte motsatt oss allting, men vi har velat förbehålla oss rätten till en noggrann granskning.

Konsekvensen av inrättandet av Industri- och nyföretagarfonden var att Industrifonden försvann och därmed stödet till större företag, som också behövs. Det ena ger ju det andra. De stora företagen kan generera jobb i de små och medelstora företagen. Det ena får därför inte utesluta det andra. Jag sade i mitt inledningsanförande att vi också behöver företag som tjänar pengar, så att man kan investera både i en modern arbetsorganisation och i ny teknik.

Jag kan notera att vi är överens också när det gäller informations-teknologi, och det bådär gott inför framtiden, Per Westerberg.

Anf. 122 KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Birgitta Johansson talade om behovet av fasta och långsiktiga regler. Det gäller förstås skatteregler, det gäller regler för småföretagen, och det gäller regler för den svenska energiförsörjningen.

Företagen måste, menar vi i Miljöpartiet, få ett mer fullständigt ansvar för hela sin verksamhet och för sina produkter under hela livscykeln. Det behövs lagar och regler för att göra de här kraven tydliga och möjliga att upprätthålla. Företagen måste för sin långsiktiga planering kunna lita på att dessa lagar och regler inte ändras i onödan.

En grön ekonomi kräver dessutom lagar och regler för en god arbetsmiljö och för effektivt miljöskydd.

Miljöpartiets krav på ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken handlar om att man skall underlätta för och främja förnybar energi och användandet av förnybara råvaror. Det är i det sammanhanget vår skatteväxling kommer in i bilden.

Det behövs också höga pant-, skrotnings- och deponeringsavgifter.

Jag nämnde tidigare att företagens verksamhet måste anpassas till kretsloppssamhället. Det betyder att produkterna måste kunna hanteras utan fara för miljö och hälsa under hela sin livscykel, från det att de utvinns tills de är uttjänta. Det behövs regler för detta.

Det behövs också regler för råvaruutvinning, regler som hindrar att naturresurser utvinns i större omfattning än de återskapas. Vi måste återcirkulera de resurser som inte är förnybara.

Jag vill fråga Birgitta Johansson: När får företagen besked om när kärnkraftsavvecklingen skall börja?

Anf. 123 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Under den gångna mandatperioden fanns inte Miljöpartiet med i Sveriges riksdag, Krister Skånberg. Vi hade ändå en mycket stor och värdefull diskussion om energipolitiken som ledde fram till att vi tillsatte en energikommission på förslag från bl.a. Socialdemokraterna.

Kärnkraftsavvecklingen finns med som en bit i hela Energikommissionen. Jag hoppas att Energikommissionen, som skall vara färdig kring den sista december 1995, kommer fram med förslag som gör att vi får en hållbar utveckling av miljön i framtiden.

Anf. 124 KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag är medveten om att Energikommissionen också skall belysa möjligheterna för kärnkraftsavvecklingen. Men vi väntar nu sedan väldigt många år tillbaka på tillräckligt klara besked. Kraftföretagen har tydligt visat att man inte accepterar några andra besked än lagar. De bryr sig inte så mycket om övriga uttalanden från Sveriges riksdag. Det behövs stiftande av lagar på detta område. Det behövs också beslut om när de första kärnkraftsreaktorerna skall avvecklas. Jag kan rekommendera att man börjar med Oskarshamn 1 och någon av reaktorerna i Ringhals. De är för övrigt i så dåligt skick att det egentligen är att kasta bort goda pengar efter dåliga att reparera dem.

Låt mig sedan återgå helt kort till kretsloppssamhället. Det är viktigt att verksamheten i våra företag inte ger utsläpp och restprodukter som är skadliga för miljö och hälsa. Utsläpp av avfall direkt till naturen eller i form av tillverkade produkter får bara ske i sådana kemiska former som naturen kan hantera och inte i högre doser eller koncentrationer än vad naturen hinner hantera. Detta måste företagen få klara och entydiga besked om. Naturvårdsverket har kommit långt på detta område och behöver politiskt stöd för att komma längre. De behöver ökad uppmärksamhet från Sveriges riksdag.

Anf. 125 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror inte att vi skall lagstifta om allt i Sveriges riksdag, Krister Skånberg, och kanske framför allt inte om när kärnkraften skall avvecklas. Jag tycker att den skrivning som finns i Energi-kommissionen är tillräckligt kraftig för att visa att vi tar resultatet av folkomröstningen på stort allvar. Vi har som målsättning att kärnkraften skall vara avvecklad år 2010.

Jag kan inte i dag sätta ut ett datum när man skall börja att avveckla kärnkraften eftersom vi har en energikommission som har till uppgift att se över just denna fråga. Det bör också ske i största samförstånd.

Anf. 126 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Jag ser positivt på det uttalande om samverkan som Birgitta Johansson gjorde. Det behövs samverkan för att få ett bra näringslivsklimat i det här landet. Men då gäller det också att det blir ett bra klimat både för företagen och för företagarna. I småföretagen går det ofta inte att skilja mellan företagen och företagarna. Det är många gånger samma människor. Det är viktigt att det blir ett bra klimat för både och.

Det behövs fasta spelregler. Jag är helt överens med Birgitta Johansson om det också. Men jag tycker att det rimmar litet illa när ni säger att ni skall riva upp olika beslut, t.ex. om skattesänkningar.

Birgitta Johansson säger också att det behövs en god lönsamhet samtidigt som det behövs en god konkurrenskraft. Vi har gjort konkurrensbefrämjande skattesänkningar för småföretagen med 13–14 miljarder, och det gäller enbart småföretagen. Är det rätt att riva upp detta och öka skatterna för dem? Ökar detta lönsamheten? Jag skulle vilja ha svar på det.

Sedan har vi detta med riskkapitalförsörjningen. Vi kommer att behöva mycket riskkapital under de närmaste åren, ungefär 100 miljarder årligen. Då gäller det också att man ger förutsättningar för riskkapitalet och att man inte försämrar möjligheterna att få det. Riskkapitalavdraget är en sak, men det gäller också att man har möjlighet att via börsen få in pengar till företagen. Det är inte på något sätt suspekt. Det är bra att satsa pengar i svenska företag.

Jag hörde att man tog upp det norska exemplet i skattedebatten. De norska socialdemokraterna har avskaffat dubbelbeskattning. Sedan gick norska LO ut och uppmanade folk att köpa aktier i norska företag. Jag

önskar att man sade så i Sverige också. Köp aktier i svenska företag, det behövs för att få in pengar.

Det finns många saker som är nödvändiga för att klara företagsamheten i framtiden. Det skulle vara roligt att få höra Birgitta Johanssons syn på detta.

Anf. 127 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag ser positivt på att Kjell Ericsson säger att vi skall kunna samarbeta.

Företagen och företagarna har i regel också anställda. Vi får inte glömma det. De anställda har också rätt att känna trygghet och rätt att ställa krav på sin arbetsorganisation och på sin arbetsmiljö. Det är ett samspel mellan flera än bara mellan företagare och företag.

Små företag behöver också kunder för att kunna avsätta sina produkter. Det är det största bekymret just för småföretagarna. Med en bra ekonomisk politik kan vi stimulera så att företagarna får avsättning för sina produkter.

Anf. 128 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Att få stimulans är en del i det hela. I och med att högkonjunkturen är på väg nu går de inhemska företagen också ganska mycket bättre. Jag har träffat många svenska företagare på den inhemska marknaden som säger att de har mycket att göra. De har en bra orderingång. Det gör också att de kommer att investera.

Men frågan är fortfarande vilka spelregler vi skall ha. Det behövs fasta långsiktiga spelregler för att man skall våga satsa och investera. Innan man får klart för sig vilka spelregler som gäller väntar man och avvaktar. Det gör att lågkonjunkturen förstärks. Jag tycker att det är viktigt att man ger signaler om vad som skall hända med skatterna. Kommer de att vara kvar som de är eller kommer ni att höja dem? Vad kommer ni att göra när det gäller riskkapitalet? Kommer ni att ändra där? Detta är viktigt.

Jag tänker också på uppfinnare och innovatörer. Vi anslog 500 miljoner till Innovationscentrum. Det sade Socialdemokraterna nej till. Kommer det att få vara kvar eller vad skall ni göra med det?

En sak som också är viktig är forskning och utbildning. I våras anslog vi 8 miljarder av löntagarfondspengarna till just forskning och utbildning. Det är en mycket viktig bit för det svenska näringslivet. Över hälften av detta skulle gå till industrirelaterad forskning. Vad kommer ni att göra med detta? Kommer ni att minska anslagen dit?

Detta är åtgärder som är mycket viktiga för ett bra näringslivsklimat i Sverige. Det skulle vara roligt att få svar på detta av Birgitta Johansson.

Anf. 129 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Kjell Ericsson ställer en massa frågor till mig. Jag sade redan i mitt inledningsanförande att jag inte har svar på dem i dag. Den 7 oktober avlämnades regeringsförklaringen. Den är ju noga läst. Den ger en vägledning. Vårt valmanifest om den ekonomiska politiken

är väl inte heller någon hemlighet. Jag utgår ifrån att vi får möjlighet att återkomma i debatter när propositioner på de olika områdena läggs fram.

Anf. 130 GÖRAN HÄGGLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag är också glad för den mjuka ton som Birgitta Johansson har valt för den här diskussionen. Jag har självfallet också en stor respekt för den respekt man vill ha innan man kan komma med fullständiga förslag.

Jag har ändå några frågor mot bakgrund av det som vi har resonerat om tidigare, nämligen att vi har få små företag i Sverige i en internationell jämförelse. Vår gemensamma fråga är hur vi skall få flera företag och hur vi skall möjliggöra för befintliga att växa.

Kan en fördubblad beskattning på riskvilligt kapital som satsas i företag leda till fler och växande företag? Jag tycker att det är en viktig fråga att diskutera.

Jag undrar också om Birgitta Johansson har någon information att komma med när det gäller Socialdemokraternas inställning till möjligheten till riskkapitalavdrag för investeringar i småföretag.

En annan fråga handlar om sammansättningen av Näringslivsrådet som statsministern levererade i samband med sin regeringsförklaring. Den kom ju direkt i anslutning till regeringsförklaringen. När får vi reda på sammansättningen av det småföretagsråd skall komma?

Nästa fråga är möjligen litet udda. Riksdagen har beslutat om en utförsäljning av en rad statliga företag eftersom vi tyckte att riksdag och regering skall hålla sig till att sätta upp spelreglerna. Sedan skall andra agera på planen.

De här besluten mötte ett starkt motstånd från socialdemokratin. Frågan är då: Kommer socialdemokratin, om marknadspriset vid någon tidpunkt understiger statens försäljningspris, att ånyo köpa in dessa företag för skattebetalarnas pengar?

Anf. 131 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Göran Hägglund vill få uppgift om småföretagarrådets sammansättning. Vi kommer säkert inom en eller kanske två veckor att få reda på detta. Jag tycker att det är viktigt att vi får både ett råd för större företrädare för näringslivet och ett småföretagarråd som kan ge synpunkter på den fortsatta hanteringen av de för oss alla så viktiga politiska frågor som rör näringslivet.

När det gäller utförsäljning av statliga företag har vi sagt att vi skall säga stopp för de ideologiskt betingade utförsäljningar som pågått under den gångna treårsperioden. Naturliga strukturförändringar inom företagssamheten har vi aldrig motsatt oss. Självklart kommer vi att från gång till gång främja de lösningar som är de bästa för svenskt näringsliv, oavsett om det gäller statliga företag eller inte.

Anf. 132 GÖRAN HÄGGLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag tackar för de svaren och inväntar med spänning namnen på de personer som kommer att fungera som en rådgivande

panel för socialdemokraterna i småföretagarfrågor. Jag tror som Birgitta Johansson att det är oerhört viktigt att man inte enbart lyssnar på de stora företagen, som har mäktiga företrädare också i andra sammanhang, utan också på dem som själva har startat och driver småföretag.

Utförsäljning av statliga företag är för mig i grunden inte någon ideologisk fråga utan en fråga om vad som är mest lämpligt. Jag tror att privata företag i regel fungerar bättre än statliga, och jag ser staten som den part som har den lagstiftande rollen medan företagare har rollen att agera på en marknad som lagstiftaren drar upp reglerna för.

Anf. 133 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara till sist i denna debatt säga att vi socialdemokrater inte kommer att sälja ut naturtillgångar.

Utbildningspolitik

Anf. 134 BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Under de tre senaste åren har svenskt utbildningsväsende reformerats i en rad avseenden. Syftet har varit att nå bättre resultat. Kraven på gedigna kunskaper ökar som en följd av bl.a. den snabba tekniska utvecklingen och internationaliseringen.

En bärande idé i förändringsarbetet har varit att decentralisera ansvar och beslut och att skapa utrymme för kreativitet och mångfald. Rader av detaljerade föreskrifter och regleringar har tagits bort. Målstyrningen har renodlats, och utvärderingsarbetet har utvecklats. Rätten och möjligheterna att välja skola har vidgats.

Det är min bestämda övertygelse att detta är en riktig inriktning av politiken. Av den utvecklingsplan som den förra regeringen lade på riksdagens bord framgår ett antal frågor som vi moderater anser viktiga att arbeta med under de närmaste åren. Det handlar om uppföljningen generellt, ledarskapsutbildning, kursplaneutveckling, gymnasieskolans kursutformning, elever med särskilda behov, invandrabarnens kunskaper i svenska, skolstarten, datoranvändningen och en hel del annat. Därutöver kommer en nödvändig översyn av lärarutbildningen. De nya läroplanerna, utredningen om yrkeslärares kompetens och de tillkortakommanden som redovisats av Skolverket visar att det finns en hel del att göra.

Frågan är emellertid vilka ambitioner den nya regeringen har på skolområdet. Hittills har signalerna bara handlat om att riva upp det som redan är gjort och införa förbud.

Jag är inte förvånad över att en sänkning av bidragen till fristående skolor och ett förbud mot elevavgifter är det första den nya skolministern planerar. Efter en valrörelse där socialdemokraterna konsekvent förtalat och spritt osanningar om de fristående skolorna är det logiskt. Men det är torftigt, mycket torftigt, i en tid av kraftigt ökat kunskapsbehov.

Att de fristående skolorna bygger på ett folkligt engagemang, lärares pedagogiska kompetens och vilja till förnyelse har tyvärr inte nått

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Näringspolitik

Utbildningspolitik

så många socialdemokrater. Men till de fördomsfria på vänsterkanten – om det nu finns några sådana – vill jag ändå ge ett litet tips: Gör åtminstone ett besök i Konsums friskola på Söder! Man bits inte där.

Efter de senaste dagarnas olika socialdemokratiska utspel tror jag också att vi här i debatten måste sortera upp begreppen. Uttrycket skolpeng används i åtminstone två skilda sammanhang. I båda fallen handlar det om viktiga frågeställningar.

Dels handlar det om att många kommuner infört skolpeng, dvs. fördelar de kommunala pengarna till de egna skolorna i schabloniserad form. Jag har förstått att socialdemokraterna ogillar detta. Skolministern tog upp frågan i tisdags och aviserade åtgärder.

Jag skulle vilja ha ett besked från skolminister Ylva Johansson när regeringen avser att komma med en proposition om detta samt en kommentar till att finansminister Göran Persson deklarerat att det inte är tänkt att återinföra sektorsbidrag. Regeringen kan ju knappast sitta på båda stolarna samtidigt, och kommunerna, som är mitt uppe i sitt budgetarbete, måste snarast få besked om eventuella inskränkningar i kommunernas rätt att fördela medel. Intressant att veta vore också om det finns fler typer av fördelningssystem än skolpeng som socialdemokraterna ogillar och därför avser att förbjuda.

Det andra sammanhanget då det talas om skolpeng gäller att godkända fristående skolor har rätt till offentligt bidrag motsvarande 85 % av den kommunala genomsnittskostnaden. Socialdemokraterna vill avskaffa bidragsgarantin, sänka nivån på bidragen och förbjuda skolorna att ta ut avgifter.

Tusentals elever och föräldrar är med rätta oroade. Många fristående skolor klarar helt enkelt inte av kraftigt sänkta bidrag. Det handlar i dag om mer än 200 skolor över hela landet, alltifrån Haparanda och Tysslinge till Tännäs, som jag själv kommer ifrån. Över hela Sverige finns skolor och mängder och oroade människor. Sänkta bidrag eller inga bidrag alls i kombination med ett förbud mot avgifter är en mycket brutal politik. Många skolor kommer att slås igen. Särskilt svårt blir det för skolor som har en specialinriktning eller arbetar med elever som har särskilda behov. Jag tänker t.ex. på Ångkärrskolan i Solna, som drivs av Föräldraföreningen för ordblinda barn. Socialdemokraterna må tala om rätten att välja skola, men för flertalet blir det aldrig möjligt med den politik ni för.

Det har sagts förr, och det är tyvärr fortfarande sant, att den socialdemokratiska skolpolitiken mest handlar om att inskränka elevers och föräldrars möjlighet att välja skola och utbildning. Inställningen till de fristående skolorna är det tydligaste exemplet. Jag har tyvärr inte kunnat notera någon omsvängning i den frågan.

Jag vill i dagens debatt inte gå in på detaljer. Jag begär inte att socialdemokraterna ännu skall kunna förenas om någon konsekvent politik, men jag skulle vilja ha ett besked från skolministern om när förslagen om försämrade möjligheter att välja skola kommer.

Herr talman! Under förra riksmötet hade jag möjligheter att ta del av och följa det gedigna och många gånger mödosamma arbete som utbildningsutskottet hade med att arbeta fram en ny läroplan för grundskolan och för gymnasieskolan. Enligt min och centerns uppfattning var den politiska uppgörelsen bra. Vi har nu för första gången i ett sammanhang kunnat behandla nya läroplaner både för den obligatoriska skolan och den frivilliga. Det anser jag borgar för en kunskapssyn och ett arbete som har ett helhetsperspektiv från årskurs 1 till årskurs 3 i gymnasieskolan.

Det är min uppfattning att de som skall förverkliga de högt ställda målen och kraven i det stora hela är nöjda med det beslut som riksdagen fattade i december förra året. Framför allt ger den nya läroplanen och de nya kursplanerna en möjlighet till flexibilitet, frihet och lokalt utvecklingsarbete med att fylla målen med konkret innehåll.

Förhoppningsvis är den tid borta när vi i riksdagen fattar beslut om hur lärare skall undervisa, vilka metoder och vilket innehåll som undervisningen skall innehålla. De nya kursplanerna ger ett stort utrymme för lärare att använda hela sin professionalism utan pekpinnar från centralt håll.

Jag tycker att det kändes bra att höra skolminister Ylva Johansson klart deklarerat sin inställning vid en frågestund här i riksdagen i tisdags. Ylva Johansson uttalade då att det nu måste bli arbetsfrid i skolan och att det är skolans innehåll som nu måste diskuteras.

Det är min uppfattning att vi nu måste låta skolan, lärare, elever och föräldrar få arbetsro och möjlighet att hitta de arbetsformer som stämmer bäst på deras skola.

Även om vi har beslutat om en ny läroplan, nytt betygssystem och nya kursplaner återstår andra frågor att ta itu med. Jag tänker på den s.k. flexibla skolstarten.

Som ni alla vet, beslöt riksdagen våren 1991 att införa flexibel skolstart. Detta innebär att sexåringar kan få börja skolan om föräldrarna så önskar. Under en övergångsperiod om sex år får kommunerna bestämma om sexåringar skall tas in. Från den 1 juli 1997 är kommunerna skyldiga att ta emot alla sexåringar som vill börja skolan.

Från Centerns sida har vi tagit ställning till skolstartålder och grundskolans längd. Vi har även presenterat detta genom en motion i riksdagen. I en rapport och i vår motion om skolstart förordas en skolstart vid sex år, en tioårig grundskola med stadielös och årskurslös undervisning. Vi har utgått från en helhetssyn och vad som är lämpligt för barnen och deras utveckling.

Verksamheten i skolan skall alltid präglas av och utgå från de behov eleverna har. Mognad och utveckling skiljer sig från elev till elev. Det är viktigt att skolan och dess personal kan möta varje elev utifrån dennes individuella utvecklingsnivå.

Genom att förskolans sexårsgrupp integreras i grundskolan ges möjlighet att utveckla samarbetet mellan skola och förskola och att ta till vara de olika kompetenser som skilda personalkategorier för med sig i form av utbildning och erfarenheter.

Förskolans arbetssätt kommer grundskolan till del, och grundskolan kan möta eleverna ett år tidigare. Estetiska och rörelseinriktade aktiviteter varvade med läsförberedande moment ger barnen en stimulerande helhet. Dessutom ges utrymme för barns naturliga behov av lek och rörelse. Övergången mellan förskolans och grundskolans arbetssätt sker successivt.

I en flexibel organisation behöver inte eleverna i alla moment följa sina jämnåriga kamrater, utan de kan då det är motiverat delta i undervisning eller aktiviteter bland äldre eller yngre kamrater.

I min hemkommun Skövde går nästan alla sexåringar i barnskola, och där arbetar man på det sätt som vi i Centern tycker är riktigt. Det är många fler kommuner som har en stor andel sexåringar i skolan. Det är viktigt för kommunerna att veta om eleverna skall gå nio eller tio år i grundskolan. Nu är osäkerheten stor, med den frivillighet som råder. Det tar tid att planera skolans verksamhet, särskilt vad gäller lokaler, och därför är det angeläget att beslut fattas snarast om hur många år de skall gå i grundskolan.

För Centern är det angeläget att framhålla decentralisering inom skolområdet. Den nya läroplanen ger stora förutsättningar att föra ut beslut från centralt håll till lokalt plan. Det är viktigt att följa detta, så att denna decentralisering inte stannar i kommunfullmäktige utan förs vidare ut till skolan, till lärare, elever och föräldrar.

Centern motionerade under förra riksmötet om stärkt brukarinflytande i skolan. Riksdagen gav regeringen i uppdrag att utvärdera olika modeller för brukarinflytande och ge förslag på lagändringar som ökar möjligheten för föräldrar och elever att få delaktighet och inflytande över skolverksamheten. Min uppfattning är att skolan blir bättre om de som skall ta del av verksamheten kan vara med och påverka och utforma verksamheten. Jag ser fram emot att få ta del av utredningens material.

Anf. 136 BRIT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v):

Herr talman! Det centrala, ja, själva grundbulten, i Vänsterpartiets utbildningspolitik är tanken om alla människors rätt till en likvärdig och god utbildning, oavsett social bakgrund, oavsett kön, oavsett ålder, oavsett etnisk tillhörighet och oavsett bostadsort. Våra överväganden och förslag utgår alla från denna ideologiska grund.

Vad vi vill ha är en samlad politik för grundskolan, gymnasieskolan och vuxenutbildningen, som bygger på en rättvis fördelning av resurser och garanterar alla en likvärdig skolgång och likvärdiga utbildningschanser.

Den avreglering som skett inom utbildningssektorn under den borgerliga regeringen kan man i dag med fog misstänka i stället har förstärkt segregationen och ökat ojämlikheten. Lokal frihet är bra, men den skapar också problem.

Vad regeringen bör göra är att finna former för att påverka utvecklingen inom ramen för friheten.

Valfrihet är ett positivt laddat och ibland förföriskt begrepp, som de borgerliga politikerna har försökt ta patent på. Vad de har förbisett är

att det utan rättvisa aldrig kan bli någon valfrihet. Verklig valfrihet existerar endast om ekonomiska och andra hinder inte utestänger människor eller grupper av människor från möjligheten till utbildning och bildning. Det räcker inte med att föräldrar och elever ges rätten att fritt välja skola. Den valfriheten är till stor del en chimär.

Vad elever och föräldrar behöver är reellt inflytande i skolan. Att utveckla former för detta tycker jag är en utmaning för skolministern och den nya regeringen. För att vi skall uppnå verklig valfrihet för alla krävs ett nationellt ansvar att fördela resurserna rättvist.

Vänsterpartiet skulle därför stödja ett återinförande av det särskilda statsbidraget, sektorsbidraget, till skolan. Fattiga kommuner med stora ekonomiska problem skall inte frestas att använda pengar avsedda för skolan till annan verksamhet. Kommunerna bör få en påse med pengar som inte är öronmärkta och som är utan detaljreglering. Det finns faktiskt en poäng i att koppla kommunens åtagande till hur mycket den får för att uppfylla det.

Skolpengen bör avskaffas i sin nuvarande form. Systemet med skolpeng är ett okänsligt ekonomiskt fördelningsinstrument, som bäd-
dar för orättvisor och ger upphov till segregering. Barn ser inte ut på samma sätt. Barn har olika behov och lever i olika verkligheter. Det är i kunskapen om detta som kriterierna för fördelning av befintliga resurser bör ha sin utgångspunkt.

Fristående skolor skall inte överkompenseras på de kommunala skolornas bekostnad. De har ju inte samma skyldigheter som de kommunala skolorna, varken vad gäller skolhälsovård, elevvård eller handikappanpassning.

Rätten att ta ut skolavgifter för skolor som får kommunala bidrag måste avskaffas. Det är orimligt att privata skolor startas och drivs med skattemedel och att man samtidigt tar in terminsavgifter som ibland är oacceptabelt höga och därmed utestänger många barn. Det är viktigt att inte bara Skolverket utan också kommunerna får rätt att inspektera de fristående skolor som man ger bidrag till.

I den socialdemokratiska regeringsförklaringen sägs det: "En bra skola för alla förutsätter att resurser fördelas efter elevernas olika behov. Därför kommer skolpengssystemet att avvecklas."

Skolminister Ylva Johansson har under förra veckan i ett antal intervjuer yttrat sig om bl.a. skolpengen. Detta gav utrymme för spekulationer i pressen om regeringens ställningstagande i frågan. Jag är därför mycket glad och tillfreds över att skolministern i sina svar vid tisdagens frågestund klart deklarerade att skolpengen skall avvecklas. I detta har regeringen ett absolut stöd från Vänsterpartiet. Pengarna skall fördelas efter behov och utan fixerade procentsatser. Det är och har varit vårt huvudyrkande.

Jag vill också passa på att gratulera Ylva Johansson och Carl Tham till utnämningarna till skolminister respektive utbildningsminister. Jag önskar dem allt gott i deras viktiga arbete.

Inga ytterligare nedskärningar får ske i de statliga bidragen till kommunerna. Annars riskerar vi att allvarligt försämra barns och ungdomars livsvillkor och hota deras rätt till både en god barnomsorg och

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

en bra utbildning. Undervisning bygger på elevernas vilja att lära. Men alla har inte samma förmåga och samma villkor. Att bli underkänd i skolan ger ingen näring till växt och utveckling. Skolan skall ju motverka utslagning och skapa förutsättningar för varje elev att utnyttja sina egna resurser och utvecklas maximalt.

Vänsterpartiet har som enda riksdagsparti under en lång tid verkat för en betygsfri skola. Nu har vi i stället fått ett betygssystem i grundskolan som innehåller ett stort antal nivåer. Vårt önskemål är att regeringen åtminstone tar beslutet att återkalla skolornas möjligheter att införa betyg redan på låg- och mellanstadiet. Alla med någon kunskap om barns utveckling vet att barn i den här åldern kan skilja sig från varandra betydligt då det gäller mognadsgrad. Låt de yngsta barnen få behålla en positiv självbild! Låt dem få behålla lekfullheten och nyfikenheten!

Vänsterpartiet skulle gärna se att skolministern initierade en översyn av betygssystemet i grundskolan och att vi under mandatperioden kunde få till stånd en utredning om en betygsfri skola och dess konsekvenser.

Anf. 137 BEATRICE ASK (m) replik:

Herr talman! Det är intressant att lyssna till Vänsterpartiets synpunkter i denna fråga. Vi kommer därmed åter in på diskussionen om vad skolpeng är och inte är.

Jag delar Britt-Marie Danestig-Olofssons uppfattning att verklig valfrihet kan nås bara om systemet inte innehåller ekonomiska orättvisor. Min enkla fråga blir då: Om man kraftigt sänker bidragen till fristående skolor, tror Britt-Marie Danestig-Olofsson då att det blir fler eller färre vanliga familjer som kan välja exempelvis en Waldorfskola? För oss moderater framstår det som alldeles självklart att färre familjer klarar att välja ett alternativ, om det inte utgår rimliga offentliga bidrag till skolor som uppfyller de kvalitetskrav som måste ställas.

Vänsterpartiet stöder vidare kravet att skolpengen skall avskaffas. Man undrar då vad det är för skolpeng man talar om. I samtliga kommuner som har någon typ av skolpengssystem har man olika fördelningssystem. Alla kommuner har olika nivå på schablonen, olika typer av centrala potter, osv. Jag skulle vilja veta om det är någon kommun som ni tycker särskilt illa om eller om Vänsterpartiet vill tala om för någon kommun att så och så får man inte fördela medlen. Eller vill ni gå helt tillbaka till en statlig detaljstyrning av hur kommunerna använder medlen för skolverksamheten?

Jag vill också fråga om Vänsterpartiet helt vill avskaffa stödet till fristående skolor. Skall vi inte ha några sådana i Vänsterpartiets framtidssamhälle?

Anf. 138 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:

Herr talman! Först vill jag säga när det gäller schablonbidraget att Sven-Åke Johanssons enmansutredning redan 1992 föreslog att nivån skulle ligga på 75 %. Han ansåg alltså att den högre procentsats som den borgerliga regeringen beslutade sig för skulle ge de fristående

skolorna ekonomiska fördelar, eftersom dessa inte har samma skyldigheter som de allmänna skolorna.

Vi har inte velat fixera oss vid någon speciell procentsats, utan vi tycker att det är viktigt att man får ett fördelningssystem som tar hänsyn till barnens faktiska behov och den verklighet som barnen lever i.

Sedan tror jag faktiskt att Beatrice Ask och andra borgerliga politiker överskattar betydelsen av att kunna välja skola. Det är inte detsamma att välja skola som att välja tandkräm i affären, då man tar hänsyn till smaken, om man tål tandkrämen, osv. Att välja skola är ju ett åtagande för så mycket längre tid. Det är en fråga om att bygga upp relationer med andra elever och med lärare. Det bygger på trygghet och kontinuitet.

Jag tror att vad föräldrar och elever vill ha är ett reellt inflytande över skolan och skolans arbetssätt. Det är det som är den naturliga och riktiga friheten.

Vi vill inte ha någon detaljstyrning, Beatrice Ask – vi vill ha ett rättvist system. Vi vill inte heller avskaffa stödet till friskolorna, utan vi vill att friskolorna och de kommunala skolorna skall vara likvärdiga och att stödet skall utgå efter det behov som finns.

Anf. 139 BEATRICE ASK (m) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att den utredning om bidragen till fristående skolor som Sven-Åke Johansson utförde på mitt uppdrag är mycket intressant. Han föreslår ett bidrag på mellan 75 och 85 %. Efter olika bedömningar stannade den förra regeringen för 85 %. Ett av skälen härtill var att vi samtidigt avstod från att ålägga kommunerna att anslå extra pengar för särskilda behov. Det är en variant som man annars måste ha. En skola som t.ex. Ängkärrskolan i Solna, som arbetar med dyslexielever, behöver ganska stora resurser. Man måste alltså välja det ena eller det andra. För oss är inte procentsatsen principen, utan den är att pengar följer med eleven, om skolan uppfyller vissa kvalitetskrav.

Vi överdriver inte alls när det gäller rätten att välja skola, men skillnaden mellan Vänsterpartiet och Moderaterna är att Vänsterpartiet *tror* att det viktiga för föräldrarna är att ha inflytande i skolan och inte att kunna välja skola för sina barn. Vi tror inte det, utan vi ger en möjlighet för föräldrarna att själva bestämma. Vi ser inget motsatsförhållande i att kunna välja skola och att ha inflytande i skolan.

Det viktiga för föräldrarna om de skall kunna välja skola är naturligtvis att de har de ekonomiska möjligheterna. En ensamstående mamma kommer inte att ha möjlighet att välja en fristående skola hur mycket hon än önskar det, om man kraftigt sänker bidragen. Så enkelt är det. Om man sänker bidragen minskar valfriheten för den familjen, och det tycker jag är fel.

Man måste också veta att man har trygga spelregler under ganska lång tid. Den debatt som de senaste veckorna förts på den punkten oroar naturligtvis väldigt många.

Sedan vill jag bara konstatera att i Danmark har även vänsterrörelsen en ganska positiv inställning till friskolorna. Där ligger bidragen

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

något över 80 %, vilket skall jämföras med de 75 % som Vänsterpartiet i Sverige tydligt förordar.

Anf. 140 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är väldigt glad över att Beatrice Ask värnar om de barn som är i behov av särskilt stöd och av stimulans. Det gör jag och Vänsterpartiet också. Men det är just de barnen som har kommit i kläm i väldigt många kommuner – jag skulle kunna ge en del konkreta exempel, men det hinner jag inte göra nu.

Det är också intressant att Beatrice Ask talar så varmt för den här ensamstående mamman med låg inkomst och för hennes möjligheter att få en god utbildning för sina barn. Jag värnar också om den mamman, och då, Beatrice Ask, skulle vi kanske också kunna vara överens om att man borde ta bort möjligheterna för de fristående skolorna att ta ut avgifter. Dessa avgifter hindrar ju definitivt den ensamstående mamman att placera sina barn i en fristående skola.

Anf. 141 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! Med tanke på hur hårt socialdemokraterna angrep de fristående skolorna under våren och sommaren är skolminister Ylva Johanssons uttalanden i frågan en positiv överraskning. Tidigare kunde Bengt Silfverstrand utifrån sin tyngd som socialdemokratisk partistyrseledamot och sedan många år en ledande utbildningspolitiker göra företrädare för de fristående skolorna utom sig av oro med sitt hot om att en socialdemokratisk regering med förbud skulle rensa upp bland friskolorna.

Nu är både ton och ordval mer seriösa, och det visas en större respekt för värdet av de fristående skolornas egenart. Ylva Johansson använder t.ex. inte den negativt klingande benämningen "privatskolor", som Socialdemokraterna annars konsekvent och föraktfullt har använt, utan den neutrala, beskrivande benämningen "fristående skolor". Det konstaterar jag med tillfredsställelse. Man kan tänka sig vilken kraftig reaktion det hade blivit ute i landet om Socialdemokraterna t.ex. hade kallat frikyrkorna för privatkyrkor.

Jag tog med intresse del av Ylva Johanssons uttalande i denna kammare den 18 oktober. Jag citerar: "Alla skolor skall ges likvärdiga förutsättningar för sin verksamhet. Ingen skola, kommunal eller fristående, skall överkompenseras. Godkända fristående skolor skall ha rimliga ekonomiska villkor, jämförbara med villkoren för de kommunala skolorna. Jag anser inte att de fristående skolorna generellt är överkompenserade." Vidare sade Ylva Johansson att hon ville förena valfrihet och rättvisa. Detta är utmärkt.

I Dagens Nyheter den 14 oktober förklarade sig Ylva Johansson beredd att gå andra partier till mötes genom att bibehålla skolpengen med en viss procentsats av den kommunala skolans genomsnittskostnad. Dock vill Ylva Johansson sänka skolpengen från nuvarande 85 % till 75 %. Om nu Ylva Johansson förmår stå vid sitt ord och inte tvingas ta tillbaka vad hon har sagt är dessa besked mycket glädjande. Att hon inser och klart deklarerar sin uppfattning att de fristående skolorna inte

generellt är överkompenserade är viktigt. Något annat är heller inte tänkbart mot bakgrund av att 2 % av landets elever går i fristående skolor och bara utgör 1 % av de totala kostnaderna. Om de förbrukar hälften så mycket pengar är det givetvis omöjligt att göra gällande att de överkompenseras.

Att friskolorna skall ha likvärdiga ekonomiska villkor som de kommunala är en utmärkt minsta gemensamma nämnare vid ytterligare diskussioner om ersättningsnivån för friskolorna. Vi kristdemokrater är givetvis beredda på en förutsättningslös diskussion om vid vilken procentsats sådana likvärdiga ekonomiska villkor kan sägas ha uppnåtts. 85 % är ingen helig ko. Vi är beredda att diskutera en justering ända ned mot de 75 % som Ylva Johansson har nämnt, under förutsättning att systemet blir rättvist. Till rättvisa hör att man kompenserar friskolorna för att de, till skillnad från de kommunala skolorna, inte kan dra av moms eller ge sina lärare pensionstillskott. Det är en nackdel som har bedömts vara ett handikapp på ca 7–8 % respektive ca 6 %. Men med Ylva Johanssons uttalade avsikt att vilja förena valfrihet och rättvisa bör inte detta bli något problem.

Ylva Johansson står näst i tur på talarlistan. Det skulle glädja mig, för att inte tala om de tusentals föräldrar som har sina barn i friskolor, om Ylva Johansson ville svara på min fråga om hon vid den aviserade nedjusteringen från 85 % till 75 % tänker kompensera friskolorna för moms och pensionstillskott.

Anf. 142 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s):

Herr talman! I den svenska grundskolan har ungefär en miljon människor sin dagliga verksamhet. Vi är många som vet att lärare och elever överlag gör ett mycket bra arbete som resulterar i goda kunskaper och en sund utveckling för barnen.

Vad sysslar egentligen eleverna och lärarna med hela dagarna? Jag tror att det är dags för oss skolpolitiker att nu uppmärksamma det inre arbetet i skolan. Vi skall akta oss för pekpinnar, centrala regleringar eller enhetliga modeller, men vi måste öppna våra ögon för det pågående inre arbetet och låta den dagliga verksamheten i skolan vara utgångspunkten för skolpolitiken.

Bidragssystem, timplaner och betyg utgör självfallet viktiga ramar för arbetet i skolan. Men också med samma förutsättningar, när det gäller ekonomi och lektionstimmar t.ex., kan resultaten bli mycket olika. Det beror på flera saker. Det är viktigt för oss att se detta.

Jag ser det som min uppgift under de närmaste åren att finna former för att stimulera en pedagogisk utveckling inom ramen för den lokala friheten.

Jag tror att vi skall akta oss för att se grundskolan som att den är uppdelad i olika klart avgränsade ämnen, stadier eller årskurser. Så ser inte verkligheten ut. Då bör inte heller debatten göra det.

Det som sker i skolan är en del av en helhet. Det är viktigt att vi vågar se denna helhet och att vi som politiker visar respekt för den verksamheten. Jag menar att den respekten har saknats under den tid som Beatrice Ask var ytterst ansvarig för skolpolitiken.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Vi talar ofta om att skolan är en förberedelse för livet. I viss mening är skolan det. Vi måste också våga se att skolan är livet självt för dem som går i skolan. Skolan är en del av livet. Det är viktigt att se den helhet som skolan utgör för de barn och ungdomar som finns där. Det är inte bara undervisningen som är viktig för de barn och ungdomar som går i skolan. Det är också viktigt med raster. Det är viktigt med kompisar. Det är viktigt med dagliga kontakter med vuxna. Det är denna helhet som vi som skolpolitiker måste ta hänsyn till.

Jag kommer att prioritera arbetet med att utveckla det inre arbetet i skolan. Det handlar om en pedagogisk utveckling men också om jämlikhet mellan elever. Det handlar om demokrati och inflytande för elever och föräldrar och också om trygghet. Det är viktigt att barn och ungdomar kan gå till skolan och känna trygghet, att de inte är rädda för att bli utsatta eller mobbade.

Jag vill också säga några ord om formerna och ramarna för skolan. Bidragssystemet i skolan har diskuterats mycket, även i den här debatten. Den svenska grundskolan är i en internationell jämförelse en unikt sammanhållen skola. I den skola som har byggts upp av oss i arbetarrörelsen tillsammans med liberaler går elever ur olika samhällsklasser – med olika bakgrunder och religioner – i samma skola, i samma klass.

Också barn som lever i olika verkligheter möts i skolan. Det leder till förståelse och acceptans i samhället. Jag tror att vi aldrig kan över-skatta vikten av att alla barn och ungdomar får mötas i skolan.

Denna sammanhållna skola är en viktig princip, en grundläggande princip, för oss socialdemokrater. Trots detta kan vi se att det finns tecken på segregering i skolan. Problemet med denna segregering beror huvudsakligen på att vi har en bostadssegregering i vårt samhälle. Men under den moderata ledningen i Utbildningsdepartementet har man också av ideologiska skäl uppmuntrat en utveckling som i vissa avseenden har ökat problemet med segregering och ojämlikhet.

I ett antal kommuner har man infört ett s.k. skolpengssystem. Det har inneburit en lika stor prislapp på varje elev. Sedan har man låtit eleverna konkurrera på en fiktiv marknad. Det är alltså en marknad som i praktiken inte existerar på skolområdet.

Det systemet har inte tagit hänsyn till att elever är olika. Därför har det drabbat de elever som har de största behoven hårdast.

Det här systemet har i många kommuner lett till att Moderaterna har förlorat makten. Nu är det en ny regim som tar över och som håller på att avskaffa detta system och ersätta det med en rättvisare fördelning av pengar.

Vi vill att riksdagen skall underlätta denna omvandling genom att klart deklarera att pengarna och bidragen till skolan skall fördelas utifrån elevers och skolors olika behov.

Jag vill också svara Beatrice Ask att vi inte kommer att återinföra någon centralreglering av pengarnas fördelning till skolan. Kommuner-na har den friheten och klarar av den friheten. Det system som moderata kommunpolitiker har infört i vissa kommuner har också förlorat stort i de allmänna valen.

Vi vill förena valfrihet och rättvisa. Då måste möjligheten att välja skola – en kommunal skola eller en godkänd privat fristående skola – vara en viktig del av denna valfrihet. Det är också viktigt att sådana val som man gör på skolans område inte tvingas fram av att den närmaste skolan inte är tillräckligt bra eller av att privata skolor gynnas på de kommunala skolornas bekostnad.

Jag vill inte anklaga den tidigare regeringen för att försämra den kommunala skolan, men det finns tecken på att det bidragssystem som man införde för friskolorna har gynnat vissa fristående skolor oförtjänt mycket.

Vissa fristående skolor har fått en svår ekonomisk situation. Andra har fått det oförtjänt bra. I de fall det har skett en överkompensation har det, de facto, försvårat läget för de kommunala skolorna.

En huvuduppgift för oss är att utveckla den kommunala skolan så att den blir så bra att elever och föräldrar väljer den och att de där får möjlighet att vara med och påverka skolans verksamhet och profil.

När det gäller de privata, fristående skolorna skall vi komma ihåg att de utgör en mycket liten del av det samlade skolväsendet. De har dock en stor plats i debatten. Det finns en rad problem förbundna med tillväxten av de fristående skolorna. Samtidigt som privata, fristående skolor kan verka stimulerande på det totala skolväsendet finns det också en risk för ökad segregering, så att elever inte längre dagligen möts i skolan över klassgränser och religionsgränser. Detta är ett problem.

Den borgerliga regeringen har styrt de ekonomiska bidragen till dessa skolor på ett sätt som varit stelbent och som i vissa fall inneburit att pengar överförts från kommunala skolor till privata. Därför kommer det bidragssystemet att ändras.

Vår målsättning är att skapa ett bidragssystem för de fristående skolorna som tar hänsyn till de behov som de elever har som går i olika skolor och de åtaganden som olika skolor tar och som gör det möjligt att kombinera valfrihet med rättvisa. Det förutsätter att inga skolor har rätt att ta ut avgifter.

Det är också viktigt att kommunerna får en rimlig chans att ta ansvar för hela sitt skolväsende och har en möjlighet att utöva tillsyn över de privata skolor som finns inom deras område.

Det har ställts en del frågor till mig i debatten.

Jag skulle vilja kommentera frågan om att vi socialdemokrater skulle ge oss på de privata, fristående skolorna och skapa orimligt dåliga ekonomiska villkor. Vi har anklagats för det i debatten.

Jag tycker att vi skall komma ihåg att också kommunala skolor i dessa dagar har en mycket svår ekonomisk situation. Det finns en rad kommunala skolor som man tvingats lägga ned därför att pengarna inte räcker. Det är orimligt att skapa ett system som skulle skapa större garantier för privata, fristående skolor än de garantier en kommunal skola kan påräkna.

Beatrice Ask frågade mig när förslag kommer om bidragssystemet till skolan. Jag avser att ta itu med frågan om de fristående skolorna på så sätt att det blir en regel att kommunerna måste ta hänsyn till elever-

nas behov när man fördelar resurser till skolan. Förslaget kommer i budgetpropositionen.

Anf. 143 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! För att vi inte skall tala förbi varandra, Ylva Johansson, står Ylva Johansson fortfarande fast vid sitt uttalande om en justering från 85 till 75 % oavsett hur barnens behov kan vara? Eller är det ett antingen-eller? Och om hon tänker sig en möjlig nedjustering från 85 till 75 %, tänker hon kompensera friskolorna för momsen och pensionstillskotten?

Anf. 144 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Som jag deklarerat i en frågestund i riksdagen berör frågan om de fristående skolorna flera problem. Det gäller nivån på bidragen, det gäller rätten att ta ut avgifter, vilket jag tycker inte skall vara någon rätt. Det gäller kommunernas tillsynsansvar och det gäller att garantera de elever som väljer att gå i en fristående skola rimliga ekonomiska villkor med hänsyn tagen till de behov dessa elever har. Det finns en rad frågor som behöver ses över i ett sammanhang och jag är inte beredd att nu ge ett direkt svar på den frågan.

Anf. 145 BEATRICE ASK (m) replik:

Herr talman! Först och främst tycker jag det är bra att den nya skolministern talar om skolans inre arbete. Jag ställer helt upp på ambitionen att vi skall passa oss för pekpinnar. Skolministern kan i varje fall räkna med mitt stöd när det gäller att icke lägga sig i detaljer om vad skolorna håller på med.

Det är också det som gjort att den läroplan som vi beslutat om i riksdagen har tagits emot på ett positivt sätt.

Däremot skulle jag gärna vilja veta vad skolministern anser om den utvecklingsplan som ligger på riksdagens bord och i vilken mån man delar de synpunkter som finns i den om skolans inre arbete och var det finns avvikelser.

Jag tycker också att det vore intressant att veta om Ylva Johansson delar uppfattningen att slutsatsen om det inre arbetet och förändringarna kräver att vi tar krafttag och tittar på lärarutbildningarna.

När vi sedan talar om friskolor och annat är det svårt att se det positiva i den socialdemokratiska politiken. Partikamrater till skolministern har ju talat om att det nu skall ske "lagerrensning" och mycket annat, och det verkar ju vara en ganska tuff attityd.

Jag delar uppfattningen att friskolorna är relativt få. För gymnasieskolan satsar vi 44 miljarder kronor på de offentliga, medan så där 360 miljoner kronor går till de fristående. Det är klart en liten del. Men just därför att det är en liten del som utgör en dynamisk drivkraft och är betydelsefull för många människor är det oerhört viktigt att man hittar ett rättvist och bra system för att ge stöd till de skolorna.

Det vore också intressant att höra om skolministern, med anledning av att hon nu tänker införa förbud mot avgifter också tänker förbjuda föräldramedverkan i skolorna. Det är ju alternativet för en del föräldrar,

att de kan städa toaletter eller hjälpa till med något annat för att ekonomin skall gå runt.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Anf. 146 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Det är flera av Beatrice Asks partikamrater som har fört fram privatisering av skolor som ett egenändamål, som ett mål i sig. Jag tror det är ett oerhört allvarligt fel att se på skolan på det sättet.

Därför är det viktigt att vi ser på innehållet i skolan, och inte ser på formen på det sätt som jag anser att den tidigare regimen har gjort. Man uppmuntrade en privat form i skolan som ett egenvärde. Jag kan inte se det egenvärdet.

När det gäller föräldramedverkan är det självklart så, att föräldramedverkan inte skall vara kopplad med ett ekonomiskt bidrag som man är tvungen att ge till skolorna.

Anf. 147 BEATRICE ASK (m) replik:

Herr talman! Jag delar själv uppfattningen att det är innehållet som skall styra. Skall jag tolka det som att skolministern anser att skolor som uppfyller bestämda kvalitetskrav, som motsvarar den offentliga skolan i den delen, också skall ha en rätt att få offentligt bidrag?

När det gäller avgifterna var det inte så att jag ansåg att det skall vara en koppling. Om en skola förhindras att ta emot elevavgifter kan det vara nödvändigt att kräva att föräldrar som sätter sina barn i en sådan skola arbetar i köket en dag, städar toaletter eller gör något annat. Min fråga var: Kommer skolministern i konsekvens och logik med förbudet mot avgifter också att förbjuda den här typen av föräldramedverkan i skolans verksamhet?

Anf. 148 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! När det gäller föräldramedverkan i skolan är det självklart ingen ambition att förbjuda någon som helst föräldramedverkan i praktiskt arbete i skolan. Men det är också viktigt att poängtera att ingen skola får ställa den sortens krav för att eleverna skall ha tillgång till den skolan.

De kommunala skolorna har ingen möjlighet att ta ut avgifter. De lever också under svåra ekonomiska förhållanden. I det avseendet kan man inte öppna för vissa skolor, de privata skolorna, att ta in avgifter eller ställa särskilda krav på arbetsinsatser från föräldrarna.

Sedan är det självklart en positiv utveckling om föräldrar och elever deltar på flera sätt i skolans arbete.

Anf. 149 INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta" – i många olika sammanhang har jag citerat ovantående rader. Lika många gånger har jag fått frågan: Var finns dessa tänkvärda rader? I läroplanen för den obligatoriska skolan?

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Kunskapen om vad som står i läroplanen är bristfällig. Läroplanen är en tämligen oläst bok. Ändå finns här vår gemensamma grundsyn på hur ett demokratiskt samhälle skall fungera. Här ges tydliga anvisningar om hur undervisningen skall bedrivas för att eleverna senare skall fungera i ett ständigt föränderligt samhälle.

Läroplanen för den obligatoriska skolan, LPO 94, är en komprimerad och tydlig läroplan. Detta är bra. Läroplanen skall vara en lättläst bok tillgänglig för alla. Den skall vara ett dagligt levande instrument för alla som nyttjar den. Den skall vara klart kopplad till den enskilda skolans arbetsplan, där lärare och elever beskriver hur läroplanens mål skall uppnås.

Därför är det med stor tillfredsställelse vi kan konstatera att runt om i vårt land pågår ett intensivt arbete med att bearbeta och utforma lokala skolplaner. I många skolor samlas lärare på låg-, mellan- och högstadierna för att tillsammans fundera över läroplansmål och kursplansmål. De lägger grunden till en 1-9-skola, där elevens behov kommer att styra, inte stadietillhörigheten. Förutsättningarna för ett samarbete i årskurserna 1-9 är givetvis oerhört skiftande beroende på kommunens fysiska struktur. Det är mycket glädjande med de 1-9-skolor som byggs. Men jag har också stor förståelse för de kommuner som inte har råd med detta byggande. Jag vill däremot understryka att riksdagens intention inte har varit att framtidens skola skall vara en 1-5- och 6-9-skola.

Ansvar för att läroplanen efterföljs vilar på kommunerna. Det är kommunerna som svarar för genomförandet av verksamheten och dessutom för en väsentlig del av finansieringen. Eftersom jag har varit kommunpolitiker i många år har jag god kunskap om kommunernas ekonomi. Som riksdagsledamot har jag även god kunskap om statens ekonomi. Därmed kan jag konstatera att det inte kommer att regna manna över kommunerna, även om jag så önskar det. Det är därför en skyldighet för kommunens politiker att rättvist fördela de medel kommunen har tillgång till. I den kommunala skolplanen skall klart anges hur många skolor kommunen har möjlighet och råd att bedriva, hur mycket medel skolan skall få för att uppfylla målen i läroplanen. Det är mål om individualisering och rätten till god undervisning för alla barn efter varje barns behov.

Kommunen har ansvaret för att alla barn och unga erbjuds en likvärdig utbildning. Läroplanskommitténs intention var att avstämningen i årskurs 5 bl.a. skulle vara en form av garanti för eleven, så att eleven får de resurser den behöver. Detta var en bra intention. Tyvärr blev avstämningen mer en ämnesavstämning snarare än resursavstämning.

Den långsiktiga planeringen i den kommunala skolplanen skall ge trygghet för kommuninvånarna. Det är den kommunala skolplanen som skall förverkliga de nationella målen.

Trygghet och stabilitet är också viktigt i det utvecklingsarbete som pågår i våra skolor. Socialdemokraterna kommer därför inte att i nuläget göra förändringar i läroplan, timplan och kursplan – med ett eventuellt undantag, dvs. en kursplan i svenska 2. Vi har inte ändrat vår uppfattning i vissa timplanefrågor m.m. från våra reservationer i betän-

kandet 1993/94:UbU1. Men vår bedömning är att om vi i dag inför förändringar kommer dessa att göra mer skada än nytta, då skolorna befinner sig mitt uppe i förändringsarbetet.

Vi understryker vikten av att utskottet kontinuerligt kommer att följa utvärderingen av den nya läroplanen. Vi ser utvärderingen av timplan, rektorsroll, PRAO, arbetsformer och arbetssätt, fördjupat elev- och föräldrainflytande som synnerligt angelägen. Skolministern kommer inom kort att presentera ett nytt förslag till betygssystem där också utvecklingssamtal och nationella prov kommer att beröras.

Herr talman! Jag avslutar mitt anförande med några ord till dem som verkligen berörs. Elever och lärare är inte här i dag, men ta till vara möjligheten att förändra och förbättra skolan! Målet för oss är en skola för alla. Lycka till!

Anf. 150 ULF MELIN (m):

Herr talman! Först och främst vill jag hälsa utbildningsministern och skolministern välkomna i sina nya uppgifter.

Vi har gått från en regelstyrd till en målstyrd skola. Det har varit en process och utveckling som var och är nödvändig. Detta skapar och ger stora möjligheter för dem som är verksamma i skolan, dvs. elever, lärare och skollärare.

Den borgerliga regeringen lade en yttre och en inre ram för skolan genom ett antal viktiga propositioner och beslut i riksdagen. Jag tänker närmast på läroplaner, timplaner och kursplaner, både för det obligatoriska och det frivilliga skolväsendet. Vi likställde de fristående och offentliga skolorna, och vi vidgade valfriheten i skolan. Det är reformer som har skapat en sjudande aktivitet i våra kommuner.

Framtidens arbetsliv kommer att ställa större krav på dem som lämnar skolan. Det gäller t.ex. färdigheter i matematik, kunskaper i det egna språket och främmande språk och kunskaper i informationsteknologi. Arbetslivet kräver att de som lämnar skolan har både allmän och särskild kunskap och kompetens. Skolan skall ge grunden för ett livslångt lärande. Det ställer naturligtvis stora krav på skolan. Det ställer krav på elever och lärare.

Vi ser nu en spännande utveckling i gymnasieskolan. Den kursutformade gymnasieskolan utvecklas alltmer. Möjligheterna till specialisering ökar ytterligare med hjälp av den kursutformade gymnasieskolan. Kommunerna kan erbjuda utbildningspaket i form av specialutformade program med andra utbildningskombinationer än inom de nationella programmen.

En mer kursutformad gymnasieskola ger eleverna ökad frihet att påverka sin utbildning och skolorna bättre möjligheter att successivt och i takt med arbetslivets förändrade behov förnya utbildningen genom att byta ut kurser. Kommunerna kan profilera sin utbildning mot det lokala arbetslivets behov, och eleverna kan kombinera studieförberedande och yrkesförberedande kurser i högre utsträckning än tidigare. Däremot skall basen av kärnämnen ligga fast.

Med en mer omfattande kursutformning skapas också större möjligheter för elever med olika svårigheter. Det går att på ett bättre sätt

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

fånga och ta till vara den enskilda elevens intressen. Det är viktigt att den utvecklingen får fortsätta. Jag hoppas att Socialdemokraterna och skolministern kommer att främja och stimulera kursutformningen i stället för att stjälpa den. I det sammanhanget vill jag fråga skolministern vad hon avser att göra med den kursutformade gymnasieskolan. När läroplanen behandlades i riksdagen gav Socialdemokraterna ett annat budskap och reserverade sig i fråga om kursutformningen i gymnasieskolan.

Den borgerliga regeringen gav kommuner och landsting möjlighet att lägga ut hela eller delar av gymnasieutbildningen på entreprenad. Det finns kvalitetsfördelar med detta. Bl.a. kan skolan få tillgång till modern utrustning och expertis. Det gäller inom de program och kurser där den tekniska utvecklingen är snabb. Det gäller också delar av det estetiska programmet.

Även här vill jag fråga skolministern om Socialdemokraterna kommer att riva upp möjligheten för kommuner och landsting att lägga ut hela eller delar av undervisningen på entreprenad och möjligheten att anlita expertis.

Det råder problem med att rekrytera elever till det naturvetenskapliga programmet och industriprogrammet. Så har det varit i flera år. Det är problem som måste lösas. Här gäller det att tidigt i grundskolan fånga pojkars och flickors tekniska intresse. Det är för sent att börja med ämnet teknik på högstadiet.

Om fler elever skall rekryteras till dessa program måste teknikämnen påbörjas tidigare i grundskolan. En annan modell är att kombinera det naturvetenskapliga programmet med industriprogrammet. Ett bra exempel på detta är industrigymnasierna på Volvo i Skövde och ABB i Västerås. De är fristående skolor. De har lyckats rekrytera elever med bra betyg till sina utbildningar. Eleverna får betydligt mer undervisning räknat i både tid och poäng genom att eleverna också får läsa delar av det naturvetenskapliga programmet och ekonomi.

I regeringsförklaringen sades det att skolpengen skulle avskaffas. Såvitt jag förstår gäller det stödet till de fristående skolorna. Men därefter har skolministern i ett antal turer försökt förklara vad hon och regeringen egentligen menar med det som sägs i regeringsförklaringen – om det gäller bidragsnivån eller om det gäller ett avskaffande. Debatten har hittills bara handlat om fristående skolor på grundskolenivå. Min fråga till Ylva Johansson är: Hur tänker Ylva Johansson förfara med exempelvis de fristående gymnasieskolorna i Skövde och i Västerås? Skall de avvecklas eller utvecklas?

Anf. 151 JAN BJÖRKMAN (s):

Herr talman! Det är nu drygt tre år sedan riksdagen fattade beslut om den reformerade gymnasieskolan. Genom besluten ersattes de dåvarande linjerna och specialkurserna av en treårig utbildning i form av nationella program. Nästan alla gymnasieelever som i höst påbörjat sin gymnasieutbildning har gjort det inom de treåriga programmen.

Detta har de gjort trots att den borgerliga regeringen i inledningen av förra valperioden skapade en osäkerhet hos landets kommuner om

genomförandet. Ett antal elever fick därmed i onödan en mindre tidsenlig utbildning. Det är viktigt att dessa elever med tvåårig utbildning erbjuds att komplettera sin utbildning genom ett tredje år i gymnasieskolan.

Genom den nya flexibla gymnasieskolan ges eleverna kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för var en som samhällsmedborgare. Dessa kunskaper och färdigheter ligger också som grund för en fortsatt utbildning. Det är viktigt i det snabbt föränderliga samhälle som vi lever i att eleverna ges beredskap att möta ett föränderligt arbetsliv. Det är viktigt med en förmåga hos den enskilde att kunna påverka både samhälle och arbetsliv.

Den borgerliga regeringen har genomfört ett antal förändringar av gymnasiereformen. Vissa av dessa har vi socialdemokrater varit överens med den borgerliga regeringen om, medan vi har kritiserat andra.

Vi socialdemokrater har tidigare i denna kammare uttryckt vårt ogillande av det sätt som den förra regeringen hanterat gymnasieskolan när det gäller kursutformningen. Kursutformningen genomfördes i sin fulla bredd utan tillräckligt utvecklingsarbete och med en risk för stark centralstyrning.

Det är därför glädjande att riksdagen på socialdemokratiskt initiativ beslutat att tillsätta en parlamentarisk kommitté för att följa den pågående utvecklingen i gymnasieskolan.

Det är heller inte okänt att den förändring som gjorts av lärlingsutbildningen var till det sämre, enligt vår bedömning. Den 1 juli 1992 infördes den nya lärlingsutbildningen med bara ett begränsat ansvar för skolan. Detta skedde trots att det fanns en väl fungerande lärlingsutbildning.

I sin rapport "Bildn av skolan" redovisar också Skolverket att lärlingsutbildningen i stort sett försvunnit efter förändringen. Utbildningen finns endast i ett fåtal större och mellanstora kommuner. Det är därför angeläget att belysa effekterna av den minskade lärlingsutbildningen och ge möjlighet till nya ställningstaganden.

Ett annat avsteg från gymnasiereformen är beslutet att lägga ut stora delar av gymnasieutbildningen på entreprenad – privata intressen – som Ulf Melin var inne på. Frågan har stor principiell betydelse och konsekvenserna belystes inte tillräckligt före beslut trots påpekanden från flera remissinstanser. Dessutom saknas kravet på lärarbehörighet vid undervisning på entreprenad.

Just lärarbehörigheten är ett av de viktigaste och främsta kvalitetskraven som anges i skollagen och en av de viktigaste förutsättningarna för att garantera en likvärdig utbildningskvalitet i landet. Lärarutbildningen ger ämneskunskaper, liksom metodiska och pedagogiska kunskaper. Dessutom ställer det elevvårdandet arbetet stora krav på lärarens utbildning även på detta område.

Entreprenadverksamheten kan dessutom försvåra den strävan till integration mellan teoretiska och yrkesinriktade delar av gymnasieskolan som pågått, och som förstärkts ytterligare i den nya gymnasieskolans program. Möjligheten att lägga ut utbildning på entreprenad behöver därför ses över.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Låt mig också säga att vi varit överens om behovet av att följa hur den nya gymnasieskolan svarar mot flickors och pojkars val och arbetslivets behov, liksom utvecklingen inom industri- och naturvetenskapsprogrammen.

Behovet av utbildade inom detta senare område är stort, och en bred rekrytering av elever till dessa program är nödvändig om den högre utbildningen skall kunna få tillräckligt rekryteringsunderlag och täcka arbetslivets behov. I detta sammanhang finns det också anledning att peka på att antalet friskolor nu ökar även på gymnasienivå, framför allt när det gäller s.k. industriskolor, som Ulf Melin nämnde. Konsekvenserna av denna utveckling är inte belysta vare sig då det gäller valmöjligheter för elever eller då det gäller den kommunala gymnasieskolan.

Från olika håll har synpunkter framförts på de yrkesförberedande programmen. Synpunkterna har ofta speglat en oro inför vissa elevers möjligheter att klara de teoretiska ämnena. Det gäller att ge dessa ungdomar möjligheter att ta sig in i gymnasiearbetet på ett stimulerande sätt. Det är angeläget att särskild uppmärksamhet ägnas åt metodutveckling av undervisningen på de yrkesförberedande utbildningarna.

Det individuella programmet och hur det fungerar behöver också belysas. Det kan ske inom ramen för den befintliga parlamentariska kommittén.

När höstterminen startade kom också svårigheterna med det nya betygssystemet. Våra varningar för problem med kursutformning och nytt betygssystem har besannats. Många har tyckt att kriterierna är ottydliga och att det varit svårt att sätta rättvisa betyg. Ord som kaos har använts som en vanlig beskrivning av läget. För detta vilar ansvaret tungt på den borgerliga regeringen. Vår avsikt är dock inte att förändra betygssystemet, utan det skolorna behöver mest just nu är arbetsro, snarare än nya beslut, när det gäller betygen. Departementet har lovat att omedelbart ta itu med att reda ut hur det nya betygssystemet skall användas för att avgöra vilka som skall kunna komma in på högskola. I dag är det oklart hur betygen skall användas som urvalskriterium.

Herr talman! Jag vill bara säga några ord om vuxenutbildningen. För oss socialdemokrater är vuxenutbildningen oerhört viktig. Vi presenterade också under vårriksdagen ett program för ett nationellt kunskaps- och kompetenslyft. Dessutom beslutade riksdagen om en bred översyn av hela vuxenutbildningsområdet. Det betonades att vuxenutbildningen inte kan begränsas till det snäva yrkesperspektivet utan att vuxenutbildning även skall stärka medborgarnas möjlighet att delta i ett social, kulturellt och politiskt liv och bidra till att överbrygga utbildnings- och klassklyftor. Detta är bra och ger oss anledning att återkomma till detta ämne.

Anf. 152 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Jag vore tacksam om Jan Björkman i sin replik kunde ge svar på de tre frågor som jag och väldigt många av dem som är verksamma i skolan är intresserade av och som vi vill ha besked på.

Min första fråga är: Hur kommer Socialdemokraterna att förfara när det gäller utvecklingen av den kursutformade gymnasieskolan? Kommer man att stimulera kursutformningen, eller kommer man att bromsa upp den utvecklingen?

Min andra fråga är: Kommer kommunerna och landstinget att lägga ut utbildning på entreprenad? Jan Björkman talar om kvalitet. Och det är precis det som det handlar om. Vi alla har ansvar att se till att ungdomarna får en bra utbildning med hög kvalitet och som gör att de kan få bra arbete. Det är då viktigt att man kan lägga ut utbildning på entreprenad. Se bara hur snabb utvecklingen är på ett antal områden! Tag elektronik och media som exempel. Hur kan någon tro att lärarna kan hänga med i den utvecklingen, framför allt med hänsyn tagen till den lärarutbildning och den brist på fortbildning och uppdatering som råder i dag? Det skulle jag vilja ha reda på.

Min tredje fråga är: Hur kommer ni socialdemokrater att göra med de fristående skolorna på gymnasienivå? Skall ni avveckla systemet eller skall ni utveckla det? Det är ju samma förhållande där. Industrigymnasierna har ju varit föregångare när det gäller att se till att kombinera tekniska, teoretiska och yrkesinriktade ämnen. Framför allt har man lyckats locka många ungdomar att söka till dessa utbildningar. Det offentliga skolväsendet med sin gymnasieskola har faktiskt inte lyckats med det. Tvärtom är det stora problem med att locka elever både till det naturvetenskapliga programmet och till industriprogrammet.

Anf. 153 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Ulf Melin vet mycket väl att vi socialdemokrater inte har kritiserat kursutformningen som princip. Den fanns aviserad redan i Göran Perssons proposition om "växa med kunskaper". Jag sade att vi kritiserat att systemet genomförts utan analyser och utan egentligt utvecklingsarbete. Vi har dessutom kritiserat den centralstyrda modell för kursutformning som den borgerliga regeringen valde; centralt styckar man upp ämnen i små sjok och lägger betygskriterier ovanpå det. Vi varnade för riskerna med det systemet. Den borgerliga regeringen ställde dessutom riksdagen inför fullbordat faktum när det gäller kursutformningen.

Det är klart att vi inte kan behandla skolväsendet hur som helst. Vi är ju i en utvecklingsfas när det gäller kursutformningen. Riksdagen har dessutom, för att följa utvecklingen, på socialdemokratiskt initiativ beslutat om en grupp som skall följa kursutformningen. Den gruppen måste nu få verka, innan vi drar några nya slutsatser.

Vår grundsyn på entreprenader redovisade jag i mitt huvudanförande. Jag tycker att en rimlig utgångspunkt för skolan och för oss som politiker är att ansvaret för utbildningen skall ligga på skolan. Det har varit och kommer att vara vår inställning.

Vi har inte sagt att skolpengen skall avskaffas i industriskolorna, utan vi har ställt upp på ett system med fristående gymnasieskolor. Jag har inte sett att någon har sagt att vi skall avskaffa det.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Anf. 154 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Det står i regeringsförklaringen att skolpengen skall avskaffas. Innebär det att skyldigheten för kommunerna att ge pengar till de fristående gymnasieskolorna också avskaffas? Det var därför jag ställde frågan.

Det är bra att vi fått beskedet att åtminstone de får fortsätta med de villkor som gäller i dag. Det blir de nog väldigt tacksamma och glada över.

Sedan skulle jag faktiskt vilja ha besked om hur ni tänker göra när det gäller entreprenader. Det kan vara intressant att Socialdemokraterna har en principiell syn, men mera intressant är trots allt vad ni kommer att göra. Även för de kommuner och landsting som har lagt ut utbildning på entreprenad är det väl viktigt att få veta detta.

Så till frågan om kursutformningen. Den borgerliga regeringen tillsatte faktiskt en arbetsgrupp tämligen omgående som skulle följa kursutformningen och den utveckling som sker ute i kommunerna. Man har också gjort analyser. Vi har fått skrifter om detta, och jag tror att Jan Björkman också har läst dem.

Sedan är det bra, tycker jag, att vi har fått en parlamentarisk grupp som också följer detta. Det är bra att även Socialdemokraterna får kunskap om vad kursutformning innebär. Jag upplevde när vi diskuterade detta i utskottet, att det fanns stora brister i det partiet i fråga om just kännedom om vad kursutformning är för någonting.

Så till talet om att vi har en massa kurser, osv. Faktum är att i det gamla linjesystemet, den gamla gymnasieskolan, fanns ungefär 500 olika kurser, ämnen, påbyggnadsutbildningar, etc. Så det där är faktiskt inget nytt.

Betygssystemet, slutligen. Jag tycker att Socialdemokraterna borde vara tacksamma för att vi har sett till att det finns ett betygssystem som just är anpassat till den gymnasieskola som riksdagen fattade beslut om 1991. Det är alltså inte en dag för tidigt att vi såg till att det kom till stånd.

Anf. 155 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Vad beträffar industriskolorna eller de fristående gymnasieskolorna tycker jag att det är rimligt, när man går in i ett nytt system, att man tittar på vilka effekterna av det blir. Jag vill säga till Ulf Melin att det räcker inte att vi hittar ett bra utbildningssystem för vissa, utan vi måste hitta ett bra utbildningssystem för alla. Det måste vara utgångspunkten, och det är den i vart fall för oss socialdemokrater.

Med skolpengen till de fristående gymnasieskolorna är det som i fråga om de fristående grundskolorna. Vi har inte sagt att de inte skall ha bidrag, utan det vi har vänt oss mot är schabloniseringen i bidragssystemet, att man utgår ifrån att alla elever är likadana och har samma behov.

När det gäller kursutformningen är det sant att det fanns en grupp i departementet, men det som inträffade var ju att man inte avvaktade resultatet av gruppens arbete, utan man gick före och fattade beslut

innan man hade fått konsekvenserna klarlagda. Det var detta vår kritik riktades mot.

Brister i fråga om vad kursutformning är för någonting kanske det fanns på den socialdemokratiska sidan, men dem delade vi i så fall broderligt och systerligt med den borgerliga gruppen. I vart fall hade ni mycket svårt att fästa ner på papper vad kursutformning innebär. Vi begärde ju det när det fördes resonemang i utskottet. Så bristerna därvidlag får vi ta på oss ett gemensamt ansvar för.

Slutligen vill jag säga att jag tycker att det är rimligt att vi nu får chansen att se över effekterna av entreprenadssystemet och ta ställning till vilka nya beslut som behöver fattas, med utgångspunkt i de invändningar som vi har framfört mot systemet och de brister som finns i det.

Anf. 156 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Efter dagens debatt vore det intressant att höra en debatt mellan Ylva Johansson å ena sidan och diverse socialdemokrater å den andra om huruvida stödet till friskolorna skall vara schabloniserat eller inte. Var så god, talarstolen är er! Jag skänker er all den tid som jag har antecknat mig för, om ni vore beredda att upplyfta kammaren med ett sådant meningsutbyte.

Jag ser att ingen anmäler sig till detta erbjudande.

Herr talman! De tre gångna åren har varit tre år av förnyelse inom den högre utbildningen och forskningen.

För det första har universiteten och högskolorna frigjorts från statligt detaljinflytande. Det gör universiteten och högskolorna bättre rustade att vara centra för kritiskt tänkande. Det vidgar demokratin, men dessutom får universiteten och högskolorna större möjligheter att svara mot de nya men mycket oförutsebara krav som kunskapsexplosionen ställer.

För det andra har universiteten och högskolorna byggts ut efter mer än ett årtionde av socialdemokratiskt sovande på söta örat. 30 % fler studenter får numera möjlighet att genomgå högre utbildning än 1991. Vi börjar nu komma ifatt det vi tidigare halkat efter.

För det tredje har forskningen fått nya utvecklingsmöjligheter. Det innebär nya resurser av betydande storleksordning men också flera finansärer med större oberoende. Det gör vårt land bättre rustat att stå i den kunskapsmässiga frontlinjen.

Jag såg härförliden en tidningsartikel så långt bort som från Australien, där man underströk att skulle det finnas ett världsmästerskap i forskning, skulle Sverige numera komma som nummer ett, med USA och Japan närmast efter.

Herr talman! Jag tänkte här och nu i alla delar kommentera vad regeringen hittills sagt och gjort på detta stora område.

Låt mig bara nöja mig med att konstatera att utbildningsministern inte direkt visat prov på insikt och förståelse för det fria och oberoende kunskapssökandet. Likt en elefant i en porslinsbutik har han i uttalanden och intervjuer signalerat om återtag till statsinflytande och politisk marknad.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Av en sådan politik kommer Sverige som industri- men också kulturnation att ta skada. Till allt detta ber jag, herr talman, att få återkomma i senare debatter. Här och nu skulle jag i stället vilja koncentrera mig på forskningen.

I regeringsförklaringen från denna talarstol sade Ingvar Carlsson för bara några veckor sedan att regeringen hade för avsikt att satsa på forskningen. För många av oss som tycker på samma sätt lät regeringsförklaringens ord uppmuntrande.

Bläcket på regeringsförklaringen hade emellertid inte hunnit torka förrän detta uttalande bytts mot beskedet att regeringen avser att banta bort 1,5–2 miljarder kronor från forskningen. Helst skall det ske genom att man lyckas dra in de fonder för forskningsfinansiering som inrättades under den tidigare treårsperioden. Går inte det, skall bantningen i stället tas via budgeten.

Herr talman! Det beskedet går tvärt emot vad den nuvarande utrikesministern Lena Hjelm-Wallén anförde i tidningsartikel efter tidningsartikel inför valet den 18 september. Alla insinuationer om att regeringen i en socialdemokratisk tappning skulle banta forskningen var överkliga och felaktiga. Nu vet vi hur mycket den etik är värd som dagens utrikesminister i opposition var beredd att visa upp.

Herr talman! Utbildningsminister Carl Tham förbereder av dessa uttalanden att döma den största forskningsnedskärning Sverige har genomgått i modern tid. När den nuvarande regeringen i opposition sade nej till att upprätta nya forskningsstiftelser, hade man åtminstone klarsynen att vilja säga att man då i stället skulle satsa budgetmedel. Nu har av alltsammans blivit en ren och skär besparing.

Nu gäller det alltså nedskärningar till varje pris. Det kommer att drabba den humanistisk-kulturvetskapliga forskningen, det forskningsområde som under de gångna tre åren har fått den största förstärkningen av alla forskningsområden. Det kommer att drabba möjligheterna till ny kulturell utveckling. Det kommer att drabba den strategiska forskning inom teknik och naturvetenskap som Sverige är beroende av för att kunna hävda sig som en modern industrination. Det kommer att drabba den strategiska forskningen inom miljöområdet, inklusive transportsystemen. Det kommer att drabba de nya satsningarna för internationellt utbyte. Inte minst kommer det att drabba möjligheterna att med nya doktorandtjänster finansiera flera unga människors strävande efter den allra högsta kunskapen. Det kommer, herr talman, att drabba de förslag som den förra regeringens IT-kommission presenterade för att med informationsteknologins hjälp förnya skolundervisningen.

Jag har, herr talman, två frågor till utbildningsministern. För det första: Törs Carl Tham här och nu mot denna bakgrund återupprepa regeringsdeklarationens ord om att regeringen förbereder en stor satsning på forskningen? För det andra: Hur skall nedskärningen av forskningen gå till om Carl Tham inte lyckas avveckla de forskningsstiftelser han uppenbarligen så gärna vill se försvinna? Är det forskningsråden, som svarar för grundforskningen, som skall drabbas? Är det fakultetsanslagen, Naturvårdsverkets miljöforskning, socialvetenskaplig

forskning, NUTEK:s teknikforskning, eller vad är det? Med vilken metod avser regeringen att banta bort de viktigaste framtidsinvesteringar Sverige har?

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Anf. 157 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Folkpartiet har under den gångna mandatperioden varit med och fört en offensiv politik för högre utbildning och forskning. Vi ser på förändringarna med stolthet och gillande i alla väsentligheter. Högskolepolitiken uppfyller i huvuddrag vad Folkpartiet fört fram tidigare i motioner, landsmötesbeslut och programskrifter.

Det var angeläget att se över och förnya högskolelag och förordning liksom systemet för antagning och högskolans inre organisation. Det var angeläget att betona vikten av kvalitet och kvalitetssäkring, öka dimensioneringen och sätta studenten i centrum. Likaså var det nödvändigt att ge de nya regionala högskolorna resurser att höja sin lärar-kompetens och till forskningsstöd.

Vi har också givit högskolorna ett tydligt ansvar för regionens högre utbildning, för distansutbildning och för forskningsinformation ut i samhället.

Förändringarna *har* satt studenten i centrum, helt i Grundbultens anda – den utredning om grundutbildning som leddes av Håkan Westling. Jag tror t.ex. inte att Lunds universitet hade inlett en kampanj under namnet "Studenten i centrum" utan detta – en kampanj med målet att få en perspektivförskjutning till stånd på institutioner och fakulteter, för att sätta studenten i centrum. Jag tror inte heller att flera högskolor hade inrättat avdelningar för studentservice i sina organisationer.

Den politiken, med en dimensionsökning, vill Folkpartiet fortsätta. Vi vill se en fortsatt satsning på fler platser inom högskolan. På sikt menar vi att 50 % av dem som går ut gymnasiet skall ha plats på högskola eller universitet. Men det kräver i gengäld en väl genomtänkt strategi vad gäller antalet professorer, lärar-kompetens, handledning, doktorandtjänster, lokaler och utrustning och också vad gäller samarbete och informationsutbyte till och från det omgivande samhället.

I vad jag sagt ingår också att man på högskolan måste vara tydlig om de värden högskolan står för och de värden man vill plantera in i unga människor. Det gäller självfallet kunskaper av högsta klass och en lust att lära vidare för hela livet. Det gäller också att plantera civilt förhållningssätt genom att aktivt stödja och söka uppmuntra konstruktiv kritik och ifrågasättande av dagens sanningar samt att ge studenterna ett fördjupat samhällsansvar både nationellt och globalt.

Den borgerliga regeringen betonade också jämställdhet som en kvalitetsfråga och genomförde ett tiopunktsprogram för jämställdhet. Det står också i den nya högskolelagens § 5 att all verksamhet i högskolan skall genomsyras av jämställdhet. Jag menar att utbildningsministern är på rätt spår när han vill vara med och ytterligare förverkliga en rejäl jämställdhet och minska den manliga maktdominansen. Jag glädde mig åt att utbildningsministern i frågedebatten tydligt sade att han ser jämställdheten som en kvalitetsfråga.

Men vi kan göra mer. Folkpartiet anser att alla universitet och högskolor bör åläggas att se över sina interna beslutsorgan för att leva upp till högskolelagens jämställdhetsparagraf t.ex. vid sakkunnigtillsättningar och i tjänsteförslagsnämnder. Minst en sakkunnig skall vara kvinna, om hon så skall hämtas från Nya Zeeland eller något annat avlägset land. Vi anser att vardera könet skall finnas med minst 40 % i tjänsteförslagsnämnderna inom fem år. Även privata stiftelsehögskolor bör uppmanas att sträva efter dessa mål.

Vi anser också att § 9, jämställdhetslagen, bör ändras. Som den nu är skriven ger den med ena handen i första stycket och tar tillbaka med andra handen i andra stycket. Detta visades tydligt vid ett överklagande under sommaren.

Andelen kvinnliga professorer måste öka. Om alla tillsättningar av lektorat och professurer skall belysas av både män och kvinnor som sakkunniga räcker inte de knappa sex procenten kvinnliga professorer till. De riskerar att slitas ut och inte få tid till att visa sig och undervisa i grundutbildningen, till sin egen forskning och till sin egen ämnesutveckling.

Vi har noterat med intresse att utbildningsministern söker efter kvinnor som kommit på andra plats vid professorstillsättningar. Låt mig försäkra att han kan lära sig oerhört mycket genom att i detalj följa ett tillsättningsärende och överklagande – lärdomar som kan användas till att plocka bort de värsta stenarna på kvinnornas väg.

Folkpartiet anser att det är ett rimligt mål att minst 20 % av de professorer som utses fram till sekelskiftet är kvinnor.

Det friare antagningssystemet har kritiserats. Jag delar kritiken mot t.ex. Lunds universitet. Det är faktiskt pinsamt att ett stort universitet inte tar reda på hur den nya gymnasieskolan är organiserad eller hur det nya betygssystemet fungerar innan man beslutar sig för nya regler. Men det viktiga är ju att man i Lund nu lär sig något av sitt misstag och av protesterna och i fortsättningen samarbetar med omgivande gymnasier. Jag är nämligen övertygad om att det går att kombinera rättssäkerhet för studenterna och utrymme för enskilda högskolor att profilera sitt antagningssystem. Två bra exempel är de system för antagning av läkarstuderande som används i Linköping och på Karolinska.

Anf. 158 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Herr talman! Det råder sedan många år en allmän enighet i Sverige om utbildningens och forskningens stora betydelse för samhällsutvecklingen och för den enskilde. En god utbildning och en hög kunskapsnivå i samhället är av avgörande betydelse för ekonomisk utveckling och för ekonomiska och sociala framsteg. I utvecklingssammanhang talar ekonomerna när det gäller fattiga länder om investeringar i humankapitalet. Det låter litet teknokratiskt, men det är naturligtvis en riktig iakttagelse att sådana investeringar är väl så viktiga – många gånger viktigare – än investeringar i det fysiska kapitalet, dvs. i vägar, maskiner, broar osv.

Det gäller också för ett utvecklat land som Sverige. Forskare har pekat på att om man också räknar satsningar på utbildning som inves-

teringar skulle det höja investeringskvoten i vårt samhälle med ca 5–7 %, bara som ett exempel.

Utbildning och ökad kunskap är också ett värde i sig. Det är en kulturfunktion. Det hör ihop med en strävan att vidga människors livschanser och människors möjligheter i livet när det gäller yrke och till egen utveckling, ökad självförståelse och ökad samhällelig självförståelse. Det råder en ganska allmän enighet om detta. Det tror jag att man kan säga. Det råder också många gånger en enighet om de praktiska tagen.

Jag vill gärna utnyttja detta tillfälle att säga att en hel del av det som har åstadkommit på den högre utbildningens område under den tidigare regeringen har varit bra, även om jag också vill påpeka att t.ex. utredningen Grundbulten och de första dimensioneringsbesluten som expanderade högskolan åstadkoms på initiativ av den dåvarande socialdemokratiska regeringen.

Men det är också klart att det här finns skillnader i synsätt, skillnader som även har ideologiska aspekter. Min företrädare i detta ämbete talade gärna när det gällde den högre utbildningen i termer av konkurrens, spjutspetsar och marknad. Jag vill snarare betona bredden, samverkan och det offentliga ansvarstagandet.

Jag vill också mycket starkt betona även den högre utbildningens betydelse när det gäller att utveckla och befästa vår demokrati och att främja jämlikheten.

Det är dessutom så – och det har varit en ganska försummad aspekt i den tidigare regeringens politik – att den sociala segregationen i tillträdet till den högre utbildningen fortfarande är betydande. Det har skett framsteg under en följd av år. Men det är fortfarande stora skillnader mellan ungdomar som kommer från föräldrahem med bättre utbildning och bättre inkomst och de som kommer från hem med lägre inkomst och lägre utbildning.

Denna sociala segregation måste vi försöka bryta och pressa tillbaka. Då är naturligtvis det som vi har kallat för det nationella kunskapslyftet kolossalt viktigt. Det har att göra med det livslånga lärandet, eller den återkommande utbildningen, som det tidigare kallades. Det har viktiga följder både på kort och lång sikt.

På kort sikt handlar det om att vidga möjligheterna för ungdomar, inte minst arbetslösa ungdomar, och äldre som inte har någon utbildning ovan gymnasiet eller ens ovan grundskolan att skaffa sig kompletterande utbildning. Regeringen kommer i propositioner att vidga möjligheten till sådan utbildning.

Men detta har också en långsiktig aspekt. Det har att göra med vuxenutbildningens utveckling och folkbildning. Folkbildningen är ett mycket värdefullt komplement till den allmänna vuxenutbildningen. Den gör stora insatser i arbetet med att höja kunskapsnivån i samhället, ofta i naturlig samverkan med det allmänna skolväsendet.

Genom möjligheten till individuellt anpassade studiegångar, deltagarinflytande och flexibla pedagogiska utbildningsformer betyder folkbildningen mycket. Vi vill satsa på folkbildningen.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Vi måste också titta på de studiesociala frågorna. Där är det nu viktigt att komma igång med arbetet med översynen av den studiesociala situationen som riksdagen begärde i våras. Regeringen kommer inom kort att utfärda nya direktiv till denna utredning och få igång den.

Regeringen kommer också att framlägga en proposition här i riksdagen som river upp en del av de beslut som fattades i våras och som vi inte anser vara förenliga med det behov av översyn av hela systemet som nu finns.

Jag vill understryka att högskolans syfte är att tjäna det allmänna. Det är därför en självklar utgångspunkt att ansvaret för högskoleväsendet skall vila på statsmakterna. Det är de demokratiska organen och den statliga finansieringen som utgör en garanti för det fria utbytet av tankar och idéer inom utbildning och forskning.

Den svenska högskolan skall också erbjuda utbildning av hög och likvärdig kvalitet vid universitet och högskolor i alla delar av landet. Därför är det också viktigt att de mindre och medelstora högskolornas utveckling främjas och att de inte kommer i styrkklass eller blir något sorts b-lag inom högskolesystemet.

Jag vill i anslutning till detta apropå Per Unckels synpunkter på forskningen också hänvisa till vad jag sade här i kammaren häromdagen med anledning av en fråga. Jag har inget att nu tillägga i denna fråga. Den utredning om stiftelserna som vi har satt igång är ännu inte färdig. När det gäller budgetfördelningen får Per Unckel ge sig till tåls tills dess att budgeten läggs fram.

Jag vill bara göra en kommentar. Per Unckel talar nu lika lättsinnigt om pengar som hans regering handlade. Det är ingen konst att vara generös med pengar om man inte tittar på budgetunderskottet.

Antagningsformerna har diskuterats. Jag har här tidigare sagt, och jag vill upprepa det, att det är angeläget att antagningssystemet är likvärdigt över hela landet, att det utformas så att det förhindrar godtycke och att det upplevs som rättvist och överblickbart, och så är inte fallet med det nuvarande antagningssystemet. Det är helt uppenbart. Det finns många vittnesmål om detta, även från den rapport som vi fått från den nu sittande utredningen.

Därför är detta en prioriterad fråga för regeringen. Vi kommer inom kort att utfärda tilläggsdirektiv till den pågående utredningen för att den skall prioritera denna fråga och se över de nuvarande formerna.

Till sist vill jag understryka det som Margitta Edgren sade beträffande jämställdheten. Det är i högsta grad en gemensam angelägenhet att bryta det nuvarande obestridligen mansdominerade systemet inom det akademiska livet. Jag vill med mina uttalanden här och i andra sammanhang inbjuda till en fri och öppen debatt och många nya idéer om hur vi skall gemensamt främja jämställdheten inom det akademiska livet.

Jag ser det, Margitta Edgren, inte bara som en principfråga, utan i hög grad som en fråga där det gäller att utnyttja, mobilisera och tillgodogöra oss de resurser som finns i det svenska samhället, även när det gäller forskning och forskningsverksamhet, och som i dag inte har tagits tillvara.

Anf. 159 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Jag vill göra fyra kommentarer till Carl Thams anförande.

För det första: Carl Tham talar inte gärna om spjutspetsar. Jag tror att han borde göra det. Om inte Sveriges utbildningsminister talar om svensk utbildning och forskning som spjutspetsar är det illa ställt med landet.

För det andra: Carl Tham talar om behovet av ett nationellt kunskapslyft. Men varför, Carl Tham, inleda detta kunskapslyft med den värsta nedskärningen svensk forskning drabbats av i modern tid? Eller vill Carl Tham ändå möjligen ge ett litet hopp om att den mängd pengar som hans tidigare uttalanden har gett vid handen inte skall dras in?

Man kan inte tala om forskningens förnyelse och nationella kunskapslyft och därefter genomföra en bantning av det format Carl Tham förbereder. Det är att tala med kluven tunga.

För det tredje: Man kan vara generös med pengar om man struntar i budgetunderskottet, säger Carl Tham. Mitt enkla svar är: Sverige behöver spara mycket, men jag tror att det är oklokt att spara på investeringarna i människors kunskap. Om denna regerings ambition är att spara landet ur krisen med hjälp av neddragningar av forskningsanslag, vill jag i all ödmjukhet säga till Carl Tham att ni är på fel spår.

För det fjärde: Carl Thams och regeringens utgångspunkt sägs vara att högskolans syfte är att tjäna det allmänna. Min utgångspunkt är att den högre utbildningen skall tjäna studenterna. Det är av det skälet den gamla regeringen drog tillbaka statens överhöghet inför den högre utbildningen och i stället för staten satte studenternas intressen. Carl Thams principiella uttalande om vems syfte den högre utbildningen skall tjäna varslar illa om de förslag som kan komma när sådana målsättningar skall överföras i praktisk handling.

Anf. 160 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Herr talman! Jag har egentligen inte så mycket att tillägga beträffande forskningsstiftelserna, Per Unckel. Principiellt var det naturligtvis nära nog ett övergrepp att föra över offentliga medel till stiftelser som inte längre kan påverkas av politiska beslut. Vi får se vad den prövning som pågår leder fram till. Regeringen kommer sedan att ge besked om sina prioriteringar också när det gäller forskningen.

Vi måste satsa på utbildning. Det är en grundläggande tanke hos regeringen, och jag är övertygad om att det finns en bred majoritet här i riksdagen för detta. Men det måste vara en utbildning med bredd, det kan inte bara vara fråga om elitutbildningen, det kan inte bara vara dessa så ofta omtalade spjutspetsar, utan det måste vara bredd i den satsningen. Det är vår ambition.

Anf. 161 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Jag har inget emot bredd i utbildningen. Det är av det skälet som den förra regeringen byggde ut den högre utbildningen med 30 % på tre år, efter det att Socialdemokraterna sovit sig igenom hela 80-talet inför ständiga påpekanden från den dåvarande borgerliga op-

Prot. 1994/95:12

20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

positionen om behovet av att ge fler unga studenter möjlighet till god utbildning.

Carl Tham tycker vidare att det är ett övergrepp att inrätta forskningsstiftelser som riksdagen inte kan utöva överinseende över. Eller underförstått: Det var ett övergrepp att avveckla löntagarfonderna.

Jag ber Carl Tham att gå tillbaka till 1991 års valrörelsehistoria. De fyra borgerliga partierna vann valet på att avveckla löntagarfonderna på ett sådant sätt att det var oåterkalleligt och risken därmed undanröjd att dessa fonder skulle återuppstå igen. Det är exakt detta mandat som den förra regeringen tillförde, dessutom gjorde vi det genom att stärka oberoende forskningsfinansiärers möjlighet att stöda kunskapsutveckling. Vid denna sistnämnda punkt går uppenbarligen en principiell skillnad mellan mig och Carl Tham. För mig är det en självklarhet att det är bra att det finns flera av riksdagen oberoende finansiärer som kan göra att vetenskap utvecklas icke bara på politisk grund utan på vetenskapens egen.

Det är väl ändå inte möjligt, Carl Tham, att förneka, att skulle ni lyckas i ert uppsåt att upplösa de gamla forskningsstiftelserna, innebär detta att forskningen går förlustig mellan 1,5 och 2 miljarder årligen. Det är av det skälet som så många på så goda grunder är oroliga för vad Carl Tham egentligen smider för planer.

Anf. 162 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Herr talman! Antag att den socialdemokratiska regeringen på 80-talet hade inrättat löntagarfonderna på ett sådant sätt att det inte hade gått för kommande riksdagsmajoriteter att upplösa och förändra dem och att använda medlen till något annat. Jag tror att vi alla lätt kan föreställa oss den oerhörda indignation som skulle ha rått och riktats mot ett sådant beslut – och med viss rätt! Här gäller det nämligen en principiell fråga, nämligen att riksdagen, som är vald i demokratiska val, skall ha möjlighet att påverka prioriteringen av offentliga medel. Genom att inrätta stiftelser som inte är öppna för sådan påverkan drar man också undan denna demokratiska rättighet. Det är det som är det principiella felet med dessa stiftelser.

När det gäller ekonomin kan jag bara, för den händelse han har hunnit glömma bort det, påminna Per Unckel om att den borgerliga regeringen efterlämnade vad som i praktiken är västvärldens nästintill största budgetunderskott. Detta måste påverka prioritering och finansiering i fråga om samtliga statliga verksamheter. Vi kommer att se till att den politiken baseras på principer om rättvisa, att alla skall dela på bördorna och att vi skall satsa på investeringar i människors kunnande och kunskap.

Anf. 163 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är glad över att utbildningsministern i sitt tal tog upp det allvarliga problemet med snedrekryteringen till våra universitet och högskolor. Trots ansträngningar som gjorts, kvarstår ju problemet. Jag är rädd för att det nya systemet för resurstilldelning till våra högskolor och universitet bidrar till att vi får ett slags utbildningsfabriker,

där genomströmning och konkurrens betonas i alltför hög grad. Om det visar sig att så är fallet och att kvaliteten försämras i utbildningen, hoppas jag att utbildningsministern så snart som möjligt vidtar åtgärder.

Jag är också glad över att utbildningsministern talar om likvärdiga antagningsbestämmelser och behörighetskrav som skall gälla för hela landet. Det skall inte vara någon skillnad om man väljer att studera i Uppsala, Lund, Linköping eller Växjö.

Jag vill också plocka fram de vuxenstuderandes möjligheter till fortsatta studier vid universitet och högskolor. Som antagningsreglerna nu ser ut straffas elever från komvux och folkhögskolor. Att ge även dessa studerande likvärdiga möjligheter är ett viktigt rättvisekrav.

Det finns emellertid också en pedagogisk dimension i att människor möts på det här sättet. Det som skapar dynamik i en studerandegrupp är just att det finns goda människor med olika livserfarenheter, utbildningsbakgrund och ålder. Detta vidgar förståelsen och fördjupar analysen i arbetet.

Jag hälsar med tillfredsställelse det intresse och den känsla som utbildningsministern ger uttryck för när det gäller folkbildningen.

Det vore intressant om utbildningsministern ville utveckla de tankar som han framförde i en intervju i Dagens Nyheter söndagen den 16 oktober om ett folkbildningsuniversitet efter mönster av Open University i England. Jag ser som östgöte naturligtvis gärna att det universitetet blir lokaliserat till Linköping, där vi har en professur i vuxenpedagogik och där vi också har goda relationer till Folkbildningssverige.

Anf. 164 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Herr talman! Jag skall gärna vid ett senare tillfälle utveckla tankgångar och idéer om hur vi skall vidga folkbildningen och också kring det intressanta systemet med ett folkuniversitet via TV. Jag tror emellertid att det får anstå något, liksom frågan om vart ett sådant universitet eventuellt skulle lokaliseras.

Anf. 165 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Ha inte så bråttom, Carl Tham, att riva upp antagningssystemet! Låt det få chansen att utvecklas på ett för skattebetalare och studenter tydligt och rättssäkert sätt innan vi dömer ut det generellt!

Det finns möjligheter. Förändringarna som vi har genomfört är stora. De genomförs ju inte ute i praktiken bara vi i riksdagen eller en utbildningsminister knäpper med fingrarna. Förändringar kräver hårt och engagerat arbete på alla nivåer.

Att riva upp gamla strukturer är inte gjort i en handvändning, det vet vi alla. De människor som vill bevara det bestående är nämligen alltid fler än de eldsjälarna som vill förändra. Stöd eldsjälarna så att de inte brinner upp!

I dag sjuder det av engagemang och initiativ i högskolorna. Det kommer att ta tid, och det kommer att begås misstag som måste rättas till, men där som i livet i övrigt är det ju så att man lär sig av misstagen.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Bejaka processen! Men håll ögonen på den! Se högskolan som en lärande organisation! Vi talar i alla andra sammanhang vitt och brett om hur vi vill frammana lärande organisationer. Se högskolan som en sådan! Man har förmåga, vilja och kompetens att lära av de eventuella misstag man själv begår.

Anf. 166 Utbildningsminister CARL THAM (s)

Herr talman! Jag är mycket medveten om att det svenska högskole-systemet inte förändras genom att utbildningsministern knäpper med fingrarna. Så mycket har jag redan lärt mig.

För att undvika alla missförstånd vill jag också säga till Margitta Edgren att jag förvisso inte avser att omedelbart riva upp det nuvarande antagningssystemet. Jag avser att ge direktiv till den s.k. RUT-utredningen att titta på detta mycket noga och lägga fram förslag till eventuella förändringar som i så fall tidigast kan träda i kraft vårterminen 1996.

Jag har inte heller för avsikt att omedelbart utgå ifrån att sådana förändringar leder fram till ett centralt antagningssystem. Jag delar uppfattningen att det är önskvärt att man så långt som möjligt kan ha ett lokalt antagningssystem. Men jag anser att det bör vara likvärdigt. Det måste förhindra godtycke. Studenterna måste veta vad som gäller, och det gör de inte i dag. Det är detta som verkligen oroar mig.

Anf. 167 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Det finns exempel på miljöer där man på eget initiativ har hittat just den goda karamell som Carl Tham beskriver. Det gäller Linköpings och Karolinskas sätt att anta läkarstuderande.

Låt oss titta på andra saker i högskolan som jag anser lika viktiga att följa. Det gäller t.ex. vilket ansvar högskolorna tar för att barn i grundskola och gymnasium får en positiv syn på naturvetenskap, teknik och forskning. Hur tar de till vara forskningsintresserade ungdomar som valt att genomföra grundutbildning vid de nya högskolorna? Ågerar högskolorna själva internt så att de kan stå som modeller för ett demokratiskt och utvecklande ledarskap? Hur kan högskolorna bidra till kompetensutvecklingen i arbetslivet? Hur underlättas fortbildning och vidareutbildning av yrkesverksamma?

Tänk på att ett modernt stålvalsverk innehåller lika mycket elektronik som en jumbojet! Stålarbetare är förvisso inga piloter. Men de behöver oerhört mycket fortbildning och vidareutbildning.

Till sist. Ta reda på, följ och agera för att högskolorna aktivt utvecklar distansutbildningar, inte minst med tanke på den snabba informationstekniska utvecklingen. Det finns oerhört många frågor kvar som väl förtjänar att penetreras närmare av departement, minister, regering och riksdag.

Anf. 168 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Mellan 1980 och 1993 ökade förädlingsvärdet inom den kunskapsintensiva industrin i Sverige med 40 %, medan positionerna för den kapitalintensiva respektive den arbetsintensiva industrin

var i stort sett oförändrade. Detta säger egentligen det mesta om dagens och morgondagens utbildningsbehov.

Sveriges position i den internationella arbetsfördelningen har gradvis försvagats. För att uppnå förbättrad konkurrenskraft och därmed en god ekonomi krävs ett högt kunskapsinnehåll i produktionen och kompetenta välutbildade löntagare. Det gäller hela arbetslivet, privat som offentlig sektor. Intresset för högre studier har förvisso ökat kraftigt. Vi följer härvidlag ganska väl den internationella utveckling som är ett resultat av ökade krav på högre utbildning i arbetslivet. Att antalet sökande till högskolestudier accelererat så snabbt i Sverige under 90-talet sammanhänger förstås också med situationen på arbetsmarknaden.

Om den totala tillströmningen av studerande till högskolorna är stark har ökningstakten vad gäller teknisk och matematisk-naturvetenskaplig utbildning varit svagare. Detta förhållande torde kräva särskild uppmärksamhet mot bakgrund av att det just är inom dessa områden som de stora utbildningsbehoven föreligger om Sverige skall kunna bevara och stärka sin internationella konkurrenskraft.

Den starka expansionen av den högre utbildningen inleddes faktiskt av en socialdemokratisk regering som också gick i spetsen för avreglering och decentralisering av verksamheten.

Den borgerliga regeringen har förvisso delvis fortsatt på den inslagna vägen, men det frihetsdraperade utbildningsfordonet har tidvis framförts i så hög fart att färden blivit vinglig och bitvis närmast påmint och Janne Vängmans väg hem efter lördagsdansen.

Resultatet av denna överpolitiserade utbildnings- och forskningspolitik blir nu alltmer uppenbart. Det är långt ifrån bara socialdemokrater som kritiserar systemets brister. I boken *Den svenska högskolan* använder professorn vid Uppsala universitet Stig Strömholm starka ord om vad han kallar decentraliseringsmode och avregleringsentusiasm. Han skriver bl.a.: "I vårt fattiga och folkfattiga land är 'riket' en heroisk seger över fattigdom, splittring och avstånd som endast de okunniga hånar. Det är ologiskt och löjeväckande när samma debattörer som ivrar för att vårt högskoleväsen skall hålla vad de kallar internationell standard (den i Oxford, Neapel, Tirana eller Heidelberg) indignerat avvisar tanken att rättsäkerhetsnivån skall vara densamma i Borås som i Gävle, i Ronneby som i Växjö."

Det är just den urholkade rättsäkerheten vid antagning och resurstilldelning till högre studier som ger anledning till särskilda och skyndsamma åtgärder.

Det var befriande att höra Margitta Edgren visa insikt i att det finns brister i systemet. Men senare gjorde hon i en replik till utbildningsministern något av en reträtt. Nu behövs det klara signaler. Det tar ju lite tid innan man kan göra förändringarna i systemet. Då är det viktigt att sådan övergrepp som nu har skett på den juridiska fakulteten i Lund inte upprepas. På sitt kommande sammanträde bör man definitivt dra tillbaka beslut som innebär att man utestänger elever som vill komplettera sina gymnasiestudier genom t.ex. kommunal vuxenutbildning. Jag tycker att vi har fått ett sådant besked. Då borde vi vara eniga om att det faktiskt behövs förändringar i systemet.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Den borgerliga regeringens försök till kategoriklyvning mellan nationella universitet och regionala högskolor har mött starka reaktioner både inom och utanför högskolevärlden. De mindre och medelstora högskolorna har kommit att få allt större betydelse för utvecklingen i den region i vilken de är lokaliserade. Detta gör inte dessa högskolor regionala. I själva verket är deras karaktär av nationella högskolor med omfattande nationella och internationella kontakter en förutsättning för deras regionala betydelse.

Det är nu hög tid att lägga fast huvuddragen i hur forskningen bör byggas ut vid de mindre och medelstora högskolorna under 90-talet. Målet bör vara att skapa en bas för kontinuerlig forskningsverksamhet såväl i samverkan med fakulteterna vid moderuniversiteten som med resurser för forskning på eget programansvar.

Andra viktiga uppgifter för en socialdemokratisk regering är att ta itu med den sociala snedrekrytering som förutom att den är orättvis utgör ett slöseri med mänsklig kompetens. Ett reformerat studiestöds-system är en betydelsefull faktor i det sammanhanget.

Den starka centraliseringen och politiseringen av beredningsprocessen för högskolefrågor har skapat onödiga problem och motsättningar. För att lösa dessa problem krävs en sammanhållen myndighet och en klarare ansvarsfördelning mellan departement och myndighetsnivå.

Anf. 169 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag har egentligen bara tre frågor till Bengt Silfverstrand. Han började med att säga att den förra regeringen inte har gjort tillräckligt för att främja intresset för teknik och naturvetenskap. Skulle Bengt Silfverstrand något vilja kommentera den just avtågade utbildningsministerns uttalande att regeringen gjort för mycket för att främja teknik och naturvetenskap på bekostnad av kulturvetenskap?

Min andra fråga har att göra med Bengt Silfverstrands intresse för att främja de mindre och medelstora högskolorna. Jag undrar om Bengt Silfverstrand kunde upplysa mig i all korthet om hur denna strävan främjas av att 1,2 miljarder av de forskningsmedel som nu är tilldelade till de mindre och medelstora högskolorna – från en av de forskningsstiftelser som jag nyss diskuterade med Carl Tham – kommer att försvinna, om Carl Tham lyckas i sitt uppsåt att avveckla dessa stiftelser.

Min tredje fråga är: Bengt Silfverstrand säger sig likväl vilja öka forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna. Hans utbildningsminister har emellertid just verifierat att forskningen totalt sett kommer att minska i riket. Skulle Bengt Silfverstrand i någon mån vilja upplysa oss om hur förstärkningen av de mindre och medelstora högskolornas forskning egentligen skall finansieras inom ramen för en minskande budgetram?

Anf. 170 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik: Herr talman! Per Unckel har tackat mig för mina insatser i en högskolestyrelse där han avvecklade allmänföreträdarna under en tid när riksdagen inte kunde samlas. Jag vill nu först kvittera detta med att hälsa Per Unckel väl-

kommen i sin nya roll som backbencher i utbildningspolitiken. Entusiasmen finns kvar, och det tycker jag är positivt.

Jag skall sedan mycket klart svara på hans frågor. Jag har inte kritiserat den borgerliga regeringen för att ha gjort sig skyldig till några särskilda försummelse i satsningarna på den tekniska utbildningen. Jag konstaterar att det är ett problem att vi behöver fler som satsar på teknisk utbildning. Det handlar då inte bara om ekonomiska resurser utan också om en attitydförändring.

När det gäller de mindre och medelstora högskolorna har det funnits en majoritet i riksdagen för att de skall kunna få forskning på eget programanslag och på den vägen få ökade resurser. Det har hela tiden funnits en majoritet för detta, men tyvärr vek sig centern under den tid när den var beroende av det moderata utbildningsdepartementet. Vi ämnar återkomma till detta.

Vidare vill jag på samma sätt som Carl Tham konstatera att det här inte har fastlagts några ramar för forskningen för kommande år. Det skall vi ta ställning till när vi har fått hela bilden klar och vi vet om det finns möjligheter att förändra de stiftelser som tillkom på mycket underliga vägar med medel som tillhör det allmänna pensionssystemet.

Det är lätt att här tala om löntagarfonderna. Det kanske låter litet mera politiskt kontroversiellt och passar en borgerlig syn, men vad det handlar om är att man har tagit 30 miljarder kronor från pensionssystemet, dvs.. av offentliga medel, och det är det som jag kritiserar.

Anf. 171 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand har alldeles rätt i att pengarna låg i pensionssystemet. Det har vi många gånger talat om. Det var de pengar som den förra regeringen dessförinnan hade stulit från Sveriges företag. Det är på den vägen som de har kommit, Bengt Silfverstrand. En hund är en hund, och en katt är en katt. Fly inte från ansvaret att det var via löntagarfonderna som forskningen fick en förstärkning!

Jag tycker egentligen inte att Bengt Silfverstrands besvarande av mina frågor var speciellt lyckosamt. Jag gläder mig åt att han inte kritiserade regeringens satsning på teknik och naturvetenskap. Det gjorde emellertid hans chef och herre utbildningsministern i sin första intervju. Han kritiserade oss för att lägga för stor tonvikt vid detta och försumma kulturvetenskaperna.

Skulle Bengt Silfverstrand i ett andra försök vilja kasta litet ljus över hur den socialdemokratiska politiken egentligen ser ut? I fråga om de mindre och medelstora högskolorna, herr talman, kvarstår alla mina frågor. Försök ändå, Bengt Silfverstrand, att ge ett litet svar på min första fråga, som lydde: Hur förstärks forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna genom att man tar bort 1,2 miljarder? Det finns ett alldeles kristallklart uttalande från utbildningsministern om att han just nu ägnar all möda åt att försöka dra in forskningsstiftelserna. Det måste innebära att pengarna i forskningsstiftelserna dras in till staten och därmed bort från de mindre och medelstora högskolorna. Hur stärks forskningen vid dessa genom en förlust av 1,2 miljarder kronor?

Prot. 1994/95:12

20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Den andra delfrågan var: Givet allt detta och en minskande utgiftsram för forskningen – det måste ju bli effekten av att ta bort 1,2 miljarder totalt sett från löntagarfondsforskningen – hur kommer då den förstärkning vid de mindre och medelstora högskolorna som Bengt Silfverstrand säger sig vilja genomföra att finansieras? Om det skall vara någon rim och reson måste detta innebära att man skall ta pengar från något annat håll. Många runt om i landet är rasande intresserade av vem som skall betala.

Anf. 172 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, Per Unckel, att en katt är en katt, och ett spöke är ett spöke. Det är en spökbild som Per Unckel målar upp när han påstår att socialdemokraterna skulle dra in medel från de mindre och medelstora högskolorna. Det föreligger inga som helst planer på detta, utan det handlar om att man skall undersöka möjligheterna, om riksdagen kan återfå sin demokratiska beslutskapacitet och förfoga över de pengar som en borgerlig regering har tagit från de allmänna pensionsfonderna. Det gäller att återställa demokratin. Då kommer det naturligtvis också att finnas utrymme för att satsa på de mindre och medelstora högskolorna. Det är bara att läsa den senaste socialdemokratiska motionen, från i våras. Då skall Per Unckel finna att det här handlar om mycket rimliga tag. Det finns, som sagt, en majoritet i Sveriges riksdag för detta.

Vi står för att det inte skall finnas några A- och B-lag i högskolevärlden, utan alla skall ha lika förutsättningar att satsa både på grundutbildning och på forskning.

Anf. 173 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Nej, Lunds dikeskörning – låt mig kalla det så – ger mig inte omedelbart anledning att dra in på något. Tvärtom ser man tydligt att det finns ett samhälle utanför som reagerar och som därigenom lär ut någonting. Man har i Lund också lärt sig något av detta. Det betyder att man i fortsättningen både där och på andra ställen kommer att vara bra mycket mer försiktig med hur man utvecklar sina antagningssystem.

Jag skulle vidare vilja avliva en socialdemokratisk älsklingsmyt, som speciellt Bengt Silfverstrand flera gånger har tagit upp, nämligen att den borgerliga regeringen skulle ha missgynnat de nya högskolorna. Det är en myt.

Budgetåret 1992/93 ökade de forskningsstödande åtgärderna till sammanlagt 45 miljoner kronor. Budgetåret 1993/94 skedde en förstärkning med ytterligare 20 miljoner kronor. Därutöver tillfördes ytterligare 40 miljoner till stöd för nätverk för forskning och forskarutbildning. Budgetåret 1994/95 tillförs ytterligare 40 miljoner för forskningssamarbete mellan de nya högskolorna och näringslivet.

Några av de nya högskolorna har efter kvalitetsbedömning av universitetskanslern dessutom fått rätt att utfärda magistorexamen. Vi har inte satt någon gräns för hur långt de nya högskolorna kan nå. Snarare sporrar de att bli bättre och blir därmed motiverade att anordna fler

platser och få rätt att utfärda examina. De får också drivkraft och sporras att så småningom själva skapa kapacitet och kvalitet för forskning. Aldrig tidigare har de mindre högskolorna fått så mycket statligt stöd för att delta i forskningsnätverk och samarbete internationellt och med svenskt näringsliv.

Medge äntligen, Bengt Silfverstrand, att den myt som Bengt Silfverstrand sprider är just en myt!

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Anf. 174 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag vill först konstatera att det nog inte föreligger särskilt stora meningsskiljaktigheter mellan mig och Margitta Edgren när det gäller antagningssystemet. Det är bara viktigt att utbildningsministern gav sitt tydliga besked, så att man inte ger sig ut på några nya äventyr när det gäller att försämla möjligheterna för stora kategorier av studerande att genomföra högskoleutbildning. Därvidlag tror jag att jag i varje fall tills vidare har rätt.

När det gäller de mindre och medelstora högskolorna syftade jag på det beslut som vi tog i våras och den proposition som kom från den regering som folkpartiet stödde på alla punkter och även ingick i. Det fanns i den propositionen klara och tydliga besked om att universitet och fackhögskolor skulle inriktas på längre utbildningar med traditionella akademiska ämnen medan de mindre och medelstora högskolornas framtida utveckling föreslogs skola styras mot yrkesinriktade utbildningar anpassade för den omgivande regionens behov.

Detta beslut föranledde en mycket stark kritik. Bl.a. skrev rektorerna i ett brev i april 1994 till riksdagens utbildningsutskott:

”Den föreslagna uppdelningen i nationella universitet och regionala högskolor skulle innebära en drastisk brytning med det synsätt som hittills legat till grund för svensk utbildningspolitik och som med kraft hävdats av Svenska Högskoleförbundet, där den svenska akademiska rektorskonferensen och de nya högskolornas rektorskonvent är medlemmar.”

Det finns alltså fog för kritiken mot att man var på väg att byta spår och göra en kategoriindelning i den svenska högskolevärlden som skulle missgynna de mindre och medelstora högskolorna. Jag hoppas att Margitta Edgren med det synsätt som hon nu tydligen har kommer att ställa sig bakom den fortsatta inriktningen, där alla skall vara lika.

Anf. 175 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Det finns ingen samstämmighet mellan Bengt Silfverstrands ambition att införa centrala antagningssystem inom högskolan och min ambition att de som nu har getts möjlighet att använda detta antagningssystem, med den frihet som det innebär, skall kunna utveckla det. De dikeskörningar som har gjorts har ändå tillfört hela systemet någonting, och misstagen kommer inte att upprepas på andra håll – man lär sig ju. Som jag sade tidigare, måste vi väl utgå från att högskolan själv är en lärande organisation.

Kategoriklyvningen är en myt som Bengt Silfverstrand odlar när det gäller Folkpartiets och de andra borgerliga partiernas inställning till de

nya högskolorna. Det var ett diskussionsunderlag, och det har icke fattats några beslut om kategoriklyvning, varken på det ena eller på det andra sättet. De stora satsningarna på forskning, lärarutbildning och forskningsstöd till de nya högskolorna talar ett helt annat språk än det som Bengt Silfverstrand vill pådyvla Folkpartiet och de andra borgerliga partierna.

Anf. 176 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Några centrala antagningsregler skall inte återinföras. Däremot skall rättssäkerhet för studenterna återinföras i systemet.

Anf. 177 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! I tisdags i frågestunden här i kammaren gav utbildningsministern klara besked om antagningssystemet, som det senaste replikskiftet refererar till. Det var bra att det klart och tydligt sades att det kommer att förändras, med sikte på genomförande fr.o.m. vårterminen 1996. Jag är mycket glad över att utbildningsministern ytterligare strök under det beskedet i sitt anförande här i kväll.

Antagningssystemet är bara en av de många frågor som en socialdemokratisk utbildningsminister måste ta sig an.

Efter tre år med en borgerlig regering och efter tre år med en moderat utbildningsminister ställs nu stora förväntningar på den nya regeringen från högskolevärlden.

I den heliga valfrihetens namn lyckades den förre utbildningsministern bana väg för en högskola med klart elitistiska förtecken. Inflytandet och insynen från såväl studenter som allmänföreträdare försvagades. Jag skall ta ett exempel.

När de nya högskolestyrelserna förordnades i somras hade i princip samtliga politiskt förtroendevalda representanter plockats bort. Per Unckel underkände folkets valda representanter som lämpliga i högskolestyrelserna. Det var en ganska häpnadsväckande åtgärd, och den vittnar om brist på respekt för demokratin. En högskola kan inte leva innesluten i ett babelstorn.

För att högskolan skall utvecklas och för att forskningsresultat skall kunna nyttiggöras krävs en levande dialog med omgivande miljö, såväl med den akademiska världen som med det omgivande samhället. De politiker som satt i högskolestyrelserna medverkade i hög grad till att den dialogen blev fruktbärande.

Jag hoppas att den nye utbildningsministern snabbt kommer att utöka antalet styrelseledamöter, så att kopplingen till och förankringen i övriga samhällssektorer åter garanteras.

En stor utmaning för den nya regeringen är att ta sig an den sociala snedrekryteringen till högre utbildning. Flera talare har berört detta, så jag går inte närmare in på det.

Det är med stor tillfredsställelse som jag har noterat att Carl Tham kommer att agera för att förbättra jämställdheten inom högskolan. Högskolan är genomsyrad av gamla, manliga värderingar, och fast majoriteten av studenterna i grundutbildningen är kvinnor sällas de bort. Ju högre upp man kommer inom högskolevärlden, desto färre kvinnor

finns där. Positiv särbehandling vid tjänstetillsättningar är ett sätt att komma åt problematiken.

Undersökningar från flera universitet visar att omkring 10 % av de kvinnliga studenterna utsatts för sexuella trakasserier. Jag hoppas att den nya regeringen gör allt som står i dess makt för att ge studenter samma skydd som anställda har, dvs. att jämställdhetslagen anpassas för att omfatta även studenter.

Herr talman! Låt mig slutligen ta upp frågan om fasta forskningsresurser till de medelstora högskolorna. Det är en nödvändighet för dessa högskolor att de fasta forskningsresurserna förstärks. En högskola utan forskarutbildning kan lätt stagnera, kan lätt bli en B-högskola. Grundutbildning och forskarutbildning är ömsesidigt vitaliserande, där den ena förutsätter den andra. För det omgivande samhället är på samma sätt tillgången till forskning en förutsättning för kompetensutveckling.

Carl Thams inlägg i debatten här i kväll ger uttryck för att han har en klar insikt i det här förhållandet, och jag ser fram emot ett förslag – som naturligtvis kommer längre fram under året – om fasta forskningsresurser till de medelstora högskolorna.

Anf. 178 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Jag delar Kristina Svenssons uppfattning att det är nödvändigt att relevanta samhällsintressen också finns representerade i universitetens styrelser. Det gör jag på flera grunder. Dels har jag erfarenhet av att sitta i en styrelse och tillsammans med riksdagskolleger där driva vissa frågor som för tillfället inte är opportuna, t.ex. jämställdheten. Dels har jag lärt mig mycket av jämställdhetsforskaren Derek Book i Amerika, som har skrivit artiklar om att ett universitet och en högskola måste förtjäna samhällets förtroende för att i längden kunna behålla sin frihet. Där tror jag också att relevanta samhällsintressen i styrelserna spelar en viktig roll.

Social snedrekrytering tas upp i den senaste årsrapporten från universitet och högskolor. Man refererar där till den utredning som Robert Erikson och Jan O. Jonsson gjorde. Vi tror kanske att det är enkelt att komma till rätta med den sociala snedrekryteringen, men trots att man har arbetat med frågan under de senaste 25 åren har förändringarna varit mycket små. Utredarna menar att förändringar i antagningssystem, regionala högskolor och införande av komvux inte har haft någon nämnvärd effekt. Det är fortfarande tre dominerande faktorer som bestämmer rekryteringen, nämligen föräldrarnas yrke, utbildningsnivån i hemmet och familjeekonomin.

Låt oss vara överens om att detta är ett viktigt område och att vi måste hantera det, även om det inte är lätt. Det finns framför allt inte någon enstaka knapp att trycka på.

Anf. 179 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det är ingen som har påstått att det är lätt att komma till rätta med det här. Vi som sitter här i kammaren och deltar i debatten är alla mycket väl medvetna om svårigheterna. Men man får inte ge

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

upp, utan det gäller att ta krafttag. Jag är övertygad om att den nye utbildningsministern kommer att ägna mycken kraft åt detta. Jag hoppas att det tillsätts en grupp som kommer att jobba specifikt med den här frågan.

Jag tycker också att satsningen på ett öppet universitet, kopplat till folkbildning, som vi hört talas om och läst om i tidningarna, kan göra att man hittar ingångar i problematiken. Men det är inte lätt – det vet vi av erfarenhet.

Den första delen av Margitta Edgrens replik var märklig. Den fråga som jag måste ställa är: Hur kunde ni gå med på att politikerna slängdes ut ur högskolestyrelserna?

Anf. 180 MARGITTA EDGREN (fp) replik:
Herr talman! Vem har sagt att vi har gått med på det?

Anf. 181 KRISTINA SVENSSON (s) replik:
Herr talman! Det var ju ett mycket intressant svar.

Anf. 182 GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! När den borgerliga regeringen tillträdde i oktober 1991 framgick det tydligt av regeringsförklaringen att vi lade stor vikt vid att bryta utvecklingen mot allt fler brott för att öka allas trygghet i samhället. Vår regeringsförklaring gav konkreta besked om åtgärder som skulle vidtas för att öka rättstryggheten. Det är med stolthet som jag i dag kan konstatera att vi uppfyllt alla löften vi gav och litet till.

De förändringar vi genomfört har nästan undantagslöst mött motstånd från socialdemokraterna. Den renovering av en förfallen kriminalpolitik som vi steg för steg genomfört behöver fullföljas. Därför kan jag inte låta bli att oroa mig för vad som skall hända under denna regeringsperiod. Motståndet mot våra reformer och den brist på engagemang och visioner inom kriminalpolitiken som är så märkbar i Socialdemokraternas regeringsförklaring är grunden för min oro.

För Moderata samlingspartiet är kampen mot narkotika oeftergivlig. När vi drev igenom ett totalförbud mot narkotika röstade Socialdemokraterna emot detta. Våra regler har nu varit i kraft i litet mer än ett år, och vi kan redan se den självklara effekten – fler unga människor fångas upp på ett tidigt stadium. Många människor förskonas därmed från att bli framtida offer för narkomaners brott.

Trots det självklara i vår narkotikapolitik uttalade den nuvarande statsministern i valrörelsen, att han och jag alltid har haft olika uppfattning i fråga om narkotikapolitik. Regeringsförklaringen innehöll inte heller ett ord om kampen mot narkotika. Justitieminister Laila Freivalds har i och för sig sagt att den svenska narkotikapolitiken inte skall förändras, men när hon i en DN-intervju säger sig inte tro "att liberaliseringstendenserna som dykt upp på kontinenten har någon möjlighet att slå igenom här" är det aningslöst och oroande. Vi svens-

kar är inte annorlunda än andra, och om vi inte dagligen och stundligen bekämpar liberaliseringstendenserna så kommer vi att förlora kampen.

När Socialdemokraterna i början av 1980-talet införde obligatorisk halvtidsfrigivning skedde detta för att hålla kostnaderna för kriminalvården nere. Att kriminaliteten ökade var en av oss moderater förutsedd effekt och en grund för att vi motsatte oss förslaget. I och med att vi kom i regeringsställning fick vi möjlighet att riva upp den socialdemokratiska reformen och återinföra en fakultativ tvåtredjedelsfrigivning. Effekterna har inte uteblivit. Det finns ett direkt samband mellan den kraftiga nedgången av bank- och postrån och den längre tid som brottslingen i dag vistas i fängelse. I olika sammanhang har justitieminister Laila Freivalds påstått att vår lagändring, som hennes partikolleger gick emot i riksdagen, egentligen är hennes förslag och inte aktuellt att ändra. För att uttrycka det vänligt kan jag säga att jag blev konfunderad över hennes uttalande.

När Laila Freivalds avgick som justitieminister 1991 fanns det ett förslag som gick ut på att halvtidsfrigivningen skulle slopas utan att vi skulle ha fler på våra fängelser. Var och en kan då förstå att halvtidsfrigivningen skulle ersättas med en annan form av frigivning, nämligen frigivningspermission. Så var det med likheten mellan Laila Freivalds och mitt förslag.

Vad gäller Laila Freivalds uttalande att de nu gällande reglerna om fakultativ tvåtredjedelsfrigivning skall bestå hade jag önskat att få höra Laila Freivalds förklara hur detta går ihop med vad som sägs i den socialdemokratiska kriminalpolitiska strategi som redovisades i somras. Enligt denna skall den villkorliga frigivningen vara obligatorisk, vilket bl.a. innebär att betydelsen av att sköta sig under fängelsevistelsen minskar. Där talas också om att minska den tid som de dömda tillbringar direkt på anstalt. Kombinera detta med Socialdemokraternas krav på minskade anslag till kriminalvården, och det blir uppenbart att Socialdemokraterna tänker urholka tvåtredjedelsreformen.

I den socialdemokratiska regeringsförklaringen sägs att humaniteten i kriminalvården skall återupprättas. Det har också poängterats av Laila Freivalds i olika intervjuer, och det antyds i olika sammanhang att upproret på Tidaholmsfängelset beror på den borgerliga kriminalpolitiken. Laila Freivalds borde ha varit här i kväll för att ge oss svar på frågan vad upproren på samma anstalt vid mitten av 1970- och 80-talen berodde på, eftersom det vid dessa tidigare tillfällen var den socialdemokratiska kriminalpolitiken som gällde.

I den av mig tidigare återopade DN-intervjuen säger Laila Freivalds att trots att fängelse tiden kan användas för att förebygga brott har utvecklingen inte gått framåt. Som exempel nämner hon effektiva behandlingsmetoder, som måste tas i bruk för män som misshandlar kvinnor. Samtidigt med DN-intervjun fanns i Expressen en artikel om Jan-Erik som under de borgerliga regeringsåren dömts till fängelse. Han hade deltagit i projekt Frideborg under sin tid på Norrköpingsanstalten och ansågs nu fungera i sin relation till sambon, den blivande hustrun. Jan-Erik säger: "Jag är dömd tidigare, men då har dom och straff inte medfört någon eftertanke. Det har bara varit 'tack och adjö och ut'."

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Rättsfrågor

Lägg till detta att det var jag och inte min företrädare som initierade Fängelseutredningen, som bl.a. syftar till att förbättra möjligheterna att ge fängelsevistelsen ett vettigt innehåll.

En första förutsättning för en vettig verksamhet på våra fängelser är narkotikafrihet. För detta finns ett färdigt av Lagrådet granskat förslag. Jag undrar därför naturligtvis när regeringen kommer att fatta beslut om en proposition i enlighet med den tidigare regeringens förslag.

Jag hade sett fram emot att få svar på mina frågor och att få ta del av Laila Freivalds visioner avseende en fortsatt utveckling av kriminalpolitiken för allas trygghet i samhället. Men det är tydligen så att jag och andra får vänta, eftersom Laila Freivalds tagit tillbaka sin anmälan att delta i kvällens debatt.

Anf. 183 ALICE ÅSTRÖM (v):

Herr talman! För två veckor sedan läste jag en intervju med den nya justitieministern där hon sade att det inte fanns någon större skillnad mellan socialdemokratisk kriminalpolitik och den kriminalpolitik som den borgerliga regeringen bedrev. Men både jag och ministern måste ju veta att när Moderaterna övertog ansvaret för kriminalvården så innebar det en inriktning med övergång från vård till straff. Det gällde att låsa in så många som möjligt, och Sverige blev ett av de länder i världen som procentuellt sett har flest intagna. Jag anser att vi nu måste gå tillbaka till en human vård- och behandlingsinriktad kriminalpolitik, som söker alternativ till inlåsning, och att de som vi låser in får en adekvat behandling. Sverige var länge känt som ett föregångsland i sina strävanden att humanisera kriminalvården och i sina strävanden att söka alternativ till frihetsberövande.

Samhällstjänst, kontraktsvård och elbojor är alternativ som har införts, men detta bör utvecklas vidare. Arbetet med att ta fram även andra alternativ måste intensifieras. Fängelse som påföljd är det sämsta och dyraste alternativet. Det är beklagligt att utvecklingen mot bättre alternativ har gått så sakta, och efter Laila Freivalds uttalande ser det ut som om det kommer att fortsätta i denna lugna takt.

Det vi dag kan konstatera är att våra fängelser till stor del är fyllda av socialt handikappade människor, som har stulit, misshandlat eller begått alkohol- eller narkotikarelaterade brott.

Frihetsstraffets skador på individen är väl dokumenterade. Samhällets syn på frihetsberövande som ett allvarligt brott framgår av att enligt brottsbalken olaga frihetsberövande kan ge upp till tio års fängelse. Att förvara brottslingar i fängelse är mycket kostsamt. Skillnaden mellan fängsligt förvar och frivård är hundratusentals kronor per år och individ – förutom kostnaden för en större återfallsfrekvens i brottslighet med fängelse som påföljd.

Herr talman! En ny och växande grupp internerade är de psykiskt sjuka. Konsekvensen av den lagförändring som beslutades våren 1991 om en striktare definition av begreppet "psykisk störning" har medfört att antalet psykiskt störda som får avtjäna fängelsestraff i dag ökar. Att antalet psykiskt störda som är föremål för kriminalvården ökar är delvis ett resultat av den ofullständiga reform som avvecklingen av institutio-

nerna för psykiskt sjuka inneburit. Reformen är ofullständig därför att man inte har gett dessa människor förutsättningar att klara ett värdigt liv ute i samhället.

Dessa förhållanden innebär en större påfrestning på kriminalvården, när det gäller både utbildning av personal och utveckling av vård och behandling. Som exempel kan jag nämna att en undersökning av Mc Lellan om behandlingsmetoder för intagna med drog- och alkoholproblem gett resultatet att det behandlingsprogram som visat sig vara bra för majoriteten av narkotikamissbrukare inte bara var verkningsslöst utan försämrade tillståndet för dem som även hade en djup psykisk sjukdom.

Det är beklagligt att den nya regeringen tydligen skall fortsätta in-låsningen. Min och Vänsterpartiets förhoppning har varit att vi gemen-samt skulle kunna vrida kriminalpolitiken rätt.

Herr talman! Ungdomar i fängelse är ett misslyckande. Inte tänker väl justitieministern godta den proposition som ligger i justitieutskottet och som skulle medföra en skärpning av lagen, så att färre ungdomar tas om hand inom socialtjänsten? Den gamla regeringen, som justitie-ministern har sagt sig stödja, har lagt ett ganska tajt förslag, som jag inte kan se ger något utrymme för socialtjänsten att kunna ge adekvat och lämplig behandling. Det skall nu gå så fort att individuella hänsyn blir omöjliga att ta. Vänsterpartiet ser det som inhumant och som en inriktning mot ett strafftänkande när man i detta sammanhang så inten-sivt markerar legaliteten och likheten inför lagen. Det är unga männi-skor det gäller, och här bör samhället i första hand satsa på vård och behandling.

Fängelsestraff måste ses som ett samhälleligt misslyckande. Fängel-serna har i dag inga resurser att behandla eller vårda unga brottslingar. De förändringar som nu föreslås leder till ett ökat antal unga i fängelse som kommer att stå utan sådan hjälp. Dessa resurser finns, även om de är knappa, inom den sociala institutionsvården. Det är därför som unga brottslingar skall ges behandling inom socialtjänsten.

Herr talman! Jag skall sedan ta upp en fråga som ligger litet vid si-dan av men som är väldigt aktuell i dag. Berith Eriksson från Vänster-partiet, frågade i december förra året Birgit Friggebo vilka åtgärder regeringen på kort och på litet längre sikt var beredd att vidta för dem som hade tagits i förvar enligt utlänningslagen, så att dessa inte skulle placeras i häkten och polisarrester. Det är en skam för ett samhälle som gör anspråk på att vara civiliserat att iförvartagna vuxna som inte har begått något annat brott än att söka skydd undan förföljelse placeras i häkten och polisarrester, där de i de flesta fall behandlas på samma sätt som de häktade. Vi har nu två kvällar i rad på TV:s Aktuellt kunnat se reportage som visar att just nu sitter 20 personer som tagits i förvar på Kronobergshäktet. När kommer denna kränkande behandling av skyddssökande människor att upphöra? Jag och Vänsterpartiet anser att det är nödvändigt att snarast införa en lagregel som förbjuder att vuxna asylsökande som tagits i förvar placeras i häkten eller polisarrester. Jag förutsätter att regeringen omedelbart tar itu med den frågan.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Rättsfrågor

Anf. 184 GUN HELLSVIK (m) replik:

Herr talman! Det är intressant att Alice Åström från Vänsterpartiet och jag från Moderata samlingspartiet står här och ställer frågor till regeringen. Men det finns ingen representant för regeringen eller för det socialdemokratiska partiet som anser att rättsfrågorna är så viktiga att det finns skäl att nu vara närvarande i kammaren.

Men även Alice Åström och jag har litet olika uppfattningar, varför det finns skäl även för oss att föra en viss diskussion.

Jag noterade att Alice Åström prisade den gamla socialdemokratiska kriminalpolitiken. Jag tycker då att det finns skäl att poängtera att under de 40 år som dominerades av den gamla socialdemokratiska kriminalpolitiken hade vi en ökning av kriminaliteten i Sverige med 500 %.

Den som vill fortsätta med en sådan politik har inte särskilt stora känslor för våra presumtiva brottsoffer.

Anf. 185 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:

Herr talman! I dag finns det ingen kriminologisk forskning som visar att just hårdare straff skulle leda till en minskad brottslighet.

Man skall verkligen ta hänsyn till brottsoffren. Det är en av de viktiga frågorna under denna mandatperiod.

En sak som man kan göra för att minska antalet brottsoffer är att man ser till att de kriminella får vård och behandling, så att de inte återfaller till kriminalitet efter fängelsevistelsen.

Jag är helt överens med Gun Hellsvik om att det är mycket synd att justitieministern inte finns här i dag och kan ge oss svar på de frågor som vi har.

Anf. 186 GUN HELLSVIK (m) replik:

Herr talman! Vi skall ha klart för oss att det trots allt är en mycket liten del av dem som begår brott som hamnar i fängelse. De flesta får helt andra påföljder. Det handlar till en mycket stor del om personer som har varit föremål för en mängd andra åtgärder innan de över huvud taget hamnade i fängelse.

Det som jag genomförde under den förra mandatperioden, med fullt stöd av de övriga borgerliga partierna, bör visa att vi verkligen är ute efter att finna bättre metoder. Det var den borgerliga regeringen som införde den elektroniska övervakningen. Den hade Laila Freivalds kunnat införa tidigare. Det fanns ett sådant förslag, men man motsatte sig genomförandet. Jag såg däremot till att vi mycket snabbt fick igenom en elektronisk övervakning.

Vi måste vara klara över att en mycket stor del av dem som sitter i våra fängelser är människor som de presumtiva brottsoffren behöver skyddas mot.

Anf. 187 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag skall ge Gun Hellsvik en eloge för att hon införde en elektronisk övervakning. Varje alternativ till fängelse är en utveckling framåt.

Gun Hellsvik säger också att det finns vissa brottslingar som vi i dag måste ha inlåsta. Det har skett en mycket stor ökning av antalet brottslingar på de slutna anstalterna under Gun Hellsviks tid. De säkerhetsåtgärder som man har vidtagit för dessa människor på fängelset kommer att skapa ännu farligare brottslingar.

Den dagen dessa människor lämnar fängelset riskerar vi att få brottsoffer som råkar mycket mer illa ut. Därför är det så viktigt att man på fängelserna nu verkligen sätter i gång ett intensivt arbete med behandling för dessa människor, att man gör individuella behandlingsplaner och att man inte låter några försök vara oprövade.

Anf. 188 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds):

Herr talman! Sverige har under den gångna mandatperioden tagit sig igenom sin värsta ekonomiska kris i modern tid, kanske någonsin. 1992 uppgick konkurserna till drygt 22 000. Det kan jämföras med antalet konkurser under 70- och 80-talen som pendlade mellan 4 000 och 8 000 per år. 1994 kommer konkurserna sannolikt att stanna på ca 15 000.

Krisen har makroekonomiska orsaker som går tillbaka till strukturella problem, konstituerade under tiden efter mitten av 1960-talet. De välståndsskapande institutionerna, regelverket som bestämmer mänsklig samverkan, har gradvis eroderats, så att vi i dag, med professor Johan Myhrman på Handelshögskolan i Stockholm, kan tala om en förstenad ekonomi.

År 1993 bröts den stigande konkurstrenden, och 1994 är konkurserna i kraftigt avtagande. När det gäller konkurser som berör anställda och som sålunda innefattar rörelser är minskningen på årsbasis troligen över 50 %. Den akuta krisen på företagsnivå är således över. Nu gäller det att vårda uppgången och medverka till att utveckla det svenska näringslivet, framför allt små och medelstora företag, vilka i modern tid nästan har slagits ut. Vår uppgift därutöver är att lösa statens akuta ekonomiska problem, om vi skall återfå en välståndsskapande industrialisation.

Krisen har blottlagt många ofullkomligheter i vårt ekonomiska system. Vi har i vårt land fått in en allvarlig ekonomisk kriminalitet som vi tidigare har varit nästan helt förskonade ifrån. I det svenska näringslivet opererar personer och organisationer som har det sönderfallande rättssystemet som affärsidé. Genom dessa aktörer undandras den offentliga sektorn miljardvärden. Konkurrensförhållanden snedvrids. Våld och irreguljära indrivningsmetoder frodas, och ytterst undandras delar av samhället all demokratisk kontroll.

I slutet av 80-talet var kampen mot den ekonomiska brottsligheten i det närmaste obefintlig. Genom riksdagens justitiekommitté har missförhållanden fr.o.m. 1991 uppmärksamats, och aktiva åtgärder har vidtagits för att komma till rätta med dem. På riksdagens bord ligger i dag riksdagens revisorers förslag till insatser mot den ekonomiska brottsligheten. Revisorerna har enligt min mening gjort en föredömlig genomgång av rättssamhällets tillkortakommanden beträffande den ekonomiska brottsligheten, och förslagen till förbättringar är kraftfulla och

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Allmänpolitisk debatt

Rättsfrågor

adekvata. Det finns anledning att återkomma till revisorernas rapport efter utskottsbehandlingen. I denna allmänna debatt skulle jag emellertid vilja peka på några mera övergripande fenomen av vikt för att motverka illojala beteenden i näringslivet.

I en fri marknadsekonomi bygger handeln med varor och tjänster på frivilliga avtal som grundas på förtroende parterna emellan. Rättsordningen med sina rättsregler och reglerande tvång via poliser, domstolar och kronofogdemyndigheter utgör endast ett marginellt inslag för att upprätthålla rättsordningens giltighet. Rättsordningen eller rättsreglerna gäller därför att människorna anser att de gäller. Detta är en socialpsykologisk förklaring till rättsregelns giltighet. Om inte en rättsregel bärs upp av det allmänna rättsmedvetandet kan man säga att den inte finns. Detta filosofiska resonemang för jag fram som en grund för att understrika vikten av att lagstiftaren, dvs. riksdagen, lägger sig vinn om att stifta lagar som vi bedömer att bärande lager av befolkningen kommer att acceptera. På sikt går det nämligen inte att lagstifta mot folkviljan. Framför allt utgör rättsregler, som anses orättfärdiga, en utmärkt grogrund för ekonomisk brottslighet. Det är samhällssolidariteten hos medborgarna – vare sig dessa är arbetstagare, arbetsgivare eller företagare – som utgör det avgörande momentet för att motverka ekonomisk kriminalitet. Med endast poliser, kronofogdar, taxeringsinspektörer och domstolar samt fängelser kommer man aldrig att kunna genomdriva en reglering som är i strid med människornas uppfattning, hur vällovlig regleringen än är sett ur en teknisk övergripande samhällssynvinkel.

Jag skulle vilja påstå att man under 1993 började skönja en vilja ute i det etablerade näringslivet att aktivt medverka till en sanering och uppstramning av affärlivets villkor. Devisen "en marknadsekonomi med etik" rotade sig, särskilt efter det att ledande nationalekonomer hade visat att inget är mer välståndsskapande än en fri marknadsekonomi med ett minimum av transaktionskostnader, dvs. kostnader för att säkerställa träffandet av avtal och deras genomförande. Transaktionskostnaderna i den amerikanska ekonomin uppgår enligt uppgift i dag till över 50 % av det totala produktionsvärdet.

Vi måste under innevarande mandatperiod bygga vidare på de tendenser till samförstånd, samverkan och samhällssolidaritet som i dag kan skönjas ute i näringslivet. Demagogi, konfrontation och särintressen som exploaterar det allmännas bästa måste elimineras. Ett stort mått av oegennyttia måste in i detta hus om vi varaktigt skall restaurera Sverige, både som industri- och handelsnation och som ett land som kan ge sina medborgare den livskvalitet som de åstundar.

(forts. prot. 13)

Anmälades och bordlades

Propositioner

1994/95:17 Oskäligen avtalsvillkor m.m. Införlivande med svensk rätt av EG:s direktiv om oskäligen avtalsvillkor i konsumentförhållanden

1994/95:37 Lag om upphävande av lagen (1992:1776) om samordning av systemen för social trygghet när personer flyttar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES)

1994/95:49 Reformerad löneexekution och målhantering hos kronofogdemyndigheten

1994/95:58 Uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk, m.m.

1994/95:59 Översyn av varumärkeslagen m.m. Madridsystemet

8 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 19 oktober

1994/95:77 av *Juan Fonseca* (s) till statsrådet Leif Blomberg om behandlingen av asylsökande i väntan på beslut om utvisning

1994/95:78 av *Nils T Svensson* (s) till justitieministern om redovisning av anställningsvillkoren för bolagsdirektörer m.fl.

1994/95:79 av *Elving Andersson* (c) till miljöministern om norsk oljeprospektering i Skagerrak

den 20 oktober

1994/95:80 av *Åke Carnerö* (kds) till försvarsministern om förvar av militära vapen

1994/95:81 av *Åke Carnerö* (kds) till miljöministern om strandstädning i kustkommuner

1994/95:82 av *Dan Ericsson* (kds) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningen i byggsektorn

1994/95:83 av *Eskil Erlandsson* (c) till kommunikationsministern om obligatoriska passagerarlistor för färjor

1994/95:84 av *Inger Lundberg* (s) till statsrådet Jörgen Andersson om åtgärder mot segregerat boende

9 § Kammaren åtskildes kl. 19.33.

Prot. 1994/95:12
20 oktober

Förhandlingarna leddes

av tredje vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 6 § anf. 19
(delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 59 (delvis),

av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 85 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 134 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 175 (delvis) och

av tredje vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

1 § Val av ordförande och två ledamöter i Statsrådsarvodesnämnden.....	1
2 § Avsägelse	2
3 § Anmälan om kompletteringsval till försvarsutskottet	2
4 § Ledighet.....	2
5 § Hänvisning av ärenden till utskott	2
6 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 11)	3
<i>Ekonomisk politik, arbetsmarknadspolitik m.m.....</i>	<i>3</i>
Anf. 1 LARS TOBISSON (m):	3
Anf. 2 PER-OLA ERIKSSON (c):	6
Anf. 3 ANNE WIBBLE (fp):	8
Anf. 4 LARS BÄCKSTRÖM (v):	11
Anf. 5 BIRGER SCHLAUG (mp):.....	14
Anf. 6 MATS ODELL (kds):	17
Anf. 7 Finansminister GÖRAN PERSSON (s).....	20
Anf. 8 LARS TOBISSON (m):	24
Anf. 9 PER-OLA ERIKSSON (c):	25
Anf. 10 ANNE WIBBLE (fp):	26
Anf. 11 LARS BÄCKSTRÖM (v):	27
Anf. 12 BIRGER SCHLAUG (mp):.....	29
Anf. 13 MATS ODELL (kds):	30
Anf. 14 Finansminister GÖRAN PERSSON (s):.....	31
Anf. 15 LARS TOBISSON (m):	32
Anf. 16 PER-OLA ERIKSSON (c):	32
Anf. 17 ANNE WIBBLE (fp):	33
Anf. 18 LARS BÄCKSTRÖM (v):	33
Anf. 19 BIRGER SCHLAUG (mp):.....	34
Anf. 20 MATS ODELL (kds):	35
Anf. 21 Finansminister GÖRAN PERSSON (s):.....	35
Anf. 22 FREDRIK REINFELDT (m)	36
Anf. 23 ROLF KENNERYD (c):	37
Anf. 24 THOMAS ÖSTROS (s):	39
Anf. 25 FREDRIK REINFELDT (m) replik:	41
Anf. 26 THOMAS ÖSTROS (s) replik:	41
Anf. 27 FREDRIK REINFELDT (m) replik:	42
Anf. 28 THOMAS ÖSTROS (s) replik:	42
Anf. 29 NILS-GÖRAN HOLMQVIST (s):.....	43
Anf. 30 ELVER JONSSON (fp) replik:	44
Anf. 31 EWA LARSSON (mp):	45
Anf. 32 SONJA REMBO (m):	46
Anf. 33 FÖRSTE VICE TALMANNEN:	46

Anf. 34	SONJA REMBO (m):	46
Anf. 35	FÖRSTE VICE TALMANNEN:	46
Anf. 36	SONJA REMBO (m):	46
Anf. 37	HELENA NILSSON (c):	48
Anf. 38	ELVER JONSSON (fp):	49
Anf. 39	HANS ANDERSSON (v):	51
Anf. 40	SONJA REMBO (m) replik:	53
Anf. 41	HANS ANDERSSON (v) replik:	54
Anf. 42	SONJA REMBO (m) replik:	54
Anf. 43	HANS ANDERSSON (v) replik:	55
Anf. 44	ANNIKA NORDGREN (mp):	55
Anf. 45	ULF BJÖRKLUND (kds):	57
Anf. 46	Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):	59
Anf. 47	ELVER JONSSON (fp) replik:	61
Anf. 48	SONJA REMBO (m) replik:	62
Anf. 49	Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):	62
Anf. 50	SONJA REMBO (m) replik:	63
Anf. 51	Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):	63
Anf. 52	HANS ANDERSSON (v) replik:	64
Anf. 53	Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):	65
Anf. 54	HANS ANDERSSON (v) replik:	65
Anf. 55	Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):	66
Anf. 56	HELENA NILSSON (c) replik:	66
Anf. 57	Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):	67
Anf. 58	HELENA NILSSON (c) replik:	67
Anf. 59	Arbetsmarknadsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):	68
Anf. 60	EVA BJÖRNE (m):	68
Anf. 61	AGNE HANSSON (c):	69
Anf. 62	SIGGE GODIN (fp):	71
Anf. 63	LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):	73
Anf. 64	TANJA LINDERBORG (v):	74
Anf. 65	MONICA GREEN (s):	76
Anf. 66	TORSTEN GAVELIN (fp):	77
Anf. 67	BIRGITTA AHLQVIST (s):	79
Anf. 68	STIG SANDSTRÖM (v):	80
Anf. 69	BERNDT EKHOLM (s):	82
Anf. 70	INGRID BURMAN (v):	84
Anf. 71	HELENA FRISK (s):	85
Anf. 72	LILIAN VIRGIN (s):	86
Anf. 73	TORGNY DANIELSSON (s):	88
	<i>Skattepolitik</i> :	89
Anf. 74	CARL FREDRIK GRAF (m):	89
Anf. 75	ISA HALVARSSON (fp):	91

Anf. 76	PER ROSENGREN (v):	93
Anf. 77	CARL FREDRIK GRAF (m) replik:	95
Anf. 78	PER ROSENGREN (v) replik:	95
Anf. 79	CARL FREDRIK GRAF (m) replik:	96
Anf. 80	PER ROSENGREN (v) replik:	96
Anf. 81	ISA HALVARSSON (fp) replik:	96
Anf. 82	PER ROSENGREN (v) replik:	97
Anf. 83	ISA HALVARSSON (fp) replik:	97
Anf. 84	PER ROSENGREN (v) replik:	97
Anf. 85	MICHAEL STJERNSTRÖM (kds):	98
Anf. 86	LARS HEDFORS (s):	100
Anf. 87	CARL FREDRIK GRAF (m) replik:	101
Anf. 88	LARS HEDFORS (s) replik:	102
Anf. 89	CARL FREDRIK GRAF (m) replik:	102
Anf. 90	LARS HEDFORS (s) replik:	102
Anf. 91	ISA HALVARSSON (fp) replik:	103
Anf. 92	LARS HEDFORS (s) replik:	103
Anf. 93	ISA HALVARSSON (fp) replik:	104
Anf. 94	LARS HEDFORS (s) replik:	104
Anf. 95	PER ROSENGREN (v) replik:	105
Anf. 96	LARS HEDFORS (s) replik:	105
Anf. 97	PER ROSENGREN (v) replik:	106
Anf. 98	LARS HEDFORS (s) replik:	107
	<i>Näringspolitik</i> :	107
Anf. 99	PER WESTERBERG (m):	107
Anf. 100	KJELL ERICSSON (c):	109
Anf. 101	LENNART BEIJER (v):	111
Anf. 102	PER WESTERBERG (m) replik:	112
Anf. 103	LENNART BEIJER (v) replik:	113
Anf. 104	PER WESTERBERG (m) replik:	113
Anf. 105	LENNART BEIJER (v) replik:	114
Anf. 106	KJELL ERICSSON (c) replik:	114
Anf. 107	KRISTER SKÅNBERG (mp):	114
Anf. 108	PER WESTERBERG (m) replik:	116
Anf. 109	KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:	117
Anf. 110	PER WESTERBERG (m) replik:	117
Anf. 111	KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:	118
Anf. 112	GÖRAN HÄGGLUND (kds):	118
Anf. 113	LENNART BEIJER (v) replik:	120
Anf. 114	GÖRAN HÄGGLUND (kds) replik:	120
Anf. 115	LENNART BEIJER (v) replik:	121
Anf. 116	GÖRAN HÄGGLUND (kds) replik:	121
Anf. 117	BIRGITTA JOHANSSON (s):	121
Anf. 118	PER WESTERBERG (m) replik:	123
Anf. 119	BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:	123
Anf. 120	PER WESTERBERG (m) replik:	124
Anf. 121	BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:	124
Anf. 122	KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:	125
Anf. 123	BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:	125
Anf. 124	KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:	125

Anf. 125	BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:.....	126
Anf. 126	KJELL ERICSSON (c) replik:	126
Anf. 127	BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:	127
Anf. 128	KJELL ERICSSON (c) replik:	127
Anf. 129	BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:.....	127
Anf. 130	GÖRAN HÄGGLUND (kds) replik:	128
Anf. 131	BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:.....	128
Anf. 132	GÖRAN HÄGGLUND (kds) replik:	128
Anf. 133	BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:	129
	<i>Utbildningspolitik</i>	129
Anf. 134	BEATRICE ASK (m):	129
Anf. 135	BIRGITTA CARLSSON (c):	131
Anf. 136	BRIT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v):.....	132
Anf. 137	BEATRICE ASK (m) replik:.....	134
Anf. 138	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:.....	134
Anf. 139	BEATRICE ASK (m) replik:.....	135
Anf. 140	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:.....	136
Anf. 141	TUVE SKÅNBERG (kds):	136
Anf. 142	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s):	137
Anf. 143	TUVE SKÅNBERG (kds) replik:.....	140
Anf. 144	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)	140
Anf. 145	BEATRICE ASK (m) replik:.....	140
Anf. 146	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)	141
Anf. 147	BEATRICE ASK (m) replik:.....	141
Anf. 148	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)	141
Anf. 149	INGEGERD WÄRNERSSON (s):	141
Anf. 150	ULF MELIN (m):	143
Anf. 151	JAN BJÖRKMAN (s):.....	144
Anf. 152	ULF MELIN (m) replik:	146
Anf. 153	JAN BJÖRKMAN (s) replik:	147
Anf. 154	ULF MELIN (m) replik:	148
Anf. 155	JAN BJÖRKMAN (s) replik:	148
Anf. 156	PER UNCKEL (m):.....	149
Anf. 157	MARGITTA EDGREN (fp):	151
Anf. 158	Utbildningsminister CARL THAM (s):	152
Anf. 159	PER UNCKEL (m) replik:.....	155
Anf. 160	Utbildningsminister CARL THAM (s):	155
Anf. 161	PER UNCKEL (m) replik:.....	155
Anf. 162	Utbildningsminister CARL THAM (s):	156
Anf. 163	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik:.....	156
Anf. 164	Utbildningsminister CARL THAM (s):	157
Anf. 165	MARGITTA EDGREN (fp) replik:.....	157
Anf. 166	Utbildningsminister CARL THAM (s)	158
Anf. 167	MARGITTA EDGREN (fp) replik:.....	158
Anf. 168	BENGT SILFVERSTRAND (s):.....	158
Anf. 169	PER UNCKEL (m):.....	160
Anf. 170	BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:	160

Anf. 171 PER UNCKEL (m) replik:	161
Anf. 172 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:	162
Anf. 173 MARGITTA EDGREN (fp) replik:	162
Anf. 174 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:	163
Anf. 175 MARGITTA EDGREN (fp) replik:	163
Anf. 176 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:	164
Anf. 177 KRISTINA SVENSSON (s):	164
Anf. 178 MARGITTA EDGREN (fp) replik:	165
Anf. 179 KRISTINA SVENSSON (s) replik:	165
Anf. 180 MARGITTA EDGREN (fp) replik:	166
Anf. 181 KRISTINA SVENSSON (s) replik:	166
<i>Rättsfrågor</i>	166
Anf. 182 GUN HELLSVIK (m):	166
Anf. 183 ALICE ÅSTRÖM (v):	168
Anf. 184 GUN HELLSVIK (m) replik:	170
Anf. 185 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:	170
Anf. 186 GUN HELLSVIK (m) replik:	170
Anf. 187 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:	170
Anf. 188 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds):	171
7 § Bordläggning	173
8 § Anmälan om frågor	173
1994/95:77 av <i>Juan Fonseca</i> (s) till statsrådet Leif Blomberg om behandlingen av asylsökande i väntan på beslut om utvisning	173
1994/95:78 av <i>Nils T Svensson</i> (s) till justitieministern om redovisning av anställningsvillkoren för bolagsdirektörer m.fl.	173
1994/95:79 av <i>Elving Andersson</i> (c) till miljöministern om norsk oljeprospektering i Skagerrak	173
1994/95:80 av <i>Åke Carnerö</i> (kds) till försvarsministern om förvar av militära vapen	173
1994/95:81 av <i>Åke Carnerö</i> (kds) till miljöministern om strandstädning i kustkommuner	173
1994/95:82 av <i>Dan Ericsson</i> (kds) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningen i byggsektorn	173
1994/95:83 av <i>Eskil Erlandsson</i> (c) till kommunikationsministern om obligatoriska passagerarlistor för färjor	173
1994/95:84 av <i>Inger Lundberg</i> (s) till statsrådet Jörgen Andersson om åtgärder mot segregerat boende	173
9 § Kammaren åtskildes kl. 19.33	173

